శ్రీరస్తు.

సంస్కృతభాషనభ్యసింపఁగోరెడుబాలబాలురకు

నత్యంతోపయుక్తంబైనచంపూప్రబంధరత్నంబని

సజ్జనులచేతను

మిక్కిలిశ్లాఘింపబడెడు

విశ్వగుణాదర్శము.

మధుర - సుబ్బాశాస్త్రులవారిచేతను.

భావదర్పణమనేస్వకీయవ్యాఖ్యానసహితముగా

పరిష్కరింపఁబడి.

జ్ఞానసూర్యోదయమనేముద్రాక్షరశాలయందు

భువనగిరి ॥ చిన్నరంగయ్యశెట్టిగారిచేతను

విరోధికృత్సంవత్సరచైత్రశుద్ధద్వాదశీ

భానువాసరమున

అచ్చువేయించి ప్రసిద్ధిజేయబడెను.

శ్రీరామచంద్రాయనమః

శుభమస్తు.

విశ్వగుణాదర్శం - సవ్యాఖ్యానం.

శ్రీకృష్ణం సచ్చిదానంద రూపంధ్యాయన్ సతాంముదే।
కుర్వే విశ్వగుణాదర్శ వ్యాఖ్యాంసంగ్రహతోఽధునా॥

విశ్వగుణాదర్శవ్యాఖ్యానము.

అథఖలు - వేంకటాధ్వరీనామకవిః - విశ్వగుణాదర్శం నామకావ్యం చికీర్షుః ఆదౌ ప్రబంధముఖలక్షణమాశిషం చికీర్షితస్య గ్రంథస్య ప్రత్యూహప్రశమనాయ ప్రస్తౌతి ॥ శ్రీరాజీవేతి॥ శ్రియఃకాన్తస్య రాజీవాక్షస్య విష్ణోః - వక్షస్థలనిలయాయాః రమాయాః హస్తే - వాస్త

విశ్వగుణాదర్శమూలము.

శ్రీరాజీవాక్షవక్షస్స్థలనిలయరమాహస్తవాస్తవ్యలోలల్లీ
లాబ్జాన్నిష్పతంతీమధురమధుఝరీనాభిపద్మే మురారేః। అ
స్తోకంలోకమాత్రా ద్వియుగముఖశిశోరాననేష్వర్ప్యమా
ణంశంఖప్రాంతేన దివ్యంపయఇతివిబుధైశ్శంక్యమానాపు
నాతు ॥ ౧ ॥

వ్యాత్ వర్తమానాత్ - లోలత ఇతిమధుఝరీనిష్పతనసౌకుమార్యాయ· లీలార్థం- అబ్జాత్ పుండరీకాత్ - మురారేర్నాభిపద్మే- నిష్పతంతీ- అతఏవ- ద్వియుగచత్వారిముఖానియస్యతస్యశిశోః బ్రహ్మణః- ఆననేషు- లోకమాత్రా లక్ష్మ్యా- శంఖప్రాంతేన అర్ప్యమాణంఅ

స్తోకంఅనల్పం- దివ్యంపయఇతి- విబుధైః దేవైః-శంక్యమానాఉత్ప్రే
క్ష్యమాణా- మధురామధునఃమకరందస్యఝరీధారా- అస్మాన్-పునా
తు- పవిత్రీకరోతు- అత్రోత్ప్రేక్షాలంకారః- స్రగ్ధరావృత్తమేతత్-
మ్రభ్నైర్యానాంత్రయేణత్రిమునియతియుతా స్రగ్ధరా కీర్తితేయ
మితిలక్షణాత్ ॥ ౧ ॥ ఇదానీంకవిఃస్వకీర్త్యనువృత్తయేస్వాభిజనప్ర
శంసాపూర్వకంస్వస్యగ్రంథస్యచనామనీప్రస్తౌతి॥ కాంచీతి ॥ కాంచీతి
నామ్నఃమండలస్యరాష్ట్రస్య మండనస్యభూషణస్య - మఖినఃప్రశస్త
యాగకర్తుః- కర్ణాటభూభృతః కృష్ణరాయస్యగురోఃపంచసంస్థా
రకర్తుః- దిగంతేష్వాకాంతయశసః- తాతాచార్యస్యయంరఘునాథదీ
క్షితం- భాగినేయంస్వస్రపుత్రం-విదుః- జనాఇతిశేషః- అపికించ - అ

కాంచీమండలమండనస్య మఖినః కర్ణాటభూభృ
ద్గురోస్తాతార్యస్యదిగంతకాంత యశసోయంభాగినేయంవి
దుః। అస్తోకాధ్వరకర్తురప్పయగురోః పైతృష్వసేయన్మణేఃపు
త్రః శ్రీరఘునాథదీక్షితకవిఃపూర్ణోగుణైరేధతే ॥ ౨ ॥
తత్సుతస్తర్కవేదాంతతంత్రవ్యాకృతిచింతకః। వ్యక్తంవిశ్వ
గుణాదర్శం విధత్తే వేంకటాధ్వరీ॥ ౩ ॥ పద్యంయద్యపివిద్య

స్తోకానామధ్వరాణాంవాజపేయపౌండరీకాదీనాంకర్తుః - పితృష్వస్త్ర
ణాః అప్పయస్యనామగురోఃపితుఃపుత్రః - శ్రీరఘునాథదీక్షితోనామ
కవిః- గుణైఃపూర్ణఃసన్-ఏధతేవర్ధతే- శార్దూలవిక్రీడితంవృత్తం॥
సూర్యాశ్వైర్మసజాస్తతాస్సగురవశ్శార్దూలవిక్రీడితమితిలక్ష
ణాత్ ॥ ౨ ॥ తదితి ॥ తస్యరఘునాథస్యసుతః- తర్కఃవేదాంతఃతం
త్రంమీమాంసావ్యాకృతిర్వ్యాకరణంతేషాంచింతకఃఅధ్యేతా- వేం
కటాధ్వరీనామకవిః- విశ్వస్యప్రపంచస్యగుణానామాదర్శమివ ఆద
ర్శంతత్ప్రతిపాదకంతన్నామకంచంప్రబంధంవ్యక్తం- విధత్తేక
రోతి- శ్లోకవృత్తం- పంచమంలఘుసర్వేషుసప్తమంద్విచతుర్థయోః-
షష్ఠంగురుచసర్వేషామేతచ్ఛ్లోకస్యలక్షణం ॥ ౩ ॥ పద్యమితి॥ యద్యపి

లోకే బహుపద్యం శ్లోకకావ్యం విద్యతే- తథాపి విగద్యం చూర్ణికారహి
తం తత్ పద్యం సతాం న హృద్యం న మనోజ్ఞం- విజహత్పద్యం గద్యం కా
వ్యం చ కార్యోఽప్యర్థః- బుధానాం సాహితీకుశలానాం ఆస్వాద్యతాం రు
చ్యత్వం న ప్రతిపద్యతే- తయోరుభయోర్గద్యపద్యయోః ప్రకర్షే
ణ యోగో త్రేతి ప్రయోగః చంపూప్రబంధః- అర్శాదిత్వాదచ్ - ఆ
మోదభూమ్నః సంతోషాతిశయస్య ఉదయం ఉత్పత్తిం- ఆధత్తే కరోతి-
సతామితి యోజ్యం- మాధ్వీకమృద్వీకయోః మాక్షికద్రాక్షయోః సం
గః ఇవ స్తుతిశేషః- పూర్వవదజంతః- కస్య మనసే న స్వదేత న రుచ్యేత - స
ర్వస్మా అపి రుచ్యేతైవేత్యర్థః- దృష్టాంతాలంకారః- చేద్బింబప్రతిబిం

తే బహుసతాం హృద్యం విగద్యం న తద్గద్యం చ ప్రతిపద్యతే న
విజహత్పద్యం బుధాస్వాద్యతాం । అథ త్వేతే హి తయోః ప్ర
యోగ ఉభయోరామోదభూమోదయం సంగః కస్య హి న స్వ
దేత మనసే మాధ్వీకమృద్వీకయోః ॥ ౪ ॥ విశ్వావలోకస్పృ
హయా కదాచిద్విమానమారుహ్య సమానవేషం । కృశాను
విశ్వావసు నామధేయం గంధర్వయుగ్మం గగనే చచార ॥ ౫ ॥
తత్ర ॥ కృశానురకృశాసూయః పురోభాగిపదం గతః। విశ్వా

బత్వం దృష్టాంతస్తదలంకృతిరితి లక్షణాత్- శార్దూలవిక్రీడితం వృత్తం॥
౪ ॥ స్వకావ్యాభిధేయప్రయోజకం వస్తు నిక్షిపతి॥ విశ్వేతి॥ సమానవే
షం సదృశవేషం - కృశానువిశ్వావసునామధేయం - గంధర్వయోర్యు
గ్మం- కదాచిద్విశ్వస్య చరాచరాత్మకస్య- అవలోకస్పృహయా ఆదిదృ
క్షయా- విమానం దేవయానమారుహ్య- గగనే చచార - ఇంద్రోపేం
ద్రవజ్రాలక్షణవత్త్వాదుపజాతివృత్తం- స్యాదింద్రవజ్రా తతజాస్త
తో గౌ- ఉపేంద్రవజ్రా జతజాస్తతో గౌ ఇతి ద్వయోర్లక్షణం ॥ ౫ ॥
తత్ర ఇత్యుత్తరేణాన్వయః ॥ కృశానురితి॥ అకృశా అనల్పా అసూయా
గుణేషు దోషారోపణం యస్య సః- అత ఏవ కృశానుః గంధర్వః- పురోభా
గినః దోషైకదృశః- పదం స్థానం గతో భూత్ - దోషైకదృక్పురోభాగీ

త్యర్థః- విశ్వవిషయ ఇతి శేషః- విశ్వావసుస్తు విశ్వస్య గుణానాం గ్ర
హణేఽజ్ఞానేవిషయే కౌతుకీ అభూత్ ॥ ౬ ॥ అథేతి- అనద్వయోరుక్తా
వస్థాప్రాప్త్యనంతరం- ఆగమానాం వేదానాం సారస్య పారమంతం
పశ్యతీతి- దృశేః క్వనిప్- అవంగతనమస్కృతవాన్ ॥ ౭ ॥ నమస్కా
రప్రకారమాహ- బ్రహ్మేతి ॥ కోకసంతతేశ్చక్రవాకబృందస్య - బ్ర
హ్మచర్యవ్రతస్య సురతరాహిత్యనియమస్య ఉత్సర్గే త్యాగకర్మణి గు
రవే ఆచార్యాయ- సంభోగావసరప్రదాయిన ఇతి యావత్ - ఛాయా
సూర్యపత్నీ- తస్యాః బిబ్బోకేషు విలాసేషు - లోలాయ సతృష్ణాయ-
లోలశ్చలసతృష్ణయోరిత్యమరః- ఛాందసాయ వేదమయాయ జ్యోతి

వసురభూద్విశ్వగుణగ్రహణకౌతుకీ ॥ ౬ ॥ గద్యం॥ అథపుర
తస్సమాపతంతమరవిందబాంధవమవలోకయన్నవంగతా
గమసారపారదృశ్వా విశ్వావసుః ॥ ౭ ॥ బ్రహ్మచర్యవ్రతో
త్సర్గగురవే కోకసంతతేః । ఛాయాబిబ్బోకలోలాయ ఛాం
దసజ్యోతిషే నమః ॥ ౮ ॥ కృశానుః॥ అరే సకలభువనసంశో
షణకారిణం తపనమపి కిం నమస్కర్మీకరోషి ॥ ౯ ॥ పద్య ॥ ప ॥
పాంథార్తదీనానహహావమానాత పాం థాన్విధత్తేసు

షే తేజసే- నమః- కరోమీతి యోజ్యం- శ్రు-ఆదిత్యోనాపపవితస్మండ
లంతపతీతత్రతాబుచఇతిశ్రుతేరితి భావః ॥ ౮ ॥ అరే ఇతి ॥ సకలస్య
భువనస్య జలస్య చ సంశోషణకారిణం- తపతీతి తపనం సూర్యమపి నమ
నేన నమస్కారక్రియయా కర్మీకరోషి ద్వితీయాంతార్థం కరోషి-అభూ
తతద్భావే చ్విః- అసిగర్హార్థం గూరాం॥౯॥ పాంథానితి ॥ వసుమాన్ తేజ
స్వీ సూర్యః ధనవాంశ్చ- రశ్మివసూరత్నైర్ధనైవ స్వీత్యర్థః- దీనానధ్వ
గతిఖిన్నాన్ దరిద్రాంశ్చ- నిస్వస్తు దుర్విధో దీనో దరిద్ర ఇత్యమరః-
పాంథాన్ పథికాన్ యాచకాంశ్చ- ఆతపేన - ఆసమంతాత్ తాపానిగ
ర్వవాక్యానితైశ్చ అంధాన్ విహ్వలాన్- విధత్తే కరోతి - పృథ్వీం - శు
ష్కాం నిర్జలాం శూన్యాం చ- రచయతితరాం ప్రకర్షేణ కరోతి - ఓ

జధీస్సస్యానిచ- శోషయతి- క్లాంతేః శ్రమస్య శాంతిప్రదానాం నివార
కాణాం- కాసారాణాం సరసాం - విభవం సమృద్ధిం హరతి - ఏవముక్త
ప్రకారాత్ - స్వతః స్వభావాత్ - క్రూరస్యాస్య - గుణానాం లవస్యా
పికథా వార్తా- కాకీదృశీ- నాస్త్యేవేత్యర్థః అతః కిం న మనకర్మికరో
షీతి పూర్వేణ సంబంధః ఏవముగ్రేపి- మందాక్రాంతా వృత్తం - మం
దాక్రాంతా జలధిషడగైర్మ్భౌనతౌతాద్గురూచేల్లఘుకాత్ ॥ ౧౦॥
కిమితి ॥ అరే- తుచ్ఛసంబోధనే త్వరే ఇత్యమరః ॥ భగవంతం॥ శ్లో ॥ ఉ
త్పత్తించ వినాశంచ భూతానామాగతింగతిం । వేత్తి విద్యామవిద్యాంచ
సవాచ్యో భగవానితి- అనేనవచనేన భగవచ్ఛబ్దార్థో నిరూపితః॥౧౧॥

ఘ్రాంసృష్ట్వా రచయతి శరాంశోషయత్యోషధీస్ । కాసారా
ణాం హరతి విభవం క్లాంతిశాంతిప్రదానాం క్రూరస్యైవం గు
ణలవకథా కాస్వతో భాస్వతోఽస్య ॥ ౧౦ ॥ విశ్వావసుః ॥ కిమ
రే భగవంతమరవిందబాంధవమపి నిందసి । శృణు పురో భా
గిన్ ॥ ౧౧ ॥ వృష్టిం ఘృష్టిభిరారచయ్య జగతస్తుష్టిం సరీసృ
ష్టియః । పుష్టిం గ్రాగ్విశినష్టి దృష్టిషు నృణాం ధ్వాంతం పిన
ష్టిస్థిరం । ప్రాజ్ఞానామపవర్గమార్గదమముం పద్మాగృ

వృష్టిమితి ॥ యస్సూర్యః- ఘృష్టిభిః కిరణైః- వృష్టిం వర్షం- ఆరచయ్య
జనయిత్వా- శ్రు- యాభిరాదిత్యస్తపతి రశ్మిభిస్తాభిః పర్జన్యోవర్ష
తీతి శ్రుతేః- జగతః తుష్టిం సంతోషం- సరీసృష్టి జనయతి - సృజతేర్యఙ్
లుకి లటి రూపం - యః నృణాం దృష్టిషు నేత్రేషు - పుష్టిం విషయగ్రహణ
సామర్థ్యం- విశినష్టి పోషయతి- స్థిరం- ధ్వాంతం అంధకారం - పినష్టి నాశ
యతి - ప్రాజ్ఞానాం జ్ఞానినాం - అపవర్గే మోక్షమార్గం మండ
లాంతరతః దదాతీతి తత్ర ॥ శ్లో ॥ ద్వావిమౌ పురుషౌ లోకే సూర్యమం
డలభేదినౌ । యోగనిర్భిన్న మూర్ధైకో పరావృత్య హతోఽపర - ఇ
త్యాగమాదితి భావః ॥ పద్మాగారాః లక్ష్మ్యాః గృహాన్ ఉల్లాసినం - పద్మవి
కాసకమితి యావత్ - అత ఏవ సమస్తలోకసుహృత్కం- దోష్ణే భూషణం

ఆకాశాలంకారం-అముంప్రాఘుణంసూర్యం-కోనస్తౌతి- సర్వోపిస్తౌత్యే వేత్యర్థః- శార్దూలవిక్రీడితంవృత్తం ॥ ౧౨ ॥ యదేతి ॥ యదా యస్మిన్దినే- జనాః - తమోవిమర్దనంరవింసూర్యంనపశ్యంతి - తత్దినం - దుర్దినంకథయంతి- మేఘచ్ఛన్నేహ్ని దుర్దినమిత్యమరః- అసౌరవిః- సరసిగతాంస్థితాం- అంభోజానాంతతింసమూహం - ధినోతిప్రీణయతి- దేహభృతాంమనుష్యాణాం - రోగేణసహితాస్సరోగాస్తేషాంభావస్తత్తాతాం- రోగమిత్యర్థః- ధునోతివారయతి ॥శ్లో॥ ఆరోగ్యంభాస్కరాదిచ్ఛేత్ ఇత్యాగమాదితిభావః - వంశస్థవృత్తం - జతౌ

హేలాల్లాసినం । కోనస్తౌతిసమస్తలోకసుహృదంవ్యోమైకభూషణంప్రాఘుణం ॥ ౧౨ ॥ యదానపశ్యంతితమోవిమర్దనంరవింజనాస్తత్కథయంతిదుర్దినం। ధునోత్యసౌదేహభృతాం సరోగతాంధినోతిచాంభోజతతింసరోగతాం ॥ ౧౩ ॥ అపిచ॥

ఆశాపాలేషుపాశాయుధయమవలభిన్మారుతేశాదికేషు ।
ప్రాయోభూయస్సుజాగ్రత్స్వపిచశుచితయాభాసురాభూసురాద్యాః । యస్మైకాలత్రయేపిప్రతిదివసమమీకుర్వతేర్ఘ్యప్రదానం సైషాత్రయ్యేవవిద్యా తపతిరవిమయీసర్వలోకాన్పునానా ॥ ౧౪ ॥ జనానుద్దిశ్య ॥ కృతత్రి

తువంశస్థముదీరితంజరావితిలక్షణాత్ ॥ ౧౩ ॥ ఆశేతి ॥ శుచితయాచిత్తశుద్ధ్యాభాసురాః - అమీభూసురాద్యాః విప్రక్షత్రియవైశ్యాః- పాశాయుధయమవలభిన్మారుతేశాదికేషు - వరుణయమేంద్రవాయ్వీశానాదిషు- భూయస్సు- ఆశాపాలేషుదిక్పాలేషు- జాగ్రత్స్వవతీర్ణమానేషు సత్స్వపి- యస్మైసూర్యదేవతాయాఏవ- కాలత్రయేపిఅర్ఘ్యప్రదానంకుర్వతే- సైషాంవిమయీత్రయీవిద్యైవ ॥శ్లో॥ ఇతివేదాస్త్రయస్త్రయీత్యమరః - సర్వలోకాన్ పునానాపవిత్రయంతీసతీ- తపతిప్రకాశతే- స్రగ్ధరావృత్తం ॥ ౧౪ ॥ కృతేతి ॥ కృతత్రిదశపోషణంవసంతాదికాలవిధానద్వారాయాగప్రయోజకత్వా

ణితి భావః- కృశరథాంగసంతోషణం - ఖిన్న చక్రవాక సంతోషకరం- పిశాచకులభీషణం తస్యాహ్ని సంచారాభావాదితి భావః- పృథుతమశ్ఛటాయాః బహుళతిమిరసంఘస్య పేషణం నాశకం - వినమ్రాణాం నమస్యతాం గదశోషణం రోగనివారకం-విహితం కృతం వారిజానామున్మేషణం వికాసః యేనతం- నభస్స్థలీభూషణం పూషణం సూర్యం - నను జనా యూయం నమస్కురుత- పృథ్వీవృత్తం ॥ ౧౫ ॥ ఇత్థమితి ॥ ఇత్థముక్తప్రకారేణ- విశ్వావసుః- విభావసుం సూర్యం- అభిష్టువన్ స్తోత్రం కుర్వన్ సన్- ద్వాదశాత్మానం సమయా సూర్యస్య సమీపం- అభితః పరిత ఇత్యాదినా ద్వితీయా - గమయామాస - ప్రాపితవాన్ - తస్య సూర్యస్య బింబమధ్యే ధామ యస్య తం - అతిమానః ప్రమాణాతీతః మహి

గదశోషణం కృశరథాంగసంతోషణం పిశాచకులభీషణం పృ
థుతమశ్ఛటాపేషణం। వినమ్రగదశోషణం విహితవారిజో
న్మేషణం నమస్కురుత పూషణం నను నభస్స్థలీభూషణం ॥ ౧౫॥
ఇత్థం విశ్వావసుర్విభావసుమభిష్టువన్ ప్రాంజలిః కృశాను
నా సహ ద్వాదశాత్మానం సమయా గమయామాస విమానమ
నమచ్చ తద్బింబమధ్యధామాన మతిమాన మహిమానం పర
మాత్మానం ॥ ౧౬ ॥ ప్రశస్తగుణసింధవే ప్రపదనస్పృశాం
బంధవే స్వతోపహతపాప్మనే సకలదేహినామాత్మనే। నమః

మా యస్య తం- పరమః సర్వోత్కృష్టః ఆత్మా స్వరూపం యస్య తం - ఆనమత్ నమస్కృతవాన్ ॥ ౧౬ ॥ ప్రశస్తేతి ॥ ప్రశస్తాః ప్రసిద్ధాః గుణాః భక్తపాలనాదయః తేషాం సింధవే సముద్రాయ- తత్పరిపూర్ణాయేతి యావత్- ఏవమగ్రేపి- ప్రపదనం రక్షణార్థం ఆత్మార్పణం స్పృశంతి కుర్వంతీతి తత్స్పృశాం శరణాగతానాం బంధవే సంరక్షకాయ- స్వతః స్వభావాదేవ అపహతపాప్మనే నిర్దోషాయ-సకలానాం దేహినాం శరీరధారిణాం ఆత్మనే జీవస్వరూపాయ - అనేన జీవేనాత్మనానుప్రవిశ్యేత్యాది శ్రుతేః- కమలవాసిన్యాః లక్ష్మ్యాః నయన సౌఖ్యస్య సం

ధాయినే నుటయిత్రే - తమసః అజ్ఞానస్య శమం నాశం విధత్తే ఇతి విధా
యినే - తమః తిమిరం వా - యదాదిత్యగతం తేజో జగద్భాసయతేఖిలమి
త్యాగమాదితి భావః - తరణేః సూర్యస్య మండలస్థాయినే భగవతే - న
మః - ధ్యేయస్సదా సవితృమండలమధ్యవర్తీ నారాయణ ఇత్యాగమా
దితి భావః - పృథ్వీవృత్తం ॥ ౧౭ ॥ భక్తిః ప్రాజ్యేత్యస్యానురాగః తస్యా ఉ
న్మేషేణ వికాసేన సహితం సభావధా(పం) హేతిరోజ్జ్వలం - ఏవమ
గ్రేపి ॥ భాస్వతి ॥ భాసు భానుభిః సూర్యకిరణైః దళితే వికసతీ అబ్జేఇవ
లోచనే యస్య తత్ - భక్తస్య లోకస్య జనస్య యో భవపాశః సంసార
బంధః తస్య మోచనం నివారకం - హేమవర్ణం స్వర్ణచ్ఛాయం - తా

కమలవాసినీనయనసౌఖ్యసంధాయినే తమశ్శమవిధాయినే
తరణిమండలస్థాయినే ॥ ౧౭ ॥ పునస్సభక్త్యైవమేషం ॥ భా
సు భాసుదళితాబ్జలోచనం భక్తలోకభవపాశమోచనం । తా
మరసవాసినీసఖం హేమవర్ణమిహనౌతి వై సుఖం ॥
౧౮ ॥ కృపానుః ॥ కిం కరే కేవలం నిర్ఘృణోపి నారాయణో
భవతాపి వేకలోభవతాస్తవభాజనీక్రియతే ॥ ౧౯ ॥ తథా
హి ॥ స్వేనాదౌ నిఖిలం జగద్విరచితం స్వేనైవ సంరక్షితం ।
ఛిందన్ హంత ముకుంద ఏష విధృతానందో హి నిందోచితః । ఉ

మరసవాసినీసఖం లక్ష్మీసహాయం - భాసు వైష్ణవం - ఇహ ఇదానీం - అ
త్ర సూర్యబింబ ఇతి వా - మే సుఖమానందం - నౌతి జనయతి - రథోద్ధతా
వృత్తం - రాన్నరావిహ రథోద్ధతా లగావితి లక్షణాత్ ॥ ౧౮ ॥ కిమి
తి ॥ కేవలం అత్యంతం - నిర్ఘృణః నిర్దయః - సవస్య భాజనీక్రియతే
పాత్రీక్రియతే ॥ ౧౯ ॥ స్వేనేతి ॥ హి యస్మాదేషః స్తవభాజనీకృతః
ముకుందః నారాయణః స్వేన ఆత్మనైవ చతుర్ముఖరూపేణ - విరచితం -
స్వేన విష్ణురూపేణ - సంరక్షితం నిఖిలం జగచ్ఛిందన్ - స్వయమేవేశే
షః - రుద్రరూపస్సన్నిత్యర్థః - నచైతావతైవ - విధృతానందః - అత
ఏవ నిందోచితః - నతు స్తుత్యుచిత ఇత్యర్థః - హంతేతి ఖేదే - ఉన్మత్తోపి

స్వయముత్తమార్ణఫలతరూన్ ఉత్పాద్య - చారుభిరుదర్కైరుల్లాస్యవ
ర్ధయిత్వా - ఉచ్ఛినత్తికిం - కించ - ఛిత్త్వాచనందతికిం - నచినత్త్యేవ న
నందత్యేవేత్యర్థః - వైధర్మ్యేణప్రతివస్తూపమా. శార్దూలవిక్రీడి
తంవృత్తం ॥ ౨౦ ॥ కించ॥ స్వేతి ॥ యఃమూఢః - దర్పభరతః గర్వాతి
శయాద్ధేతోః - స్వస్యలౌకికనృపస్య అనుజ్ఞామనుమతిం - అనవాప్య -
స్వస్యఆజ్ఞాం - విలంఘేత అతిక్రమేత - చండఃఅతికోపనోఽపి - లోకే
భవఃలౌకికః నృపః - రుషాస్వాజ్ఞాలంఘనజన్యకోపేన - తస్య మూఢ
స్యైవ - నత్వనపరాధినః - దండంకరోతి - యఃనారాయణః - అంతః
మనఃయమయత్యాజ్ఞాపయతీత్యంతర్యామీసన్నత ఏవహంతేత్యా

త్ప్రేక్ష్యస్వయముత్తమార్ణఫలతరూనుల్లాస్య చారూదర్కైరు
న్మత్తోపికిముచ్ఛినత్తిజగతిఛిత్త్వాచకింనందతి ॥ ౨౦ ॥ స్వాను
జ్ఞామనవాప్యదర్పభరతస్స్వాజ్ఞాంవిలంఘేతయఃతస్యై
వేహాతనోతిలౌకికనృపశ్చండోపిదండంరుషా । అంతర్యామ్య
పథేప్రవృత్త్యభవినోహంతస్వయంనారకే యస్తాన్పాతయ
తిక్రుధాసతునకింనారాయణోనిర్ఘృణః ॥ ౨౧ ॥ విశ్వావ
సుః॥ అహోబతతవమతిరతిస్థూలాయతఃపరమకారుణికంభగ
వంతంపంకజవాసినీప్రాణనాథమపిస్పృశతితవోపాలం

శ్చర్యే - స్వయమేవ - భవినః సంసారికజనాన్ - అపథేమపథ్యకర్మణి - ప్ర
వర్తనే ప్రవర్తయిత్వా - క్రుధా అసత్కర్మజన్యకోపేన - తాన్భవినః
నారకే - పాతయతి బాధత ఇత్యర్థః - సనారాయణస్తు - నిర్ఘృణో
నకిం - నిర్ఘృణఏవేత్యర్థః. అత్రనిరపరాధేపిదండన మితివిభావనా
లంకారేణనిర్ఘృణత్వసమర్థనాత్కావ్యలింగభేదః ॥ శార్దూలవిక్రీ
డితం॥ ౨౧ ॥ అహోబతేతి॥ అహోబత ఇతి ఖేదే - మతిః బుద్ధిః - అతిస్థూలా
అతిమూఢా - ఉపాలంభః నిందావాక్యం - స్పృశతివ్యాప్నోతి - తమ
పినిందసీత్యర్థః - ఇదంకారుణ్యప్రఖ్యాపకంవక్ష్యమాణభగవచ్చరితం॥
౨౨ ॥ చిరాయేతి ॥ దయాపయోధిః - అతఏవ - అధోక్షజః నారాయ

ణః - సంసృత్యుదధౌసంసారసముద్రే - చిరాయఆసృష్టి - మజ్జనేనభ్రమణేనసహితం సమజ్జనం - నమజ్జనంనమంతంజనంభక్తం - మమసంబంధీజనోమజ్జనఇతి- ప్రభుస్సర్వసమర్థః - స్వయంపరిగృహ్యస్వీకృత్య - దుర్లభంనిజంపదంవైకుంఠం ప్రాపయతి - అత్రదయాప్రభుత్వయోఃక్రమేణసంసారిణాంస్వజనత్వేనస్వీకరణవైకుంఠ ప్రాపణహేతుత్వాత్సామాన్యలింగభేదః - వంశస్థవృత్తం ॥ ౨౩ ॥ లీలేతి ॥ గ్రాహేణమకరేణగ్రహాత్ గ్రహణాత్ ఆర్తంగజం-కిముతమనుష్యం-గోప్తుంరక్షితుం- ఉదిత్వరాఆవిర్భవంతీత్వరాయస్యసః - అత ఏవ-

భః । ఆకర్ణయేదం ॥ ౨౨ ॥ చిరాయసంసృత్యుదధౌసమజ్జనంనమజ్జనంమజ్జన ఇత్యధోక్షజః । దయాపయోధిఃపరిగృహ్యదుర్లభంనిజంపదంప్రాపయతేస్వయంప్రభుః ॥ ౨౩ ॥
కించ ॥ లీలాలోలతమాంరమామగణయన్నీలామనాలోకయన్ । ముంచన్కించమహీమహీశ్వరమయం మంచంహఠాద్వంచయన్ । అకర్షన్ద్విజరాజమప్యతిజవంహోహంతలోకాంతరాద్గోప్తుంశౌరిరుదిత్వరత్వరఉపైద్గ్రాహగ్రహార్తంగజం ॥ ౨౪ ॥ వైకుంఠోమహతామహతాఖిలమహోరంభంమదేనోచ్చకైశ్చండంఖండయితుం హిరణ్యకశిపుంవే

శౌరిర్నారాయణః - లీలాభిఃశృంగారచేష్టాభిఃలోలతమాంఅత్యంతాసక్తాం - తిసృష్వపీదంమోఘ్యాం - రమాంలక్ష్మీం - అగణయన్ అవిచారయన్ - నీలాందేవీంఅనాలోకయన్ - కించమహీందేవీంముంచన్ - అహీశ్వరమయంశేషస్వరూపం - మంచంశయనం - హఠాత్ బలాత్ - వంచయన్త్యజన్శ్చసన్- ఏతేనస్వసౌఖ్యాదతిప్రియతమంస్వీయరక్షణమితిసూచ్యతే - అతిజవమపిద్విజరాజంగరుడమాకర్షన్తృన్నితి భక్తార్తేఃక్షణమప్యసహిష్ణుతాసూచ్యతే - లోకాంతరాత్ వైకుంఠాత్ - ఉపైత్ ఆగతవాన్ - ఏతేఃకర్తరిలుజ్ ॥ ౨౪ ॥ వైకుంఠఇతి॥ వైకుంఠోనారాయణః - మహతామదేనగర్వేణ - హతా అఖిలాఃమ

పోంతః ఆరంభాః దైవపిత్ర్యకర్మాణీ యేనతం - అన్యత్ర - మదేనమ
దిజలేనఉపలక్షితః - మహాన్ ఆరంభః నిర్మాణాదివ్యాపారః యేషాం తే
గృహారామాదయః అఖిలాస్తైః హతాః యేనతం - ఉచ్చకైరున్నతం-
చండం అతికోపనం - హిరణ్యకశిపుమేవ వేదండం గజమితివ్యస్తరూపకం
ఖండయితుం- సైంహం సింహసంబంధి- అశేషభీషణం - వేషం రూపం
ఉత్కంఠయా గజమారణసౌకర్యవాంఛయా - గృహ్ణన్ సన్ - ప్రహ్లాద
స్య హిరణ్యకశిపుపుత్రస్య భక్తస్య- వ్యసనాసహిష్ణుః- అతఏవ ఆకం
ఠం కంఠపర్యంతం కంఠీరవః సింహస్సన్ - త్వరాయాః గౌరవాత్ అతిశ
యాత్ -ఉదగాత్ ఆవిర్బభూవ-అహో అత్యాశ్చర్యే - అత్ర పుండ

దండముత్కంఠయా। సైంహ్యం వేషమశేష భీషణమహో
గృహ్ణన్ త్వరాగౌరవాత్ప్రహ్లాదవ్య సనాసహిష్ణురుదగా
దాకంఠకంఠీరవః ॥ ౨౫ ॥ అన్యచ్చ ॥ అవేను వ్యాపారాక
లనమతురీస్పర్శమచిరాదనున్మీలత్తంతుప్రకరఘటనాయా
సమసకృత్ । విషీదత్పాంచాలీవివదవనయైక ప్రణయినః। ప
టానాం నిర్మాణం పతగపతికేతోః భవతునః॥ ౨౬ ॥ అపరంచ॥

ఠీకాతు త్వాభిజ్ఞానేనస్వదర్శనక్షణఏవ తద్వ్యసనం నివర్తతే-తత్రా
పిసింహత్వే తస్య పింగదృష్టిత్వాత్తస్మిన్ వర్తత ఇతిభగవదభిప్రాయః
ఆకంఠకంఠీరవ ఇత్యనేనసూచ్యతే - రూపకపరికరయోస్సంసృష్టిః॥
౨౫॥ అవేమేతి ॥ విషీదంత్యాః దుశ్శాసనకృతవస్త్రాపహారణేనదుః
ఖాయమానాయాః - పాంచాల్యాః ద్రౌపద్యాః - యావిపత్ వస్త్రా
పహారణరూపా - తస్యాః అవనమే నివారణే విషయే- ఏకః ముఖ్యః- ప్ర
ణయః ప్రేమ అస్యాస్తీతి తద్వతః-పతగపతికేతోః భగవతస్సంబంధి- వే
మా వయనదండః - తురీతంతు వేష్టితతిర్యక్సూక్ష్మదారువిశేషః - తంత
వశ్శ్రేణి- త్రయః పటకారగణాని - తేషాం సంబంధో నాస్తి యస్మిన్ తాదృ
శం పటానాం నిర్మాణం సంపాదనం - నః అస్మాన్ - అవతు రక్షతు - శిఖ
రిణీవృత్తం ॥ రసైరుద్రైశ్ఛిన్నా యమనసభలాగశ్శిఖరిణీతిలక్షణాత్

త ॥ ౨౬ ॥ కాకఇతి ॥ మురారేః - శౌరివద్వ్యాఖ్యేయం- రాఘవత్వే భగవతః శ్రీరామావతారే - కాకః జయన్తశ్చ- అమితం శోకం వ్యజహాత్ - వృద్ధో గృధ్రః పిజటాయుశ్చ-అనేకాన్ లోకాన్ లేభే-నిషాదః శ్వపచః గుహశ్చ- నిష్ప్రహాణం కుశలం అగమత్ - కపినిశిచరౌ వానరపిశాచౌ సుగ్రీవవిభీషణౌ చ - రాజ్యం ప్రాప్తౌ - యతస్తతః - పద్మాసఖస్య భగవతః - కరుణా కృపా - వాచాం పారే జయతి - వక్తుమశక్యేత్యర్థః పశ్యేతి వాక్యార్థకర్మకం - మన్దాక్రాన్తా ॥ ౨౭ ॥ ననుజగత్సంహారణస్య ప్రథమస్య నరకపాతనస్య ద్వితీయస్య చ దూషణస్య నైర్ఘృణ్య ప్రయోజకస్య నైతావతాప్యనుద్ధారః దారుణోప్యపిస్వీయరక్షణ

కాకశ్శోకం వ్యజహదమితం వృద్ధగృధ్రోప్యనేకాన్
లేభే కుశలమగమన్నిష్ప్రహాణం నిషాదః । రాజ్యం ప్రాప్తౌ క
పినిశిచరౌ రాఘవత్వే మురారేః । పారే వాచాం జయతి కరు
ణా పశ్య పద్మాసఖస్య ॥ ౨౭ ॥ తదేవం దేవపరిబృఢే దయా
పయోనిధావపి ఉపన్యస్తం నైర్ఘృణ్యం తవ తావకనైపు
ణ్యం అపుణ్యఫలం బుద్ధేః పిశునయతి ॥ ౨౮ ॥ శృణు తావత్ ॥ జీ
వానాం దృషదాదిమత్త్వమయతాం స్వర్గాపవర్గాస్పదం
దేహం దత్తవతి శ్రియః ప్రియతమే నైవోపకారస్మృతిః । మః

స్య నైసర్గికత్వాదిత్యత ఆహ ॥ తదితి ॥ తత్ తస్మాత్ - పరిబృఢే ప్రభౌ ఏవముక్తప్రకారం - దయాపయోనిధౌ- ఉపన్యస్తం ఆరోపితం- నైర్ఘృణ్యం - కర్తృ- అపుణ్యఫలం తవ బుద్ధేః అనైపుణ్యం మూఢత్వం పిశునయతి సూచయతి ॥ ౨౮ ॥ జీవానామితి ॥ దృషత్ పాషాణః ఆదిమః ప్రథమః యేషాం తేషాం దేహినాం భావస్తత్త్వం - పాషాణపశ్వాది దేహమిత్యర్థః - అయతాం ప్రాప్నువతాం - జీవానాం - స్వర్గస్య అపవర్గస్య మోక్షస్య చ ఆస్పదం సంపాదకం - కర్మజ్ఞానద్వారేతి భావః - దేహం మనుష్యశరీరం - దత్తవతి శ్రియః ప్రియతమే విషయే ఉపకారస్య తాదృశదేహదానరూపస్య స్మృతిః చిన్తా - నాస్త్యేవ-ప్ర

త్యేత - జాతుకదాచిత్స్వనకలితాత్ కృతాత్ప్రక్రమాత్ ఫలాభి ముఖాత్ - దుష్కర్మణః పాపాత్ - దుఃఖే ఆగతే సతి - వ్యసనిభిః శోచద్భిః జనైః - నిరాగసి నిరపరాధే - దుఃఖస్య స్వపాపజన్యత్వాదవిజ్ఞావః - నాథే జగదీశ్వరే - నైర్ఘృణ్యం - ఆరోప్యతే - న వస్తుతోస్తీత్యర్థః - హంతేత్యాశ్చర్యే ॥ ౨౯ ॥ హంతేతి ॥ పామరాః నీచాః - స్వపాం అపరాధం అనర్థసంఘటనం - కరుణాశీలమస్య కారుణిక ఇతి రకే అధ్యస్యంతి ఆరోపయంతి ॥ ౩౦ ॥ క్లేశేతి ॥ జంతుర్జీవః - జాత్యేకవచనం - క్లేశస్య సంసారదుఃఖస్య త్యాగకృతే వర్జనార్థం - అర్పితేన దత్తేనేత్యుభయత్ర యోజ్యం - కరణానాం చక్షురాదీంద్రియాణాం వ్యూ

ఖే జాతు నిరాగతే స్వకలితాద్దుష్కర్మణః ప్రక్రమాన్నాథే
హంత నిరాగసి వ్యసనిభిర్నైర్ఘృణ్యమారోప్యతే ॥ ౨౯ ॥
హంత జంతవః పామరాః స్వాపరాధం పరమ కారుణికే పర
స్మిన్ బ్రహ్మణ్యధ్యస్యంతి ॥ ౩౦ ॥ తథాహి ॥ క్లేశత్యాగకృ
తేర్పితేన కరణవ్యూహేన దేహేన చ । స్వానర్థం బత జంతు
రార్జయతి చేన్నంతుర్నియంతుః కుతః । శస్త్రే శత్రుజయా
య నైజగురుణా దత్తే ధతే నైవ చేత్పుత్రో హంతి నిజం వపుః
కథమయం తత్రాపరాధీ గురుః ॥ ౩౧ ॥ కింబహునా ॥ శా
స్త్రం భూరి నిజస్వరూపమతయే స్వారాధనార్థం వపుః స్వ

హానసమూహేన - దేహేన చ - స్వం స్వీయం అనర్థం దుష్కర్మరూపం - ఆర్జయతి చేత్తదా - నియంతుః భగవతః - జంతుః అపరాధః కుతో భవతి - న కుతోపీత్యర్థః - ఉక్తార్థే దృష్టాంతమాహ ॥ శస్త్ర ఇతి ॥ పుత్రః - నిజః స్వీయ ఏవ నైజస్తేన గురుణా పిత్రా - శత్రూణాం జయాయ - శస్త్రే ఖడ్గే - దత్తే సతి - అథ - తేన ఖడ్గేన - నిజమేవ శిరః - న తు శత్రుశిరః - హంతి చేత్ ఛినత్తి యది - తదా - తత్ర పితృపుత్రయోర్మధ్యే అపరాధీ కః కథయ ॥ ౩౧ ॥ బహునోక్తేన కిమిత్యర్థః ॥ శాస్త్రమితి ॥ సర్వేశ్వరః భగవాన్ - నిజస్య స్వరూపస్య సర్వత్ర పరిపూర్ణ

స్వమతయోర్విజ్ఞానార్థం - భూరిశాస్త్రం శారీరకసూత్రాది - స్వస్యాఆ
రాధనార్థం పూజనాయ - వపుః కరంచరణాది - స్వధ్యానాయచమనః -
అనఘాం బుద్ధిం లబ్ధుంచతీర్థాదికం - తత్త్వాని వియదాదీని ఉపదేష్టుమ
పిఉత్తమగురూన్ దత్వా నః అస్మాన్ - అనుగృహ్ణాతి - తదపిఏవమనుగ్ర
హే కృతేపి - సంసారే భ్రమేమ వర్తామహే - యది - తదా- సర్వేశ్వ
రః కింకుర్వీత - తథాచ జగత్సంహారనరకపాతాదిసర్వంకర్మాయత్తంన
భగవత్కృతమితి న తస్య నైర్ఘృణ్యాలేశోపీతి భావః॥ ౩౨॥ ఇతీతి॥
ఇతి ఉక్త్వేతి శేషః- ఏవముగ్రేపి - పరిక్రామన్ విమానంగమయన్ - ఉ

> ధ్యానాయమనశ్చ బుద్ధిమనఘాం లబ్ధుంచతీర్థాదికం । త
> త్త్వాన్యప్యుపదేష్టుముత్తమగురూన్ దత్వానుగృహ్ణాతినః। సం
> సారేతదపి భ్రమేమయదికింకుర్వీతసర్వేశ్వరః॥ ౩౨॥ ఇ
> తిపరిక్రామన్ కించిదుత్తరముపసృత్యాథస్థానవలోక్యసఖే
> సకలపురుషార్థసాధనానుష్ఠానస్థానభూతంతావదవలోక
> యభూలోకం సబహుమానం॥ ౩౩॥ స్వర్గౌకోభిరదోని
> వాసిపురుషారబ్ధాతి శుద్ధాధ్వరస్వాహాకారవషట్క్రి-
> యోత్థమమృతం స్వాదీయమాదీయతే। ఆమ్నాయప్రవ
> ణైరలంకృతిజుషేముష్మైర్మనుష్యైశ్శుభైః దివ్యక్షేత్రస

త్తరం దేశముపసృత్య ప్రాప్య- సకలాశ్చత్వారః పురుషార్థాః ధర్మా
దయః తత్సాధనానాంకర్మణాం అనుష్ఠానస్యస్థానభూతం॥ ౩౩॥ స్వ
ర్గేతి॥ స్వర్గః ఓకః స్థానం యేషాంతైర్దేవైః - అముష్మిన్ భూలోకే
నివాసిభిః పురుషైః ఆరబ్ధేషు అనుష్ఠితేషు అతిశుద్ధేషు యజమానాపచా
రాదిదోషరహితేషు అధ్వరేషు యాగేషు స్వాహాకారవషట్క్రియా
భ్యాం తదుపలక్షితహవిస్త్యాగాభ్యాం ఉత్థం స్వకీయీకృతం - స్వాదీ
యః రుచ్యం - అమృతంహవిః ఆదీయతే స్వీక్రియతే - ఆమ్నాయేషు
వేదేషు ప్రవణైః వ్యగ్రైః - తదధ్యయనతద్విహితకర్మానుష్ఠానతత్ప
రైరితియావత్ - శుభైః మనుష్యైః అలంకృతిజుషే - దివ్యైః క్షేత్రైః

బదరీకేదారాదిభిః । సరిద్భిఃగంగాదిభిఃపవిత్రంపరిశుద్ధంవపుఃశరీరం యస్యాస్తస్యై- అముష్యైపృథివ్యైదేవ్యైనమః ॥ ౩౪ ॥ నన్వితి॥న నుసఖే - మధ్యమలోకంభూలోకం- అర్హతిఅర్హసీత్యర్థః - శేషేప్ర థమఇతిభవచ్ఛబ్దప్రయోగాత్ప్రథమపురుషః॥ ౩౫ ॥ జననేతి ॥ య తఃభువంగతాఃమనుష్యాః - జననమరణాభ్యాంక్వాధిస్సంతాపశ్చవ్యా ధిప్రభేదాఃజ్వరాదిరోగాశ్చశుభేతరాణి అశుభానిచ తేషాం ఆకలనే నసంబంధేనమలినాః - శోకేనాతురాఃపీడితాశ్చ- తత్తస్మాత్ - ఇహ స్వర్గేస్థితః బుధః - నతుమూఢః - కఃపుమాన్ - క్షుద్రైః - ఛిద్రా

రిత్పవిత్రవపుషేదేవ్యైచతస్యైనమః ॥ ౩౪॥ కృశానః॥
ననుసఖేనాకగతోభవాన్న మధ్యమలోకంనసహస్థ గ్తుమ
ర్హతి ॥ ౩౫ ॥ జననమరణక్వాధివ్యాధిప్రభేదశుభేతరా
కలనమలినాలోకాశ్శోకాతురాశ్చ భువంగతాః । తదిహామ
దిభిఃక్షుద్రైఃఛిద్రైకమార్గణతత్పరైః ప్రభుభిరుదితక్షు
త్త్యైక్షిత్యైబుధస్స్పృహయేతకః ॥ ౩౬॥ కించ ॥ బాల
త్వేవాతరుణిమనివాప్రాయశోవార్ధకేవామృత్వామ
ర్త్యాబతయమభటైర్మథ్యమానావ్యథంతే । శ్రేయస్తేషామ

ణాంపరమమర్మణాం ఏకంముఖ్యంయథాతథామార్గణే అన్వేషణేత త్పరైఃఆసక్తైః - మదిభిఃమదరహంకారైః- ప్రభుభిః-ఉదితాక్షుతిర్హ నిర్యస్యాస్తస్యై-క్షిత్యైపృథివ్యై-స్పృహయేతస్పృహేరీప్సితఇతి సంప్రదానత్వాచ్చతుర్థీ-హరిణీవృత్తం॥రసయుగహయైర్న్సౌ మ్రౌసలౌహరిణీగురురితిలక్షణాత్ ॥ ౩౬॥బాలత్వఇతి॥ ప్రాయశఇతిస ర్వత్రయోజ్యం- బాలత్వేవాతరుణిమనివావార్ధకేవా-మృత్వా-మ ర్త్యాఃయమభటైఃమథ్యమానాఃనరకేషుబాధ్యమానాస్సంతః - వ్య థంతేదుఃఖాయంతే - కించ- అమితవిపదాం తేషాంజీవతాంవాసతాం కింశ్రేయఃఆస్తే - నకిమపీత్యర్థః - అనడుహాంవృషభాణాంలోకపూ

జ్యానాం - కర్షణేన యః క్లేశః తస్య హానిః - కస్మిన్ గ్రామేఽస్తి - నక స్మిన్నపీతి భావః - మందాక్రాంతా ‖ ౩౭ ‖ సత్యమితి ‖ సత్యమిత్యర్ధాంగీకారే ‖ ౩౮ ‖ రామ ఇతి ‖ భువి శ్రీమనుష్యదాతా రామో దాశరథిః - మనుజో న ను - మనుజ ఏవేత్యర్థః - త్రిదశకులపతేః ఇంద్రస్య - దైత్యయుద్ధే సహాయః - తస్య రామస్య తాతః దశరథః - మర్త్యః న కిం - మర్త్య ఏవేత్యర్థః - యః కృష్ణః - వృష్ణిః ఇంద్రస్య - మదం అహరత గోవర్ధనోద్ధారణాదినేతి భావః - అసౌ కృష్ణః నరతయా మనుష్యత్వేన ఉ

మితవిపదాం నేతాం వాకిమన్తైకస్మిన్ గ్రామే పునరనడు
హాంకర్షణక్లేశహానిః ‖ ౩౭ ‖ విశ్వావసుః ‖ సత్యమేవ త
థాపి సఖే సహ్యః శ్రయం మానుషజన్మమాముముషః ‖ ౩౮ ‖
రామః శ్రీమనుష్యదాతా భువి నను మనుజో రావణస్య ప్రహ
ర్తా। తత్తాతః కిం న మర్త్యః త్రిదశకులపతేర్దైత్యయుద్ధే
సహాయః। కృష్ణో వృష్ణీంద్రమదం యో హరత నరతయా న శ్రుతః
కిం త్వయాఽసౌ। కే వా దేవాః స్వప్రభావాత్ స్వయమతిశయి
తా మానవాద్దానవా వా ‖ ౩౯ ‖ కించ ‖ మాంధాతా చ భ
గీరథశ్చ సగరో మాన్యః కకుత్స్థో రఘుః పూరుస్సోఽపి పురూర
వాశ్చ శిబిః పుణ్యశ్చ రుక్మాంగదః। వైదేహో నహుషశ్చ
హైహయపతిః పాంచాలరాజో యయాతిర్నలః పార్థశ్చేతి నృపాః
ప్రశస్తయశసః ప్రాదుర్బభూవుర్న కిం ‖ ౪౦ ‖ కృశానుః ‖

పలక్షితః - త్వయా శ్రుతః న కిం - కే వా దేవాః - కే వా దానవాః - స్వయం ప్రభావాన్మానవాత్ అతిశయితాః సంజాతాతిశయాః - న కేపీత్యర్థః - అతో మనుష్యా దేవతుల్యా ఏవేతి పరమార్థః - స్రగ్ధరా ‖ ౩౯ ‖ నను రామకృష్ణయోః భగవదవతారత్వాద్దశరథస్య తత్పితృత్వాచ్చ తథాత్వేపి తదన్యే తాదృశా ఇత్యాశంక్యాహ ‖ మాంధాతేతి ‖ వైదేహః జనకః - పార్థః ధర్మరాజః - ఇత్యేతే ప్రశస్తయశసః నృపాః - భువి న ప్రాదుర్బభూవుః కిం ‖ ౪౦ ‖ కామమితి ‖ కామం గుణాభిరామాః కే

పికటితిచిన్మాంధాత్రాదయః - క్షమాతలే - యుగాంతరేషుకృతాదిషు
సంతు- అస్మిన్కలౌయుగే - సర్వోపిగుణలేశేనాపివంధ్యాఃశూన్యాః -
ఖర్వేతరాణామహతఃదోషాన్భజంతీతితద్భావశ్చ - అతఃపృథ్వ్యై
కోపినస్పృహయతేతిపూర్వేణసంబంధః ॥ ఉపజాతిః ॥ ౪౧ ॥ మందే
తి ॥ మందేతరః అనల్పఃస్మరఃకామః తేనమలీమసంమలినం మానసంమ
నోయేషాం తేషాం - మన్యుః క్రోధఃస్పృహాలోభః దురభిమానః మో
హఃమదశ్చతదాస్పదానాం - కలౌకాలే- కలుషతఃపాపాత్ - కలి
తోదయానాంఘటితజన్మనాం - దుష్టానాంఈశ్వరాణాంరాజ్ఞాం-దృ

సాధ్వంగీకారం ॥ కామంజనాఃకేపిగుణాభిరామాఃక్షమా
తలేసంతుయుగాంతరేషు । కలౌయుగేస్మిన్గుణలేశవం
ధ్యాస్సర్వేపిఖర్వేతరదోషభాజః ॥ ౪౧ ॥ కించ ॥ మందేత
రస్మరమలీమసమానసానాంమన్యుస్పృహాదురభిమానమ
దాస్పదానాం । కాలేకలౌకలుషతఃకలితోదయానాందో
షాయదృష్టిరపిహంతమరీశ్వరాణాం ॥ ౪౨ ॥ విశ్వావసుః ॥
తథాపి సర్వథాకలికాలికా అపిమానుషానదూషణీయాః ।
యతః। సార్వకాలేపికేచనసంత్యేవసాధవః ॥ ౪౩ ॥ పశ్య ॥
దురితభరితక్షీబక్ష్మాపప్రసాదనిరాదరాఃకమలనయనస్వై
రక్రీడాగృహాయితహృద్గుహాః । నిగమపదవీనిర్వాహాయత్షి

ష్టిర్దర్శనమపి- దోషాయపాపాయభవతి - దుష్టత్వం మాత్సర్యం-
వసంతతిలకా॥ ఉక్తావసంతతిలకాతభజాజగౌగఇతిలక్షణాత్ ॥ ౪౨॥
౪౩ ॥ పశ్యేతివక్ష్యమాణవాక్యార్థకర్మకం ॥ దురితేతి ॥ దురితేనభరి
తానాంపూర్ణానాంక్షీబానాంమత్తానాంక్ష్మాపానాంరాజ్ఞాంప్రసా
దేవిషయేనిరాదరాః - కమలనయనఃవిష్ణుః - కమలంకురంగం నయతి
హస్తంప్రాపయతీతికమలనయనఃశివశ్చ - స్యాత్కురంగేపి కమలఇ
త్యమరః - తయోఃస్వైరక్రీడాఇచ్ఛావిహారాస్తదర్థంగృహవదాచ
రంత్యఃగృహాయితాః హృద్గుహాఃదహరాకాశాయేషాం తే - సంతతహ

రిహారధ్యానసంపన్నాంతఃకరణా ఇత్యర్థః - అతఏవనిర్మలాః- స్వయా మాత్మనా - నిగమానాంపదవ్యోః కర్మజ్ఞానమార్గయోః నిర్వాహాయ అనుష్ఠానాయ - క్షితావుదితాః - కృతినః కుశలాః - కతికియంతః సజ్జనాః - కలావపి- నసందృశ్యంతే - బహవోపిదృశ్యంతఏవేత్యర్థః- హరిణీవృత్తం॥ ౨౨ ॥ అథేతి ప్రశ్నే - విస్రంభస్యవిశ్వాసస్యసంభవః సత్తా - నిర్దిశ్య- కంచిత్ప్రదేశమితి శేషః॥ ౨౩ ॥ ఇదమితి॥ ఇదంపురోవర్తిదేశః - బదరికాశ్రమోనామస్థలందివ్యక్షేత్రం- ఇహబదరికాశ్రమే- ఏషనారాయణః - నమస్యతాంనమస్కుర్వతాం - సతాం-స్థి

తావుదితాస్స్వయంకతినకృతినస్సందృశ్యంతేకలావపినిర్మలాః॥ ౨౨ ॥ అథయదిమదీయవచసినవిస్రంభసంభవః తర్హి తత్రతత్రసంచారమాచరయ్యతద్గుణదర్శనంకరవా వేతివిమానమగ్రతః ప్రస్థాపయన్ అంగుళ్యానిర్దిశ్య॥ ౨౩ ॥ ఇదంబదరికాశ్రమస్థలమిహైష నారాయణస్తపస్యతినమస్యతాంస్థిరతమంతమశ్శోషయన్। వికాసిధిషణోస్మద్విషయవర్జనాస్సజ్జనాః జనార్దనమహర్దివంభుజగమంచమంచంత్యమీ॥ ౨౪ ॥ కృశానుః॥ సఖేతవాత్రగుణావత్తాసమర్థనంనరోచతేమహ్యం॥ ౨౫ ॥ యదత్రజాగ

రతమం- తమః అజ్ఞానం - శోషయన్ నాశయంత్సన్ - తపస్యతితపశ్చరతి - సజ్జనాః అతఏవఅమీబుధయః - వికాసిన్యాః తత్వజ్ఞానరూపప్రకాశవత్యాః ధిషణాయాః బుద్ధేః ఉన్మిషత్ జాయమానం విషయాణాంశబ్దాదీనాంవర్జనంత్యాగః యేషాంతేతథోక్తాస్సంతః - భుజగః శేషః మంచః శయనంయస్యతం - జనార్దనం- అహర్దివందినేదినే-అంచంతిపూజయంతి - పృథ్వీ॥ ౨౪॥ హేసఖే - తవసంబంధి- అత్ర బదరికాశ్రమే- గుణాః భగవత్సాన్నిధ్యాదయః తద్వత్తాయాః సమర్థనం ప్రతిపాదనం॥ ౨౫ ॥ కుతః॥ యదితి॥ యద్యస్మాదత్రబదరికాశ్రమే శిలాసమంఘనీభావాత్పాషాణతుల్యం - హిమం - జాగర్తివర్తతే -

సుశీతలాః హిమసంస్పర్శాదతిశీతలాః - అతఏవసుదుస్సహాః సోఢుమ
శక్యాః - గంధవహాః వాతాశ్చ - జాగ్రతి- తతః ఉక్తోభయస్మాత్కారణా
త్ - జలే అతిశీతే అవగాహోత్రాసాచ్చకితః జనః- నిర్మలం కర్మ తు-కు
తః కథం- అనుష్ఠాస్యతి కరిష్యతి - సర్వస్మిన్నపి కర్మణి స్నానస్య ప్రాథ
మికత్వాదితి భావః ॥ వంశస్థం॥ ౪౮ ॥ అస్మదితి॥ ఏతద్భవతః ఉక్తం శిలా
సమం హిమమత్రేతి వాక్యం- అస్మాకం మతే ఇష్టే బదరికాశ్రమమహా
త్మ్యే విషయే అనుకూలమేవ ॥ ౪౯ ॥ పరమేతి ॥ పరమేణ సాం
ద్రేణ హిమేన - పరేణ సర్వోత్కృష్టేన మహిమ్నా మాహాత్మ్యేన చ-

తిః శిలాసమం హిమం సుశీతలా గంధవహాశ్చ దుస్సహాః। జలా
వగాహోచ్చకితో జనస్తతః కథం త్వనుష్ఠాస్యతి కర్మ నిర్మలం॥
౪౮ ॥ విశ్వావసుః ॥ అస్మన్మతానుకూలమేవైతద్భవతి భవ
దుక్తం ॥ ౪౯ ॥ యతః। పరమహిమయుతత్వాత్ప్రాప్తవై
కుంఠసామ్యం పదమిదముపయాంతః పండితాశ్శాంతిమంతః
ముహురిహ సమయేషు స్నానహేతోస్సరోగాస్తదపి భృశమ
రోగాస్తార్క్ష్యకేతోః ప్రసాదాత్ ॥ ౫౦ ॥ ఇతి విమానమ
న్యతః ప్రస్థాప్య సాంజలిబంధం ॥ ౫౧ ॥ సాకేతాయ నమః
పురాయ భవతు స్తోకేతర శ్రీపుషే। నానాదోషముషే తదం

యుతత్వాత్ ప్రాప్తవైకుంఠసామ్యం- ఇదం పదం బదరికాశ్రమం- ఉ
పయాంతః-శాంతిమంతః-పండితాః- యద్యపి ఇహ బదరికాశ్రమే - స
మయేషు కర్మకాలేషు - స్నానస్య హేతోః - రోగః శీతబాధా ముహుః
తేన సహితాః- సరోగాః సరోగచ్ఛంతీతి సరోగాశ్చ- తదపి తథాపి- తే
తార్క్ష్యకేతోః విష్ణోః - ప్రసాదాదనుగ్రహాత్ అరోగాః నిశ్శీతాః - భ
వంతి- ప్రసన్నే భగవతి కిందుర్లభమితి భావః- మాలినీవృత్తం- ననమ
యయయుతేయం మాలినీ భోగిలోకైరితి॥ ౫౦ ॥ ౫౧ ॥ సాకేతాయే
తి ॥ స్తోకేతరామనల్పాం శ్రియం పుష్ణాతీతి పుషే - సాకేతాయ పురా
య అయోధ్యాయై - నమః భవతు - నానాదోషాః పాపాని ముష్ణాతీతిము

రతీతిముషే - తస్య సాకేతస్య అంతికజుషే సమీపస్థితాయై - సరయ్వై నామనద్యై - నమః భవతు - తత్తటభూమిషు ప్రవిలసద్యూపాః - యే మీ .యూపాః యజ్ఞీయపశుబంధదారూణి - స్థితాః - భానువంశే కులే సూర్యకులే భవాః భానుకులీనాః రాజానః తేషాం కీర్తయ ఏవ లతికాః లతాస్తాసాముపఘ్నాః అంతికాశ్రయాః ఇవాచరంతీత్యుపఘ్నాయితేభ్యః యూపేభ్యః నమః ॥ ౫౨ ॥ ౫౩ ॥ భవేతి ॥ భవస్యైవ సాగరస్య శోషణేన - పశ్యచ్చరణస్య గౌతమస్యాంతఃపురమహల్యా తజ్జీవనౌషధేన శాపప్రాప్తపాషాణభావనివారకేణ రఘునాథపాదభాజా రజసా -

తికజుషే నద్యై సరయ్వై నమః । యే మీ తత్తటభూమిషు ప్రవిలసద్యూపాశ్చ యూపాః స్థితాస్తేభ్యో భానుకులీనకీర్తిలతికోపఘ్నాయితేభ్యో నమః ॥ ౫౨ ॥ పునఃపురంధిరిత్యస్య భక్త్యన్వేషం ॥ ౫౩ ॥ భవసాగరశోషణేనపశ్యచ్చరణాంతఃపురజీవనౌషధేన । రజసా రఘునాథపాదభాజా రచితాంహఃప్రశమామిమాం నమామి ॥ ౫౪ ॥ పునస్సానుస్మరణరోమాంచం ॥ ౫౫ ॥ కల్యాణోల్లాససీమా కలయతు కుశలం కాళమేఘాభిరామా కాచిత్సాకేతధామా భవగహనగతిక్లాంతిహారిప్రణామా । సౌందర్యహ్రీణకామా ధృతజనకసుతా సాదరాపాంగధామా దితిజప్రఖ్యాతభూమా దివిషదభినుతా దేవతా రామనామా ॥ ౫౬ ॥ దశాననకుశాసనత్రసదశేష

రచితః కృతః అంహసాం పాపానాం ప్రశమః యయా తామిమామయోధ్యాం నమామి - ఔపచ్ఛందసికం వృత్తం ॥ ౫౪ ॥ పునరితి ॥ అనుస్మరణం శ్రీరామధ్యానం ॥ ౫౫ ॥ కల్యాణేతి ॥ సీమా మర్యాదా - భవస్సంసార ఏవ గహనం అరణ్యం తస్మిన్ గత్యా భ్రమణేన యా క్లాంతిః శ్రమః తస్యా హారీ నాశకః ప్రణామః యస్యాస్సా - హ్రీణః లజ్జితః - అపాంగధామ కటాక్షపఙ్క్తిః - భూమా అతిశయః - దివిషదః దేవాః - కుశలం క్షేమం - కలయతు ఘటయతు - స్రగ్ధరా ॥ ౫౬ ॥ దశేతి ॥ దశాననస్య రావణస్య

కుత్సితాత్ శాసనాత్ త్రసతో బిభ్యతః అశేషస్య లోకస్య వ్యథాయా విలోపనాశం కరోతీతి- తత్కారః కోపః యస్య సః తత్కారః -ఋషీణాం ఇష్టకృత్ - వసుమతీసుతాయాః సీతాయాః వల్లభో రామః- కృపణతాయా దీనత్వస్య ఏకతానే ముఖ్యాశ్రయే మయి అపారాయాస్సంసృతేస్సంసారస్యైవ పయోనిధేర్నిస్తారకం - కృపారసం - కృషీష్ట సర్యాత్ - కరోతేరాశిషి లిజిరూపం ॥ ౨౭ ॥ సఇతి ॥ యస్య శ్రీరామస్య సంబంధీ - వృషస్య వృషభస్య ధర్మస్య చ ఉదయో ఉత్పత్తౌ హేతుః - అపిః క్రమేణ విరోధం సముచ్చయం చ ద్యోతయతి - వరాణి చరణాని పుష్కరం శుండాగ్రం చ యస్య తాదృశః కరేణుః గజః - వరస్య చరణపుష్కరకస్య పాదపద్మస్య రేణుః రజ ఇతి చ- ఋచ్ఛతి గచ్ఛతి జానాతి తత్త్వం చేతి

లోకవ్యథావిలోపకరకోపకో వసుమతీసుతావల్లభః । కృ
పారసమపారసంసృతిపయోధినిస్తారకం కృషీష్ట స ఋషీష్ట
కృత్కృపణతైకతానే మయి ॥ ౨౭ ॥ సజయతి చిత్రచరిత్రో
యస్య హి వరచరణపుష్కరకరేణుః । మహిషీమృషిసింహ
స్య ప్రాజీజనదపి వృషోదయే హేతుః ॥ ౨౮ ॥ శ్రేయాంసి
భూయాంసి మహోవదాన్యః ప్రేయాంత్స దేయాజ్జనకాత్మ

ఋషేః సింహస్య- ఋషిశ్రేష్ఠస్య గౌతమస్య చ - మహిషీం మహిషస్త్రియం పత్నీం - ప్రాజీజనత్ జనయామాస- అతఏవ- చిత్రమాశ్చర్యకరం చరిత్రం యస్య సః శ్రీరామః - జయతి - విరోధానుప్రాణితం వాక్యార్థహేతుకం కావ్యలింగం - విరోధశ్చ పుష్కరకరేణురిత్యత్ర సభంగేన అన్యత్ర అభంగేన శ్లేషేణ అనుప్రాణితః ఇతి త్రయాణామంగాంగిభావేన సంకరః-గీతార్యాలక్షణం త్వార్యాపూర్వార్ధగతం ॥ ౨౮ ॥ శ్రేయాంసీతి ॥ సః రామః కాకాయ వాయసాయ- కంకాయ గృధ్రాయ- దాశాయ కైవర్తాయ- కీశాయ కపయే- రాక్షసాయ చ- జయంత జటాయు గుహ సుగ్రీవ విభీషణేభ్యశ్చ- ఇష్టమర్థం-అదిత దత్తవాన్ - దదాతేర్లుఙి తఙి స్థాఘ్వోరిచ్చేతీత్వం - జనకాత్మజా

యాః ప్రేయాన్ ప్రియః - మహోవదాన్యః- సరామః - భూయాంసి శ్రేయాంసి దేయాత్ - దదాతేరాశిషిలిఙ్రూపం- ఇంద్రవజ్రావృత్తం॥ ౫౯॥ అభీష్టేతి॥ క్షితౌలోకే- అభీష్టః కాంక్షితః ఘుటః యేనసః ఘుటకః జనః - దీప్యతేఘుటోఽనేనేతి దీప్తిమ్పూర్ణత్పిండః - అతులా అనఘ్యా-సాయస్యతథోక్తః- ఉభయత్ర శైషికః కప్-దండభాక్చేతి-త్రు పుండచితం-సః అభీష్టఘుటకఏవ- స్వయం విధూతాపాస్తా- పరాశ్రేష్ఠా- వృత్తిర్జైవమాతృకా-యేనసః- అరాణిచక్రాంత స్తిర్యగ్గారూణిఅస్యసంతీత్యరి - తచ్చతచ్చక్రంవిఘుటితంఖండితంయేనసతథోక్తస్సన్ - కించ-క్రుధా - కుంభస్యజనకంఘుటకారణంఅన్యద్దండాదికం- శకలయాంబభూవఖండితవానితియత్తదిదంపరమమద్భుతం బ్రూ

జాయాః । కాకాయకంకాయచయోదితేష్టం దాశాయకీశాయచరాక్షసాయ॥ ౫౯ ॥ అన్యచ్చ ॥ అభీష్టఘుటకః క్షితావతులదీప్తికోదండభాగితిత్రుమమిదంపునః పరమమద్భుతం బ్రూమహే । విధూతపరమార్తికోవిఘుటితారిచక్రస్స్వయంసకుంభజనకంక్రుధాశకలయాంబభూవప్రభుః ॥ ౬౦॥ కథంనామరామభద్రమనుచితకర్మాణమప్యేవమీడిడిషే॥

మహావదామః - ఘుటకామస్యతస్యాస్మగ్రీనాశన మాశ్చర్యకరమితిప్రతీతి కోఽర్థః- వాస్తవస్తు- అభీష్టంభక్తకాంక్షితంఘుటయతీత్యభీష్టఘుటకః రామః - అతులాదీప్తిః ప్రభాయస్యతాదృశం కోదండంచాపంభజతీతితద్భాక్- ఇతీదంత్రుమం- పునఃకించ- సః అభీష్టేత్యాదివిశేషణస్వయాన్వితః - అతఏవస్వయంవిధూతాపరమాఆర్తిః రావణకృతలోకపీడాయేనసతథోక్తః - శైషికః కప్ -విఘుటితంఅరీణాంఖరాదీనాంచక్రంబృందంయేనసతథోక్తశ్చసన్ - క్రుధా- కుంభస్య రాక్షసస్య జనకంకుంభకర్ణం - శకలయాంబభూవేతియత్తదిదంకర్మ అద్భుతంబ్రూమహే - కుంభకర్ణస్యదేవైరప్యజేయత్వాదితి భావః - ౬౦॥ కథంకుతః ఈడిడిషే ఈడితుమిచ్ఛసి॥ ౬౧॥ వర్షీయాసితి॥ వ

షీయాన్ జ్యేష్ఠోపిసన్ - మాతుస్సపత్న్యాః కైకేయ్యాః - నతుమాతువాన్ - తథాత్వే రాజ్యత్యాగోప్యుచిత ఏవస్యాదితి భావః - రథైః - హస్తిభిః పత్తిభిః పాదాతైః తురగైశ్చ - సంపన్నం సమృద్ధం - నిజంకులక్రమాప్తం స్వీయం - నత్వన్యదీయం - రాజ్యం సంత్యజ్య - ఘనం వనం విందన్ ప్రాప్తవాన్ అసౌ జానకీసహచరః రామః - అయుక్తక్రియః అనుచితకర్తా - కథంనస్యాత్ - స్యాదేవేత్యత్ర దృష్టాంతమాహ - గవ్యమితి - గవ్యం గోసంబంధి - దుగ్ధం క్షీరం - అపాస్య త్యక్త్వా - యవాగూరసం ఉష్ణికాం - కోవా పాస్యతి - నకోపీత్యర్థః॥ ౭౨॥ ధిక్కృత్యేతి॥

౭౧ ॥ వర్షీయానపి జానకీసహచరో మాతుస్సపత్న్యా ముదే సంపన్నం రథహస్తిపత్తితురగైస్సంత్యజ్య రాజ్యం నిజం ।
విందన్ హంత ఘనం వనం కథమసౌ నస్యాదయుక్తక్రియో గవ్యం దుగ్ధమపాస్య పాస్యతి జనః కో వా యవాగూరసం ॥ ౭౨ ॥
కించ ॥ ధిక్కృత్యైవ దశాస్యదర్పదమనం ధీశాలినం వాలినం సోయం రాక్షసవర్గనిగ్రహకృతే సుగ్రీవమన్వగ్రహీత్ ।
తుంగప్రస్తరభంగలిప్సురిహ నిశ్శంకం తు టంకం త్యజన్ సంకల్పం కలయేత పంకజదళాదానప్రసంగాయ కః ॥ ౭౩ ॥
అపిచ ॥ కృత్వా సేతుం కిల జలనిధౌ ఖండయిత్వా మురధ్వాన్

సోయం రామః - రాక్షసానాం రావణాదీనాం వర్గస్య బృందస్య నిగ్రహోర్థం నిగ్రహకృతే - దశాస్యస్య రావణస్య దర్పదమనం గర్వహంతారం - ధీః జ్ఞానం తచ్ఛాలినం వాలినం - ధిక్కృత్య అనాదృత్యైవ - సుగ్రీవం - అన్వగ్రహీత్ అనుగృహీతవాన్ - తుంగప్రస్తరస్య కఠినపాషాణస్య భంగం భేదనం లిప్సుః ఇచ్ఛుః - కః పుమాన్ - టంకం పాషాణభేదకవాశీం నిశ్శంకం త్యజన్ సన్ - పంకజదళస్య ఆదానం పాషాణభేదనార్థం స్వీకారః తస్య ప్రకర్షేణ సంగాయ సంబంధం కర్తుం - క్రియార్థేత్యాదినా చతుర్థీ - సంకల్పం ఇచ్ఛాం - కలయేత కుర్యాత్ - నకోపి కుర్యాదేవేత్యర్థః - దృష్టాంతాలంకారః ॥ ౭౩ ॥ అపిచ॥ కించ॥ కృ

త్వేతి॥ పౌలస్త్యస్యరావణస్యహంతారామః- జలనిధౌసేతుంబధ్వా
పురధ్వంసమార్గేణ - రావణాదీన్ఖండయిత్వా- అగ్నౌప్ర
వేశాత్ స్ఫుటంవిదితాజ్ఞాపితాసంశుద్ధిఃపాతివ్రత్యంయస్యాస్తాం దే
వీంసీతాంలబ్ధ్వా- భువనజననీమితిరావణస్యాపిమాతృవత్పూజ్యత్వం-
భూమికన్యామితిఅయోనిజత్వాల్లోకోత్తరత్వం- అనన్యామితిఆత్మస్వ
రూపత్వాత్త్యాగాయోగ్యత్వం - అంతర్వత్నీంగర్భిణీమితికారుణ్యం
చసూచ్యతే - ఏనాంసీతాం- అనయత్ప్రాపితవాన్ ॥ ౬౪ ॥ గుణి
ష్వితి॥ గుణిషుపిత్రాజ్ఞాకరణాదికల్యాణగుణవత్సుదోషత్వస్య ఆవి
ష్కారంఆరోపం - కథంకారంకథమిత్యర్థః ॥౬౫॥ గురావితి ॥ అగ్ర్యః

లబ్ధ్వా దేవీంస్ఫుటవిదితసంశుద్ధిమగ్నిప్రవేశాత్ ।భూయో
ప్యేనాంభువనజననీంభూమికన్యామనన్యామంతర్వత్నీమ
నయతవనంహంతపౌలస్త్యహంతా ॥ ౬౪ ॥ విశ్వావసుః ॥
గుణిషుదోషావిష్కారంకథంకారమాచరసి ॥ ౬౫ ॥ గురావ
సత్యోక్తినిరాసహేతోస్స్వరాజ్యమగ్ర్యోఽపి సరామచం
ద్రః। తృణాయమేనేనిపుణాయతేనఫణాభృదీశోఽపిఫణాయి
తుంతం ॥ ౬౬ ॥ కించ ॥ వాలినిబలోర్మిమాలినిజాగ్రతిసు
గ్రీవమనుగ్రహీన్నయం। అస్యశ్రుతిశతవిదితంసువ్యక్తం తే

జ్యేష్ఠోఽపి - సరామచంద్రః - గురౌపితరిదశరథే - అసత్యోక్తేఃవరద్వ
యాప్రదానేసతీతినిరాసః నివారణంతద్రూపాద్ధేతోః - స్వంఅర్హ
త్వేనస్వీయంరాజ్యం - తృణాయతృణకల్పంమేనే - మన్యకర్మణీత్యా
దినాచతుర్థీ - తతః - ఫణాభృదీశఃసహస్రముఖశ్శేషోఽపి - తంరామ
చంద్రం - ఫణాయితుంస్తోతుం - ననిపుణాయతేనకుశలీభవతి - కిము
తాన్యఇత్యర్థః ॥ ౬౬ ॥ నిక్షిప్తేత్యాదిదూషణంపరిహరతి ॥ వాలి
నీతి ॥ అయంరామః - బలస్యఊర్మిమాలినిసముద్రే- వాలినిజాగ్రతివ
ర్తమానేసత్యపి - సుగ్రీవమనుగృహ్ణాదితియత్ - తేనవాలినంత్యక్త్వా
సుగ్రీవానుగ్రహణేన - శ్రుతిశతేనవిదితంప్రసిద్ధందీనబంధుత్వంసు

వ్యక్తం భవతి గీతార్యా॥ ౬౭॥ కృత్వా సేతుమిత్యాది పరిహారతి॥ లక్ష్మీ మితి॥ రామా శ్రీరామరూపా ఆకృతిర్మానుష్యశరీరం యస్య సః- అతఏవ శ్రీపతిర్విష్ణుః- వక్షసి లక్ష్మీం అవిరతం సతతం బిభ్రదపి సన్- విష్ణోరేషానపాయినీత్యాగమాదితి భావః- కామపి ఆత్మైక వేద్యామిత్యర్థః - మానుషీం వృత్తిం రీతిం- అభినయన్ ప్రకటయన్- అతఏవ కస్యాపి అజ్ఞాతకులగోత్రస్య- కిముత మహాత ఇత్యర్థః- వచః అపవాద వాక్యం- అమృష్యన్ అసోఢా సన్- కల్యాణీం లోకోత్తర పాతివ్రత్యశాలినీమపి- తు శబ్దోప్యర్థకః- ప్రియాం నతు భార్యాం- విశేషణద్వయేన మానైకధనత్వం సూచ్యతే- వనీం అరణ్యం అనీనయత్ ప్రాపితవాన్- తతః అపరః శ్రీరామా

న దీనబంధుత్వం ॥ ౬౭ ॥ అపిచ ॥ లక్ష్మీం వక్షసి బిభ్రదప్య
విరతం రామాకృతిః శ్రీపతిః। వృత్తిం కామపి మానుషీ మభిన
యన్ వీరాగ్రణీః ప్రియాం। కల్యాణీంతు వనీమనీన
యదహో కస్యాప్యమృష్యన్వచో। మేదిన్యామవలోకితః
కిము పరో మానీ పుమానీదృశః ॥ ౬౮ ॥ వస్తుతస్తు ॥ గాతుం
క ఈష్టే శ్రితరామభద్రాన్ గణాన్ గుణానాం గణనాదరి
ద్రాన్। ప్రాచేతసాద్యాః కవయో నవద్యాః। యదేకదేశా

దన్యాః- ఈదృశః మానీ ప్రశస్తమానః పుమాన్- మేదిన్యాం భువి- అవలోకితః దృష్టః కిం- న దృష్ట ఏవేత్యర్థః॥ ౬౮ ॥ వస్తుతస్తు॥ విచార్యమాణే సతీత్యర్థః॥ గాతుమితి॥ శ్రితః రామభద్రః యైస్తాన్- రామభద్రాశ్రితాన్- గణనాదరిద్రాన్ అసంఖ్యాన్ - గుణానాం గణాన్- గాతుం సామగ్ర్యేణ కీర్తయితుం- కః పుమాన్ ఈష్టే శక్నోతి- న కోపీత్యర్థః - యతః - ప్రాచేతసాద్యాః వాల్మీక్యాదయః- అనవద్యాః అనింద్యాః- మహాత్మానోపీతి యావత్ - కవయః - యేషాం శ్రీరామగుణగణానాం ఏకదేశస్య కించిదంశస్యాపి ఆకలనే వర్ణనేపి- నేశాన సమర్థాః- అతోత్తరవాక్యార్థస్య సామర్థ్యేన శ్రీరామగుణగణ గ్రహణాసమర్థత్వే హేతుత్వాద్వాక్యార్థ హేతుకం కావ్యలింగం ॥ ౬౯ - తదీయేతి॥ తదీయాః

శ్రీరామసంబంధినఃగుణాఏవఅర్ణవఃతస్యకణానామేకదేశఃకించిదం
శః తస్యకోటితమోంశః తస్యకళాషోడశభాగః తన్మాత్రమిదం వక్ష్య
మాణం- అత్ర భవతాపూజ్యేనభవతా ॥౨౦॥ కకుత్స్థేతి॥ ఇదమాద్య
ష్టాదశశ్లోక్యైకంవాక్యం-కకుత్స్థస్య నామరాజ్ఞఃకులంవంశఃపర్యాయః
ఏకార్థశబ్దాంతరంయస్యతస్య కలశార్ణవస్య క్షీరాబ్ధేఃకౌస్తుభఃర
త్నం- ఏతదాద్యయోరాధ్యాపురేత్యంతవాక్యార్థేషుసర్వత్రరూప
కాలంకారః- సుకృతప్రాప్తఃపుణ్యరాశిః-కల్పకఃకల్పవృక్షః-ప్రసవో

కలనేపి నేశాః ॥ ౧౯ ॥ తథాపి ॥ తదీయగుణార్ణవకణైక
దేశకోటితమాంశకలామాత్రమిదమత్రభవతాశ్రోతవ్యం॥
౨౦ ॥ కకుత్స్థకులపర్యాయకలశార్ణవకౌస్తుభః । కౌస
ల్యాసుకృతప్రాప్తకల్పకప్రసవోదయః ॥ ౨౧ ॥ ప్రాంచ
త్పఙ్క్తిరథాగారపరిష్కారహరిన్మణిః । జానకీలోచనద్వంద్వ
చకోరానందచంద్రమాః ॥ ౨౨ ॥ సంసారమార్గసంచార
శ్రాంతచ్ఛాయామహీరుహః। సర్వరాక్షసబేతాళసముచ్చా
టనమాంత్రికః ॥ ౨౩ ॥ కరుణారసకల్లోలకదంబవరుణాల
యః । తపోధనజనాకాంక్షాతటాకనవతోయదః ॥ ౨౪ ॥ వి
ద్యావిహారణోద్యానంవినయాస్థానమంటపః। సౌలభ్యప్రా
భవోత్కర్షసమావేశనివేశనం ॥ ౨౫ ॥ సౌజన్య వాదా

దయఃపుష్పోద్గమః ॥ ౨౧ ॥ ప్రాంచదితి॥ పఙ్క్తిరథఃదశరథః - హరిన్మ
రకతం - చకోరఃజ్యోత్స్నాపాయీ ॥ ౨౨ ॥ సంసారేతి ॥ ఛాయా
మహీరుహఃనమేరుః - బేతాళాఃపిశాచభేదాః - మాంత్రికఃభూతవై
ద్యః ॥ ౨౩ ॥ కరుణేతి ॥ కల్లోలకదంబంప్రభూతతరంగసమూహః - వరు
ణాలయఃసముద్రః-ఆకాంక్షాఃకామాః - తోయదఃమేఘః ॥ ౨౪ ॥ వి
ద్యేతి ॥ సౌలభ్యంసౌమ్యతా ప్రాభవంప్రభుత్వంతయోరుత్కర్షయోః
మిథోవిరుద్ధయోఃసమావేశస్యఏకత్రవాసస్యనివేశనంగృహం ॥ ౨౫॥
సౌజన్యేతి ॥ సౌజన్యంసుజనత్వంవాదాన్యకంప్రదాతృత్వంతయోః

స్సామానాధికరణ్యభూః సహవాసదేశః - ఏతయోరపివిరుద్ధత్వాల్లో
కోత్తరత్వంసూచ్యతే - సౌముఖ్యంప్రసన్నముఖత్వం-సౌహార్దం ఆ
శ్రితప్రేమ.- వితర్దికావేదిః ॥ ౨౬ ॥ ప్రసాదేతి ॥ గతిః ప్రాప్యస్థా
నం-క్లిష్టానాంక్లేశేనపీడితానాంమృతకల్పానామిత్యర్థః - ప్రాణా
నాంప్రతిష్ఠా ప్రతిసంధానం-ప్రపన్నానాంశరణాగతానాంపరమయ
నం ప్రాప్యస్థానం ॥ ౨౭ ॥ అనపాయేతి ॥ దీర్ఘికావాపీ - జంభశా
సనస్యఇంద్రస్యరావణోపద్రవేణమృతప్రాయస్య - జీవాతుర్జీవ

న్యకయోస్సామానాధికరణ్యభూః । సౌముఖ్యముఖ్యభవనం
సౌహార్దైకవితర్దికా ॥ ౨౬ ॥ ప్రసాదలక్ష్మ్యాః ప్రాసా
దః ప్రతాపస్యపరాగతిః। ప్రాణప్రతిష్ఠాక్లిష్టానాంప్రపన్నా
నాంపరాయణం ॥ ౨౭ ॥ అనపాయసమృద్ధి నామవగాహ
నదీర్ఘికా। జంభశాసనజీవాతుఃజన్మగేహంజయశ్రియః ॥
౨౮ ॥ దుర్వారఘోరదారిద్ర్యదర్వీకరఖగేశ్వరః । తత్త్వా
దృక్తాటకాదేహధ్వాంతరాజీవబాంధవః ॥ ౨౯ ॥ సుబాహు
మత్తమాతంగసంహారవరకేసరీ। భార్గవాగ్రహదావాగ్ని
పరిమార్జననిర్ఝరః ॥ ౩౦ ॥ విరాధాఖ్యమరాతంక వి
ద్రావణమహౌషధం । ఖరదూషణకింపాక ఖండనైకపర
శ్వధః ॥ ౩౧ ॥ దుర్మోచనీచమారీచఃకీచకప్రబలానలః । గృ
ధ్రరాజస్యశోకాది లోకాక్రమణవర్తనీ ॥ ౩౨ ॥ కబంధమ

నౌషధంగేహంగృహం ॥ ౨౮ ॥ దుర్వారేతి ॥ దర్వీకరస్సర్పః - ఖగే
శ్వరఃగరుత్మాన్ ధ్వాంతంతమః - రాజీవబాంధవస్సూర్యః ॥ ౨౯ ॥ సు
బాహ్వితి ॥ మాతంగఃగజః - కేసరీసింహః - భార్గవస్యపరశురామ
స్య - ఆగ్రహఃక్రోధః - నిర్ఝరఃప్రవాహః ॥ ౩౦ ॥ విరాధేతి ॥ మ
రాతంకస్య దుష్టరోగస్యవిద్రావణంనాశనం - కింపాకఃవిషవృక్షః
పరశ్వధఃకుఠారః ॥ ౩౧ ॥ దుర్మోచేతి ॥ దుర్మోచఃదుస్త్యజ్యః-
కీచకః వేణువిశేషః - వర్తనీఏకపదీమార్గః ॥ ౩౨ ॥ కబంధేతి ॥ కా

సారస్య సరసః కబళీకరణం శోషణం - శబరీ భక్త్యా కాచిత్కిరాతీ - కుముదం శ్వేతోత్పలం ॥ ౧౩ ॥ పావమానీతి॥ పావమానిః హనూమాన్ - కాశాని శరపుష్పాణి - జీమూతః మేఘః - సమీరణః వాయుః ॥ ౧౪ ॥ సుగ్రీవేతి॥ సామగ్రీ సాధనసంపత్తిః - కాననౌకసః కపయః - సుదినం శ్రేయస్కరదివసః - ధునీనాథస్య సముద్రస్య జాడ్యం మూఢత్వమేవ శైత్యరోగః చికిత్సకః వైద్యః ॥ ౧౫ ॥ దుష్టేతి ॥ ధూమకేతురుత్పాతః సవాలనక్షత్రం - కుంభసంభవః అగస్త్యః ॥ ౧౬ ॥ బలీయ ఇతి॥

> యకాసారకబళీకరణాదరః । శబరీచిత్తకుముదశారదజ్యో
> త్స్నికోదయః ॥ ౧౩ ॥ పావమానియశఃకాశప్రకాశశర
> దాగమః। ప్రగల్భవాలిజీమూతప్రోత్సారణసమీరణః॥౧౪॥
> సుగ్రీవరాజ్యసామగ్రీసుదినం కాననౌకసాం । మనీర్ణరోగధు
> నీనాథజాడ్యరోగచికిత్సకః॥ ౧౫ ॥ దుష్టనక్తంచరస్తోమధూ
> మకేతువిజృంభణం। కుంభకర్ణమదాంభోధిస్తంభనే కుంభ
> సంభవః ॥ ౧౬ ॥ బలీయో రావణప్రాణపాషాణదళనే పవి
> విః । విభీషణస్య సామ్రాజ్యశ్రీప్రాణనసురద్రుమః ॥ ౧౭ ॥ అ
> యోధ్యాపురనారీణాం మన్మథోరత్యద్భుతోత్సవః। రమతే మమ
> తేజస్వీ రామః కామసమో హృది ॥ ౧౮ ॥ అత్ర కిలపవిత్రచ
> రిత్రః కశ్చిద్విపశ్చిద్గజప్రమిత్థమనుసంధత్తే ॥ ౧౯ ॥ ధ్యా
> యామి రామమభిరామగిరామరందధారామదఘ్నమిత

బలీయాన్ బలిష్ఠః - పవిః వజ్రాయుధం ॥ ౧౭ ॥ అయోధ్యేతి॥ కామసమ ఇత్యుపమా - రమతే క్రీడతి - సర్వదా తం భజామీత్యర్థః॥ ఉక్తవిశేషణాని క్రమేణ రామాయణకథాసూచకాని ॥ ౧౮ ॥ అత్రేతి ॥ కశ్చిద్విపశ్చిదేతత్కావ్యకర్తా - ఏవమగ్రేపి॥ ౧౯॥ ధ్యాయామీతి ॥ అభిరామయా గిరా వాచా మాధుర్యౌజత్యర్థః - మరందస్య మకరందస్య ధారాయా మదం హంతీతి మదఘ్నం - ఇతా ప్రాప్తా రామా సీతా యేన తం - అరేః శత్రోః జాతావేకవచనం - విరామం నాశకం-

అద్భుతతరాణాం అమలానాం సతాం చ గుణానాం - ఆరామమాస్పద మిత్యర్థః - ఘోరమామయం సంసారరోగం హంతీతి తత్ ఘ్నం - అసురైరమరైశ్చ వందితాంఘ్రిం - ధ్యాయామి ॥ ౯౦ ॥ దయేతి ॥ దయాయాః సముద్రస్య రాశేః ఆలయే స్థానే - కాననేపి - ముదా అధికం సగ్వోన్నతమాననం యస్య తస్మిన్ - పలాశనానాం రాక్షసానాం - పలాయనే విద్రావణే ప్రణయి పరిచయవత్ కార్ముకం ధనుః యస్య తస్మిన్ - ధార్మికే - సమీరజసమీడితే హనూమత్స్తుతే - సత్తమే - బలీకృతాః వలీముఖాః కపయో యేన తస్మిన్ - మనుజధర్మిణి బ్రహ్మణి శ్రీరామే - మే - చి

రాసును రెర్పి రామం । ఆరామమద్భుతతరామలసద్గుణా
నాం ఘోరామయఘ్న మసురామరవందితాంఘ్రిం ॥౯౦॥
దయాసముదయాలయే ముదధికాననే కాననే పలాశనపలా
యనప్రణయికార్ముకే ధార్మికే। సమీరజసమీడితే ప్రవిశచి
త్త మే సత్తమే। బలీకృతవలీముఖే మనుజధర్మిణి బ్రహ్మణి॥౯౧॥
అస్త్రామాస తృణం ప్రియాద్రుహి తృణామాస స్మరారేర్ధను
ర్దారామాస మునేశ్శిలాపి నృవరామాస స్వయం పాదు
కా। కుల్యామాస మహార్ణవోపి కపయో యోధాంబభూవు
స్తథా పౌలస్త్యో మశకాంబభూవ బహునా త్వం మానుషామా

త్తే హే మదీయ మనః - ప్రవిశ - తం భజేత్యర్థః - ॥ ౯౧ ॥ అస్త్రామాసేతి ॥ హే భగవన్ శ్రీరామ - తవ - తృణం - ప్రియాయై ద్రుహ్యతీతి ప్రియాద్రుట్ తస్మిన్ కాకాసురే విషయే - అస్త్రామాస అయుధవదాచచార - అస్త్రాదిశబ్దాదాచారార్థే క్విపి అనేకాల్త్వాల్లిట్యామాదేశేనాస్తేర్భవతేశ్చానుప్రయోగః - స్మరారేః ధనుః శివచాపః - తృణామాస - శిలాపి - మునేర్గౌతమస్య - దారామాస - పాదుకాత్వదీయా - స్వయం - నృవరామాస - రాజా బభూవ - భరతేన తస్యాం రాజ్యార్పణాదితి భావః - మహార్ణవోపి - కుల్యామాస - కపయోపి యోధాంబభూవుః - తథా తాదృశః - పౌలస్త్యః రావణః - మశకాంబ

భూవ- కింబహునా- త్వంమానుషామాసిథాః ॥ ౯౨ ॥ అశిలేతి ॥ శ్లోక
ద్వయమేకంవాక్యం - అర్దనంభంజనం - కాతరాఃభీతాః - అలమితి
నిషేధే - ఈదృశాదేవామానంత్విత్యర్థః ॥ ౯౩ ॥ ౯౪ ॥ ౯౫ ॥ శిథిలి
తేతి ॥ శిథిలితః మోచితఃభవాత్సంసారాత్ఖేదఃయయాసా-శ్లిష్టఃఆశ్రి
తః వైకుంఠస్య పాదఃయయాసా - కృతఃవిపదాంఅపనోదఃవారణంయ
యాసా- క్లిష్టానాంచిత్తస్య ప్రసాదఃదుఃఖరాహిత్యరూపం నైర్మల్యం
యతస్సా - తజ్జనకేత్యర్థః - విమలతరతరంగా- విశ్రుతాంభోధిసం
గా - విహితఃకృతఃదురితభంగఃయయాసా - గంగా- అత్ర పురోదేశే

సిథాః ॥ ౯౨ ॥ అశిలా(ప్రా)ణదపద్దైరచరాచరముక్తిదైః ॥
అసర్వభూతాభయదైరశర్వధనురర్దనైః ॥ ౯౩ ॥ అబ్ర
హ్మ(స్త్రీ)కృతతృణైరతృణీకృతరావణైః । అలంకాతరదైవై
స్తైరలంకాపురసాధకైః ॥ ౯౪ ॥ ఇతివిమానందక్షిణతఃప్ర
స్థాప్య ॥ కృశానుముద్దిశ్య ॥ ౯౫ ॥ శిథిలితభవఖేదాశ్లిష్టవై
కుంఠపాదాకృతవిపదపనోదాక్లిష్టచిత్తప్రసాదా। విమలత
రతరంగావి(శ్రు)తాంభోధిసంగా విహిత దురితభంగావీక్ష్య
తామత్రగంగా ॥ ౯౬ ॥ కృశానుః ॥ ఉపేక్షణీయానిభాగీ
రథీయానిపానీయానికిమిహవీక్షణీయాని ॥ ౯౭ ॥ యతః ॥
యేషాంజనిస్ఫురణతస్తుహిరణ్యహర్తుర్దోషాకరేణగురుదా

వీక్ష్యతాం ॥ ౯౬ ॥ ఉపేక్షణీయానీతి ॥ ఉపేక్షణీయాన్యనాదరణీ
యానిఉపసమీపేఈక్షణీయానిదర్శనీయానీతిచ ॥ ౯౭ ॥ యేషామి
తి ॥ యేషాంగాంగానాంవారాంజలానాం - జనిర్జన్మతు-హిరణ్యహ
ర్తుఃస్వర్ణస్తేయినః - చరణంకర్మస్వర్ణస్తేయః - తస్మాన్మహాపా
తకాత్ - ఖ్యాతాప్రసిద్ధా- బ్రహ్మణః(బ్రా)హ్మణస్య ఉత్తమాంగభిదః
శిరశ్ఛేత్తుర్మార్గాలై- గురోరాచార్యస్య దారాణాంవిశేషన - అతఏవ
దోషాణాంసర్వేషాంఆకరేణస్థానేనసహ - యేషాం- స్థితిర్వాసః-అ
నేనతత్సంయోగపాతకమప్యుక్తం - జడానాంమూఢానాంమద్యపా

ఋణామితియావత్ తన్నిధా - యేషాం - లీయతేఅనైనైకీభూయతఇ తిలయః మైత్రీ - ఖ్యాతఇతియథాయోగంసర్వత్రయోజ్యం - అనేనసు రాపానంసూచ్యతే - తథాచమహాపాతకపంచకాశ్రయాణిగంగా జలానీతిప్రాతీతికోర్థః - వాస్తవస్తు - హిరణ్యోహిరణ్యకశిపునా మైకదేశగ్రహణం - తద్ధర్తుర్విష్ణోః - పాదాబ్జన్మ - బ్రహ్మకపాల ధారిణశ్శివస్యమాలే బృహస్పతిపత్నీవిటేననిశాకరేణసహస్థితిస్సము ద్రమేళనమితి ॥ ౯౮ ॥ ౯౯ ॥ గాంగానీతి ॥ గాంగాని - వారిజలాని రేఫాంతమిదం - గరుడధ్వజపాదపద్మాదావిర్బభూవుః - ఇందుమా ళింపునః - అపునర్భవపవిత్రీచక్రుః - విచిత్రంవృత్తం - సగరస్యరాజ్ఞః - అ

రవిటేనమాలౌ । బ్రహ్మోత్తమాంగభిదపవసహస్థితిశ్చ
ఖ్యాతోలయోజలనిధౌకిలగాంగవారాం ॥ ౯౮ ॥ విశ్వావసుః॥
మందమతేకిం ముకుందపాదారవింద మరంద ధారాఘునీమపి
నిందసి॥ ౯౯ ॥ పశ్య ॥ గాంగానివారిగరుడధ్వజపాదపద్మా
దావిర్బభూవురపునర్భపునరిందుమాళిం । నిన్యుర్విచిత్రమ
మృతంసగరాన్వయంచ నాతోధికం భువిపవిత్రతమంసమం
వా ॥ ౧౦౦ ॥ సాసర్వతోముఖవతీతటినీసరాగాంమూర్తిర్వి
ధేరివబిభర్తిసరస్వతీంచ । ఖేదస్త్వయాబలిజితశ్చరణా

న్వయంపుత్రసమూహమిత్యర్థః - అమృతంస్వర్గం - నవిద్యతేమృతంయత్రేతివ్యుత్పత్తేః - నిన్యుర్గమయామాసుః - అతఇతః గంగాజలేభ్యః - అధికంపవిత్రతమం - భువినాస్తి - అతఃఏషాం - సార్వవిభక్తికస్తసిల్ - సమంపవిత్రతమంవా నాస్తి - కింతున్యూనాన్యేవాతస్సర్వాణీత్యర్థః ॥ ౧౦౦ ॥ సేతి ॥ సర్వతోముఖంజలం - సర్వతఃచతుఃపార్శ్వేషుముఖానిచతద్వతి - పుష్కరంసర్వతోముఖమితిజలపర్యాయేష్వమరః - సాగంగా - విధేర్బ్రహ్మణః - మూర్తిశ్శరీరమివ - రాగేణ ఆరుణ్యేనఅనురాగేణచసహితాంసరాగాం - సరస్వతీంనామనదీంవాణీంచ - బిభర్తివ - కింతు - ఆద్యోద్వయోఃప్రథమాగంగా - బలిజితఃవి

శ్లో:- చరణారవిందాద్బభూవజాతా- చరమానాభిపద్మాత బభూవ
ఇతిఇయాన్ ఏతావాన్ భేదఃవిశేషః ॥ ౧౦౧ ॥ భాగీరథీమితి ॥ బుధాః
కర్తవ్యకుశలాః - భాగీరథీం ప్రాప్య - పితృభ్యః - జలాంజలింనివా
పాంజలిం- సాదరంయథాతథా - అర్పయంతి- దదతి - తతఃనివాప
దానాత్సర్వాణిపితౄణాంపాపాని-న త్తఃకృతఃజలాంజలిఃనాస్మాకం
పితరస్సంబంధిన ఇత్యుత్సర్గజలని శ్చయః యైస్తథోక్తానిభవంతి-పితౄణాం
త్సంత్యజంతీత్యర్థః - అహో ఇత్యాశ్చర్యే ॥౧౦౨॥ భాగీరథీమితి॥
పటుస్సమర్థాధీర్యస్యసః- యఃజనః- భాగీరథీముపాస్తే భజతే - అత

రవిందాదాద్యాబభూవచరమాకిలనాభిపద్మాత్ ॥ ౧౦౧ ॥
అపిచ ॥ భాగీరథీంప్రాప్యబుధాఃపితృభ్యో జలాంజలింసా
దరమర్పయంతి । పాపానిసర్వాణితతఃపితౄణాంభవం
త్యహోదత్తజలాంజలీని॥౧౦౨॥ భాగీరథీంయఃపటుధీరుపా
స్తే । యథాక్రతున్యాయతఏషధన్యః । దేవత్వమేత్యత్రిది
వేసురాణాంభాగీరథీతివ్యపదేశమేతి ॥ ౧౦౩ ॥ సరస్వత్యా
శ్లిష్టాసవితృతనయాలింగితధురా । స్ఫురద్గుచ్ఛస్వచ్ఛాప్రత్ర
కృతిరివభాతిత్రిగుణభాక్ । తథాప్యేషాదోషాపనయనప

ఏవధన్యస్సఏషః- యథాక్రతున్యాయతఃయాంవై దేవతాముపాస్తే
సైవభవతీత్యాత్మకాత్ - దేవత్వమేత్య - త్రిదివేస్వర్గే - సురాణాం
సంబంధినంభాగీరథీత్యాకారకంవ్యపదేశంవ్యవహారం - సురాణాంమ
ధ్యేభాగీఅమృతాదిభాగవాన్ - రథీవిమానవాంశ్చేతివ్యపదేశం- ఏ
తి- ప్రాప్నోతి- సుధాయాంఇతిపాఠఃకథంచిద్యోజ్యః ॥ ౧౦౩ ॥ సర
స్వతీతి॥ సరస్వత్యాపీతయాశ్లిష్టా- సవితృతనయయాయమునయానీల
యాఆలింగితధురాసంగతప్రవాహా-స్ఫురన్గుచ్ఛఃకుసుమపుంజ ఇవ
స్వచ్ఛాధవలా-ఏషాగంగా-త్రీన్గుణాన్సత్వరజస్తమాంసిశుక్లపీతనీ
లవర్ణాంశ్చభజతీతితద్భాక్-ప్రకృతిస్సంసారకారిణీమాయేవయద్యపి
భాతి-తథాపిత్రైగుణ్యావత్త్వేపి-కంసారిపదభూరతఏవదోషస్యసంసా

రబంధస్య దోషాణాంచ అపనయనపటు రేషా- స్వస్యాః ఆకలనయా సేవ
నయాకరణేన- ప్రగల్భం సంసారం ప్రశమయతి ॥ ౧౦౪ ॥ గాంభీర్యే
ణేతి ॥ తస్య గదాధరస్య పదాబ్జవంతీతి తత్పదభువః- ఇమే వారాశిదా
రాః గంగా - గాంభీర్యేణ గదాధరస్య విష్ణోః హృదయం - మాధుర్యతః మ
ధురత్వేన - తస్య విష్ణోః గిరం వాచం - శ్వేతిమ్నా ధావళ్యే న చ - తదీ
యం అనఘం యశః - శైతల్యత శ్శైత్యేన తత్కృపాం - నైర్మల్యాతి
శయేన తస్య ధిషణాం బుద్ధిం - నిత్యప్రసాదేన అకలుషత్వేన సౌమ్యత్వే
న చ - తద్వక్త్రం చ- అనుసరంతి ఆననస్వత్ర ద్విధీయాం తెన యోజ్యం-

టుస్సా స్వకలనయా ప్రగల్భం సంసారం ప్రశమయతి కంసారి
పదభూః ॥ ౧౦౪ ॥ గాంభీర్యేణ గదాధరస్య హృదయం మా
ధుర్యతస్తద్గిరం శ్వేతిమ్నా చ యశస్తదీయమనఘం శైతల్య
తస్తత్కృపాం । నైర్మల్యాతిశయేన తస్య ధిషణాం నిత్యప్ర
సాదేన తద్వక్త్రం చానుసరంతి తత్పదభువో వారాశిదారా
ఇమే ॥ ౧౦౫ ॥ ఇతి బద్ధాంజలిరగ్రతో విలోక్య సానందం ॥
౧౦౬ ॥ కాశీ స కాశీభవదింద్రగేహసౌధాగ్రభాగా బహుస
ప్తినాదా । ఇంధే మయూఖైరియమంధకారవ్యుత్పత్తిభూమ్యా
శివశేఖరేందోః ॥ ౧౦౭ ॥ కృశానుః ॥ కిమగేవ యస్యైషా

అత్ర అనుసరణం విష్ణుజన్యత్వప్రయుక్త తదీయాంగ గుణజన్య గుణవత్వ
మితి బోధ్యం ॥ ౧౦౫ ॥ ఇతీతి ॥ ఇత్యుక్త్వా అగ్రతో విలోక్య బద్ధాంజలి
స్సన్ సానందం ॥ ౧౦౬ ॥ కాశీతి ॥ స కాశీభవత్ సామీప్యేన వర్త
మానం ఇంద్రగేహం స్వర్గః యేషాం తాదృశాః సౌధానాం అగ్రభా
గాః యస్యాం సా - బహవస్సప్తయః అశ్వాః తేషాం నాదః యస్యాం సా-
శివస్య విశ్వేశ్వరస్య శేఖరస్య శిరోభూషణస్య ఇందోః - మయూఖైః
కిరణైః - అంధకారస్య వ్యుత్పత్త్యా ఉదయేన భూమ్యా ఇయం కాశీ నామ
పురీ- ఇంధే ప్రకాశతే ॥ ౧౦౭ ॥ కిమితి ॥ అపిః ప్రశ్నే - నన్విత్యయా
వత్ - ఏషా కాశీ- తవ స్తవస్య పదం విషయ ఇతి కామః- కిమిత్యాశ్చర్యే

తన్మాహాత్మ్యస్య మనోవాచామగోచరత్వాదితి భావః - ఇతి వాస్తవా
ర్థః. ప్రాతీతికస్తు స్పష్ట ఏవ ॥ ౧౦౮ ॥ కాశీమరణాన్ముక్తిరిత్యత్ర
ముక్తిపదస్య సారూప్యపరతామాశ్రిత్యాహ ॥ య ఇతి ॥ అత్ర కాశ్యాం
యే జనాః - మృష్టం మధుర సోపేతం అన్నం భుంజత ఇతి తద్భుజః - ఆము
క్తాః ధృతాః ముక్తాస్రజః మౌక్తికహారా యైస్తే - గజోత్తమహయారో
హాశ్చ - భవంతి - కించ - సుగేహాంతరే - మత్తాభిస్సౌందర్యాదిగర్వి
తాభిర్మహిళాభిరంగనాభిస్సహ - విహరంతి క్రీడంతి - తే ఏవంవిధ
యోపరక్తచిత్తా అపీతి వాస్తవార్థః - జనాః - విషాహారిణః - ఘోరా
ణి అత్యంతభీకరాణి అస్థీని ధరంతీతి ధరాః - విరాజన్ అనడ్వాన్ వృష

పితవస్త్వవ్యపదం ॥ ౧౦౮ ॥ పశ్య ॥ యే మృష్టాన్నభుజో గజో
త్తమహయారోహాస్సుగేహాంతరే మత్తాభిర్మహిళాభిరత్ర
విహరంత్యాముక్తముక్తాస్రజః । తే ఘోరాస్థిధరా విరాజద
నడుద్వాహా విషాహారిణో నర్తిష్యంత్యవశాశ్శ్మశాననిలయా
నీచైః పిశాచైస్సమం ॥ ౧౦౯ ॥ అన్యచ్చ ॥ దత్తం సాధుముదే
యదేకమపి తత్క్షేత్రప్రభావాద్భవేత్ కామం కోటిగు
ణం భవాంతర ఇతి ఖ్యాతం త్వయి త్వాస్థయా । వా సం ప్రా

భః వాహః వాహనం యేషాం తే తథోక్తాః - అవశాః ఉన్మత్తాస్సంతం
త్రాస్త్వితి చతుష్టయం విధేయం - నీచైః పిశాచైస్సమం - శ్మశాననిల
యాస్సంతః - నర్తిష్యంతి నృత్యం కరిష్యంతి - అంతే ఇతి శేషః - తా
దృగున్నతానామీదృశైశ్చ్యకారిణీయమిత్యహితదూషణం - వస్తు
తస్తు - ఈదృశవిషయోపరక్తచిత్తానామపి శివసారూప్యముక్తిసంపాద
కేయమన్యన్న కిమపీదృశం క్షేత్రమితి ప్రతీతేర్వస్తునాలంకారధ్వనిః
౧౦౯ ॥ దత్తమితి ॥ హే కాశి - ఏకమపి - కిముత స్వల్పాధికం - యత్
యజ్జాతీయం వస్తు - సాధోః పాత్రస్య ముదే - దత్తం - జనేన పుణ్యక్షే
త్ర ఇతి శేషః - తద్వస్తు - క్షేత్రస్య త్వదన్యస్య ప్రభావాద్భవాంత
రే అన్యజన్మని - కామం భృశం కోటిగుణం కోటిసంఖ్యాకం సత్ భవేత్ సం

షద్యేత ఇతివచనజాతం ఖ్యాతః పురాణాదావితిభావః - త్వయితు
వాసం ప్రాప్య - ముహుః- ఆస్థయాఆసక్త్యా - బహూనివాసాంసి
దనతః - నాభ్యస్తాచ్ఛతుగితిసుమ్ని షేధః - లోకాఃజనాః - జన్మాంత
రే - దిగ్వసనతాందిగంబరత్వం - భజంతి - హంతేతిఖేదే - తుభ్యంన
మఇతిసర్వధాత్యాజైవత్వమితిప్రతీతికః - శివసారూప్య దాయి
న్యై తుభ్యంనమఃహంతేత్యానందేఇతివాస్తవః ॥ ౧౧౦ ॥ వారాణ
సీతి ॥ హేవారాణసికాశి - యత్ర త్వయి - సంతతస్వధాంనివాసినాం-
వపుఃజన్మాంతరేపికిముతాస్మిన్ జన్మని - శివసారూప్యజన్మనిచ - సశూ
లంశూలరోగేణశూలాయుధేనచాన్వితం - భవతి - ఉత్తమాంగంశిరః
జలభారఃశైత్యరోగః గంగాజలాతిశయశ్చతద్వద్భవతి - యతస్తతః-

> ప్యముహుర్బ హూనిదదనోవాసాంసిజన్మాంతరే । లోకా
> హంతభజంతిదిగ్వసనతాం హేకాశితుభ్యంనమః ॥ ౧౧౦ ॥
> వారాణసిత్వయిసదైవసరోగభూమావారోగ్య భూమిరితి
> కామమలీకవాదః । సంతస్వధాంభవతియత్రవపుస్సశూలం
> జన్మాంతరేపిజలభారవదుత్తమాంగం ॥ ౧౧౧ ॥ విశ్వావసుః
> అనిపుణధిషణగుణోదయాంకుపికిమితిపోషికరోషి । యదే

సదాసరోగభూమాత్వయి - ఆరోగ్యయుక్తాభూమిరితివాదః- కామం
భృశంఅలీకఃమృషావాదః ప్రవాదః-సరఃగంగాప్రవాహంగచ్ఛతి ప్రా
ప్నోతీతిసరోగా - భూమిరితి - అఃవిష్ణుఃబిందుమాధవః - రేణలోచ
నాగ్నినాయుక్తః - ఉఃశివఃవిశ్వేశ్వరః - తౌగచ్ఛతీత్యరోగా- తస్యాః
భావఃఆరోగ్యం - తేనయుక్తాభూమిరితిచ - కామం-అళీకవాదఇతికా
కుః - నాళీకవాదఏవేతివాస్తవోర్థః- అత్ర యోన్మోషైత్యాదిశ్లోకత్ర
యేవాచ్యయానిందయోక్తవిధస్తుతిప్రతీతేర్వ్యాజస్తుత్య లంకారః॥
౧౧౧ ॥ అనిపుణేతి ॥ హేఅనిపుణధిషణమందబుద్ధే - గుణస్య శివసా
రూప్యాదేః ఉదయఃయస్యాంతాంవారాణసీం - కిమితికుతో హేతోః
భోగినావిషయాఽసంభవతాపి - ఎతన్నగరేకాశ్యాంవాసినా - యో

గః అకారాదిః తద్వతాం - ప్రాప్యం - శివస్య సారూప్యం - సమానం ఉపాసితదేవతాతుల్యం రూపం యస్యాం తస్యా భావస్సారూప్యం ముక్తిః ॥ ౧౧౨ ॥ అత్రేతి ॥ అత్ర కాశ్యాం - అపవిత్రం మలమూత్రాదిబంధురం - దేహం - అపాస్యన్ త్యజన్ సన్ - అచ్ఛం నిర్మలం ధవళం చ - వపుః శరీరం - బిభ్రతి - ప్రాప్నోతి - యస్య వపుషస్సంబంధిని - అవాప్తమాశ్రితం నిటాలం ఫాలం యేన తస్మిన్ - లోచనే - శుచిరగ్నిః అస్తి - జటాలే జటాయుక్తే - మస్తకే - హరిపదే ఆకాశే అంబు గాంగం అస్తి - తద్వపురితి సంబంధః - అపాస్యన్ బిభ్రతీతి వర్తమాననిర్దేశేన దేహత్యాగసమకాలమేవ శివసారూప్యలాభ ఇతి సూచితః ॥ ౧౧౩ ॥ అదఇతి ॥ అముష్మిన్ పురే కాశ్యాం వాసినాం - అన్యాదుక్తసారూప్యముక్తే

తన్నగరవాసినాం భోగినాం యోగినాం ప్రాప్యం శివసారూప్య
మాప్యతే ॥ ౧౧౨ ॥ అత్ర దేహాన్నపవిత్రమపాస్యన్నచ్ఛ
మ్బిభ్రతి వపుః కిలైనస్య । లోచనే శుచిరవాప్తనిటాలే మస్త
కే హరిపదాంబు జటాలే ॥ ౧౧౩ ॥ అదఃపురవాసినామన్యా
పి సాధన్యతా ॥ ౧౧౪ ॥ ప్రదోషవన్ప్రాప్త ఇహ ప్రదోష
నటోంధకారివ్యపదేశమంతే । ప్రకాశయత్యేష హి తారకో

రన్యా - ధన్యతా శ్రైష్ఠ్యం ॥ ౧౧౪ ॥ ప్రదోషవదితి ॥ అంధకో నామక శ్చిదసురః తస్యారిరంధకారిః - అన్యత్ర - అంధకారః అస్మిన్నస్తీతి అంధకారీ - ఇతి వ్యపదేశం నామ - ప్రాప్తః - ప్రదోషే సాయంకాలే నటతీతి నటః - ఏషః శివః - ప్రదోషవత్ - ఇహ కాశ్యాం - నృణాం - అంతే దేహావసానే అన్యత్ర దినాంతే - కర్ణనభః ప్రదేశే శ్రోత్రవివరాంతర్వర్త్యాకాశప్రదేశే - అన్యత్ర కిరతి వ్యాప్నోతీతి కర్ణః వ్యాపకః నభః ప్రదేశః తస్మిన్ - తార ఏవ తారకః ప్రణవః - స్వార్థే కః - తస్మిన్ ఉద్యతః ఉచ్చారణేన వ్యక్తీభవతః - వర్ణాన్ అకారముకారం మకారం చ త్రీన్ - అన్యత్ర - తారకాభ్యో నక్షత్రేభ్యః ఉద్యతః వర్ణాన్ కాంతీః - ప్రకాశయతి ఉపదిశతి - అన్యత్ర ప్రకటయతి - అత్ర

వైష్ణవాః- అత్ర ప్రాణేషూత్క్రమమాణేషు రుద్రస్తారకం బ్రహ్మోప
దిశతీత్యత్ర తారకో రామమంత్ర ఇత్యాచఖ్యుః ॥ ౧౧౫ ॥ ఇతీతి ॥ కృ
త్స్నం సమస్తం - జనపదం రాష్ట్రం ॥ ౧౧౬ ॥ ప్రాతరితి ॥ ప్రా
తః ప్రాతః నిత్యం ప్రాతః కాలే - భక్త్యా - జాహ్నవీవారి గం
గాజలం గాహం గాహం అవగాహ్య- అభీక్ష్ణ్యే ణముల్ - క్లృప్తాః అ
నుష్ఠితాః నిత్యాః క్రియాః సంధ్యావందనాద్యాః యైస్తేభ్యః- ఆద్యం పురాణం
పూరుషం హరిం హరం వా - పుష్పైః పూజయద్భ్యః - అతఏవ - పూ

ద్యద్వర్ణాన్ స్వర్ణాంకణాభః ప్రదేశే ॥ ౧౧౫ ॥ ఇతి గం
గాతీరజనపదం కృత్స్నం వర్ణయిత్వా సాంజలిబంధం ॥ ౧౧౬ ॥
ప్రాతః ప్రాతర్జాహ్నవీవారి భక్త్యా గాహం గాహం క్లృప్త
నిత్యక్రియేభ్యః । పుష్పైరాద్యం పూరుషం పూజయద్భ్యః
పూతాత్మభ్యో భూసురేభ్యో నమోస్తు ॥ ౧౧౭ ॥ కృశానుః ॥
కిమేతద్దేశవాసినోపి బ్రాహ్మణాః కేవలం కలిమాహాత్మ్యకలి
తశాస్త్రీయచర్యావిపర్యయాః । త్వయా నమస్క్రియం
తే ॥ ౧౧౮ ॥ పశ్య తావత్ ॥ ప్రాయేణాస్య కాశీదేశజన
స్యాసుచర్యావిపర్యాసం ॥ ౧౧౯ ॥ ప్రాతర్హంతకృతా
ప్లవోపి రజకస్పృష్టాన్ జడో రాసభైరూఢాన్ ధారయతే ప
టాననుదినం ధృత్వా బహిర్గచ్ఛతి - గత్వా మ్లేచ్ఛముఖాశు

తాః ఆత్మా దేహః మనః జీవో వా యేషాం తేభ్యః - బ్రాహ్మణేభ్యః నమో
స్తు ॥ ౧౧౭ ॥ కిమితి ॥ కేవలమత్యంతం - కలేర్యుగస్య మాహాత్మ్యేన క
లితః సంగతః శాస్త్రీయాయాః శ్రుతిస్మృతివిహితాయాః చర్యాయాః
ఆచారస్య విపర్యయః వైపరీత్యం విహితత్యాగనిషిద్ధసేవనరూపం యై
స్తే - అపి గర్హణీయాః ॥ ౧౧౮ ॥ ౧౧౯ ॥ ప్రాతరితి ॥ జడః మూఢః -
అతఏవ చపలః శాస్త్రీయచర్యావికలః- ఏష ఏతద్దేశవాసీ - అనుది
నం న త్వేకస్మిన్నిత్యర్థః - ప్రాతః-కృతః ఆప్లవః గంగాయాం స్నానం
యేన స తథోక్తోపి - రజకస్పృష్టాన్ రాసభైః ఊఢాన్ పటాన్ ధారయ

తే - ధృత్వాబహిర్గచ్ఛతి - గత్వామ్లేచ్ఛముఖాశుచీన్ జనాన్ స్పృశతిచ - స్పృష్ట్వాపినస్నాతి - నస్నాతోపి - నజఘన్యస్సుప్యతీతి సమాసః- అక్షభుఙ్క్తే - భుక్త్వాపి - నవ్రీడతినలజ్జతే అహోఇత్యాశ్చర్యే- అత్ర రజకస్పృష్టరాసభారూఢపటధారణాద్యనేకకారణసత్త్వేపిలజ్జానుత్పత్తేర్విశేషోక్తిరలంకారః ॥ ౧౨౦ ॥ కించ॥శ్లో॥ఏషఃశ్రౌతైఃఆయుధవృత్తిభిర్జీవతి - పరిత్యాగమపితద్ధారణస్యనిషిద్ధత్వాదితిభావః - శాస్త్రంవేదాది- పరంసర్వథా - ఉజ్ఝతిత్యజతి - శూద్రాహృతైరంబుభిః - ఇదమోదనపాకపర్యంతమన్వేతి- ఉచ్చావచైర్నానావిధైర్యవనైఃమ్లేచ్ఛైస్సంగతింస్పర్శనంయాతిప్రాప్నోతి- నికటంప

చీన్ స్పృశతిచస్పృష్ట్వాపినస్నాత్యహో నస్నాతోప్యక్షభు
ఙ్క్తఏషచపలోభుక్త్వాపినవ్రీడతే ॥ ౧౨౦ ॥ కించ॥ శ్లో
జీవతిశాస్త్రముజ్ఝతిపరంశూద్రాహృతైరంబుభిస్సి
ద్ధ్వాచామతిదేవతాస్సపయసైస్స్వైరంపచత్యోదనం। ఉ
చ్ఛిష్టాన్నబిభేతియాతియవనైరుచ్చావచైస్సంగతింమాతం
గాన్నికటాగతానగణయన్మార్గేన్ముహుర్గాహతే ॥
౧౨౧ ॥ నీచైర్మర్త్యవనైశ్శునీభిరపివానిశ్శంకమాలోకితం
భుఙ్క్తేపఙ్క్తివిహీనకైస్సహనరైరజ్ఞాతవేదాక్షరః। మద్యా

మోషదేశంఆగతానపిమాతంగాన్ చండాలానగణయన్ అవిచారయంత్సన్ - మార్గే - ముహుఃఅనేకదాఏకవారంవా - గాహతేప్రవిశ్యగచ్ఛతీత్యర్థః ॥ ౧౨౧ ॥ నీచైరితి ॥ అజ్ఞాతంఅనధీతంవేదస్య అక్షరంఏకంయేనసః- ఏషః- నీచైర్మర్త్యవనైః - కింబహునా - శునీభిః శునకస్త్రీభిరపివా- ఆలోకితంఅన్నాది - ఏతావదేవనేత్యాహ-పఙ్క్తివిహీనకైర్నరైర్మద్యపాయిభిస్సహ- నిశ్శంకంనిర్గతోభయలోకభ్రంశభయంయథాతథా భుఙ్క్తే - కించ- మద్యాస్వాదనమత్తచిత్తాయాఃజనతాయాఃజనసమూహస్యమోహం అయంకర్మఠఃదానపాత్రమితిభ్రమంకర్తుంమోహాయ- క్రియార్థేత్యాదినాచతుర్థీ- భియఃపత

శోకాత్ భయస్య హానతః త్యాగం కృత్వా - ల్యబ్లోపే పంచమీ - శ్రుతిస్మృతివచసాం దూరాణి అవిధిసంపాదితానీత్యర్థః - అతఏవ - అసారాణి నిష్ఫలాని - కర్మాణి - ఆరభతే కరోతి॥ ౧౨౨॥ కన్యామితి॥ అజ్ఞః - అతఏవ - కామపి అనిర్వాచ్యరూపసౌశీల్యాదిగుణాం కన్యాం - ఉదూహ్య పరిణీయ ద్రవ్యాశాపాశకృష్టః - అతఏవ ఉదయద్యౌవనామపి ఏనాం ఊఢాం ప్రజహత్ గృహ ఏవ త్యజన్ సన్ - దేశాంతరేషు సుదూరేషు - భ్రమతి - వార్తావృధ్యాదినేతి భావః - హంతేతి ఖేదే - తతశ్చ అన్యోన్యస్య ఆశ్లేషః ఆలింగనే వాంఛయైవ న తు భోగేన విగళితం అతిక్రాంతం వయః యౌవనం యయోః తయోః - అతఏవ - ఆత్తం మాలిన్యం వ్యసనం యయా తాదృ

స్వాదనమత్తచిత్తజనతామోహాయ భీహానతః కర్మాణ్యార
భతే శ్రుతిస్మృతివచోదూరాణ్యసారాణి చ ॥ ౧౨౨ ॥ క
న్యాం కామప్యుదూహ్య ప్రజహదుదయద్యౌవనామజ్ఞ ఏ
నాం ద్రవ్యాశాపాశకృష్టో భ్రమతి చిరతరం హంత దేశాంత
రేషు। అన్యోన్యాశ్లేషవాంఛావిగళితవయసోరాత్తమాలిన్య
మత్యోర్దంపత్యోర్వ్యాదిత్తైవం హతవిధిరుభయోర్లోక
యోశ్శోకయోగం ॥ ౧౨౩ ॥ నాధీతేత్ర జనోయది కశ్చిద
ధీతే శతే సహస్రే వా। దుస్తర్కేషు శ్రమ్యతి దూరీ కురుతే

శేముషీః మనః యయోః తయోః దంపత్యోః ఏతద్దేశీయయోః - ఏవముక్తప్రకారం - ఉభయోర్లోకయోః శోకయోగం - ఇహలోకే సాంసారికసౌఖ్యాభావాత్ అముష్మిన్ ఉక్తదుష్కర్మవశాచ్చేతి భావః - హతవిధిః దుష్టదైవం - వ్యాదిత దత్తవాన్ - అత్ర హతపదార్థస్య శోకదానే హేతుత్వాత్ కావ్యలింగం॥ ౧౨౩॥ నేతి॥ అత్ర దేశే - బ్రాహ్మణః - నాధీత ఏవ కిమపీతి శేషః - శతే వా సహస్రే వా కశ్చిదేకః - అధీతే యది - తదా - దుస్తర్కేషు గౌతమాదినిర్మితేషు శ్రమ్యతి - అధ్యయనేన శ్రాంతో భవతి - శ్రుతిస్మృతీనాం సంబంధినః సుతర్కాన్ శారీరకాదిమహానిబంధనాని - దూరీకురుతే నాధీత ఇత్యర్థః॥ ౧౨౪॥ కష్టమితి॥ కష్టం అన్యాయ్యం - కలేరే

వేత్తి-కామాదివికారజనకస్యేతి శేషః॥ ౧౨౫॥ కలావితి ॥ కృతయుగేభ
వం కార్త్తయుగం-కుత్ర నామసంభావ్యతే కేన హేతునా ఉత్పాద్యత ఇ
త్యర్థః· యతః - దురితస్య దుష్కర్మణ ఏవ లతికాయాః ఉపఘ్నాయితః
ఆశ్రయవృక్షవదాచరితః ఆత్మా స్వరూపం యస్య సః-కలిః-దుర్జనః అ
నివార్యః ఖలు॥౧౨౬॥ హర్మ్యేతి॥ మహాన్తః అనర్థాః వక్ష్యమాణాః
ఆవహన్తి సంపాదయన్తీత్యావహాః - అయం కలిః యుగం- నవిద్యతే ధ
ర్మః పుణ్యం యేభ్యస్తేషాం కర్మణాం పరదారధనహరణాదీనాం వితతేః

శ్రుతిస్మృతిసుతర్కాణ ॥ ౧౨౪ ॥ విశ్వావసుః ॥ కష్టమరే
బ్రాహ్మణనిందాం శ్రుణ్వతః కంపతే మమ హృదయం - య
త్ర ప్రమోపన్యస్తస్సుచర్యావిపర్యయః స ఏష కలేరేవ దోషో
న బ్రాహ్మణానాం ॥ ౧౨౫ ॥ కలౌ యుగే కార్త్తయుగం చారి
త్రం కుత్ర నామ సంభావ్యతే। దురితలతికోపఘ్నాయితా
త్మా దుర్జనః ఖలు కలిః ॥ ౧౨౬ ॥ హర్మ్యస్థానమధర్మకర్మ
వితతేర్మూర్ఖాభిమానాసనం శాస్త్రస్తోషలలాటభూలిపి
లయశ్చాన్తిస్సవానామపి। సర్వామ్నాయవచస్సమాపన
దినం సంస్థానపదం చారవిధే రర్థాశాజనిభూర భూరిహానమహో
నర్థావహోయం కలిః ॥ ౧౨౭ ॥ ఏతాదృశే కలియుగేపి శతే
షు కశ్చిజ్జాతాదరో జగత్యాం శ్రుతిమార్గ ఏవ-యత్కించిదాచ

రాశేః-హర్మ్యస్థానం ఆశ్రయశ్రేష్ఠమిత్యర్థః-ఏతదాది అర్థానాం జని
భూరిత్యంతం ప్రత్యేకం విధేయం-దుర్మానస్య దురభిమానస్య భార్యాస
నం స్వర్ణపీఠం-లలాటభూలిపిః ఆయురంతురాశిః-ఆమ్నాయో వేదః- అ
చారవిధిం పూజనం-సంస్థాపనమాప్తిం॥ ౧౨౭॥ ఏతాదృశ ఇతి॥ ఏతాదృశే ఉ
క్తానేకానర్థావహేపి కలియుగే- శతేషు అనేకశతసంఖ్యే - జగతీమ
ర్త్యలోకే యఃకశ్చిత్ కోపి జనః-శ్రుతిమార్గే వేదోక్త ఏవ కర్మణి జా
తాదరః-యత్కించిత్కర్మ ఆచరత్యేవేత్యత్యంతాయోగవ్యవచ్ఛేదః- అ
సాయుక్తిం చిత్కర్మానుష్ఠాతాపి-స్తుతీనాం పాత్రమేవ-కుతః - మహా

నిర్జలదేశే- మితంఅత్యల్పంఆపంఅపాంసమూహఃయస్మిన్సరఃఅస్తి చేత్ -తత్సరఃనశ్లాఘ్యంకిం శ్లాఘ్యమేవేత్యర్థః॥ ౧౨౮॥ ప్రాతహర్నాంతేతిదూషణముద్ధరతి॥ యత్రేతి॥ యేతుకాయస్థజనాః గ్రామాయవ్యయలేఖికజాతీయాః- యేచనృపసుతాఃరాజపుత్రజాతీయాః- యేచద్విజాశ్శస్త్రిణఃఆయుధోపజీవినః తేత్రివిధాఅపి-యస్మాత్ తురుష్కప్రభుసేవానుకూలాన్స్పృశ్యస్పర్శనాదివ్యాపారమవలంబ్య-ల్యబ్లోపేపంచమీ- నిర్దయతయాశుష్కాన్నిష్కరుణాన్సరసాన్- తురుష్కాధిపాన్అనుసృత్య-దేవాన్భూమిసురాన్ బ్రాహ్మణాంశ్చ-పాంతిగచ్ఛంతి - కృ

రతిపాత్రమసౌస్తుతీనాంశ్లాఘ్యంమితాపమపికింనమరౌసర
శ్చేత్॥౧౨౮॥ కించ॥యేకాయస్థజనాశ్చయేనృపసుతాయేచ
ద్విజాశ్శస్త్రిణః। తేయస్మాదనుసృత్యనిర్దయతయాశు
ష్కాన్తురుష్కాధిపాన్।దేవాన్భూమిసురాంశ్చపాంతికృతిన
స్తేచేద్గృహేష్వాసతే।బ్రాహ్మణ్యాయజలాంజలిఃకిలభువి
ప్రాజ్ఞైఃప్రదేయోభవేత్॥౧౨౯॥ సర్వతోదృష్టింప్రసార్య
సశ్లాఘం॥౧౩౦॥ఆక్రాంతాసువసుంధరాసుయవనైరాసేతు
హైమాచలంవిద్రాణేష్వభృగ్గణేవికరుణే నిద్రాతినారా
యణే। నిర్విఘ్నంశ్రుసరెకలావపిబలాన్నిష్టంకంవైది

తినఃమ్లేచ్ఛసేవామవశ్యంగీకృత్య దేవ బ్రాహ్మణపూజనకౌశల్యవంతః- తేత్రివిధాః-గృహేషుఆసతేచేద్భవముక్తదోషాతిశయోనేతిభావః - తదాభువి-ప్రాజ్ఞైఃబుద్ధైః- బ్రాహ్మణ్యాయ బ్రాహ్మణానాంకర్మణే-జలాంజలిఃత్యాగస్థాపకజలాంజలిః- ప్రదేయఃదాతవ్యోభవేత్ - యాజనాధ్యాపనప్రతిగ్రహోణాంజీవికార్థానాంతురుష్కప్రభుత్వప్రసక్త్యభావాదన్యానియజనాధ్యయనదానానిస్వయమేవ శిథిలీ భవంతినిర్ధనానామితి భావః॥౧౨౯॥౧౩౦॥ఆక్రాంతాస్వితి॥యవనైర్హిమస్యసంబంధీఅచలఃహైమాచలం సేతుంచాభివ్యాప్యఆసేతుహైమాచలం-అభివిధావవ్యయీభావః - వసుంధరాసుషట్సుంచాశబ్దేశేషు ఆ

క్రాంతాసుసతీషు- క్షితిభృద్గణేరాజసంఘే-విద్రాణేపలాయమానే
సతి-వికరుణేఅతఏవనారాయణేనిద్రాతిసతి-కలౌకలియుగే-నిర్విఘ్న
ప్రసరేనిష్ప్రతిబంధకప్రవృత్తౌసత్యపి-లోకేఉత్తరః శ్రేష్ఠః ఏకోపిఆ
స్తికః- తత్ర తత్ర దేశేబలాచ్ఛ్రద్ధారూపాద్వైదికంవేదవిహితంపం
థానంస్తత్ర్మపరిపాలయతి॥౧౩౧॥త్యజత్వితి॥యద్యపిఏతద్దేశవాసీజ
నః-విహితంవేదచోదితంకర్మత్యజతు-నిషిద్ధంకర్మభజతుకరోతు- తదపి
తథాపి-తదన్యఃతస్మాదేతద్దేశవాసినఃఅన్యఃధన్యఃలోకేనాస్త్యేవ-య
దంగేయస్య ఏతద్దేశవాసినః అంగే-త్రియుగస్యవిష్ణోఃపదనఖానాంశ్రి
యాకాంత్యాదత్తశుద్ధిఃపరిశుద్ధః-దురితభంగేలగ్నకః జయశుద్ధినిశ్చ

కం । పంథానంకిలతత్రతత్రపరిపాత్యేకోపిలోకోత్తరః॥
౧౩౧॥ పునస్స్రగ్ధరం॥త్యజతువిహితమేతద్దేశవాసీనిషిద్ధం
భజతుతదపిలోకేనాస్తిధన్యస్తదన్యః। త్రియుగపదనఖశ్రీద
త్తశుద్ధిర్యదంగేగలతిదురితభంగేలగ్నకోగాంగపూరః॥౧౩౨
ప్రౌఢేషుగౌడేషుచకాన్యకుబ్జేష్వగాధమేధేషుచమైథిలే
షు । అన్యేషుసత్స్వేషుబుధేషుధన్యేష్వద్యాపిజీవంత్యధి
భూమివిద్యాః॥౧౩౩॥ఇదంతావదవధేహి॥౧౩౪॥ ఏతద్దేశ్య
ప్రచురచరితాన్యన్యదేశస్థితానాంరోచంతేచేద్గతభయమనసే

యకః-స్యులగ్నకాః ప్రతిభువ ఇత్యర్థః-గాంగఃపూరఃగంగాజలం-
లగతిలగ్నీభవతి. అత్ర త్రీణియుగానిభగశబ్దార్థాఃషట్యస్యసఃఇతి
విగ్రహః-భగశబ్దార్థాస్తుసూర్యస్తవప్రకరణేనిరుక్తాః॥౧౩౨॥ ప్రౌ
ఢేష్వితి॥ ప్రౌఢేషుప్రగల్భేషు-అగాధమేధేషు అప్రమేయబుద్ధికౌశ
లేషు- ఇదంవిశేషణద్వయంత్రిష్వపియోజ్యం-గౌడకాన్యకుబ్జమిథిలా
నామజనపదాస్తేషుభవేషుబుధేషు- అన్యేషు ఉక్తాన్యదేశేషుపాం
చాలాదిషుసత్సుబుధేషు-అద్యకలావపి-విద్యాస్సర్వాః-అధిభూమిభూ
మౌ-జీవంతి ప్రకాశంతఏవ॥౧౩౩॥ఇదమితి॥ఇదంతావద్వక్ష్యమాణమే
వఅవధేహి-సావధానంశృణు॥౧౩౪॥ఏతదితి॥ఏతస్మిన్దేశేభవాఃఏత

ద్దేశ్యాస్తేషాంసంబంధీని ప్రచురాణి ప్రసిద్ధానిచరితానిఆచారాః- అన్య దేశస్థితానాంమనసెరోచంతెచెద్వా- అథచఅథవా- మారుచన్వా-అత్ర ఉభయస్మిన్నపి-హానిఃకా-నకాపీత్యర్థః- ప్రాజ్ఞాఃపుత్రాః-జనయిత్రోఃమాతాపిత్రోఃహృదేమనసె - యద్వత్ స్వదంతెయథారోచంతె-తద్వత్పరెషాంమనసెనస్వదంతఎవ- తావతాపరహృద్యత్వాభావెన-అత్ర పుత్రేషు-కోదోషః-నకోపీత్యర్థః- హేవిద్వన్పశ్య-ప్రతివస్తూపమాలంకారః॥ ౧౩౫॥ప్రాతరితి॥అసావెత ద్దేశీయఃఆర్యః-ప్రాతఃశీతెజలెగాంగెనిమజ్జ్య విబుధాన్ ఆదిత్యాంబికావిష్ణుగణనాథమహేశ్వరాన్-అభ్యర్చయతి- ఉచ్చైఃభృశం-క్షుధా అంధఃపీడితోపి

మారుచన్వాత్రహానిః। ప్రాజ్ఞాఃపుత్రాజనయిత్రుహృదెష
శ్యయద్వత్స్వదంతెతద్వద్విద్వన్న పరమనసెతావతాకో
త్ర దోషః॥ ౧౩౫॥ కించ॥ ప్రాతశ్శీతజలెనిమజ్జ్యవిబుధాన
భ్యర్చయత్యుచ్చకై రార్యః పర్యుషితంతునాభ్యవహర
త్యంధఃక్షుధంధోప్యసౌ। భాగెగోమయలిప్తఎవపచతెభుఙ్క్తే
తతోన్యత్రయన్నీతంతద్విజహాతిభుక్తినియమోనృష్టఃక్వ
భూయానియాన్॥ ౧౩౬ ॥ ఇతివిమానందూరతఃప్రస్థాప్య
సాంజలిబంధం॥౧౩౭॥భువనకదనోత్కు ద్ధ్యద్వృద్ధశ్రవఃకు

న్- పర్యుషితంయాతయామం- అంధః అన్నం-నాభ్యవహరతినభుఙ్క్తే- ద్రావిడవదితిభావః - గోమయలిప్తేభాగఎవపచతెభుఙ్క్తేచ-తతః ఉక్తదెశాదన్యత్ర యదన్నంనీతంఆత్మనైవప్రమాదాదితిశేషః - తదన్నంవిజహాతి-భూయాన్ ఇయాన్ భుక్త్వాభోజనెనియమః- క్వదృష్టః- నకుత్రాపీత్యర్థః-తథాచఅధికారిపురుషేషూక్తంసర్వందూషణం బ్రహ్మణ్యసంరక్షణేనగంగాస్నానేనచసర్వథానిరస్తమితిధ్యేయం॥౧౩౬ ఎవంఆర్యావర్తదెశ్యగ్రంథవివరణం॥ఇతఃమధ్యరాష్ట్రగ్రంథః॥ఇతీతి॥ ౧౩౭॥భువనేతి॥భువనస్యమర్త్యలోకస్యకదనేననిజపాతాద్విధ్వంసనేనఉత్క్రుధ్యతఃవృద్ధశ్రవసఃఇంద్రస్యకులిశంవజ్రంనామఆయుధం

తస్మాత్ప్రకర్షేణచకితానాంగిరీణాంపక్షయుక్తానాం ప్రాణానాం త్రాణేనరక్షణేనప్రతిష్ఠితాస్థిరీకృతాకీర్తిర్యస్యతస్మై - ప్రసృమరే ణప్రబలేనమరుత్తైవనాట్యాచార్యేణప్రణర్తితాః తాండవితాః వీచయః స్త్రీలింగాత్ స్త్రియశ్చయస్యతస్మై- మహితాయాఃపూజ్యాయాఃజనతాయాఃజనసమూహస్యమాన్యాయపూజ్యాయ- అస్మైమహాబ్ధాదధయేనమః॥౧౩౮॥పానమైరిః॥పానమైరపక్షైః-పి-కిముచప్రాప్తైః-అపేయానాంపాతుమయోగ్యానాం- నిషిద్ధత్వాల్లవణత్వాచ్చేతి భావః-ఇరాణాంసురాణాంజలానాంచ - పరిపాతరిపాయినిరతః కేచ- జడానాంమూఢానాంజంతూనాంమనుష్యాణాం-లడయోరభేదాజ్జలే

లిశాయుధప్రచకితగిరిప్రాణత్రాణప్రతిష్ఠితకీర్తయే। ప్రసృమరమరున్నాట్యాచార్యప్రణర్తితవీచయే మహితజనతామాన్యాయాస్మైమహాబ్ధాదధయేనమః॥౧౩౮॥కృశానుఃసశ్లాఘం॥పానమైరపేయానామిరాణాంపరిపాతరి।అత్రయోజడజంతూనాంమానినంసాకథంతవ॥౧౩౯॥ మమత్వేధమానపరుషఘోషఖల్వేతస్మిన్ రోషఏవోత్స్మిషతి॥౧౪౦॥సంతతంక్రందతేసర్వోదీప్యమానోదరాగ్నయే। మహోపాయసము

...ర్తూనాంసుకరమీనాదీనాంచ-అత్రయోసముద్రవిషయః-అనినంసాసకస్కర్తుమిచ్ఛా-తవకథముభూత్ -పతితస్యసర్వకర్మాయోగ్యత్వాదితిభావః॥౧౩౯॥ మమేతి॥ ఎధమానఃవర్ధమానఃపరుషఃకఠోరఃఘోషః ...తరంగాఘాతజన్యఃయస్యఏతస్మిన్మహాబ్ధావిషయే॥౧౪౦॥శ్లేషోపస్థాపితార్థాంతరన్యాసేనోక్తంసమర్థయతి॥ సంతతమితి॥సర్వోపిజనః- మహతీపాయసేక్షీరాన్నేముద్రాలోభాదగ్రహఃయస్యతస్మై అథవా మహోపాయసేవిషయేముద్రంరాతిగృహ్ణాతీతివాతస్మై- అన్యత్ర-మహత్ ఆపంజలసమూహఃయస్యతస్మై-సముద్రాయేతివిశేష్యం అతఏవదీప్యమానఃఉదరేగర్భేఅగ్నిర్జాఠరఃబాడబశ్చయస్యతస్మై- కించ - సంతతంక్రందతెదేహిదేహీతి కిమపినాస్తికింకరోమీతివాదు

దతేశబ్దాయమానాయచ - దరిద్రాయ అన్యత్ర దుర్గతయే - కుప్య
త్యేవ ॥ ౧౪౧ ॥ సమృద్ధ ఇతి ॥ సమృద్ధస్సంపన్నోపి - అయంసము
ద్రః అతిలుబ్ధతయా హేతునా - అనాదృత్యః ఉపేక్షణీయః ॥ ౧౪౨ ॥
రత్నేతి ॥ రత్నానాం శ్రేష్ఠవస్తూనాంచాకరః ఉత్పత్తిస్థానమపి - ర
మాయాః లక్ష్మ్యాః అభ్యుదయస్య వృద్ధేః ఉత్పత్తేః స్థలమపి - స్వ
ర్ణమయ్యాః శోభనం అర్ణః జలం తన్మయ్యాశ్చ స్థలీః ప్రదేశాన్ - అధిగ
తః ప్రాప్తవానపి - బహ్వ్యః ఊర్మికాః అంగులీయకాని యస్య సతథో
క్తోపి - అసౌ సముద్రః - తాదృశః - ధనోపచయం అర్థవృద్ధిం కరోతీతి
తత్కృతః - తరణీనాం నావాం ప్రచారాత్ - ధనోపచయకృతాం వణి

ద్రాయదరిద్రాన్నైవకుప్యతి॥౧౪౧॥సమృద్ధోప్యయమతిలు
బ్ధతయాబుద్ధిమద్భిరనాదృత్యః॥౧౪౨॥పశ్య॥రత్నాకరోపిచ
రమాభ్యుదయాలయోపిస్వర్ణస్థలీరధిగతోపిబహూర్మికోపి।
తాదృగ్ధనోపచయకృత్తరణిప్రచారాన్నైవైత్యహోవిత
రణిత్వమసౌకదాపి॥౧౪౩॥సృష్టిరేవాస్యవిఫలేతిమేదృష్టిః॥
౧౪౪॥తథాహి॥నాస్త్యేషాముపయుక్తతాతటతరౌసస్యోప
యోగఃకుతఃస్నానాయచయోగ్యతాస్యపయసాంకానా
మపాంనార్హతా। ఉద్గర్జంతమనంతమంతరుషితైర్మగ్న

జాం సంబంధినీనాంచ - వితరణిత్వం దాతృత్వంచ - కదాపి - నోపైతిన
ప్రాప్నోతి - అహో ఇత్యాశ్చర్యే - పశ్య ॥ ౧౪౩ ॥ ౧౪౪ ॥ నాస్తీ
తి ॥ అస్యసముద్రస్య ఏషాం పయసాం జలానాం - పదత్రయమిదం అగ్రి
మవాక్యచతుష్టయేపి యోజ్యం - తటే తరౌ వృక్షేపి - ఉపయుక్తతా ఆ
నుకూల్యం నాస్తి - సస్యే ఉపయోగః కుతోస్తి - స్నానాయచ కాపో
ప్యర్థః యోగ్యతా నాస్తి - పానార్హతా కా నామ - నాస్త్యేవేత్య
ర్థః - ఉద్గర్జంతం శబ్దాయమానం - అనంతం అపారం - అంతర్మధ్యే
ఉషితైః స్థితైః - దుర్జంతుభిః భీషణం - అముం [illegible]లానాం జడానాంచ
ఆశయం స్థానం సముద్రం సృష్టవతః స్రష్టుః బ్రహ్మణః - ఆశయః అభి

ప్రాయః కోవా కథ్యతాం కోపి నాస్తీత్యర్థః - కింవా యశః కథ్యతామితి పాఠాంతరం ॥ ౧౪౫ ॥ యస్యేతి ॥ కించ - యస్య పుంసః - ఉరుతరాః అతిబహులాః - స్వర్ణస్య కనకస్య శోభనస్య అర్ణసః జలస్య చ శ్రియః సమృద్ధయః - అయత్నాత్ యత్నం వినైవ - నిత్యమాయాంతి - తేన అయత్నప్రాప్య బహుధనవత్తా తాదృశజలవత్తా చ - స్వస్య ఆయతేః లాభస్య అనుగుణతయా ఆనురూప్యేణ - వ్యయః త్యాగః న క్రియేత చేత్ - విధితః దైవాత్ - తస్య - వహ్నేః గ్రాసః దాహః బడబానలభక్షణం వా - భవతి - లక్ష్మీం సంపదం రమాం పీతాం చ ప్రేప్సోః ప్రా

జనంతుభిర్భీషణం ద్రష్టుం స్రష్టవతో జాలాశయముం కో
వాశయః కథ్యతాం ॥ ౧౪౫ ॥ యస్య స్వర్ణశ్రియ ఉరుతరా నిత్య
మాయాంత్యయత్నాత్తేన స్వాయత్యనుగుణతయా న క్రియే
త వ్యయశ్చేత్ । వహ్నేర్గ్రాసో భవతి విధితో మంథనం బంధ
నం వా లక్ష్మీం ప్రేప్సోర్జగదధిపతేరత్ర సాక్షీ సరస్వాన్ ॥
౧౪౬ ॥ కుంభజపీతోత్సృష్టం శైలైరస్పృశ్యమర్ణవముపేత్య
ఉద్గతతృష్ణోఽప్యస్మాదుదకం పాంథో జనో న గృహ్ణాతి ॥ ౧౪౭ ॥ వి
శ్వావసుః ॥ స ఖలు సర్వగుణాకరః సరిత్పతిరేష న గర్హణీయః ॥
౧౪౮ ॥ తథా హి ॥ ఉచ్చైశ్శ్రవః ప్రదాతుర్విబుధశ్రవసే పున

ప్తుమిచ్ఛోః జగదధిపతేః నృపాత్ విష్ణోః శ్రీరామాచ్చ - మంథనం కరిన తాడనం మంథనం చ వా భవతి - బంధనం శృంఖలాదిభిః శైలైశ్చ బంధనం వా భవతి - అత్ర ఉక్తార్థే - సరస్వాన్ సముద్రః - సాక్షీ దృష్టాంతః ॥ ౧౪౬ ॥ కుంభజేతి ॥ కుంభజేన అగస్త్యేన పీతం సత్ ఉత్సృష్టం మూత్రద్వారేణేతి భావః - ఉచ్ఛిష్టమితి వా పాఠాంతరం - అత ఏవ శైలైః అస్పృశ్యం - అర్ణవముపేత్య ఇనుం సముద్రం ప్రాప్య - ఉద్గతతృష్ణోఽపి పాంథః జనః అస్మాత్ సముద్రాత్ - ఉదకం న గృహ్ణాతి - వస్తుతస్తు లవణత్వాదితి భావః ॥ ౧౪౭ ॥ ౧౪౮ ॥ ఉచ్చైరితి ॥ వృద్ధే జరసా బధిరే శ్రవసి శ్రోత్రే యస్య తస్మై కస్మైచిదింద్రాయ చ ఉచ్చైః శ్రేష్ఠ

ర్యోః శ్రవసోఃఉచ్చైశ్శ్రవసోనామఅశ్వస్యప్రదాతుః - పునఃకించ-త
స్యబధిరస్యఇంద్రస్యచఅనుజాయకస్మైచిత్ వామాక్ష్ణా కాణాయ వి
ష్ణవేచ - వామస్యవిలోచనస్యచంద్రాత్మకస్యచదాతుఃఅస్మాత్ అ
ర్ణవతఃసముద్రాదన్యంవదాన్యందాతారం-వద అన్యోస్తిచేత్కథ
యేత్యర్థః- అంగదానస్యఅతిదుష్కరత్వాదితిభావః ॥ ౧౪౯ ॥ అమృ
తమితి ॥ అసౌసముద్రః- విబుధేభ్యఃజ్ఞానిభ్యఃదేవేభ్యశ్చ- అమృతం
మోక్షంసుధాం- అభీష్టఫలదమిత్యగ్రిమయోస్తరుధేన్వోః విశేషణం
తేనకల్పవృక్షంకామధేనుంచేత్యర్థః - అదాత్ దత్తవాన్ - దిగ్వస
నాయవస్త్రరహితాయశివాయచ - సితమంశుకంవస్త్రంసితాంశు

స్తదనుజాయ। వామవిలోచన దాతుర్వదాన్యమస్మాదపదా
న్యమర్ణవతః॥౧౪౯॥అమృతంవిబుధేభ్యోదాదభీష్టఫలదంత
రుంచ ధేనుంచ।దిగ్వసనాయసితాంశుకమీక్షితఏతాదృశఃక్వ
వాదాతా॥౧౫౦॥అముష్యఖలుభాగ్యవత్తాం శేషాదయోసివ
క్తుమశక్తాః॥౧౫౧॥జాహ్నవ్యపత్యంజగతఃపవిత్రంకళత్రము
ద్ధైస్తనయఃకళాత్మా।కన్యాతుధన్యాకమలాబిభర్తిజామాతృ
భావంజగదీశఏవ॥౧౫౨॥అన్యచ్చేదంఅస్యభాగధేయంవర్తతే
౧౫౩॥ యత్తీరేపురుషోత్తమస్థలమిదంయత్పౌష్కరఃకిన్నర

రేవసితాంశుకశ్చంద్రఃతంచఅదాత్ --ఏతాదృశఃసముద్రతుల్యఃక
శ్చిద్దాతా- క్వవాదృష్టః - నకుత్రాపీత్యర్థః॥ ౧౫౦ ॥ అముష్యేతి॥
అముష్యసముద్రస్య॥ ౧౫౧॥ జాహ్నవీతి॥అస్యఅబ్ధేఃసముద్రస్యక
ళత్రంభార్యా-జగతఃపవిత్రంజాహ్నవ్యగ్నేఃఅపత్యంపుత్రీగంగా-త
నయఃకళాత్మావిద్యామయశ్చంద్రశ్చ-కన్యాతుధన్యాకమలాలక్ష్మీః
కింబహునా- జగదీశఃవిష్ణురేవజామాతృభావందుహితృపతిత్వంబిభ
ర్తి - జామాతేత్యర్థః॥ ౧౫౨ ॥ అన్యదితి॥ భాగధేయంభాగ్యం॥౧౫౩॥
యదితి ॥ యస్యసముద్రస్యతీరేదక్షిణే - భగవతఃజగన్నాథస్య సాన్ని
ధ్యేనస్థిత్యాసాఖ్యాస్పదం- భగవత్సాన్నిధ్యముఖ్యాస్పదమితిపాఠే

భగవత్సాన్నిధ్యస్య ముఖ్యస్థానం - అతఏవ - యత్సౌఖ్యరసికైన్నరాః
ప్రేప్సుభిః పుంస్సురాద్యైస్స్వైస్స్వైర్నిత్యమధిష్ఠితమాశ్రితం - ఇదంపురు
షోత్తమస్థలం జగన్నాథక్షేత్రం - అస్తీతి శేషః - అత్ర క్షేత్రే - అ
సూన్ ప్రాణాన్ - త్యక్తవతాం దేహినాం - ముక్తిః కరగతా - తత్ ఉ
క్తాశ్చర్యమాస్తాం - దేహః మృతశరీరం - దాహేనవినాకృతః అదగ్ధో
పిసన్ - అవికృతః క్షరణదుర్గంధాదిరహితః - కాష్ఠాదివత్ తిష్ఠతి - అ
హో ఇత్యాశ్చర్యే॥౧౫౪॥ నివేదితస్యేతి॥ అత్ర క్షేత్రే - రమాస
ఖాయ జగన్నాథాయ - నివేదితస్య - నీచైః సుశీలానాం అధమైరపి
హృతస్య ఓదనాదేః - భక్త్యా ఉపలక్షితః అశనం భక్షణం - భవేన సం

ప్రేప్సైర్నిత్యమధిష్ఠితంభగవతస్సాన్నిధ్యసౌఖ్యాస్పదంఅ
త్రత్యక్తవతామసూన్కరగతాముక్తిస్తదాస్తామహో దే
హోదాహవినాకృతోప్యవికృతః కాష్ఠాదివత్తిష్ఠతి॥౧౫౪॥
కించనివేదితస్యాత్రరమాసఖాయనీచైర్హృతస్యాపికిలౌద
నాదేః। భక్త్యాశనంహంతభవార్జితానాంమహాంహసాం
నాశనమామనంతి॥౧౫౫॥ సభక్త్యన్మేషం॥ దారుణిసన్నిహి
తాయ ప్రాజ్ఞైర్హుతమశ్నతేమఖేషుహవిః। శిశిరాయని
త్యరుచయేశుచయేరచయేయనుద్భుతాయనతీః॥౧౫౬॥ ఇతి

సారవృత్త్యా ఆర్జితానాం - మహతాం అంహసాం పాపానాం - నాశ
నం నివారకం - ఆమనంతి కథయంతి కిల - శిష్టా ఇతి శేషః కిలేతి ప్రసిద్ధౌ॥౧౫౫
దారుణీతి॥ దారుణిసన్నిహితాయ కృతసన్నిధానాయ - ప్రాజ్ఞైః యజ్వ
భిః - మఖేషు యజ్ఞేషు - హుతం హవిః అశ్నతే గృహ్ణతే - అన్యత్ర హవి
ర్భుజ ఇత్యర్థః - వ్యతిరేకమాహ శిశిరాయ కృపయా శీతలాయ - నిత్య
రుచయే శశ్వత్ప్రభాయ - శుచయే నిత్యశుద్ధాయ - యద్వా - శిశిరా
య ఋతవేపి శుచయే గ్రీష్మ ఋతవే ఇతి విరోధః - పరిశుద్ధాయేతి పరి
హారః - శుచయే అగ్నయే ఇత్యత్ర విశేష్యం - నతీః నమస్కారాన్ - ర
చయేయం కుర్యాం శుచిశబ్దేన పహతే శృంగారాషాఢయోరపి - గ్రీ

ష్యైహుతవహేపిస్యాదితివిశ్వః ॥ ౧౫౬ ॥ ౧౫౭ ॥ సఖఇతి ॥ త్రిద
శాలయస్యస్వర్గస్యఆదిశ్యతేప్రతినిర్దిశ్యతఇత్యాదేశఃరూపాంతర
మివస్థితఇత్యర్థః - సుఖాకరోతిసుఖంజనయతి ॥ ౧౫౮ ॥ సక
ర్పూరేతి ॥ సకర్పూరాస్వాదుక్రముకాచనవావీటీతాంబూలంతస్యా
రసేనద్రవేణలసత్ ముఖంవక్త్రంయేషాంతే-సర్వేషాంశ్లాఘాయాః
పదానిపాత్రాణివివిధానినానాజాతీయానిదివ్యాని అమూల్యానిచ
అంబరాణివస్త్రాణిధరంతీతిధరాః - కనంతఃప్రకాశమానాఃరత్నమ
యాః ఆకల్పాఃభూషణానియేషాంతే - ఘుసృణైః కుంకుమైః - ఘుమ

నమస్తృత్యసుకుమారమన్యతోవిమానం ప్రస్థాప్య॥సశ్లాఘం॥
౧౫౭ ॥ సఖె ఏషసర్వసంపదామాస్పదతయాత్రిదశాలయ
స్యాదేశ ఇవఘూర్జరదేశశ్చక్షుషోస్సుఖాకరోతి ॥ ౧౫౮॥
అత్రహి ॥ సకర్పూరస్వాదుక్రముకనవవీటీరసలసన్ముఖాస్స
ర్వశ్లాఘాపదవివిధదివ్యాంబరధరాః । కనద్రత్నాకల్పా
ఘుమఘుమితదేహాశ్చఘుసృణైర్యువానోమోదంతే
యువతిభిరమీతుల్యరతిభిః ॥ ౧౫౯ ॥ అత్రవధూనామప్య
న్యాదృశంసౌందర్యం ॥ ౧౬౦ ॥ తప్తస్వర్ణసవర్ణమంగ
కమిదం తామ్రోమృదుశ్చాధరః । పాణీప్రాప్తనవప్రవా

ఘుమితఃవాసితః దేహాఃయేషాంతేతథోక్తాశ్చఅమీఘూర్జరస్థాయు
వానః - తుల్యరతిభిః అన్యోన్యానురాగాభిః - యువతిభిఃతరుణీభిస్స
హ - మోదంతేరమంతే- అర్థభోగయోరైకాధికరణ్యస్యదుర్లభ
త్వాదితిభావః ॥ ౧౫౯ ॥ అత్రేతి ॥ అన్యాదృశమసదృశం ॥ ౧౬౦॥
తప్తేతి ॥ ఇదమేతదీయం - ఇదంసర్వత్రయథాలింగవచనమన్వేతి -
అంగమేవాంగకం - తప్తైనపుటపాకశోధితేనస్వర్ణేనకనకేనసవ
ర్ణంసమానకాంతి - అధరఃతామ్రఃమృదుఃకోమలశ్చ - పాణీహస్తౌ
ప్రాప్తానవానాంప్రవాళానాంపల్లవానాంసరణిఃరీతిఃయాభ్యాం
తథోక్తౌ - వాణీవాక్ - సుధాధోరణీఅమృతధారా - వక్త్రంవారిజ

మిత్రం పద్మతుల్యం - లోచనే ఉత్పలదళస్య శ్రియః శోభాయాః సూచనే జ్ఞాపకే - తత్తుల్యే ఇత్యర్థః - ఘూర్జరదేశస్థసుభ్రువాం స్త్రీణాం - కే అవయవాః - యూనాం మోహావహా న భవంతి - సర్వేపి సంతోషసంపాదకా ఏవేత్యర్థః ॥ ౧౬౧ ॥ సత్యమితి ॥ ఏతే ఘూర్జరదేశ్యాః యువానః - ఉపభోగః అనుభోగః ॥ ౧౬౨ ॥ వ్రీడేతి ॥ నిరుపమానాం మణీనాం శ్రేణిభిః రాశిభిః యద్వాణిజ్యం క్రయవిక్రయవ్యాపారః తస్మాల్లాభేన మూలాధికధనప్రాప్త్యా విషయే - నిత్యాసక్తాః - అత ఏవ వ్రీడామారయోః లజ్జామన్మథయోః వ్యతికరః మేళనం తద్వతీః - ము

ళసరణీవాణీసుధాధోరణీ। వక్త్రం వారిజమిత్రముత్పలద
ళశ్రీసూచనే లోచనే కేవా ఘూర్జరసుభ్రువామవయవా
యూనాం న మోహావహాః ॥ ౧౬౧ ॥ కృశానుః ॥ సత్యమే
వం తథాపి నైతే సారవస్తూపభోగచతురాః ॥ ౧౬౨ ॥ వ్రీడా
మారవ్యతికరవతీర్విద్యుదాభాః కృశాంగీః క్రీడాయోగ్యాస్స్వ
హాహా సమయే గేహ ఏవ త్యజంతః । నిత్యాసక్తా నిరుపమమణి
శ్రేణివాణిజ్యలాభే బంభ్రమ్యంతే బహుదినపరిప్రాప్యదే
శాంతరేషు ॥ ౧౬౩ ॥ విశ్వావసుః ॥ మందమనీష స ఏష పు
రుషాణాం గుణవిశేష ఏవ న తు దోషః ॥ ౧౬౪ ॥ దేశే దేశే కి
మపి కుతుకావహమద్భుతం లోకమానాః సంపాద్యైవ ద్రవిణమ

ర్థా ఇత్యర్థః - న తు గళితయౌవనాః - విద్యుదాభాః న తు కురూపాః - విశేషణద్వయం అత్యాజ్యతాం సూచయతి - గేహ ఏవ త్యజంతస్సంతః బహుభిః న తు త్రిచతురైః దినైః ప్రాప్యేషు దేశాంతరేష్వతి దూరేష్విత్యర్థః - బంభ్రమ్యంతే భృశం సంచరంతి - భ్రమతేర్యఙ్లుక్ ॥ ౧౬౩ ॥ మందేతి ॥ స ఏషః అర్థార్జనాయ దేశాంతరేషు భ్రమణం ॥ ౧౬౪ ॥ దేశే దేశ ఇతి ॥ యత ఏతే - దేశే దేశే - కిమపి మనోహరం అత్యద్భుతం వస్తు - లోకమానాః పశ్యంతస్సంత ఏవ - అమితం ద్రవిణం ధనం సంపాద్య - వాణిజ్యాదితి భావః - సద్మాపి గృహం చ భూయః

అవాప్య - సర్వసంపత్సమృద్ధాస్సంతః - సతీభిః పతివ్రతాభిః - అతఏవ సుచిరం విరహేణ వియోగేన అత్యంతోత్కంఠితాభిః ఇష్టాప్రాప్తిజనిత వేదనాభిః - భార్యాభిస్సహ - కిమపి అనిర్వాచ్యం సౌఖ్యం దధతే - శ్లో ॥ యదేవోపనతం మఃఖాత్సుఖం తద్రసవత్తరం - నిర్వాణాయ తరుచ్ఛాయా తప్తస్య హి విశేషత ఇతి న్యాయాదితి భావః ॥ ౧౬౫ ॥ అనేవమితి ॥ ఏవముక్తవిధః భావస్స్వభావః దేశాంతరసంచారేణ ధనార్జనరూపః స నభవతీత్యనేవంభావః గృహ ఏవ స్థితిరిత్యర్థః ॥ ౧౬౬ ॥ ఆకించన్యాదితి ॥ అలసః - అతఏవ గేహేతిష్ఠన్ - కూపే కూర్మ ఇవ స్థితః స మానః ధర్మః యు

మితం సద్మ భూయో ప్యవాప్య । సంయుజ్యంతే సుచిరవిరహోత్కంఠితాభిస్సతీభిస్సౌఖ్యం ధన్యాః కిమపి దధతే సర్వసంపత్సమృద్ధాః ॥ ౧౬౫ ॥ అనేవంభావో ౽పి పురుషార్థమత్ర వ్యాపాదయతి ॥ ౧౬౬ ॥ తథాహి ॥ ఆకించన్యాదతిపరిచయాజ్జాయయోపేక్ష్యమాణో భూపాలానామననుసరణాద్బిభ్యదేవాఖిలేభ్యః । గేహే తిష్ఠన్కుమతిరలసః కూపకూర్మైః స్వధర్మా । కింజానీతే భువనచరితం కింసుఖం చోపభుఙ్క్తే ॥ ౧౬౭ ॥ తథాహి ॥ వ్యాపారాంతరముద్దిశ్య వీక్షమాణో వధూముఖం యో గృహేష్వేవ నిద్రాతి దరిద్రాతి స దుర్మతిః ॥ ౧౬౮ ॥ ఇ

స్యస - అతఏవ చ నాస్తి కించన యస్య తస్య భావాదాకించన్యాద్దారిద్ర్యాత్ - అతిపరిచయాచ్చ హేతోః - జాయయా భార్యయా ఉపేక్ష్యమాణః - కించ - భూపాలానాం అననుసరణాత్ సమీపసంచారాభావాద్ధేతోః - అఖిలేభ్యః - నత్వధికృతపురుషేభ్య ఏవ - బిభ్యత్ త్రస్యత్సన్ - కుమతిః దుర్బుద్ధిః జనః - కిం భువనే వర్తమానం చరితం వృత్తాంతం జానీతే - కింసుఖం వా ఉపభుఙ్క్తే - నోభయమపీత్యర్థః ॥ ౧౬౭ ॥ వ్యాపారేతి ॥ యః కుబుద్ధిః - వ్యాపారాంతరం నిష్ప్రయోజనం ఉద్దిశ్య వ్యాజీకృత్య - వధ్వాః భార్యాయాః ముఖం వీక్షమాణస్సన్ - గృహేష్వని ద్రాత్యేవ - సః దుర్మతిః దుర్బుద్ధిః - దరిద్రాతి అతిదరిద్రో

భవతీత్యర్థః ॥ ౧౬౮ ॥ ౧౬౯ ॥ ఇచ్ఛేదితి ॥ యః కృతీ కుశలః - అతఏవ - అవనౌ భువి - సుఖం యథాతథా - నివస్తుం జీవితుం - ఇచ్ఛేత్ - సకృతీ - రాజ్ఞః సభాం గచ్ఛేత్ - సంసది రాజసభాయాం కల్యాణీం స్వపరాన్యతరసుఖకరీమేవ గిరం వదేత్ - కార్యేషు కార్యకాలేషు - దద్యాత్ రాజవల్లభేభ్యో ధనవస్త్రాదికమితి శేషః - తుష్టేపి రాజ్ఞి రాజవల్లభాః అనావర్జనే కార్యాణి విఘటయంతీతి భావః - ఏవం సతి - అక్లేశాత్ క్లేశం వినైవ - ధనమార్జయేత్ - ధనార్జనానంతరమపి - అధిపతేః రాజ్ఞః - వల్లభాన్ ప్రియాన్ - ఆవర్జయేత్ అనుకూలాన్ కుర్యాత్ - జనస్య ఉపకృతిం యథాశక్తి ఉపకారమేవ కుర్వీత - కస్యాపి శత్రోరపీత్యర్థః - అప

దం చావధీయతాం ॥ ౧౬౯ ॥ ఇచ్ఛేద్యస్తు సుఖం నివస్తుమవ
నౌ గచ్ఛేత్స రాజ్ఞస్సభాం । కల్యాణీం గిరమేవ సంసది వదేత్కా
ర్యేషు దద్యాత్కృతీ । అక్లేశాద్ధనమార్జయేదధిపతేరావ
ర్జయేద్వల్లభాన్ కుర్వీతోపకృతిం జనస్య సమయే కస్యాపి నా
పక్రియాం ॥ ౧౭౦ ॥ అన్యచ్చైతదవధారణీయం ॥ ౧౭౧ ॥
అయుక్తం యుక్తం వా యదభిహితమజ్ఞేన విభునా । స్తుయాదే
తన్నిత్యం జడమపి గురుం తస్య వినుయాత్ । వివిత్సుర్నైస్స్పృ
హ్యం కథమపి సభాయామభినయేత్స్వకార్యం సంతుష్టే క్షితి

క్రియాం అపకారం న జనయేత్ ॥ ౧౭౦ ॥ అన్యదితి ॥ అవధారణీయం సావధానం శ్రోతవ్యం ॥ ౧౭౧ ॥ అయుక్తమితి ॥ అజ్ఞేన సంపన్మత్తేన - మౌఢ్యం గాఢం ఆసృష్టి నైసర్గికమితి భావః - విభునా రాజ్ఞా - అయుక్తం అనుచితం వా యుక్తం వా యద్వాక్యం - అభిహితం ఉక్తం - తదేతద్వాక్యం నిత్యం స్తుయాత్ సమ్యగుక్తమితి శ్లాఘేత - జడమపి తస్య రాజ్ఞః గురుం వినుయాత్ స్తుయాత్ - వివిత్సుః రాజ్ఞః అభిప్రాయం లబ్ధుం అలబ్ధం వా వేత్తుమిచ్ఛన్ - నిస్పృహస్య భావః నైస్స్పృహ్యం కథమపి సర్వథా సభాయాం - అభినయేత్ ప్రకటయేత్ - రాజ్ఞాం శత్రుప్రాయత్వాత్ప్రవేశ ఏవ అన్యథా దుర్లభస్స్యాదితి భావః - క్షితిభృ

నిరాజ్ఞి సంతుష్టే సతి - స్వానుసరణేనేతి శేషః - స్వస్య కార్యం ప్రయోజనం- రహస్యేవ కథయేత్ - కదాచిత్ప్రత్యాఖ్యానే వమానస్య గోప్యత్వాదితి భావః ॥ ౧౭౨ ॥ ఇతీతి ॥ ప్రసక్తస్య ఘూర్జరదేశస్య దోషోద్ధారస్య అనుప్రసక్త్యా పురుషోత్తమాధమత్వనిరూపణేన - అలంపర్యాప్తమిత్యుక్త్వా ॥ ౧౭౩ ॥ కృష్ణేతి ॥ శ్రీకృష్ణస్య ఆశ్లేషేణ జలక్రీడాహౌ సంబంధేన ఆలింగనేన చ విశేషితా బహులితా అసితా రుచిః యస్యాః తస్యాస్సంబుద్ధిః - హే కాళిందియమునే కృష్ణాష్టమహిషీణాం అన్యతమే చ - తుభ్యం నమః - శ్రితాః సక్తాః తావకాంబుకణికాపుంజాస్త్వదీయజలకణరాశయో యైస్తేభ్యః కుంజేభ్యః- ఏషః అంజలిః నమ

భృతిరహస్యేవ కథయేత్ ॥ ౧౭౨ ॥ ఇత్యలం ప్రసక్తానుప్రసక్త్యేతి దూరతో విమానమానయన్ సానందం సాంజలిబంధం ॥ ౧౭౩ ॥ కృష్ణాశ్లేషవిశేషితాసితరుచే కాళింది తుభ్యం నమః కుంజేభ్యః శ్రిత తావకాంబుకణికాపుంజేభ్య ఏషోంజలిః । గోపీభ్యః పరిలిప్సయా మురరిపోస్తేషుస్థితాభ్యో నతిర్నాథాయాభిరుపాసితాయ చ నమో వాకాన దీధీమహి ॥ ౧౭౪ ॥ కృతాసుః ॥ కృతం సఖే జారచోరశిఖామణేః కృష్ణస్య జగదతిసంధాతురనుసంధానేన ॥ ౧౭౫ ॥ తథాహి ॥ లుంటి

స్కారః- మురరిపోః కృష్ణస్య పరిలిప్సయా ఆలింగనేచ్ఛయా - తేషు కుంజేషు స్థితాభ్యః గోపీభ్యః గోపాంగనాభ్యః - నతిః నమస్కారః - ఆభిః గోపీభిరుపాసితాయ సేవితాయ - నమోవాకాన్ నమ ఇతి వాక్యాని- అదీధిమహి- పునః పునరుచ్చరేమ ॥ ౧౭౪ ॥ కృతమితి ॥ జారాణాం చోరాణాంచ శిఖామణేః శ్రేష్ఠస్యేత్యర్థః- జగన్మాత్రస్య అతిసంధాతుః వంచకస్య - అత్యంతం సంధానం సంసృష్టిః పాలనంచ అతిసంధానం తిరోధానం త్రయకర్తుశ్చ- అనుసంధానేన - కృతం అలమిత్యర్థః ॥ ౧౭౫ ॥ లుంటిత్వేతి ॥ అన్యసదనే పరగృహే - నవనీతం లుంటిత్వా ముషిత్వా- లోలేక్షణః చౌర్యాత్త్రాతరాతుః - భయాతురః- అత ఏవ పరి

కృష్య- గోపీభిర్మాతుర్యశోదాయాఃసవిధంసమీపంనీతః- ఏషఃముకుందఃకృష్ణః - నవనీతంమాలుంటీఃనాపహార - మానవైనీతం నవనీతం లుంటీరిత్యుక్తప్రకారంపూర్వంఅభిహితోపి- హేకృష్ణ - త్వంఏతన్నవనీత-కింమతఃవ్యలుంటీఃహృతవానసి- ఇత్యుక్తప్రకారంతయామాత్రా ఉక్తస్సన్- తాంప్రతి-మానవనీతమేవహృతం-నవనీతంమాహృతమితిచ-ఇత్యుక్తప్రకారేణఆగఃఅపరాధం-జనన్యాంమాతరి-న్యధాత్ నిహితవాన్॥౧౭౬॥అంసఇతి॥సకృష్ణః-స్వహస్తాచ్చుకంకందిత్-భయాకులదృశఃగోప్యాఃతస్యాశ్చిదంసేభుజాగ్రే-సలీలంయథాతథా-అథరో

త్వానవనీతమన్యసదనే లోలేక్షణో భక్షయన్ గోపీభిఃపరికృష్యమాతృసవిధం నీతోముకుందస్తయా । లుంటీర్మానవనీతమిత్యభిహితోప్యేతద్వ్యలుంటీఃకిమిత్యుక్తో మానవనీతమేవహృతమిత్యాగోజనన్యాంన్యధాత్ ॥ ౧౭౬ ॥ కించ ॥ అంసేసలీలమధిగోప్యశుకంస్వహస్తాద్గోప్యా భయాకులదృశః కుతుకీముకుందః । అంసంగతంసుకమిహాపనయేతివాచం తస్యానిశమ్యసతదంశుకమాచకర్ష ॥ ౧౭౭ ॥ అపిచ ॥ నీత్వారాధికయానిశాంమురరిపుఃప్రాతర్గృహానాగతస్త్వం మాభూరపరాధికః పునరితఃప్రోక్తోపిపూర్వం మయా । క

ప్యనిధాయ-అసంభుజాగ్రంగతంశుకం-అం॥ఇత్యత్రరేణసంగతంశుకం అంశుకంవస్త్రంచ - ఇహఇదానీం - అపనయనిస్సారయ - ఇత్యుక్తప్రకారః- తస్యాఃగోప్యాఃవాచంనిశమ్య-తథాకరోమీత్యుక్త్వాసతత్ప్రోక్తంఅంశుకం- అంవిష్ణుప్రతిశుకంవిష్ణుకీర్తనశుకంచ- ఆచకర్ష। అపహరతిస్మ ॥ ౧౭౭ ॥ నీత్వేతి॥ రాధికయానామగోప్యాసహనిశాం- అత్యంతసంయోగద్వితీయా - నీత్వా - యావతీంరాత్రింతాముపభుజ్యేత్యర్థః - ప్రాతఃగృహాన్ప్రత్యాగతః - గృహాఃపుంసిచభూమ్న్యేవేత్యనుశాసనాత్ బహుత్వేపుంస్త్వం మురరిపుః శ్రీకృష్ణః - త్వంపునః - అపరాధః అస్యాస్సంభోగః అస్యాస్తీతి అప

శాధీ - సఏవ అపరాధికః - అపగతారాధికాయస్మాత్సః అపరాధిక ఇతిచమాభూః - ఇత్యుక్తప్రకారంపూర్వంమయాప్రోక్తోపిసన్ - కస్మాత్కారణాత్ ఏవం అపరాధికః ఇత్యుక్త్వా- శ్రితరుషాగృహీతకోపయా - నీలయాదేవ్యా - నిర్భర్త్సితః తర్జితస్సన్ - మాయయా అఘటితఘటనాపటీయస్యా ఉపలక్షితః - హేనీలే - తవవాచైవ అపరాధికోమాభూరిత్యాకారకయా- అహంపరాధికఇతి - తాంనీలాం వ్యామోహయత్ ॥ ౧౭౮ ॥ వయస్యేతి ॥ హియస్మాత్పరమపావనః - సకలస్యజగతః అంహసాంపాపానాంసంహరణకృతే నివారణా

> స్మాదేవమభూరితి శ్రితరుషా నిర్భర్త్సితోనీలయాత్వద్వా
> చైవపరాధికోహమితితాం వ్యామోహ యన్మాయయా ॥
> ౧౭౮ ॥ విశ్వావసుః ॥ వయస్యమైవంవాదీః ॥ సహిపరమ
> పావనఃసకలజగదంహస్సంహరణకృతేకృతావతారోవందా
> రుజనానందనోయమనందనఃనిందాపదవీదవీయాన్ ॥ ౧౭౯
> అసత్తయాథాభ్యుదయస్యయస్య జగుశ్చరిత్రంజగతఃపవి
> త్రం । పునఃపరస్మైపురుషాయతస్మైసమస్తనమ్యాయనమస్త
> నోమి ॥ ౧౮౦ ॥ అస్య ఖల్వత్యద్భుతం చారిత్ర మాకర్ణ్యతా
> తాం ॥ ౧౮౧ ॥ చోరస్యచౌర్యంజగతిప్రసిద్ధంచౌర్యస్యచౌ

ర్థంకృతావతారః - వందారూణాంనమస్కర్తౄణాంజనానానందయతీత్యానందనః - తతఃకారణాత్సః - నిందాయాః ఏవపదవ్యాఃమార్గస్య దవీయాన్ దూరేవర్తమానః ॥ ౧౭౯ ॥ ననునవాఙ్మాత్రేణార్థసిద్ధిరతఆహ ॥ అసదితి ॥ అసతాం పాపానాం క్షయార్థః అభ్యుదయః అవతారః యస్యతస్య యస్యచరిత్రంచారిత్యాది - జగతఃపవిత్రం - జగుః కథయంతిస్మ - పండితాఇతిశేషః - సమస్తైర్నమ్యాయనమస్కర్తుమర్హాయ - తస్మై పరస్మై పురుషాయ - నమః నతింపునః - తనోమి కరోమి ॥ ఉపేంద్ర । ౧౮౦ ॥ ౧౮౧ ॥ చోరస్యేతి ॥ చౌర్యంజగతిచోరస్య ప్రసిద్ధం - చౌర్యస్యచౌర్యంతు-నదృష్టపూర్వంపూర్వంకదాపిన

దృష్టమిత్యర్థః - కృష్ణస్య చౌర్యాదీని కార్యాణి శ్రుతాని సంత్యేవ నతు దృష్టాని - తమాంసి పాపాని - ముష్ణంతీతి తమాం అతిశయేన చోరయంతి బతేత్యాశ్చర్యే - స్తేయం హరేర్హా రతియన్నవనీత చౌర్య మిత్యాద్యాగమాదితి భావః ॥ ౧౮-౨ ॥ చిత్రమితి ॥ కృష్ణే నీలే మేఘే కృష్ణ ఏవ మేఘః తస్మిన్నిలీ చ జృంభితే సతి - హేత్వానందాభిలాపకశ్మల్లైః - నిదాఘస్య ఘర్మస్య గ్రీష్మర్తోర్వా ప్రకర్షేణ శాంతిర్నాశః - హానిదస్య అఘస్య నామాసురస్య ప్రశాంతిశ్చ - ఆసీదితి యత్ - హంసః పక్షీ అసురశ్చ - హింసామానశే ప్రాప్తవానితి యత్ - వార్షికావసర

ర్యంతు న దృష్టపూర్వం । చౌర్యాణి కార్యాణి బత శ్రుతాని
కృష్ణస్య ముష్ణంతితమాం తమాంసి ॥ ౧౮-౨ ॥ చిత్రం చిత్రం
జృంభితే కృష్ణమేఘే కంసం ప్రాప్తా ప్రాప లోపం సమృద్ధిః ।
ఆసీద్వ్యక్తం హానిదాఘ ప్రశాంతిః హంసో హింసామానశే కీ
ర్తిరుత్థా ॥ ౧౮-౩ ॥ కంసం ధ్వంసయతే ముంఠిరయతే హం
సం తథా హింసతే బాణం క్షీణయతే బలం లఘయతే పౌండ్రం
పరం లుంపతే । భౌమం తూమయతే బలాద్వలభిదో గర్వం ప
రామృష్వతే। క్లిష్టం శిష్టగణం ప్రణమ్రమవతే కృష్ణాయ తుభ్యం
నమః ॥ ౧౮-౪ ॥ ఇతి విమానం సుకుమారమానయర్ణ వనజ...

స్య హంసహింసాకరణత్వం ప్రసిద్ధం - కీర్తిః పంకః యశశ్చ కీర్తిర్యశ శ సకర్దమ ఇతి విశ్వః - ఉత్థా జాతేతి చ యత్ - తత్సర్వం యుక్తమేవ కింతు - కం ఉదకం సం ప్రాప్తా సమృద్ధిః - కంసం నామాసురాం శం రాజానం ప్రాప్తేతి చ - లోపం నాశం ప్రాపేతి చ యత్ - తచ్చిత్రం చిత్రం అత్యంతాశ్చర్యం - శ్లోకద్వయేపి విరోధాభాసః - అత్ర శ్లేషాను ప్రాణిత ఇతి భేదః ॥ ౧౮-౩ ॥ కంసమితి ॥ కంసాది భౌమాంతాః అసురాః - ధ్వంసయత ఇత్యాది పరాకుర్వత ఇత్యంతచతుర్థ్యంతానాం నాశయత ఇత్యర్థః - భూమేరపత్యం భౌమః నరకాసురః - క్లిష్టం దుఃఖైః పీడితం - ప్రణమ్రం ప్రణతం - శిష్టగణం - అవతే రక్షమాణాయ

తుభ్యంనమః ॥ ౧౮౪ ॥ ఇతీతి ॥ వనానిదండకాదీని - జనపదాఃమహారాష్ట్రాదయః - సరితోనర్మదాదయః - గిరయోవింధ్యాదయః - ఈశ్వరంస్రష్టారం ॥ ౧౮౫ ॥ కతీతి ॥ హేనాథజగత్స్రష్టః - త్వం - కతికియతీః - ఓషధీఃలతాసస్యాదీః ఫలపాకాంతాః - అస్రృజఃసృష్టవానసి - ఇదంప్రతిద్వితీయాంతంయోజ్యం - హేధాతఃస్రష్టఃబ్రహ్మన్-తవసంసంబంధీ - ఏషఃమహిమాసామర్థ్యం - మమబుద్ధౌనమాతినమిళతి - హేఖల్వర్థే - అప్రమేయత్వాదితిభావః ॥ ౧౮౬ ॥ ౧౮౭ ॥ మహారాష్ట్రేతి ॥ మధురజలసాంద్రః - నిరుపమప్రకాశః - అతఏవ - సుర

దసద్గిరిప్రభృతీనవేక్ష్యసవిస్మయమీశ్వరముద్దిశ్య ॥ ౧౮౫ ॥
కత్యోషధీఃకతితరూన్కతివామహీధ్రాన్కత్యంబుధీన్కతి
నదీఃకతిపుంసఏతాన్ । కత్యంగనాస్త్వమసృజఃకతినాథదే
శాన్ మన్యేతవైషమహిమానహిమాతిబుద్ధౌ ॥ ౧౮౬ ॥ ఇ
త్యన్యతోగచ్ఛన్ పురతోవలోక్యసబహుమానం ॥ ౧౮౭ ॥
మహారాష్ట్రాభిఖ్యోమధురజలసాంద్రోనిరుపమప్రకాశోదె
శోయంసురపురనికాశోవిజయతే । గృహస్థాయత్రామీగు
ణజలధయఃకేపవిభవైస్సమృద్ధాశ్శ్రద్ధాతోముహురతిథిపూ
జాంవిదధతే ॥ ౧౮౮ ॥ కృశానుః ॥ సఖేకింప్రాక్కాలికం
చారిత్రమధునాకథయసి । అధునాకిలకలిమాలిన్యాదీదృశీ

పురనికాశఃస్వర్గతుల్యః - మహారాష్ట్రాభిఖ్యఃఅయందేశః - అభిఖ్యానామశోభయోరితికోశః - విజయతెసర్వోత్కర్షేణవర్తతె - యత్రమహారాష్ట్రదెశే - విభవైస్సమృద్ధాః - గుణజలధయశ్చ - అతఏవకేపిఅనిర్వచనీయమహిమానః - ఐశ్వర్యమత్రేణగుణలేశస్యాపిశశవిషాణప్రాయత్వాదితిభావః - అమీగృహస్థానామ బ్రాహ్మణాః మహారాష్ట్రాః - అతిథీనాంపూజాం - శ్రద్ధాతఃశ్రద్ధయా - ముహుర్విదధతెకుర్వతె ॥ ౧౮౮ ॥ సఖఇతి ॥ ప్రాక్కాలఃకృతయుగాదిః తద్భవంప్రాక్కాలికం ॥ ౧౮౯ ॥ అపార్థైరితి ॥ ఇహమహారాష్ట్రే- బహవో

మీగృహస్థాః-అపారైరనంతైర్వ్యాపారై రాత్మీయైర్గ్రామీణై
శ్చ-దశదిశాసుగ్రామ్యాసు - నతుగృహే - అహ్నః అత్యంతసంయో
గేద్వితీయయాసర్వందివసమిత్యర్థః - నయంతఃయాపయంతస్సంతః - అ
థసాయంకాలే - స్నాతాస్సంతః - సంధ్యాస్తిస్రఃవిదధతి- జాతుకదా
చిదపి - స్వసమయే యథాసమయం- సంధ్యాః- నవిదధతినానుష్ఠాస్యం
తీత్యర్థః - కించ - స్వాంస్వీయాంవృత్తింయాజనాధ్యాపనప్రతిగ్రహా
త్మికాం-కేచిత్త్యజంతః-ద్విజకులభవాఅపికేచనామీగ్రామమేషుగణి
కీభవంతఃఆయవ్యయలేఖకీభవంతస్సంతః- అతఏవ-కథమపిఅతినీచవృ

రీతిరేతద్దేశవాసినామాసీత్ ॥ ౧౭౯ ॥ తథాహి ॥ అపారై
ర్గ్రామ్యవ్యాపారై రహరిహనయంతో దశదిశాస్వథస్నాతాస్సం
ధ్యావిదధతినజాతుస్వసమయే । త్యజంతస్స్వాంవృత్తింద్వి
జకులభవా గ్రామగణికీభవంతో హంతామీకథమపిచజీవం
తిబహవః ॥ ౧౮౦ ॥ కించ ॥ ఉపనయనవివాహోత్సవేష్వైక
ప్రధానౌ కలిః భవత ఏషాం కాలభేదానభిజ్ఞౌ । విజహతినక
దాచిద్వేదపాఠైకయోగ్యే వయసిచయవనానీ వాచనా
భ్యాసమేతే ॥ ౧౮౧ ॥ అపిచ ॥ అజ్ఞానామవిరామలౌకికవ
చోభాజామమీషాంపునః మంత్రోచ్చారణ ఏవపర్యవసితం

త్యేత్యర్థః-జీవంతి ౧౮౦ ఉపనయనేతి కలిః కలియుగస్యవిభవతఃమాహా
త్మ్యాత్-ఉపనయనవివాహే -కాలస్య భేదఃవిధిచోదితకాలస్యాపి శేషస్త
స్యనవిద్యతేఅభిజ్ఞావిజ్ఞానంయయోస్తౌ త్రిచతురాదివార్షికావిత్యర్థః
అతఏవఏషాంగృహస్థానాంఉత్సవఃఏకంముఖ్యంప్రధానంప్రయోజ
నంయయోస్తథోక్తౌభవతః-ద్వావపివిధివన్నకృతౌభవత ఇతి యావత్
కించైతేవేదస్యపాఠే అధ్యయనేవిషయే ఏకంయథాతథా- యోగ్యే
వయసియౌవనే - యవనానాంయవనానాంలిపేఃవాచనస్య అధ్య
యనస్య అభ్యాసంపౌనః పున్యేనపఠనం - కదాచిదపి - నవిజహతి న
త్యజంతి ॥ ౧౮౧ ॥ అజ్ఞానామితి ॥ అజ్ఞానామతఏవ అవిరామంయ

థాతథాలౌకికవచాంసి దేశభాషావాక్యాని భజంతీతి తద్భాజా మమీ
షాంగృహస్థానాంసంబంధిష్వకర్మసు - మౌనవ్రతం - మంత్రస్యతత్త
ద్వాంగస్య ఉచ్చారణఏవపర్యవసితం-సమాపితం-అన్యథాత దుచ్చార
ణానుపపత్తేరితిభావః - గ్రామస్య ఆయవ్యయా ఆదాయవ్యయాః త
యోర్లేఖనేన - అశేషాణాం కాలానాం యతాం పారంపర్యతః వంశా
నుపూర్వ్యతః - ఈదృశాం గ్రామగణికానాం - ఇహ మహారాష్ట్ర-
నృణాంగృహస్థానాం - బ్రాహ్మణ్యం అన్యాదృశం మహత్త్వప్రా
యమేవేత్యర్థః ॥ ౯౨ ॥ కుక్షేరితి ॥ అయంగృహస్థః విప్రోభూత్వా

మౌనవ్రతంకర్మసు । గ్రామాయవ్యయలేఖనే నయతాం
కాలానశేషానహో పారంపర్యత ఈదృశామిహనృణాం
బ్రాహ్మణ్యమన్యాదృశం॥౯౨॥అన్యచ్చ॥ కుక్షేఃపూర్త్యై
యవననృపతేఃభృత్యకృత్యానికర్తుంవిక్రీణీతే వపురపినిజం
వేతనైరేతదాస్తాం।విప్రో భూత్వాప్యహహగణనానైపుణై
ర్వంచయిత్వా స్వర్ణస్తేయంరచయతిపునఃస్వామినాంపో
షకాణాం॥ ౯౩॥అహోబతకలిమహిమ్నాసదసద్వివేక
వైధుర్యమఖిలజనానాం॥ ౯౪ ॥ యేముష్ణంతినిశిప్రవిశ్య
భవనంయేవాబలాత్కాననే నైతేస్వామిధనంహరంతిననుతా

బ్రాహ్మణస్సన్నపి - అహహేత్యతిఖేదే - కుక్షేఃపూర్త్యైఉదరపూ
రణాయ - యవననృపతేః భృత్యకృత్యానికర్తుం - నిజంస్వీయంవపురపి
కిముతాన్యత్ - వేతనైఃభృతిభిః - విక్రీణీతేవిక్రయంకరోతీతియత్ - ఏ
తత్ ఆస్తాంతిష్ఠతు - గణనానైపుణ్యైః సంఖ్యాయాం కౌశలైః- వంచయి
త్వాప్రతార్య - పోషకాణాం - కిముతాన్యేషాం - స్వర్ణస్య ధనస్య
స్తేయం - రచయతికరోతి - అహహ - స్వామిద్రోహస్య మహానరక
హేతుత్వాదితిభావః॥ ౯౩॥అహో ఇతి ॥ వైధుర్యంరాహిత్యం ॥
౯౪ ॥ యఇతి ॥ యేజనాః - నిశిభవనంప్రవిశ్యముష్ణంతి - యేవాకా
ననేబలాద్వాపిముష్ణంతి - ఏతేఉభయేస్వామినఃపోషకస్యధనంనహ

రంతినముష్ణంతి - తథాపి తాసుభగాస్తాః చోరా ఇతి నిందంతి - నన్వితి ప్రశ్నే లోకాఇతి శేషః - యేమీగృహస్థాః - సంఖ్యాం ఆయవ్యయ గణ నాం - విపర్యస్య - పోషకస్యధనంసద్యోహరంతి - హంతతైస్త్యాశ్చ ర్యై వంచకాః స్వామి ద్రోహిణోపి తానిహలోకేసర్వేజనాః పురస్కుర్వం తిమానయంతి - కష్టంఅన్యాయమిత్యర్థః ॥ ౧౫ ॥ అయమి ॥యత్నే నప్రయాసేన ॥ ౧౬ ॥ వేదేతి ॥ ఇహదేశే - యోవిప్రః - దశవే దాక్షరాణి - వేదఅధీతవాన్- సవేదవ్యాసఏవ - భవతీతిపాదత్రయె పియోజ్యం - యస్త్వేకంశ్లోకంపరిపఠతి - సఃస్వయం సాక్షాత్ జీవః

న్నిందంతిచోరాఇతి। సద్యోహంత హరంతి పోషకధనం సం ఖ్యాంవిపర్యస్యయె। కష్టంతాః పివంచకానిహపురస్కుర్వం తిసర్వేజనాః ॥ ౧౫ ॥ అయంఖలు అనుపమోదేశఇతిత్వ దుక్తంయుక్తమేవ। యదత్రస్వల్పే నాపియత్నేన మహతీ ప్రతిష్ఠాసిధ్యతి ॥ ౧౬ ॥ వేదవ్యాసస్సఇహదశయోవేద వేదాక్షరాణిశ్లోకంత్వేకంపరిపఠతియఃసస్స్వయంజీవఏవ। ఆపస్తంబస్సకిలకలయేత్సన్వ్యాగౌపాసనంయః కష్టంశిష్టక్షితి కృతికలౌ కార్యంపృచ్ఛంతివిద్యాః ॥ ౧౭ ॥ విశ్వావసుః॥ కిమురేభూసురేష్వేవదోష ముద్ఘోషయసి ॥ ౧౮ ॥ అత్రాపిసంతిబహవఃకిలి గ్నిహోత్రాశ్శాస్త్రార్థబోధకుశ

బృహస్పతిరేవ-యఃఔపాసనంఅగ్నికార్యంసమ్యక్కలయేత్ - సఃఆప స్తంబః - కిలేత్యవధారణే - శిష్టానాంక్షితింపాలనంకరోతీతితత్కృతి- క లౌయుగె - విద్యాః - కార్యంతీణత్వం . ఋచ్ఛంతి ప్రాప్నువంతి- కష్టం ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ అత్రేతి ॥ అత్రనుహోరా ష్ట్రేదేశేపి - గృ హస్థేష్వపీతివా - బహవోబుధాః - శాస్త్రాణాంకఠినకాండానాం అర్థబోధకుశలాః - అతఏవనిగమాధ్వని వేదోక్తకర్మణినిష్ఠా ఆస క్తిఃయేషాంతే - అతఏవ - కలితాగ్నిహోత్రాః- అగ్నిహోత్రపదందర్శ పూర్ణమాసాదీనాముపలక్షకం - కించ - అంతఃదహరాకాశస్థం

జ్యోతిస్తత్ప్రతిముఖాః అభిముఖాః దహరోపాసకా ఇతి యావత్ - అ
తఏవ - సతతం ఆత్మానం స్వస్వరూపం విందంతి సాక్షాత్కుర్వంతీతి తద్వి
ధః - నిర్ధూత బాహ్యవిషయాః శబ్దాదివిషయ విరక్తాశ్చ - సంతి - క
ర్మిణో జ్ఞానినశ్చ ద్వయోప్యత్ర సంతీత్యర్థః ॥ ౧౯౯ ॥ శుచీభూతా ఇతి ॥
స్నానైః శుచీభూతాః పవిత్రీకృతాః- శ్రుతీనాం హితైః తదుక్తార్థప్రతి
పాదకైః పురాణైః శైవవైష్ణవైః ఉక్తాత్ నియమాత్ ఆచారాత్ -
అవహితహృదః అప్రమత్తచిత్తాః - అతఏవ అమీ గృహస్థాః అపూతా
నాం అస్పృశ్యానాం స్పర్శనం విజహతః త్యజంతః - శుచిభిః జనైః కృ

శలాః కిల శాంతిమంతః। అంతర్ముఖాస్సతతమాత్మవిదో మహాం
తః నిర్ధూతబాహ్యవిషయా నిగమాధ్వనిష్ఠాః ॥ ౧౯౯ ॥ అ
న్యచ్చ ॥ శుచీభూతా స్స్నానైః శ్రుతిహిత పురాణోక్తని
యమాదపూతానాం స్పర్శనవహితహృదో మీ విజహతః।
సురాభ్యర్చాం కృత్వా శుచికృత మదంత్యన్నమనఘం మ
హారాష్ట్రే దేశే విలసతి మహానేష హి గుణః॥ ౨౦౦ ॥ కించ॥
చమూనియమనేన వా జనపదాధికారేణ వా ద్విజవ్రజ ఉప
వ్రజన్ ప్రభుపదం మహారాష్ట్రజః। నవృత్తిమిహ పాలయే
ద్యది ధరాసురాణాం తతో భవేద్యవన వేష్టితం భువనమేతద

తం పక్వం - అతఏవ అనఘం - అన్నం - సురాణాం ఆదిత్యాదీనాం అ
భ్యర్చాం కృత్వా - దేవేభ్యో నివేద్యేత్యర్థః - అదంతి భుంజతే - ఏ
ష ఉక్తవిధః - మహాన్ గుణః - మహారాష్ట్రే దేశే - హి ఏవార్థే - వి
లసతి - నాన్యత్రేత్యర్థః ॥ ౨౦౦ ॥ చమ్వితి ॥ మహారాష్ట్రజః- ద్వి
జవ్రజః బ్రాహ్మణసమూహః - చమ్వాః సేనాయాః నియమనేన ఆధిప
త్యేన వా - జనపదస్య దేశస్య అధికారేణ వా - ప్రభుపదం ప్రభుత్వం -
ఉపవ్రజన్ ప్రాప్నువన్ సన్ - ధరాసురాణాం బ్రాహ్మణానాం - వృ
త్తిం బ్రాహ్మణ్యం - ఇహ మర్త్యలోకే - నపాలయేద్యది - యవనైః
వేష్టితం ఉపక్రాంతం - ఏతద్భువనం మర్త్యలోకః - అబ్రాహ్మణం

భవేత్ - యవనబ్రాహ్మణయోర్జన్మవిరోధాదితి భావః ॥ ౨౦౧ ॥ యదితి ॥ దోషాంతరం వేదవిద్యాం విహాయ యవనవిద్యాభ్యాసాది రూపం ॥ ౨౦౨ ॥ అలమితి ॥ సః ప్రసిద్ధః - ఏకోపి - విప్రప్రవేకస్య బ్రాహ్మణోత్తమస్య ఉపకారః మహారాష్ట్రజకృతః - ప్రవేకానుత్తమోత్తమా ఇతి కోశః అంహసాం సహస్రం - మంతు సత్వరం - సంహర్తుం - అలం సమర్థః - కఠోరః కృఢః - తిగ్మః తీక్ష్ణః - ఏకోపి కుఠారః - అనేకాన్ విషద్రూన్ - వినిర్భేత్తుం - ఈష్టే శక్నోతి కిల భుజంగప్రయాతం ॥ ౨౦౩ ॥ అ

బ్రాహ్మణమ్ ॥ ౨౦౧ ॥ యచ్చ దోషాంతరం భాషితం భవతా తదశేషమపి సాధుజనోపకారేణ పరిహ్రియతే ॥ ౨౦౨ ॥
అలం మంతుసంహర్తుమంహస్సహస్రం స ఏకోపి విప్రప్రవేకోపకారః । కఠోరః కుఠారః కిలైకోపి తిగ్మో వినిర్భేత్తుమాష్టే విషద్రూననేకాన్ ॥ ౨౦౩ ॥ కృశానుః ॥ అస్త్వేవమథాపి అత్రత్యానాం ఇతరవర్ణానాం పునరతి దుస్సహం చేష్టితం ॥ ౨౦౪ ॥ పశ్య ॥ దేశే దేశే లంపటాః పర్యటంతో భంజం భంజం బ్రాహ్మణాదీనశేషాన్ । హారం హారం హంత సర్వస్వమేషాం పాపా ఏతే స్వోదరం పూరయంతి ॥ ౨౦౫ ॥ విశ్వావసుః ॥ సత్యమేవ తథాపి ఏతేషాం చేష్టితం సహనీయం ॥ ౨౦౬ ॥ తథా హి ॥ మాయా ముంచతు యా భయావహా గతిః

స్త్వితి ॥ అత్రత్యానాం ఏతద్దేశభవానాం - ఆద్యాత్ బ్రాహ్మణకులాదితరేషాం వర్ణానాం తు క్షత్రియాదీనాం - చేష్టితం కర్మ - అతిదుస్సహం అత్యంతలోకపీడాకరం ॥ ౨౦౪ ॥ దేశే దేశ ఇతి ॥ లంపటాః పరద్రవ్యాపహారలాలసాః - అత ఏవ పాపా ఏతే అత్రత్యాః క్షత్రియాదయః - దేశే దేశే ప్రతిదేశం - పర్యటంతస్సంచరంతస్సంతః - బ్రాహ్మణాదీన్ అశేషాన్ సర్వాన్ - భంజం భంజం భఙ్క్త్వా భఙ్క్త్వా - ఏషాం బ్రాహ్మణాదీనాం - సర్వస్వం నిఖిలధనం - హారం హారం హృత్వా హృత్వా - స్వేషాం ఉదరం పూరయంతి - హంత ఇతి ఖేదే ॥ ౨౦౫ ॥ ౨౦౬ ॥ మా

మేతి ॥ రణేపటుః- మహారాష్ట్రభటానాం మహారాష్ట్రాణాం భ
టానాంఛటాసమూహః - మాయయా ప్రసిద్ధత్వేన మాయయాచుంచత
యా హేతునా - తేనవిత్తఇత్యాదినాచుంచుప్రత్యయః- ప్రత్యర్థి
నాం శత్రూణాంపృథ్వీభుజాంతురుష్క నృపాణాం - భయావహాగతిస్స
తీ - సోపర్యటత్యేవచేత్ - దేవానాందేవస్థలానాం బ్రాహ్మణా
నాంచవర్గస్యనిగ్రహంకుర్వంతీతితత్కృతః- ఇమేతురుష్కాః- నిష్ప్ర
త్యూహాఃనిర్విఘ్నాఃమనోరథాః వక్ష్యమాణవిషయకాః యేషాంతథోక్తా
స్సంతః - దేశాన్సర్వాన్ - నిర్దేవభూమీసురాన్ - వితనుయుఃకు

ప్రత్యర్థిపృథ్వీభుజాం మహారాష్ట్రభటచ్ఛటారణపటు
స్సోఽపర్యటత్యేవచేత్ । దేవబ్రాహ్మణవర్గనిగ్రహకృ
తో దేశాంస్తురుష్కా ఇమే నిష్ప్రత్యూహమనోరథా వితనుయు
ర్నిర్దేవభూమీసురాన్ ॥ ౨౦౭ ॥ తతశ్చ ॥ దేవశ్రేణీ
సురహితకృతే దారితమ్లేచ్ఛపత్తైర్మహ్యంసహ్యా కథమపి
మహారాష్ట్రయూథస్యచేష్టా । వ్యాధివ్యూహప్రతిహతికృ
తాం వ్యక్తముగ్రౌషధానాం కాయారోగ్యప్రణయిహృద
యైఃకాటవంమర్షణీయం ॥ ౨౦౮ ॥ ఇత్యన్యతో విమానం
గమయన్నగ్రతోదృష్ట్వా ॥ ౨౦౯ ॥ క ఇమే బహవస్సమవే
తామానుషామార్గానశేషానప్యశూన్యయంతి ॥ ౨౧౦ ॥

ర్యురేవ ॥ ౨౦౭ ॥ తతఃఉక్తోపద్రవాద్ధేతోశ్చ ॥ దేవేతి ॥ దేవశ్రేణీ
సురాణాంఉభయేషాంహితకరణార్థంహితకృతే- కృచ్ఛబ్దఃభావేక్వి
బంతః - దారితమ్లేచ్ఛపత్తైఃమహారాష్ట్రయూథస్యచేష్టా -కథమపిఅ
తిప్రయాసేన- మహ్యంసహ్యాసహనీయా- జనైరితిశేషః- కాయస్య
శరీరస్యఆరోగ్యప్రణయిప్రేమయుక్తంహృదయంయేషాంతైఃరోగిభిః
వ్యాధివ్యూహస్యరోగసమూహస్యప్రతిహతికృతాంనాశకారిణాం
ఉగ్రాణాంతీక్ష్ణానాంఔషధానాం - వ్యక్తంఉల్బణం - కాటవంకటు
త్వం - మర్షణీయంసహనీయం ॥ ౨౦౮ ॥ ౨౦౯ ॥ క ఇతి ॥ సమవేతా

స్వంక్షీభూతాస్సంతః -ఆశేషాన్ సర్వదేశీయాన్ మార్గానపి- అశూ
న్యయంతిసంకటీకుర్వంతి - ఇమే- కే ॥ ౨౧౦ ॥ నిపుణమితి। నిరూప్య
పరీక్ష్య ॥ ౨౧౧ ॥ అంగానితి॥ కృతినః - అత ఏవపరస్మిన్ లోకే గతే
స్వాఖ్యస్యఘటనాయాంలంపటాః - కతిచన కేచిద్వైరాగిణః - అం
గాదయః దేశవిశేషాః - తాన్ పర్యటంతె తీర్థయాత్రార్థమితి భా
వః - ప్రగ్ధగా ॥ ౨౧౨ ॥ ౨౧౩ ॥ నానేతి - నానాజాతిభవాఅపి-క
లెబలాన్మాహాత్మ్యాదేకీభవంతః- అతఏవవర్ణానాం బ్రాహ్మణా

నిపుణంనిరూప్యసశ్లాఘం ॥ ౨౧౧ ॥ అంగాన్వంగాన్కలిం
గానథమగధకురూన్ కోసలాన్ కేకయాన్వా కాశ్మీరాన్
కుంతలాన్వాయవనజనపదాన్ కించపాంచాలదేశాన్। నె
పాళాన్నైరళాన్వా కతిచనకృతినఃపాండ్యతుండీరదేశాన్।
కర్ణాటాన్ గౌడలాటాన్ పరగతిఘటనాలంపటాఃపర్యటం
తె॥ ౨౧౨ ॥కృశానుః॥ అయమోకిమేతాన్నిందనీయానభినందసి॥
నానాజాతిభవా ఇమేకలిబలాదేకీభవంతోనరా వైరాగ్యా
భినయంచిరాద్విదధతో వర్ణాశ్రమత్యాగినః। నిర్ధూతా
నఘవైదికప్రణమనా నిష్కించనా వంచనాదక్షా దిక్షు విది
క్షు కుక్షింభృతయేఖిలాటనంకుర్వతె ॥ ౨౧౪ ॥ విమలచరి
తావిశ్వామిత్రాదయఃపరమర్షయోబహుభిరతులైర్బ్రా

దీనాం కులధర్మాణాం ఆశ్రమాణాం బ్రహ్మచర్యాద్యుచిత ధర్మా
ణాం త్యాగః ఏషామస్తీతి త్యాగినః - చిరాద్వైరాగ్యస్య అభినయం
ప్రకటనంవిదధతః - అత ఏవనిర్ధూతంత్యక్తం అనఘానాం వైదికా
నాం ప్రణమనంనమస్కారఃయైస్తే - నిష్కించనాఃదరిద్రాః - అతఏవ -
ఇమేనరాః వైరాగిణః- వంచనాయాంపరప్రతారణాయాందక్షాస్సం
తః - కుక్షింభృతయేపూరణాయ - దిక్షువిదిక్షు అవాంతర దిశాసు
చ - ఖిలాటనంకుర్వతె ॥ ౨౧౪ ॥ విమలేతి ॥ విమలచరితాః వి
శ్వామిత్రాదయఃపరమర్షయః - బహుభిరతులైర్దుష్కరైస్తపో

ఖిః - యద్బ్రాహ్మణ్యముపార్జయన్ - ఇహలోకే - జన్మనైవ నతు
తపోభిః ప్రాప్తం - తద్బ్రాహ్మణ్యం - జహతః కతిచిత - త్రయీవి
ముఖేషు వేదబాహ్యేషు - పాషండేషు శ్రౌతస్మార్తభ్రష్టేషు - అ
మీషు వైరాగిషు - ప్రవిశ్య తైరేకీభూయేత్యర్థః - హతాః భ్రష్టా ఇ
త్యర్థః - అహహ ॥ ౨౧౫ ॥ కథమితి ॥ సన్న్యస్యసి ఉద్యుక్తో భవసి
దూషయితుమితి శేషః ॥ ౨౧౬ ॥ దోషేభ్య ఇతి ॥ అచ్యుతే భగవతి
శ్రీకృష్ణే దృఢా భక్తిరస్తి చేత్ - దోషేభ్యః ఉక్తేభ్యో న భేతవ్యం భ
యం న కార్యమేవ - మహాన్ దీపః లభ్యతే చేత్ - తిమిరేభ్యః భయం నా

హ్మణ్యం యత్తపోభిరుపార్జయన్ । తదిహ జహతో జన్మ
ప్రాప్తం త్రయీవిముఖేష్వబాహ్యేష్వహహ కతిచిత్పాషండే
షు ప్రవిశ్య హతా జనాః ॥ ౨౧౫ ॥ విశ్వావసుః ॥ కథమరే
హరే భక్తేషు విరక్తేష్వప్యమీషు సన్న్యస్యసి ॥ ౨౧౬ ॥
దోషేభ్యో నైవ భేతవ్యం దృఢా చేద్భక్తిరచ్యుతే । తిమిరేభ్యో
నహి భయం దీపశ్చేల్లభ్యతే మహాన్ ॥ ౨౧౭ ॥ కించ ॥ దుః
ఖం చ జన్మ మరితం చ దృఢామవిద్యాం హోహంత హంతి పర
మా హరిభక్తిరేకా । ఏకోపి రాఘవశరః కిల సప్తసాలాన్
శైలం రసాతలమపి త్వరయాభిభేద ॥ ౨౧౮ ॥ అపిచ ॥ ధు
నోతి నిబిడం తమః పరిలునాతి పాపాటవీం తనోతి చ మనోర

స్తి హి - ప్రతివస్తూపమాలంకారః ॥ ౨౧౭ ॥ దుఃఖమితి ॥ పరమా దృ
ఢా - హరిభక్తిః ఏకైవ - అవిద్యాం అజ్ఞానం - రాఘవస్య శ్రీరామ
స్య శరః - ఏకోపి సన్ - సప్తసాలాన్ - శైలం తదాశ్రయం - రసా
యాః తదాశ్రయభూమేః తలం ప్రదేశమపి - త్వరయాభిభేద కిల - హో
హం తేత్యుభయత్రాశ్చర్యే ॥ ౨౧౮ ॥ ధునోతీతి ॥ వృషగిరిః వేంక
టాచలః తస్యేశః శ్రీనివాసః తస్మిన్ భక్తిః - వృషస్య గిరిః నందికేశ్వ
రానుజః పర్వతః శ్రీశైలః తస్యేశే మల్లికార్జునే భక్తిరితి చ - వృష ఇ
వ గిరిః ధవళశైలః కైలాసః - వృషః గిరిరివ శైలోన్నతవృషభ ఇత్యా

దిబహుధావ్యుత్పత్తయ అస్మిన్నర్థే హ్యుపపాద్యా ఇత్యపి ప్రాహుః - భక్తిః సర్వత్ర కర్త్రీ - నిబిడం తమః అజ్ఞానం ధునోతి వారయతి - పాపాటవీం పరితస్సమూలం లునాతి ఛినత్తి - మనోరథాన్ కామాన్ - తనోతి విస్తారయతి - నానోత్సవాన్ ఉపచినోతి వర్ధయతి - మనః - సుధానిర్ఝరైరమృతప్రవాహైః - పునః పునః - అనక్తి సంయోజయతి - శుభం ప్రాక్తనం కర్మ - పరిపక్త్రిమం ఫలాభిముఖం - వ్యనక్తి స్ఫుటయతి - నన్విత్యామంత్రణే - అత్ర అనేకక్రియాసముచ్చయాత్ సముచ్చయాలంకారః ‖ ౨౧౯ ‖ ౨౨౦ ‖ పూతేతి ‖ నానాక్షేత్రేషు కాశీకాంచ్యాదిషు యాత్రాపరాణాం - అతఏవపుణ్యా

ఘానుపచినోతి నానోత్సవాన్ । అనక్తి చ పునః పునర్మను
నస్సుధానిర్ఝరైస్స్వయన క్తిపరిపక్త్రిమం వృషగిరీశభక్తిశ్శు
భం ‖ ౨౧౯ ‖ కిం బహునా ‖ ౨౨౦ ‖ పూతాంగానాం పు
ణ్యగంగాదిసింధుస్నానాన్నానాక్షేత్రయాత్రాపరాణాం
దారాగారాపత్యవైరాగ్యభాజాం సారాభిజ్ఞైరాదరః కా
ర్య ఏషాం ‖ ౨౨౧ ‖ ఇతి విమానమన్యతస్సమానయన్ నిపుణం
నిరూప్య ‖ ౨౨౨ ‖ సుశోభనక మకరైస్సేవితో జీవనార్థిన

సుగంగాదిషు సింధుషు నదీషు స్నానాత్ - పూతం పరిశుద్ధిమత్ అంగం యేషాం తేషాం - పునాతేర్భావే క్తాంతాదర్శ అన్యచ్చ - దారేషు భార్యాయాం అగారే గృహే ఇతి ధనమాత్రోపలక్షకం అపత్యే పుత్రే చ వైరాగ్యభాజాం - ఏషణాత్రయరహితానామితియావత్ - ఏషాం వైరాగిణాం - ఆదరః ఏషు ప్రీతిరిత్యర్థః - సారం నిత్యానిత్యవస్తువివేకమభిజ్ఞానంతీత్యభిజ్ఞాః తైః - కార్యః కర్తవ్యః ‖ ౨౨౧ ‖ ౨౨౨ స్సేవితేతి ‖ జీవనం వృత్తిం ఉదకం చ అర్థయంతి కాంక్షంతీతి జీవనార్థిభిః - అతఏవ సుశ్రేష్ఠా విశోభనాని యేభ్యస్తాన్ క్రమాన్ ఆచారాన్ కుర్వంతీతి సుశోభనక్రమకరైః జనైః - సుష్ఠుశోభా యేషాం తైః సుశోభైః నక్రైర్మకరైశ్చ జలజంతువిశేషైశ్చ - సేవితః ఆశ్రితః - మధ్యే తి

ష్ఠంతీతిమధ్యస్థాః పూజ్యాః బాడబాః బ్రాహ్మణాః యస్మిన్ సః - మ ధ్యస్థః బాడబోనలః యస్యసఇతిచ - ఆంధ్రో నామదేశః - న దేశవత్ సముద్ర ఇవ - రాజతి - అథవా - ఆంధ్ర దేశః - దేశ వత్ - అన్య దేశ ఇవ న రాజతి - కింతుసర్వోత్తరస్సన్భాతీత్యర్థః ఇత్యపి ప్రాహుః - శ్లిష్టోపమా ॥ ౧౧౩ ॥ అయో ఇతి ॥ అప యాత మ ర్యాదం త్యక్తవర్ణాశ్రమరీతిం ॥ ౧౧౪ ॥ గ్రామ ఇతి ॥ శూద్రః - స్వామి భావేన పారవశ్యేన ఉపలక్షితః - గ్రామే గ్రామే - వీప్సా యాం ద్విర్భావః - చిరాత్ నివసతి - తస్య శూద్రస్య పార్శ్వే - భృ త్యః గణకసంజ్ఞయా ఉపలక్షితః సేవకః భూత్వా - బ్రాహ్మణః - గణ

భిః । మధ్యస్థబాడబో రాజత్యాంధ్రదేశో న దేశవత్ ౧౧౩
కృశానుః ॥ అయోకిం ప్రశంసస్యపయాతమర్యాదమముం దే
శం ॥ ౧౧౪ ॥ గ్రామేగ్రామేనివసతిచిరాత్స్వామిభావేన
శూద్రో భృత్యోభూత్వాపతతిగణనాం బ్రాహ్మణస్తస్య పా
ర్శ్వే । వేదాధ్యాయీసరఇవమరౌక్వాపికశ్చిద్యదిస్యాద
త్రామత్ర ప్రకరకరణేవర్తతేసౌనియుక్తః ॥ ౧౧౫ ॥ కిం
చ ॥ మహోరాత్రేష్వద్రష్టాదోషాఅప్యత్రాదేష్టవ్యాః ౧౧౬
విశ్వావసుః ॥ వయస్యమైవంవాదీః ॥ ౧౧౭ ॥ మానామ య
క్షుతనుఘ్నైరనఘ్నైరిహామీ మాచాధిగీషత వచాంసిచిరంత
నాని । దేవేషుభక్తిరవనీత్రిదశేషుచైషాం విప్రాణనంచవి

నాం గ్రామేయవ్యయసంఖ్యాం - పఠతి - మరౌదేశేసర ఇవ - క్వాపి కుత్రాపి - వేదాధ్యాయీకశ్చిదేకస్స్యాద్యదివర్తతే చేత్ - అసౌ వేదపాఠకః - అత్ర ఆంధ్ర దేశే - అమత్రాణాం మలిన పాత్రా ణాం ప్రకరే సంఘాళనైకరణైకకర్మణి - నియుక్తస్సన్ వర్తతే అ తిసీచవృత్త్యా జీవతీత్యర్థః ॥ ౧౧౫ ॥ ౧౧౬ ॥ ౧౧౭ ॥ మేతి ॥ ఇ హ ఆంధ్ర దేశే - అమీ బ్రాహ్మణాదయః త్రయోవర్ణాః - అన ఘైః మర్త్యైః యజ్ఞైః మా యతు తనయ జంతు నామేత్యనాదరే - స ర్వత్రాతిసర్గే లోట్ - కించ - చిరంతనాని పురాతనాని - వచాంసి వే

దవాక్యాని- మాధ్యగీషతనపరంతునామ - తథాపి - దేవేష్వాదిత్యా
దిషుభక్తిః - అవనీత్రిదశేషుబ్రాహ్మణేషువిషయే - విశ్రాణనందా
నంచ - ఏషామాంధ్రదేశ్యానాం - సమస్తాన్ దోషాన్ సర్వాన్ పూ
ర్వోక్తాన్ - విధునోతి వారయతి ॥ ౨౨౮ ॥ ౨౨౯ ॥ రోమావళ్యే
తి ॥ అత్రఉపమాప్రాయపాఠాత్ తపనసుతయా యమునయా వేతి
వ్యవహితోపి ఇవశబ్దః అనుషంజనీయః - రోమావళ్యా - రమ్యేణహా
రేణమ్యనద్యాగంగయా వేత్యుపమితసమాసః- ఏవమగ్రేపి - హృద్యాః
మనోజ్ఞాః - తుంగౌ స్తనౌగిరీఇవ తౌజుషంతఇతితథోక్తాః - నాభిర్వాపీ
వతయామనోజ్ఞాః వసుః కాంతిర్వసుధనంచతద్వతీః - అతఏవభూమేః

విధాన్విధునోతిదోషాన్ ॥ ౨౨౮ ॥ పశ్యతావదేతేషాం భా
గ్యవత్తాం ॥ ౨౨౯ ॥ రోమావళ్యాతపనసుతయారమ్యహా
రమ్యనద్యా హృద్యాస్తుంగస్తనగిరిజుషో నాభివాపీమనో
జ్ఞాః । భూమేర్మూర్తీరివవసుమతీంభుంజతే భాగ్యవంతః క్షోణీ
పాలాఇవయువజనాః కామమాంధ్రీః పురంధ్రీః ॥ ౨౩౦ ॥ శృ
ణ్వేతత్ ॥ ౨౩౧ ॥ కోవా కల్పతరౌ గుణస్సుమనసాంయ
త్నాదాశ్రితానామసౌ సారాంశాన్ హరతః ప్రసహ్య మధు
పాన్ ధత్తేమహామోదతః । కర్ణేత్వర్జున కీర్తనామ్ని పర

మూర్తీరివస్థితాః - ఆంధ్రీః ఆంధ్రదేశజాః - పురంధ్రీః భార్యాః -
క్షోణీపాలాఇవస్థిత్వా యువజనాః తరుణాః అత్రత్యాః- కామంభుం
జతే అనుభవంతి - అత్రత్యానాం స్త్రీపుంసాం సౌందర్యం లోకో
త్తరమితి భావః - ఉపమాసంకరః ॥ ౨౩౦ ॥ ౨౩౧ ॥ కఇతి ॥ అసౌ
కల్పవృక్షః - స్వమాహాత్మ్యం ఆశ్రితానాం - సుమనసాంవిదుషాం దేవా
నాంపుష్పాణాంచ- సారాన్ శ్రేష్ఠాన్ అంశాన్ ధనరూపాన్ మకరంద
రూపాంశ్చ భాగాన్ - ప్రసహ్య బలాత్కృత్య - హరతః - మధు
పాన్ మద్యపాయినః భృంగాంశ్చ - మహామోదతః అతిసంతోషేణ-
ఉపలక్షితః - ధత్తే - శిరసీతి శేషః - సమ్మానయతీత్యర్థః - ఇతియత్-

అసౌశిరసిమధుపధారణం కల్పతరౌకోవాగుణః - నకోపి - కింతుదోష ఏవేత్యర్థః స్వసేవకైః విద్వద్ధనాపహరణస్య కిరాతరాజప్రాయతాసూచకత్వాదితిభావః - కర్ణే సూర్యపుత్రే తుదాతరి - అర్జునాయాశ్శుభ్రాయాః అర్జునస్య పార్థస్య కీర్తేః హర్ణేనౌపరతా ఆసక్తిరస్తి - అయందోషస్తస్మిన్నస్తీత్యర్థః - ఏవమగ్రేపి - కాలే అంబుదే వార్షికే మేఘే - గర్జనం స్వకత్థనం స్తనితంచ - అస్తి - ఆంధ్రదేశనృపతిషుపునః - నీరంధ్రం అవిచ్ఛిన్నం - స్పర్శనం దానం - అనఘం

తా కాలాంబుదే గర్జనం నీరంధ్రం పునరాంధ్రదేశనృపతిష్వాస్తేనఘం స్పర్శనం ॥ ౨౩౨ ॥ ఆనమంతాదవలోక్య ॥ ౨౩౩ ॥ వయస్యాత్ర గోదావరీతీరే కేషాంచిదేషామవనీదివిషదామతిశివపూజాలోలుపతాంపశ్య ॥ ౨౩౪ ॥ గోదావరీవిమలతీర్థకృతావగాహాః లింగేషు సైకతమయేషు శివం విభావ్య । భక్త్యా తిలాక్షతసుమైరపిబిల్వపత్రైరర్చామిహావనిసురాః పరికుర్వతేమీ ॥ ౨౩౫ ॥ సభక్త్యుద్రేకం ౨౩౬ నమామిగిరినందనీరమణపాదపూజాహృతామితాఘనికరాన్ కరాంచితవరాక్షమాలాంత్సదా। మూనమలచేతసశ్శమదమాదియోగావహాన్ శ్రుతేర్గుణనికానికామపరిపూతవక్త్రాంబుజాన్ ॥ ౨౩౬ ॥ అహో కృష్ణాగోదావరీ మధ్యమ

ఉక్తదోషరహితం సత్ - ఆస్తేజాగర్తి - వ్యతిరేకాలంకారః ॥ ౨౩౨ ॥ ౨౩౩ ॥ వయస్యేతి ॥ అవనీదివిషదాం బ్రాహ్మణానాం - అత్యంతం శివపూజాయాం లోలుపతాం ఆసక్తిం ॥ ౨౩౪ ॥ గోదావరీతి ॥ ఇహ గోదావరీతీరే - అమీ అవనీసురాః - గోదావర్యానామనద్యాః విమలే తీర్థే జలే కృతావగాహాస్సంతః - సైకతమయేషు సికతానిర్మితేషు లింగేషు - శివం భక్తకల్యాణదాయినం - విభావ్య ధ్యాత్వా - భక్త్యోపలక్షితాః తిలమిశ్రైః అక్షతైస్సుమైః పుష్పైః బిల్వపత్రైరపికరణైరర్చాం పూజాం పరితః కుర్వతే ॥ ౨౩౫ ॥ ౨౩౬ ॥ నమామీతి ॥ గిరి

నందనీరమణస్య పార్వతీపతేః పాదయోః పూజయా ఆహృతః అమితా
నాం అపరిమితానాం అఘానాం పాపానాం దుఃఖానాం వా నికరః రాశిః
యేషాం తాన్ - సదా - కరే అంచితా సంగతా పరా చ అక్షమాలా అకా
రాదిక్షకారాంతవర్ణప్రతినిధిర్మాలా రుద్రాక్షస్ఫటికాదినిర్మితా యే
షాం తాన్ - శ్రుతేర్వేదస్య - గుణనికయా అధ్యయనావృత్త్యా నిశా
మమత్యంతం పరిపూతం పవిత్రితం వక్త్రాంబుజం యేషాం తాన్ - అ
మలచేతసః - అతఏవ శమః అంతరింద్రియనిగ్రహః దమః బాహ్యేంద్రి
యనిగ్రహః తావాదిర్యేషాం తాదృశాన్ యోగాన్ ముక్త్యుపా
యాన్ ఆవహంతి సంపాదయంతీతి తథోక్తాన్ అమూన్ గోదావరీతీర వా

ధ్యాసీనానామమీషాం వైదికానామభినందనీయో యం సం
ప్రదాయః ॥ ౧౩౮ ॥ నిగమపాఠనిరాకృతమష్కృతా న
యవిదో బహవోఽత్ర ధరాసురాః । ప్రతివసంత ముపాత్తమ
ఖాస్సుఖం ప్రతివసంతి ముకుందపరాయణాః ॥ ౧౩౯ ॥ అత్ర
త్యానామధికారవ్యాపారనిరతానామపి అయం ఖల్వ పక
ళంకో నియమః ॥ ౧౪౦ ॥ ఆశ్రయితవ్యో నరపతిరార్జయి
తవ్యాని భూరివిత్తాని । ఆరబ్ధవ్యం వితరణమానేతవ్యం యశో
దశస్వపి దిశాసు ॥ ౧౪౧ ॥ సమంతాదవలోక్య ॥ కృశానుః ॥

సినః - నమామి ॥ ౧౩౭ ॥ అమీషామితి ॥ సంప్రదాయ ఆచారః ॥ ౧౩౮ ॥
నిగమేతి ॥ నిగమానాం వేదానాం పాఠేన నిరాకృతమష్కృతాః - నయ
విదః శాస్త్రజ్ఞాః - అతఏవ - ముకుందపరాయణాః - బహవః - ధరా
సురాః బ్రాహ్మణాః - అత్ర గోదావరీతీరే - వసంతే వసంతే ఋతౌ
ప్రతివసంతం - ఉపాత్తమఖాః కృతయజ్ఞాస్సంతః - సుఖం యథా తథా
ప్రతివసంతి ౧౩౯ ॥ అత్రత్యానామితి ॥ నియమః వ్రతనిష్ఠా ॥ ౧౪౦ ॥
ఆశ్రయితవ్య ఇతి ॥ నరపతిః రాజా - ఆశ్రయితవ్యః - భూరీణి విత్తాని
ధనాని - ఆర్జయితవ్యాని - వితరణం దానం - ఆరబ్ధవ్యం కర్తవ్యం - య
శః దశసు దిశాసు ఆనేతవ్యం ప్రాపయితవ్యం - ఇతి నియమ ఇతి సంబం

ఘః ॥ ౨౪౧ ॥ ౨౪౨ ॥ హంతేతి ॥ దురితేదేవబ్రాహ్మణద్రోహే- నిరతాః అత్యాసక్తాః - విషయేషు ఆంధ్రదేశేషు - ప్రాచుర్యతః బాహుళ్యేన ॥ ౨౪౩॥ అవనావితి॥అతీతః వేగేననిర్జితఃపవనః వాయుః యైస్తైరశ్వైశ్శోభంత ఇతిశోభినః - భవస్య శివస్య నాగశాయినః విష్ణోశ్చభవనానాం ఆలయానాం అవ మర్దినః పాతయితారః - సవనాదీనాంయజ్ఞప్రముఖానాం ధర్మాణాం వర్ణాశ్రమధర్మాణాం లవనాయనాశాయ - దీక్షితాః క్లిప్తసంకల్పా అతఏవభువనస్య లోకస్య అతిభీషణాః - యవనాఃమ్లేచ్ఛాః - అవనావాంధ్రదేశేసర్వత్ర

౨౪౨ ॥ హంతసంతతదురితనిరతాః యవనా ఏవ తావదమీ ష్వపిషయేషు ప్రాచుర్యతఃపర్యటంతిపశ్యసఖే ॥ ౨౪౩ ॥ అవనావతీతపవనాశ్వశోభినోభవనాగశాయి భవనావమర్దినః। సవనాదిధర్మలవనాయదీక్షితాయవనాశ్చరంతి భువనాతిభీషణాః ॥ ౨౪౪ ॥ విశ్వావసుః ॥ సత్యమేవ తథాప్యేతేషుతురుష్కయవనాదిషు అనన్యసాధారణవిక్రమ గుణం గృహాణ ॥ ౨౪౫ ॥ యుద్ధాయ ప్రమిళంతు హంత పటవో యోధాస్సహస్రాధికా యద్యేకోపి బలాత్తురుష్కయవనేష్వారూఢఘోటోభటః। నిస్త్రింశం పరికంపయన్ స్వకట

చరంతి ॥ ౨౪౪ ॥ సత్యమితి ॥ తురుష్కశ్చయవనశ్చ మ్లేచ్ఛవిశేషౌ ॥ ౨౪౫॥ యుద్ధాయేతి ॥ పటవఃరణేసమర్థాః - సహస్రాదధికాః పరస్సహస్రం - యోధాః తురుష్కయవన భిన్నజాతీయాః - యుద్ధాయ యుద్ధంకర్తుం- క్రియార్థేత్యాదినాచతుర్థీ- ప్రమిళంతుసంగచ్ఛంతు - అతిసర్గేలోట్ - హంతేత్యాశ్చర్యే - తదా - తురుష్కేషు వా యవనేషు వా - నిర్ధారణసప్తమీ - ఏకోపి - కిముతద్విత్రాదయః - భటః - ఆరూఢః ఘోటః అశ్వఃయేనసతథోక్తస్సన్- నిస్త్రింశంఖడ్గం పరికంపయంశ్చసన్ - స్వకటకాత్ స్వశిబిరాత్ - నిష్క్రామతి నిర్గచ్ఛతియది - నసంగచ్ఛత్యపి-తదాతే- పూర్వోక్తాః - సర్వేభటాః - అ

శరణాః రక్షకరహితాః - అతఏవకృపణాఃదీనాశ్చసంతః - తృణాని - ఖాదంతిభక్షయంతి - సీదంతి విషణ్ణాభవంతిచ - తృణభక్షకాః వల్మీకారూఢాంశ్చవీరాస్త్యజంతీతి ప్రసిద్ధ్యేతి భావః ॥ ౨౮౬ ॥ పిబంత్వితి ॥ యద్యపి అమీతురుష్కాయవనాశ్చ - మదిరాం మద్యం పిబంతు - దేశాన్ పరితః వ - తు నాశయంతు - పరేషాం సుందరీః అంగనాః హరంతు - వేదాంతమక్తకమార్గాణి - అపలపంతు దూషయంతు - అపిస్వముచ్ఛ్రయే - సర్వత్ర అతిసర్గాలోకే - అతిసర్గః కామచారానుజ్ఞా - తథాపి - మృధాంగణే యుద్ధదేశే - తనుం శరీరం - చస్త్యక్త్వకే - తృణ

కాన్విష్టామతిక్రోధతః సర్వేతేకృపణాస్తృణాన్యశరణాః
ఖాదంతిసీదంతిచ॥ ౨౮౬ ॥కించ ॥ పిబంతుమదిరామమీ పరితు
దంతుదేశాన్హరంతుపరసుందరీరపలపంతువేదాన
పి। తథాపిచమృధాంగణేత్యజవదేహముక్త్వాతనుంహఠాద్వి
వధతేమరుత్పురకవాటికోద్ఘాటనం ॥ ౨౮౭ ॥ ఇతి వ్యోమ
యానే నమన్యతఃస్పందయన్న గ్రతోదృష్ట్వా। సప్రత్య
భిజ్ఞం ॥ ౨౮౮ ॥ కర్ణాటదేశోయఃపూర్వంకర్ణదేశమ
భూషయత్ । సఏషసాంప్రతంపశ్య చతుష్పోర్యాపణాయ
తే॥ ౨౮౯ ॥ లోచనాసేచనకంకిలదేశస్యాస్యరాజ్ఞఃశ్రీయ

మివతృణవన్ముక్త్వాత్యక్త్వా - హఠాత్ బలాత్ - మరుత్పురస్య స్వర్గస్యకవాటికాయాః కవాటస్య ఉద్ఘాటనం - విదధతేకుర్వంత్యేవ - ద్వావిమౌపురుషౌలోకే ఇత్యాదినా అపరావృత్త్యయుద్ధమృతానాం స్వర్గస్మరణాదితిభావః॥ ౨౮౭ ॥ ఇతీతి ॥ వ్యోమయానం విమానం - స్పందయన్ గమయన్ - ప్రత్యభిజ్ఞా అనుభూతార్థస్మారకవస్తుదర్శనం ॥ ౨౮౮ ॥ కర్ణాటేతి ॥ కర్ణాటో నామ దేశః - పూర్వం - కర్ణదేశం శ్రోత్రభాగం - అభూషయత్ అలంకృతవాన్ - శ్రుత ఇత్యర్థః - సఏషఃకర్ణాటదేశః-చతుష్పోభూరాపణాయతే- దృశ్యత ఇతిభావః - సాంప్రతమిదానీంపశ్య - తమితి శేషః ॥ ౨౮౯ ॥ లోచ

నేతి ॥ ఆసేచనకం చిరందర్శనేపితృప్త్యజనకం - తదాసేచనకంతృప్తేర్నాస్త్యంతో యస్యదర్శనాదిత్యమరః ॥ ౨౫౦ ॥ ప్రతినగరమితి ॥ ఇహకర్ణాటదేశే - నగరేనగరేప్రతినగరం - వీప్సాయామవ్యయీభావః - ఏవమగ్రేపి - ఆరామాః ఉద్యానాని - వాక్యత్రయేపి విలసంతీతియోజ్యం - పచేళిమాః పాకాభిముఖాః - క్రముకాః వృక్షాః - ప్రసవాః పుష్పాణి - మధునః మకరందస్య తతిః బిందుసమూహః ॥ ౨౫౧ ॥ ప్రేంతి ॥ మిళిందాః భృంగాః - ప్రేంఖంతి భ్రమంతి - ఆరావాః ఝుంకారాః - ప్రభవంతీతి శేషః - ఉదారాః మహాంతః - మ

కం ॥ ౨౫౦ ॥ ప్రతినగరమిహారామాః ప్రత్యారామం పచేళిమాః క్రముకాః । ప్రసవాః ప్రతిక్రముకమప్యుత్సర్పతి మధుతతిః ప్రతిప్రసవం ॥ ౨౫౧ ॥ ప్రతిమధుబిందుమిళిందాః ప్రేంఖంతి ప్రతిమిళిందమారావాః । ప్రత్యారావం సుదృశాం ముదా ఉదారాః ప్రతిముదం మదనః ॥ ౨౫౨ ॥ కృశానుః ॥ హంత కథమభినందసి నిందనీయమముం దేశం ॥ ౨౫౩ ॥ తథాహి ॥ వేదవైదికవిద్వేషదూషితా భస్మరూషితాః । చండాస్సంత్యత్ర పాషండా లింగాలింగితవక్షసః ॥ ౨౫౪ ॥ ఆకర్ణయ తావదన్యదప్యమీషామపచరితం ॥ ౨౫౫ ॥ శిరః పురారేర్ద్విజరాజపాదదివ్యామృతైస్సిక్తమితీర్ష్యయేవ ।

దాః విలాసాః ॥ ౨౫౨ ॥ ౨౫౩ ॥ వేదేతి ॥ వేదేషు వైదికేషు తదుక్తకర్మకరేషు చ విద్వేషేణ దూషితాః భ్రష్టాః - భస్మనా రూషితాః లిప్తాంగాః చండాః భయంకరాః - లింగైరాలింగితాని సంగతాని వక్షాంసి యేషాం తే - పాషండాః శ్రౌతస్మార్తదూరాః లింగబలిజా ఇతి భాషానామ - అత్రకర్ణాటదేశే - సంతి ॥ ౨౫౪ ॥ ఆకర్ణయేతి ॥ అమీషాం పాషండానాం - అపచరితం దురాచారం ॥ ౨౫౫ ॥ శిరఇతి ॥ పురారేశ్శివస్య శిరః - ద్విజరాజస్య బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠస్య పాదయోః చంద్రస్య కిరణానాం చ దివ్యైరమృతైర్జలైః సుధాభిశ్చ - సిక్తమార్ద్రీ

తం - ఇత్యుక్తప్రకారయా ఈర్ష్యయా అసహనేనైవేత్యుత్ప్రే
క్షా - లింగధరాఇమేశూద్రాః - తత్ శివప్రతిమాశిరః - స్వపాదతో
యైః - స్వయం - స్నపయంతి - కష్టంఅత్యంతానుచితం ॥ ౧౫౬ ॥ మే
లి ॥ సంగరిష్ఠాఃవద - యదుశైలః మెలుకోటెతి నారాయణపుర మితిచ
భాషానామనీ ॥ ౧౫౭ ॥ దురితమితి ॥ అవనతానాంనమస్కర్తౄణాం
సంబంధి - దుర్నివారం - దురితం - నిరుంధన్ నాశయన్ - అతఏవ - సి
తమతిభిస్స్వచ్ఛచిత్తైః - అతంద్రైః అప్రమాదిభిః - మునీంద్రైః - సే
వ్యమానః - అయంయదుగిరిః - ఇంధేప్రకాశతే - యత్రయదుశైలే
నారాయణాత్మా భగవత్స్వరూపః - నీలమేఘః - హర్షమానందం-

> శూద్రాఇమేలింగధరాస్స్వయంతత్స్వపాదతోయైస్స్నప
> యంతికష్టం ॥ ౧౫౬ ॥ విశ్వావసుః॥ శైవాఃసంగరిష్ఠాఃయద
> స్మిన్యదుశైలప్రభృతీనిదివ్యక్షేత్రాణిశృణ్వంతే ॥ ౧౫౭
> దురితమవనతానాందుర్నిరోధం నిరుంధన్ సితమతిభిరతం
> ద్రైస్సేవ్యమానోమునీంద్రైః । యదుగిరిరయమింధేయత్ర
> నారాయణాత్మా నివసతికిలహర్షంనీలమేఘఃప్రవర్షన్ ॥
> ౧౫౮ ॥ సభ్రూస్తు నైవం ॥ ౧౫౯ ॥ యదుగిరితటాగారా
> స్వారాజమౌళిపరిస్ఫురన్మరకతమహోధారానీరాజితాం

ప్రవర్షన్ - నివసతి కిల - సోయమితిసంబంధః-అత్ర ॥శ్లో॥ మేఘపర్వ
తయోర్గర్భిచంద్రమసో నృణాష్టిరత్యయోః - శిఖితోయదయోర్లోకే
సిద్ధామైత్రీ నిసర్గతః ఇత్యాదిత్యాన్మేఘత్వరూపణం భగవతఇతిధ్యే
యం ॥ ౧౫౮ ॥ ౧౫౯ ॥ యద్వేతి ॥ యదుగిరేస్తటం శిఖరం అగా
రంనివాసఃయస్యాస్సా-స్వఃస్వర్గస్యరాజా ఇంద్రః తస్యమౌళౌకిరీటె
పరిస్ఫురతాంమరకతానాంమహాంసి తేజాంసి తేషాంధారయా పరంప
రయానీరాజితేకృతనీరాజనే అంఘ్రిసరోరుహేయస్యాస్సా - నమ
స్కారవేళాస్వితిభావః - నవజలధరస్యేవ ఆకారఃరూపంయస్యాస్సా-
నారాయణఇత్యాహ్వయేననామ్నా భూషితా - సాప్రసిద్ధా - నింవ

షినయా సారా. అపారకరుణారసా - పరదేవతా - రాజతే || ౨౬౦ ||
౨౬౧ || య ఇతి || యః ప్రభుః నారాయణః - పురా కృష్ణావతారే - యాదవక్ష్మాభృతః ఉగ్రసేనస్య పురస్కృత్యా పూజనయా అగ్రకరణేన ఉపలక్షితః బభౌ - యదువంశ్యానాం యయాతిశాపాత్ భద్రాసనానర్హత్వాదితి భావః - స ప్రభుః - అధునా - యాదవక్ష్మాభృతః యదుశైలస్య చ అధఃకృత్యా తిరస్కరణేన అధోభాగేకరణేన చ ఉపలక్షితః భాతి - అహో ఇత్యాశ్చర్యే - శ్లేషానుప్రాణితో విరోధాభాసః || ౨౬౨ || ౨౬౩ || భూభృతీతి || అస్మిన్ భూభృతి యదుశైలే పూ

మ్రిసరోరుహా। నవజలధరాకారా నారాయణాహ్వయభూషితా నిరవధికదయా సారా సా రాజతే పరదేవతా|| ౨౬౦|| పునస్సువిస్మయం || ౨౬౧ || యః ప్రభుర్యాదవక్ష్మాభృత్పురస్కృత్యా పురా బభౌ । అధునా యాదవక్ష్మాభృదధఃకృత్యా స భాత్యహో|| ౨౬౨ || సశ్లాఘం || ౨౬౩ || భూభృత్యస్మిన్పక్షిరాజేన పూర్వం శ్వేతద్వీపాదాహృతాం శ్వేతమృత్స్నాం సన్న్యాసినిత్యం ధారయంతో లలాటే మాలీమస్యం మానసాన్నిర్మృజంతి || ౨౬౪ || విష్ణుపద్యాకలనయా విశ్రుతో విమలాశయః । కాసారోఽత్ర హరత్యేనః కపిః కంసారిభాగివ|| ౨౬౫|| ఇతి విమానం పరిస్పందయన్ సానందం ౨౬౬

ర్వం కృతయుగే - శ్వేతద్వీపాత్ - పక్షిరాజేన గరుత్మతా - ఆహృతాం - శ్వేతమృత్స్నాం - తిరుమణీతి భాషానామ - లలాటే - ధారయంతః - ధన్యాః - మానసాత్ - మాలీమస్యం మాలిన్యం పాపం - నిర్మృజంతి నివర్తయంతి || ౨౬౪ || విష్ణ్వితి || విష్ణుపద్యాః గంగాయాః విష్ణోస్సంబంధినాం పద్యానాం ఆకలనయా సాంగత్యేన - విశ్రుతః ప్రసిద్ధః విమలః నిర్మలః ఆశయః అభిప్రాయః యస్య - అత్ర యదుశైలే - కాసారః తీర్థం - కంసారిభాక్ హరిసేవకః - కపిరివ - ఏనః పాపం - హరతి - శ్లిష్టవిశేషణేయముపమా || ౨౬౫ || ౨౬౬ || రజతేతి || రజతపీఠం

నామపురం-సువర్ణారితి భాషానామ- కాంచనస్య శ్రియం శోభాం-కాం
చనేతి కాపపీత్యర్థః - వహతే ఇతియత్ - తదిదం మహదద్భుతం - ర
జతస్య స్వర్ణశోభాధారణం అత్యాశ్చర్యకరమిత్యర్థః - ఇహ రజత
పీరపురే - వసన్ - శుభారీతిః ఆరకూటం లోహం శీలం యస్య సః - అసౌ
బుధః ఆనందతీర్థః - పరం అత్యంతం అయసి అశ్మసారే గతస్సన్నేవ-
పరమేణ యోగేన ఉపలక్షిత ఏవేతి చ - సార్వవిభక్తికస్తసిః - విరాజ
తే - శ్లేషానుప్రాణితో విరోధాభాసః ॥ ౭౮ ॥ ౭౯ ॥ ఉచ్చైరితి
॥ ద్విజేంద్రైః పక్షిశ్రేష్ఠైః బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠైశ్చ - అమృతే జలే మో

రజతపీరపురం సకాంచనశ్రియమిదం వహతే మహదద్భు
తం । ఇహ వసన్ శుభరీతిరహో బుధః పరమయోగత ఏవ వి
రాజతే ॥ ౭౮ ॥ పునశ్శ్లాఘనం ॥ ౭౯ ॥ ఉచ్చైర్ద్విజ
జేంద్రైరమృతాభిలాషాదాసేవితో భువ్యభిజాతకీర్తిః ।
ఆనందతీర్థాహ్వయసత్రకశ్చిదన్వర్థయన్నావిరభూ
న్మునీంద్రః ॥ ౭౯ ॥ కృతాసః ॥ అస్తు తావదథాప్యదస
యదర్శనానువర్తినాం నానాద్విజానాం మలీబహవ ఆక
ర్ణ్యంతామపచారాః ॥ ౮౦ ॥ సతతమకృతసంధ్యోపాస్తి
రభ్యస్తశాస్త్రస్సవితరిగతబాల్యే కాల్యసంధ్యాముపాస్తే ।

మేచ అభిలాషాత్ - ఆసేవితః - భువి - అభిజాతా కీర్తిః పంకస్థలం
యశశ్చ యస్య సః - అత ఏవ ఆనందయతీత్యానందతీర్థః గురురితి చ
యః ఆహ్వాయః నామ తమన్వర్థయన్ యథార్థం కుర్వన్ - కశ్చిన్మునీం
ద్రః యోగీ - ఆవిరభూత్ ఆవిర్బభూవ ॥ ౭౯ ॥ అస్త్వితి ॥ అముష్య ఆనంద
తీర్థస్య సంబంధి ఆనందనీయం దర్శనం శాస్త్రం అనువర్తంత ఇత్యను
వర్తినాం - అపచారాః దురాచారాః ॥ ౮౦ ॥ సతతమితి ॥ మధ్వ
ఇత్యానందతీర్థస్యైవ నామాంతరం - తస్యేమే మాధ్వాః తేషాం సం
ఘః - అకృతా సంధ్యాయాః ప్రాతస్తన్యా ఉపాస్తిరనుష్ఠానం యేన
సతథోక్తస్సన్నేవ - సతతం ప్రతిదినం అభ్యస్తశాస్త్రస్సన్ - సవిత

రిసూర్యే - గతబాల్యేసతి - కాలే ప్రాతః ఉచితాంకాల్యాంసధ్యాం ఉపాస్తే - తదపితథాపి - అన్యంమతాంతరస్థం - భువి - ధన్యంబుధం మాన్యం - నమన్యతేనభావయతి - కించ - విహితస్య వేదచోదితస్య నైత్యకాగ్నిహోత్రాదేఃహానాత్త్యాగాత్ - సాధ్వసంపరలోకభయం - త్యజతి ॥ ౨౬౧ ॥ గాయత్రీమితి ॥ యఏషః - అమీషాం మహాధ్వానాం గురురపి - విరక్త ఇవనవస్తుతో విరక్తః-సహసా సత్వరం - సన్న్యాసాశ్రమాచారంసుకరముష్కరత్వేన అవిచార్యైవేత్యర్థః - భగవతీం గాయత్రీం - జహత్త్యజన్సన్ - యజ్ఞో

తదపిభువిన మాన్యం మన్యతేధన్యమన్యం త్యజతి విహితహా
నాత్సాధ్వసంమాధ్వసంఘః ॥ ౨౬౧ ॥ కించ ॥ గాయత్రీం
సహసాజహద్భగవతీంయజ్ఞోపవీతంత్యజన్। ముంచన్కించశి
ఖాంవిరక్తఇవయఃసంప్రాప్తతుర్యాశ్రమః। ఆరూఢశ్చతురం
తయానశుభయోహోహంతదేశాంతరేష్వర్థానాముప
సంగ్రహాయవిచరత్యేషోప్యమీషాంగురుః॥ ౨౬౨॥ అహో
మహానేషవ్యామోహో విదుషామపి కలిమాహాత్మ్యా
త్ ॥ ౨౬౩ ॥ యస్యక్వాపివిలోకనే సవసన స్నానంబుధై
స్స్మర్యతేయస్యాన్నగ్రహణేచనిష్కృతిరగాచాంద్రా

పవీతంత్యజన్ - కించ - శిఖాంముంచన్ - సంప్రాప్తః తుర్యః చతుర్థః ఆశ్రమఃసన్న్యాసఃయేనసతథోక్తస్సన్-అభయః - అతఏవ- చతురంతయానం ఆందోళికాం - ఆరూఢస్సన్- అర్థానాముపసంగ్రహాయ సంగ్రహంకర్తుం - క్రియార్థేత్యాదినాచతుర్థీ - చరతి - హోహం తేత్యాశ్చర్యే -ఈదృశాచారస్య సన్న్యాసినాంశ్రుతిస్మృతివిరుద్ధత్వే నఉభయలోకపాతహేతుత్వాదితిభావః॥ ౨౬౨ ॥ ౨౬౩ ॥ యస్యేతి ॥ యస్యవాహనస్థితయతేః - క్వయత్రకుత్రాపి - విలోకనేదర్శనేసత్యపి - సవసనంస్నానంబుధైస్స్మర్యతే అభిజ్ఞాయతే॥ శ్లో ॥ వాహనస్థంయతింద్రృష్ట్వా సచేలస్నానమాచరేదిత్యాదినేతిభావః- య

స్యోక్తయతేః - అన్నస్య గ్రహణే భక్షణేచ - చాంద్రాయణంనియతాహారకో వ్రతవిశేషః - నిష్కృతిత్వేన ప్రాయశ్చిత్తత్వేన - చోదితంవిహితం ॥ శ్లో ॥ బ్రహ్మచారియతీనాంతుభుక్త్వాచాంద్రాయణం చరేదిత్యాదినేతి ప్రత్యుతతద్వైపరీత్యేన - తస్యసాహసస్థితయతేః దృష్టిర్దర్శనం - విముక్తిప్రదా - తస్యాన్నం తదీయాన్నభక్షణం - చస్త్వర్థః - సమస్తపాపహృత్ - ఇత్యుక్తప్రకారం - విద్వానపి - కిముతాన్యః - ప్రత్యేతినిశ్చినోతి - భ్రాం[illegible]త్ ॥ ౨౭౪ ॥ పశ్యేతి ॥ భిక్షుషుసన్యాసిషు ॥ ౨౭౫ ॥ భిక్షామితి ॥ గృహిణో గృహ

యణంచోదితం । తస్యప్రత్యుత సాహసస్థితయతేర్దృష్టిర్వి
ముక్తిప్రదా తస్యాన్నంచసమస్తపాప హృదితి ప్రత్యేతి వి
ద్వానపి ॥ ౨౭౪ ॥ పశ్యకలికాలనరపాలస్యగృహస్థేషు వి
ద్వేషంభిక్షుషుపక్షపాతంచ ॥ ౨౭౫ ॥ భిక్షాంకష్టమటం
తికుక్షిభృతయే పాకాగతైః క్లేశయంత్యాచ్ఛన్నాశ్శిథిలైఃప
టైశ్చగృహిణో జీర్ణేగృహే శేరతే । రాజద్వారాత్తుపటాఃప్ర
శస్తశిబికారూఢా గృహిభ్యోన్నదాః గ్రావవ్యూహదృఢే
మఠేస్థితిజుషోధన్యాహిసన్న్యాసినః ॥ ౨౭౬ ॥ అన్యచ్చ ॥ అన
భ్యస్య వేదానహో శాస్త్రవాదాన్పఠంతస్స్ఫుటం యేబ

స్థాః - కుక్షిభృతయే ఉదరభరణాయ - భిక్షామటంతి - కష్టమితిసర్వత్ర వాక్యైరయోజ్యం - పాకాగతైః గతాగతైః క్లేశయంతి - పాదచారేణ ఖిన్నాభవంతీత్యర్థః - కించ - శిథిలైఃజీర్ణైఃపటైఃఆచ్ఛన్నాః - జీర్ణవస్త్రాణిధరంతీత్యర్థః - జీర్ణేశిథిలేగృహే - శేరతేశయనంకుర్వతే - వసంతీతియావత్ - గృహిభ్యఃగృహస్థేభ్యఃఅన్నదాః - ప్రశస్తశిబికారూఢాః - రాజద్వారాత్తుపటాః - గ్రావ్ణాం పాషాణానాం వ్యూహస్సమూహః తేనదృఢే శిలానిర్మితఇత్యర్థః - మఠే - స్థితిజుషః నివాసినః - సన్న్యాసినః ధన్యాఃహి ॥ ౨౭౬ ॥ అనభ్యస్యేతి ॥ యే వేదాననభ్యస్య - శాస్త్రవాదాన్పఠంతః - తేఏతన్మఠస్థాః - అక్ష

శానమాదృత్య ప్రభుసేవాముపేక్ష్య - తేషాంయేభక్తాస్సేవకాః త
త్పూజాపరాణాంనరాణాం సేవకాశ్రితానాం - పదంస్థానం - లభం
తే - స్ఫుటం - వేదశాస్త్రయోః ప్రభుసేవకతుల్య తారతమ్యా దిత్య
ర్థః - అతఏవపదార్థవృత్తిర్నిదర్శనా ॥ భుజంగప్రయాతం॥ ౭౭॥
ఏకాదశ్యామితి ॥ యస్మాదేషాంమధ్వాగ్నిహోత్రాణాం -అగ్ని
రాహవనీయాదిః - ఏకాదశ్యాం - కాలయోః ప్రాతస్సాయంచ
హోమాస్య అగ్నిహోత్రకర్మణః హానాత్త్యాగాద్ధేతోః - తన్మ
తేస్నానసంధ్యాహర్యర్చనా త్రయాతిరిక్తస్య కర్మమాత్రస్యత
స్యాంత్యాగనియమాదితిభావః - లౌకికత్వంప్రాకృతత్వం - అగాత్.

త్రైతన్మతస్థాః । అధీశానమాదృత్యతద్భక్తపూజాపరాణాం
నరాణాంపదంతేభజంతే ॥ ౭౭॥ ఏకాదశ్యాంకాలయో
హోమాపహానాదేషామగ్నిర్లౌకికత్వంయదాగాత్ । త
స్మాదేషాంవ్యర్థహింసానివృత్త్యైస్యాదుత్కృష్టః పిష్టపశ్వా
దరోపి॥ ౭౮॥ విశ్వావసుః ॥ కిము దైకేశవభక్తిప్రకర్షదీ
ప్రానపివిప్రాన్ దూషయసి । శుద్ధాఖిలమధ్వసిద్ధాంతనిష్ఠా
నామియంహృదయంజరీహరీతిరీతిః ॥ ౭౯ ॥ ఆబాలస్థవిరం
స్థిరంహరిదినేశుద్ధోపవాసవ్రతం। నిష్ప్రత్యూహమహర్దివ

ప్రాప్నోతిస్మ - ఏకకాలహోమాభావే అగ్నిర్లౌకికత్వప్రాప్తిస్మ
రణాదితిభావః - తస్మాత్ కారణాత్ - వ్యర్థహింసాయాః ప్రాకృ
తాగ్నావశ్వాలంభస్య దేవతానాస్వాద్యత్వాన్నిష్ఫలవధస్యనివృత్త్యై
ఏషాంమాధ్వానాం - పిష్టమయే పశౌ ఆదరోంగీకారోపి - ఉత్కృష్ట
స్స్యాదేవ ॥ ౭౮ ॥ కిమితి ॥ రీతిః ఆచారః - జరీహరీతిభృశంహరతి
హరతేర్యఙ్లుకిలటిరూపం ॥ ౭౯ ॥ ఆబాలేతి ॥ యేషాంమాధ్వానాం
ఆబాలస్థవిరంబాలావధివృద్ధపర్యంతం - హరిదినే - స్థిరం శుద్ధోప వా
సవ్రతం - సర్వత్ర విజయత ఇత్యన్వీయతే - అహర్దివం ప్రతిదినంచ
నారాయణస్య ఆరాధనసంపూజనం - నిష్ప్రత్యూహంనిర్విఘ్నంసత్-

క్తిర్జయతే - భాగవతేషు భగవద్భక్తేషు - శ్లాఘ్యా భక్తిః విజయతే - స్వీయగురూదితేన శాస్త్రే - అధికా దృఢా శ్రద్ధా చ విజయతే - ఏషు మాధ్వేషు - సాధుచరితం - నాస్తి కిం అస్త్యేవ ॥ ౨౮౦ ॥ ఏతదితి ॥ ఆకలితం సంగతం దోషాణాం పాపానాం వైధుర్యం అభావః యస్యాం తథోక్తా ॥ ౨౮౧ ॥ దనుజేతి ॥ అపహతమోహైః - భవస్య సంసారస్య కథనేన వార్తయాపి దూరైః శూన్యైరితి పదద్వయం తృతీయాంత చతుష్టయమపి యోజ్యం దనుజభిత్ విష్ణుః - తస్య విష్ణోః పురాణాని భాగవతాదీని - పు

వంపి జయతే నారాయణారాధనం । శ్లాఘ్యా భాగవతేషు భ
క్తిరధికా శ్రద్ధా చ మేషాం దృఢా । శాస్త్రే స్వీయగురూదితేన
చరితం సాధ్వేషు మాధ్వేషు కిం ॥ ౨౮౦ ॥ ఏతద్గురూణాం పు
నర్యతీనామేషామాకలితదోషవైధుర్యా శుభచర్యా ॥ ౨౮౧ ॥
దనుజభిదభిఖ్యైః కైస్తత్పురాణావలోకైః పునరపహతమోహైః
పుణ్యతీర్థావగాహైః । భవకథనవిదూరైర్బ్రహ్మవిద్యా
విచారైః క్షణమివ సుతివర్యాః కాలమేతే నయంతి ॥ ౨౮౨ ॥
యదపి తముపరి త్వయా దూషణముపన్యస్తం తదపి మదవిహిత
హృదయమేభ్యో భవాదృశేభ్య ఏవ రోచతే న తు గుణగ్రాహి
భ్యః ॥ ౨౮౩ ॥ తత్తద్దేశనివాసిశిష్యనివహత్రాణాయ గు
ర్వాజ్ఞయా సంచారాక్షమ ఏష విందతి యతిశ్చేద్వాహనం

ణ్య తీర్థాని గంగాదీని - బ్రహ్మవిద్యా వేదాంతశాస్త్రం - కాలం యావజ్జీవం - క్షణమివ - ఏతే యతివర్యాః మాధ్వగురవః - నయంతి యాపయంతి ॥ ౨౮౨ ॥ యదితి ॥ తముపరి మాధ్వసన్యాసినో ధిక్కృత్యేత్యర్థః - మదః అజ్ఞానం ॥ ౨౮౩ ॥ తత్తదితి ॥ సంచారే పాదచారే అక్షమః అశక్తః - జరాదినేతి భావః - అతఏవ - ఏష యతిర్మాధ్వగురుః - గురోః ఆనందతీర్థాదేః ఆజ్ఞయా దేశాంతరస్థానాం మంత్రోపదేశాదినా అనుగృహీతత్వాద్ద్వారయా - తేషు తేషు దేశేషు దూరేషు నివాసినాం శిష్యాణాం నివహస్య సంఘస్య త్రాణాయ మంత్రోపదే

శాఢినా రక్షణాయ - వాహనం ఆందోళికాది - విందతిచేత్ ఆరో హతియది - క్షుద్రః హీనః కః - గుర్వాజ్ఞాయాః పరోపకారస్య చ నిషిద్ధేపి ప్రవర్తకత్వాత్ తే రితి భావః - ఆస్తికైః శిష్టైః జనైః - దత్తం విత్తం - అశేషం యథాతథా - దైత్యారేర్విష్ణోః నిత్యార్చనాయాః సాత్కృత్య అర్పితం కృత్వా - స్వయం అస్పృశన్ సన్ - వసతిచేత్ - తావతా తాదృశరీత్యా - నిందా అస్తి కిం - నాస్త్యేవేత్యర్థః ॥ ౩౮౪ ॥ స్వామినీతి ॥ స్వత్వేన స్వీయత్వేన - అనధ్యవస్యతాం అనిశ్చయమానానాం - స్వామిని భగవతి విషయే - యజ్ఞానాం మాధ్వగురూణాం - వినియుక్తానాం నివేదితానాం అన్నానాం - యత్త్యన్నత్వం - క్వ త్యం కుత్ర

కాక్షతిః ॥ దత్తం విత్తమశేషమాస్తికజనైర్దైత్యారినిత్యా
ర్చనాసాత్కృత్య స్వయమస్పృశన్ వసతిచేన్నిం
దాస్తికింతావతా ॥ ౩౮౪ ॥ స్వామిని వినియుక్తానాం స్వత్వే
నానధ్యవస్యతాం యతీనాం । క్వత్యం యత్త్యన్నత్వం ప్రత్య
వయంత్యత్ర తద్భుజశ్చ కుతః॥ ౩౮౫ ॥ ఏతేన మతాంతరస్థా
అపి మతాధిపతయో వ్యాఖ్యాతాః ॥ ౩౮౬ ॥ ఇదం చావధే
యం ॥ ౩౮౭ ॥ యదికతిపయేజాత్వాలస్యాద్యథా సమ
యం ద్విజాస్తతనతసుయుస్సంధ్యోపాస్తిం భవిష్యతి కింతతః॥

భవతి - న కుత్రాపీత్యర్థః - తద్భగవన్నివేదితాన్నం భుంజత ఇతి తద్భుజః జనాశ్చ - కుతః ప్రత్యవయంతి న ప్రత్యవయంత్యేవేత్యర్థః ౩౮౫ ॥ ఏతేనేతి ॥ మతాంతరస్థా రామానుజీయా వ్యాఖ్యాతా నిరస్త దూషణాః ॥ ౩౮౬ ॥ నను సతతమకృతసంధ్యోపాస్తిరిత్యాది మాధ్వ గృహస్థదూషణముద్యాపినోద్ధృతమత ఆహ - ఇదం చేతి ॥ వక్ష్యమాణమపీత్యర్థః॥ ౩౮౭ ॥ యదీతి ॥ కతిపయే కేచన - ద్విజాః మాధ్వాః అలసస్వభావాదాలస్యాత్ అశక్తేర్హేతోః - యథాసమయం విహిత కాలమనతిక్రమ్య - సంధ్యోపాస్తిం జాతు న తనుయుః న కుర్యుర్యది- తతః యథాకాలం కాదాచిత్క సంధ్యాననుష్ఠానాత్ - కిం దూషణం భ

విష్యతి నకేవలం దూషణం భవిష్యత్యేవేత్యర్థః - హియస్మాత్ - అం గినాంమనుష్యాణాం - నిగమచరితస్య శ్రౌతస్మార్తకర్మణః అనంగీకారః - దూషణంనాస్తికత్వరూపం - భవతి - తతః - అశకనస్య అశక్తేర్వశాత్ - జాతుకదాచిత్ - అననుష్ఠితిః యథాకాలం అననుష్ఠానం ఏషాంమాధ్వానాం దోషాయనభవతి ॥ ౮౭ ॥ ఏకాదశ్యాం కాలయోరిత్యత్రాహ - సంధానమితి ॥ పిత్రాదేః పితృపితామహప్రపితామహాదేః - సంధానమాచారమనుసంధానః ఆశ్రితః జనః నదుష్యతి - ఇత్యుక్తార్థే కాంస్మృతిం అవశ్యంపితురాచారః గ్రాహ్యః ఇత్యా

దిస్మృతిరిదానంగీకారో హి దూషణమంగినాం ॥ అశకనవశా
ద్దోషో నైషాం స జాత్వననుష్ఠితిః ॥ ౮౮ ॥ కించ ॥ సం
ధానమనుసంధానః పిత్రాదేర్నైవ దుష్యతి । ఇతి స్మృతి
మధీయానా నైతేషాం దోష ఈదృశః ॥ ౮౯ ॥ ఇతి వ్యా
ఖ్యాయమానసం ... పరితోషతః ॥ ౯౦ ॥
ఖ్యాతా వేదాంతసూరిణా పక్షః ... యోషాశ్చ । పితృ
స్వప్రతిపాదకైః ... ఏవ హంత లక్ష్యంతే ॥ ౯౧ ॥ కృ
శానః ॥ వయస్యపి తు స్వేతి మా వ్రోచః కింతు సత్వగమత్క్రా
... జనా మార్గ ... ॥ ౯౨ ॥ చంద్రా
లోకే ... యోగాత్ ... యోగా రా

దితాధీయానా నైతేషాం మాధ్వానాం దోషః ఏకాదశీ ... నఇత్యర్థః ॥ ౮౯ ॥ ౯౦ ॥ ఖ్యాపేతి ॥ వేదవేద్యప్రతిపాద్యం - ఖ్యాపయతా వేదేన అచార్యేణ పక్షః - ... టకకుండలాదిభిశ్చ - విలక్షణాభిన్నాభిన్నా ఏవ - ... శ్చయోషాశ్చ - లక్ష్యంతే దృశ్యంతే - హంతేత్యాశ్చర్యే - పితృస్వపక్ష ॥ ౯౧ ॥ వయస్యేతి ॥ కేశకల్పా వానరప్రాయాః ... తాః ॥ ౯౨ ॥ చంద్రేతి ॥ చంద్రాలోకచయస్య చంద్రికాసమూహస్య అంధకారభరస్య తమఃపటలస్య చ ద్వయోః - చాంపేయకుంఠపాక

యోః కేసరవిషవృక్షయోః - రాజతః కుండలిరాజస్య రాజిలకస్య తు
చ్ఛసర్పస్య చ - రాజీవస్య పద్మస్య మత్తూరస్య ఉన్మత్తపుష్పస్య చ - ఖేల
తః క్రీడతః కోకిలానాం లోకస్య కులస్య కాకకులస్య చ - క్షీరార్ణవ
స్య అంధోః క్షుద్రకూపస్య చ ద్వయోః పరస్పరమివేతి సర్వత్ర యోజ్యం
పండితస్య చ మూర్ఖస్య చ - సమం సామ్యం తారతమ్య రాహిత్యరూ
పం పశ్యంతీతి తద్దృశః - ఇహత్యాః - అమీ జనాః - వ్రాత్యాః గు
ణాగుణవివేకరూపసంస్కారశూన్యా ఇత్యర్థః ॥ ౨౩ ॥ ఓమి
త్యంగీకారే ॥ ౨౫ ॥ సురభితమేతి ॥ సురభితమానాం అతిసౌరభా

జత్కుండలిరాజరాజిలకయో రాజీవమత్తూరయోః । ఖేల
త్కోకిలలోక కాకకులయోః క్షీరార్ణవాంధ్వోరివ వ్యక్తం
పండితమూర్ఖయోస్సమదృశో వ్రాత్యా ఇహత్యా అమీ ॥
॥ ౨౩ ॥ విశ్వావసుః ॥ ఓ మిత్యగ్రే విమాన మానయన్
సానందం సాంజలిబంధం ॥ ౨౪ ॥ సురభితమతమాల స్తో
మపుష్యద్రసాల ప్రకరతిలకసాల ప్రస్థసుస్థూద్రుజాలః ।
శ్రితసమవనశీలశ్రీశలీలానుకూలశ్శిథిలితభవమూలస్సేవ్య
తాం శేషశైలః ॥ ౨౫ ॥ పునస్స్వహర్షణం ॥ ౨౬ ॥ ప
న్నగేషు చ నగేషు ఖగేష్వపి రాజిషు పృషత్సు దృషత్సు ।

ణాం తమాలానాం స్తోమః తాపింఛసమూహః పుష్యన్ వర్ధమానః ర
సాలానాం ప్రకరః చూతసమూహః తిలకాః క్షురకాః సాలాస్సర్జా
శ్చ ప్రస్థాః ప్రముఖా యేషాం తాదృశాని సుస్థూని చ ద్రుమాణాం వృక్షా
ణాం జాలాని యస్మిన్ సః - శ్రితానాం భక్తానాం సమ్యగవనం శీలం య
స్య తస్య శ్రీశస్య శ్రీనివాసస్య లీలానాం క్రీడానాం అనుకూలః - అత
ఏవ - శిథిలితం నాశితం భవస్య సంసారస్య మూలం అజ్ఞానం యేన సః - ఏ
ష శేషశైలః వేంకటాచలః సేవ్యతాం - త్వయేతి శేషః ॥ ౨౫ ॥
॥ ౨౬ ॥ పన్నగేష్వితి ॥ మునీంద్రాః అన్యదేశవాసినః - అత్ర శేష
శైలే - సర్పవృక్షపక్షివ్యాఘ్రహరిణపాషాణలతాగుహానిర్ఝరేషు

జన్మప్రార్థయంతి - తదాత్మనాపి నాస్మాకం జన్మాత్ర భూయాదితి-
వాంఛంతీత్యవస్తునా కిముత మనుష్యత్వాదినేతి ప్రతీతేర్వస్తునాలంకా
రధ్వనిః- మూలంతు సార్వదిక భగవత్సాన్నిధ్యలాభః ॥ ౨౯౭ ॥
౨౯౮ ॥ వైకుంఠ ఇతి ॥ అకుంఠః అప్రతిహతః విభవః సౌభాగ్యం ఐ
శ్వర్యం వా యస్య తత్ - అతఏవ - చిత్రచారిత్రం - తత్ప్రసిద్ధం-మ
హత్ వైష్ణవం తేజః - వైకుంఠేపి - నికుంఠితం అనుత్సుకం సత్ - అత్ర
శైలే - రమయా అలమేల్మంగాఖ్యయా - సమం సహ - రమతే క్రీడతి

వల్లరీషు చదరీషు ఝరీషు ప్రార్థయంతి జననమత్ర మునీం
ద్రాః ॥ ౨౯౭ ॥ అహో మహామహిమా న్నగాఖిల్వస్య శైల
స్య తదన్యథా ॥ ౨౯౮ ॥ యతః ॥ వైకుంఠేపి నికుంఠితమ
కుంఠవిభవం మహః । తదత్ర చిత్రచారిత్రం రమతే రమ
యా సమం ॥ ౨౯౯ ॥ వివిధనిగమసారే విశ్వరక్షైకధీరే వృ
షగిరివిహారే వత్సలాశ్లిష్టదారే । భగవతి యదుమౌరే భక్త
బుద్ధేరదూరే భవతు చిరముదారే భావనా సన్నికారే ॥ ౩౦౦
సానందం ధ్యాయతి ॥ ౩౦౧ ॥ కృశానుః ॥ హంత వ్యాపృత
విషయాంతరవ్యాసంగం త్వనంతరంగం దేవ ఏవాస్మిన్నను
భవతి దృఢసంగం ॥ ౩౦౨ ॥ విశ్వావసుః ॥ సఖా సత్యమేవ విది
తం భవతా ॥ ౩౦౩ ॥ దధతీ చిరాయ సుగతిం ఉరస్థలే తదతీ
తసీమ దదతీ సుఖం సతాం । రసికస్య చిత్తమిహ కస్య దేవతా

౨౯౯ ॥ వివిధేతి ॥ రేఫాంతాష్టకం భగవతి విశేషణం - అదూరే సన్ని
హితే - భావనా ధ్యానం - చిరం - భవతు ॥ ౩౦౦ ॥ ౩౦౧ ॥ హం
తేతి ॥ విషయాంతరే భగవదన్యస్మిన్ వస్తుని వ్యాసంగః సంకల్పః వ్యాపృ
తః గతః యస్య తథోక్తం - అంతరంగం మనః - దృఢసంగం భావనాం ॥
౩౦౨ ॥ ౩౦౩ ॥ దధతీతి ॥ ఉరస్థలే సుగతిం లక్ష్మీం దధతీ - అతీతసీమ
నిరవధి - సుఖం బ్రహ్మానందం - దదతీ అర్పయంతీ - చిరాయ - ప్రతి
పన్నః ప్రాప్తః పన్నగనగః శేషశైలః యయా సా. దేవతా శ్రీనివా

సాఖ్యా - ఇహలోకే - రసంప్రపన్నా వేత్తీతిరసికస్యకస్యచిత్తం - నగా
హతేనప్రవిశతీతికాకుః - సర్వ్వగునోహరేత్యర్థః ॥ ౩౦౪ ॥ కిమితి ॥
అనుసంధత్స్వేత్యధ్యాయసి ॥ ౩౦౫ ॥ ఇష్టేతి ॥ ఇష్టస్యవస్తునః ప్రాప్తిం
వా - అనిష్టస్యభంగమపివా - సంప్రార్థ్య - జనైఃయస్థనందాత
వ్యమితిభక్త్యాప్రతిశ్రుతంప్రతిజ్ఞాతం అభూత్ - అథఫలేఽక్తాన్య
తరస్మిన్ ఆత్తే ప్రాప్తే సతి - స్వానుగ్రహణేతిభావఃతత్ప్రతిశ్రుతం
ద్రవ్యంతేస్వయమాత్మనానదాస్యంతిచేత్ - తదా - సార్థంయథా
ర్థంహిరణ్యందనంనామైకదేశగ్రహణాత్ హిరణ్యకశిపుంచ హర
తిగృహ్ణాతీతినాశయతీతిహిరణ్యహృదితిపదంసంజ్ఞాశబ్దఃయస్యసః - అ
సౌవేంకటేశః - తేషాంజనానాం - కృత్స్నం ప్రతిజ్ఞాతార్థాదన్యూ

ప్రతిపన్నపన్నగనగానగాహతే ॥ ౩౦౪ ॥ కృశానుః ॥
కిమురే కేవలమర్థపరమముం దేవమనుసంధత్సే ॥ ౩౦౫ ॥
ఇష్టప్రాప్తిమనిష్టభంగమపివాసంప్రార్థ్యభక్త్యాజనైః
యద్దాతవ్యమితిప్రతిశ్రుతమభూద్ద్రవ్యంతదాత్తేఫలే ।
తేనాస్వం నచేత్స్వయంభయమసౌ పుత్రాద్య తేషాంపు
నః కృత్స్నంసార్థంహిరణ్యహృత్సఇహసంగృహ్ణాతివృద్ధ్యా

నం - ఇదంద్రవ్యం - వృద్ధ్యాసమంఅథమర్ణదేయమూలాధికద్రవ్యే
ణసహ - గృహ్ణాతి ॥ ౩౦౬ ॥ తాతేతి ॥ యోవేంకటేశః - వనభువి
వేంకటాచలారణ్యదేశే - తృషితస్సన్ - కంచిత్పురుషం - తోయబిం
దుం - నతోయం - యయాచేయాచితవాన్ - కించ - ఇహగిరౌశేష
శైలే - తటాకం - ఖనతఃనిర్మాపయతః - కస్యాపిపురుషస్యసంబంధి-
ఉచ్చైరత్యధికం - మృద్భారమూహే ఊఢవాన్ - కేనాప్యజ్ఞాతకుల
గోత్రేణ - దత్తాం - మృణ్మయీం - సూనావలీం పుష్పమాలాం - అధి
మకుటంమణిమయకిరీటఎవ - దధ్రే ధృతవాన్ - భూయఃప్రత్యుత-
సోయంవేంకటేశః - శ్రుతిజ్ఞైర్నతుపామరైః - భువనానాంపతిరితి -
స్తూయతే - ధ్యాయతేచ - పాదత్రయార్థస్య పరమదారిద్ర్యసా

మానాధికరణ్యా దితిభావః - కథాత్ర యం వేంకటాచలమాహాత్మ్యే ప్రసిద్ధం - అత్ర వాచ్యయానిందయా పరమకారుణికోఽయమితి శ్రుతి ప్రతీతేర్వ్యాజస్తుత్య లంకారః || ౩౦౭ || కిమితి || అసూయసిగుణానపి దోషత్వేన ఆరోపయసీత్యర్థః || ౩౦౮ || నియంతేతి||జంతూనాం ప్రాణినాం - నియంతా అంతర్యామీ- నిఖిలస్య జగతః ఉత్పత్త్యా విభవేన పాలనేన ప్రతిష్ఠేపణలయేన చ త్రిభిర్వ్యాపారైః - క్రీడన్ పరమపురుషః కృపాసింధుః వేంకటపతిః భగవాన్ - పరత్వే వాచా

సమం || ౩౦౬ || తాతే త్వామంత్ర్య కంచిన్స్వనభువి తృషిత
స్తోయబిందుం యయాచే కస్యాప్యచైచ్ఛత్తటాకం ఖనత ఇ
హ గిరౌ హంత మృద్భారమూహే । గత్వాం కేనాపి సూనా వ
లిన ధనుకుటం మృణ్మయీమేవ దధ్రే సోఽయం భూమౌ యుశ్శ్మ తి
జ్ఞై భూవనపతిరితి శ్రూయతే ధ్యాయతే చ || ౩౦౭ ||విశ్వావ
సుః || కిము రే కరుణా నీరనిధయే వేంకటపతయేఽప్యసూయసి
శృణు తావత్ || ౩౦౮ || నియంతా జంతూనాం నిఖిలజగదు
త్పత్తివిభవప్రతిష్ఠాపైః క్రీడన్ పరమపురుషః పన్నగనగే ।
పరత్వే సౌలభ్యప్రకటనకృతే వేంకటపతిః కృపాసింధుః కాం
కామిహ మనుజలీలాం న తనుతే || ౩౦౯ || కిముప్యపాదా
యదిశన్నభీష్టం కృత్స్నం జనేభ్యః పతిరంజనాద్రేః । కృష్ణావ

మగోచరే సత్యపి సర్వోత్తమత్వే వా - సౌలభ్యస్య సులభత్వస్య ప్రకటనకృతే - ఇహ పన్నగనగే శేషశైలే - కాం కాం మనుజలీలాం మనుష్యచేష్టాం - న తనుతే న కరోతి || ౩౦౯ || ఇష్టప్రాప్తిమిత్యాదిమాపణంసిరస్యః || కిమితి || అంజనాద్రిరితి శేషశైలస్య యుగాంతరనామ - తస్య పతిర్వేంకటేశః - జనేభ్యః కిమపి అసారం కించిద్వస్తు ఉపాదాయ - తేభ్యః - కృత్స్నం అభీష్టం కాంక్షితం సర్వం - దిశన్ దదత్సన్ - కృష్ణావతారే భవాకృష్ణావతారీయా - కుచేలో నామ మునిస్తస్మై సంపదః ప్రదానస్య యా రీతిః ధానాముష్టిం గృహీత్వా తైవం ప్రదై

శ్వర్యప్రదానరూపాంతాం - వివరీవరీతి భృశం ప్రకటయతి - విస్ఫూ
ర్త్యాద్వృణోతేఃయఙ్లుకిలటిరూపం ॥ ౩౧౦ ॥ ఉక్తార్థందృఢయతి॥
ప్రియేతి ॥ యస్యహరేర్వేంకటేశస్య - ప్రియసహచరీభార్యాస్వ
యంసాక్షాల్లక్ష్మీః - యస్యస్థానంనివాసః సహస్రాణివసూనిధనానివ
సవః కిరణాశ్చయస్యసః స్వయంసూర్యః - యస్యస్యాలః భార్యానుజః
కువలయస్యభూమండలస్యపతిః సార్వభౌమఃకువలయానాంఉత్పలా
నాంపతిశ్చంద్రశ్చ - శ్వశురఃపత్నీపితారత్నాకరస్సముద్రశ్చ-భ
వతీతిసర్వత్రయోజ్యం - తదపితథాపి - పూర్ణస్సమృద్ధోపి - ఏషజ

పతారీయకుచేలసంపత్ప్రదానరీతింవివరీవరీతి ॥ ౩౧౦ ॥
ప్రియసహచరీలక్ష్మీస్థానం సహస్రవసుస్స్వయం కువలయ
పతిస్స్యాలోరత్నాకరశ్శ్వశురో హరేః । తదపిహరతిద్ర
వ్యంపూర్ణోజగత్పతిరేషయత్తదిహభజతాంకర్తుం నృ
ణాముదగ్రమనుగ్రహం ॥ ౩౧౧ ॥ అఖిలహేయప్రత్యనీ
కానంతకల్యాణగుణైకతానస్యవిశ్వనిదానస్య శ్రీనివాసా
భిధానస్యపరబ్రహ్మణోగుణార్ణవామృతకణానాం వర్ణ
నే అనిపుణధిషణాధిషణాదయోపి ॥ ౩౧౨ ॥ గాంభీర్యైక
కావలంబే గరిమనివసతౌ కాంతికుల్యాతటాకే కల్యాణాం

గత్పతిః - ద్రవ్యంహరతీతియత్ - తద్ద్రవ్యగ్రహణం - ఇహలోకే-
భజతాంనృణాం - ఉదగ్రంమహాంతం - అనుగ్రహం - కర్తుమేవ-అ
త్రయస్యానుగ్రహమిచ్ఛామితస్యవిత్తం హరామ్యహమిత్యాద్యాగ
మార్థోఽనుసంధేయః ॥ ౩౧౧ ॥ అఖిలేతి ॥ హేయప్రత్యనీకాః దో
షవిరుద్ధాః - ఏకతానోముఖ్యవృత్తిః - నిదానంముఖ్యకారణం- ధిష
ణాదయః బృహస్పత్యాదయోపి - అనిపుణధిషణాఃఅకుశలబుద్ధయః॥
౩౧౨ ॥ గాంభీర్యేతి ॥ గాంభీర్యంసుఖదుఃఖయోగవికృతచిత్తత్వంత
స్యఏకావలంబేముఖ్యాధారే - గరిమ్ణఃగౌరవస్యనివసతౌ - కాంతిరేవ
కుల్యాకృత్రిమాఅల్పసరిత్ తస్యాఃతటాకేసరసి - కల్యాణాన్యేవ

అంభోజాని తేషాం కల్యే ప్రాతః కాలే - నిరవధిః కరుణాసారస్య కల్లో
లరాశౌ సముద్రే - చాతుర్యం కృత్యేష్వస్తుషు కౌశలం ఔదార్యం దాతృ
త్వం తయోర్లక్ష్మ్యాః సమృద్ధిః ఏవ శ్రియా ఇతి శ్లిష్టరూపకం తయోర్వి
హారణార్థం శరణ్యే గృహే - దేవస్య ప్రకాశే - శ్రీవేంకటేశే - సతాం
గుణానాం మోఘాః - జిగణయిషతాం గణయితుమిచ్ఛతాం - కేన వాజనే
న - గ్లానవాచా శ్రాంతవాగింద్రియేణ - న బభూవే - సర్వోఽపి గ్లానవా
గ్భూ అభావ - భవతే భావే నిక్ - స్రగ్ధరా ॥ ౩౧౩ ॥ సమగ్రేతి ॥ స
మగ్రా సంపూర్ణాః - హా రేగుణానామావళిం పఙ్క్తిః - వేదైస్సమ్య
క్ అగ్రాహి గృహీతా - అస్య ప్రత్యక్షే దర్శనే సతి పరత్వే అప్రత్య

భోజకల్యే నిరవధికరుణాసాగరకల్లోలరాశౌ। చాతుర్యౌదా
ర్యలక్ష్మీవిహరణశరణే సద్గుణౌఘాః బభూవే దేవే శ్రీవేంక
టేశే న జిగణయిషతా కేన వా గ్లానవాచా ॥ ౩౧౩ ॥ కించ ॥
సమగ్రా హి హా రే ర్వేదైః సమగ్రా హి గుణావళిః । ప్రత్య
క్షేఽపి పరోక్షేఽస్య ప్రత్యక్షేఽపి న సంశయః ॥ ౩౧౪ ॥ అహో
మహిమ్నస్తు తస్యాస్య సౌలభ్యం కనకకుసుమస్య సౌరభ్య
మివ రసికైః స్వదతే ॥ ౩౧౫ ॥ ప్రచండవిశ్వకంటకప్రఖం
డనైకపండితః పతంగమండలే వసన్య ఏష పాండవప్రియః ॥ అ

క్షేఽపి సమయే సంశయో వా ప్రత్యక్షే వేద్యాత్మకోఽపి - ప్రత్య
క్షేఽపి నిరస్తః - హి రేనాథే - పూర్వత్ర ప్రశ్నపూర్వాద్గ్రహేర్లిట్ తేనోత్త
రత్ర ప్రశ్నపూర్వాత్ క్షిపతేశ్చ కర్మణి లుఙ్ ॥ ౩౧౪ ॥ అహో ఇతి ॥ మ
హిమ్న తస్య సర్వోన్నతస్యాపి - అస్య వేంకటేశ్వరస్య - సౌలభ్యం
సులభత్వం - కనకమయస్య కుసుమస్య - స్వదతే రోచతే ॥ ౩౧౫ ॥
ప్రచండేతి ॥ ప్రచండానాం దారుణానాం విశ్వకంటకానాం జగచ్ఛత్రూ
ణాం ప్రఖండనే ఏకం కేవలం పండితః నిపుణః - య ఏషః పాండవప్రి
యః భగవాన్ - పతంగమండలే సూర్యబింబే - వసన్ ప్రకాశత ఇతి శే
షః - అఖండరీతికస్సంగమవ్యాసః - ప్రసన్నే ప్రసాదాన్వితే పుండరీ

కైశ్వేతపద్మైఇవలోచనేయస్య - సభగవాన్-కుండలీంద్ర భూధరప్ర కాండస్య శేషశైలశ్రేష్ఠస్య మండనాయ తెభూషణమివఆచరతితత్ర వసతీత్యర్థః ॥ పంచచామరంవృత్తం॥లఘుగురూనిరంతరంభజేత పంచచామరం|౩౧౬అవలోకయేతి॥ఉరగవరధరణీధరశిరోమణేః శేష శైలభూషణస్య-అతిపేశలంభృశంమృదు ఇతరైర్దేవైఃఅసుకరస్య అనితరసుకరస్యవరనికరస్యవితరణకౌశలంనిపుణత్వం ॥ ౩౧౭॥మూ కేతి॥ బధిరాశ్శ్రోత్రవికలాఃమూకేనవాగ్వికలేన ఆరబ్ధంనిర్మితం - కమపిఏకం - శ్లోకం పద్యం - ఆకర్ణయంతి - తంశ్లోకం - కుణిహస్త

కుంభరీతికప్రసన్న పుండరీకలోచనః సకుండలీంద్రభూధర ప్రకాండమండనాయతే ॥ ౩౧౬ ॥ అవలోకయతావదుర గవరధరణీధరశిరోమణేశ్చక్రపాణేరనితర సుకరవర నికర వితరణకౌశలమతిపేశలం ॥ ౩౧౭ ॥ మూకారబ్ధంకమపిబధి రాశ్శ్లోకమాకర్ణయంతి శ్రద్ధాళుస్తం విలిఖతికుణిశ్శ్లా ఘయావీక్షతేంధః అధ్యారోహత్యహహసహసా పంగురప్య ద్రిశృంగంసాంద్రాలస్యాశిశుభరణతో మందమాయాతి వంధ్యా ॥ ౩౧౮ ॥ సర్వతః పర్వత మవలోక్య సశ్లాఘం ॥ ౩౧౯ ॥ సర్వోత్తుంగశ్రితశుభగుహస్సాధ్వభిఖ్యాతసీతో

స్తవికలః - శ్రద్ధాళుశ్శ్రద్ధాన్వితస్సన్ - విలిఖతి - తంచ - అంధశ్శ్లా ఘయాఉపలక్షితః వీక్షతే - కించ - పంగుః పాదవికలోపి - అద్రేశ్శే షశైలస్యశృంగంశిఖరం - సహసా - అధ్యారోహతి - వంధ్యాతుశిశు భరణతఃసాంద్రాలస్యాసతీ - మందంశనైః- అద్రిశృంగంఅధ్యారో హతి - అహహేతిసర్వత్రయోజ్యం- మూకాదయస్త్వభీష్టమర్థం భగవత్ప్రదాసాల్లబ్ధ్వా తథాతథాచక్రురితికథాఃపురాణేప్రసిద్ధాః ౩౧౮ ॥ ౩౧౯ ॥ సర్వేతి॥ యతః - యఃశేషశైలః - సర్వేభ్యఃఉ త్తుంగః ఉన్నతః - శ్రితః శుభః గుహః నిషాదాధిపః శ్రితాశ్శుభాగు హాశ్చయస్మిన్సః - సాధుభిరభిఖ్యాతాశ్లాఘితాసీతా జానకీలతావిశే

షాశ్చయస్మిన్సః - సీతాలతాసురనదీజానకీహలవర్త్మసు ఇతికోశః - భా
స్వతః సూర్యస్య వంశస్య కులస్య భాస్వతాం కాంతిమతాం వంశానాం
వేణూనాం ఉపచయజనకః వృద్ధికారకః - అనుజానాం భరతాదీనాం
స్ఫూర్త్యాన్ప్రకాశనేన సహితః సానుజస్ఫూర్తిః సానుభ్యో జాతా
ప్రస్థసంభవా స్ఫూర్తిర్యస్యేతి చ తతః కప్రత్యయః - తత్సన్తం ఏనం
క్షితిభృతం రాజానం పర్వతం చ - జానకీశం శ్రీరామం జానతీ అతఏవ
ఇయం కీశశ్రేణీ వానరపఙ్క్తిః శరణీకుర్వతీ రంతుకం కుర్వతీ నివాసం కుర్వ
తీ సతీ - వర్వరీతి భృశం ఆవృణోతి - వృణోతేర్యఙ్లుక్ - కలయ పశ్య ॥
౩-౨౦ ॥ ప్రకాశేతి ॥ ప్రకాశాః బహవః పాదాః ప్రత్యంత పర్వతా

భాస్వద్వంశోపచయజనకస్సానుజస్ఫూర్తికోయః । ఏ
వం సన్తం క్షితిభృతమియం జానతీ జానకీశం కీశశ్రేణీ కల
య శరణీకుర్వతీ వర్వరీతి ॥ ౩-౨౦ ॥ ప్రకాశ బహుపాదవ
త్యప్ఫణిక్ష్మాభృత్యతః ప్రకామమవలోక్య తే పరమమన్య
దత్యద్భుతం । నిజోరసి పయోధరశ్చిరమచంచలాం విద్యు
తం పయోధరమురస్య సాపి బిభర్తి నిత్యం నిజే ॥ ౩-౨౧ ॥
ఇతి విమానం దక్షిణతస్సమానయన్ సానందం విలోకయన్ స
ఖే విపినానామిహ పరమం రామణీయకం ॥ ౩-౨౨ ॥ పు

శ్చ తద్వతి - ఫణిక్ష్మాభృతి సర్పరాజే శేషశైలే చ - అతఃపూర్వో
క్తాత్ - అథవా అతః గూఢపాదస్య ప్రకాశపాదత్వాద్భుతాదన్య ది
తరత్ పరమం అత్యద్భుతం - ప్రకామమవలోక్యతే - తత్కిమత ఆ
హ - పయోధరః మేఘః - నిజే ఉరసి - అచంచలాం విద్యుద్భిన్నామి
తి చ విద్యుతం చిరం బిభర్తి - సేయం విద్యుదపి - నిజే ఉరసి - పయోధ
రం - బిభర్తి - అత్ర మేఘవిష్ణ్వోర్లక్ష్మీవిద్యుతోశ్చ పదద్వయేన విష
యనిగరణం మేఘస్తనానాం చ శ్లేషభిత్తికాభేదాధ్యవసాయశ్చక్రమే
ణ బోధ్యం - విరోధాభాససజాతీయసంసృష్టిః ॥ ౩-౨౧ ॥ ఇతీతి ॥ విపి
నానాం అరణ్యానాం - రామణీయకం సౌందర్యం ॥ ౩-౨౨ ॥ పుర ఇతి ॥

రః పురః అగ్రే అగ్రే - ఘనం - వనం అరణ్యం - విరాజతే ఇతి సర్వత్ర యోజ్యం - వనే వనే ప్రతివనం - వీప్సాయామవ్యయీభావః - ఏవమగ్రేపి - గుహాగృహమివ - విహారే క్రీడాయాం తత్పరః ఆసక్తః - హరిస్సింహః - నిరంకుశః అప్రతిహతః - కృతం ఇభానాం గజానాం సాధ్వసం భయం యేన సః - ధ్వనిః ‖ ౩-౨౩ ‖ కిమితి ‖ మనుష్యాణాం అంగానాం కబళనార్థం చపలాని స్ఫురంతి చండాని ఉగ్రాణి పుండరీకాణాం వ్యాఘ్రాణాం ఆననానివ క్రూరాణి యేషు తాన్యత ఏవ అస్మిన్ అచక్షుష్యాణి అదర్శనీయాని ‖ ౩-౨౪ ‖ ఇత ఇతి ‖ ఇతః ఏతస్మిన్ ప్రదేశే - సా

రః పురో ఘనం వనం వనే వనే గుహాగిరిః ‖ మహాగిరౌ మహాగిరౌ విరాజతే గుహాగృహం । గుహాగృహే గుహాగృహే విహారతత్పరో హరిః । హరౌ హరౌ నిరంకుశః కృతేభసాధ్వసధ్వనిః ‖ ౩-౨౩ ‖ కృశానుః ‖ కిము రైవణయస్య చక్షుష్యాణి మనుష్యాంగకబళనచపలచండపుండరీకాననాని కాననాని ‖ ౩-౨౪ ‖ ఇతస్తావద్గ్రావవ్యతికర ఇతస్సంత్యజగరా ఇతో లుంటాకానాం సముదయ ఇతః కంటకచయాః । ఇతో వ్యాఘ్రా ఉగ్రా జ్వలనజనకా వేణవ ఇతో వనం సంలక్ష్యైతన్మన ఇదమహో మోహమయతే ‖ ౩-౨౫ ‖ విశ్వావసుః ‖ సఖే నిపుణనిరూపణత ఏతేషాం గుణమపి గృహాణ ‖ ౩-౨౬ ‖ అనా

ర్వవిభక్తికస్తసిల్ - ఏవమగ్రేపి - తావచ్ఛబ్దో వాక్యాలంకారే - గ్రావ్ణాం పాషాణానాం వ్యతికరః రాశిః - సంతీతి యథాయోగం సర్వత్ర యోజ్యం - అజగరాస్సర్పభేదాః - లుంటాకానాం సముదయః చోరసమూహః - కంటకాస్తీక్ష్ణాగ్రవృక్షాంగాని - జ్వలనజనకాః పరస్పరఘర్షణేన దావాగ్న్యుత్పాదకాః - యతస్తతః - ఏతద్వనం - సంలక్ష్య దృష్ట్వా - ఇదం మదీయం మనః - మోహం భయజన్యం - అయతే ప్రాప్నోతి ‖ ౩-౨౫ ‖ సఖ ఇతి ‖ నిపుణనిరూపణతః సారవస్తునిర్వర్ణనాద్ధేతోః - ఏతేషామరణ్యానాం ‖ ౩-౨౬ ‖ అనాయాసేతి । అ

వనిపతిభిఃనతుస్వైరైర్భోగ్యాన్యపి ఫలానిచూతపనసాదీని అనాయాసం అర్థవ్యయంవినాపి గ్రామ్యాణిలబ్ధుంశక్యాని-సుదృగ్భిః విశాలలోచనాభిః అవేక్ష్యా దర్శనీయా ఇతిమనోజ్ఞత్వాతిశయోక్తిః అపేక్ష్యా ఇతిపాఠే కాంక్షణీయా ఇత్యర్థః - సుమనసఃపుష్పాణితు అయత్నేనాపి ప్రాప్యాః - అసూర్యంపశ్యాని అదృష్టసూర్యరశ్మీని - అశ్మభవనాని శిలాగృహాణి - సులభాని - అహహేతి సర్వత్రయోజ్యం - యతస్తతః - అరణ్యానీభాజాం మహారణ్యవాసినాం భాగ్యం గిరః వచాంసి అతిపతతి అతిక్రామతి కిల ‖ ౩౭ ‖ గహనేతి ‖ రతివిలాసేషుపరాః ఆసక్తాః - అతఏవశబరాః మ్లేచ్ఛవిశేషాః

యాసగ్రామ్యాణ్యవనిపతిభోగ్యాన్యపిఫలాన్యయత్నేన
ప్రాప్యాస్తన్వపి సుదృగవేక్ష్యాస్సుమనసః । అసూర్యంప
శ్యాన్యప్యహహసులభాన్యశ్మభవనాన్యరణ్యానీభాజామ
తిపతతిభాగ్యంకిలగిరః ‖ ౩౭ ‖ అపిచ ‖ గహనగుహావి
హారిహరిపాణిరుహాభిహతద్విరదశిరస్తటోద్గళితమౌక్తిక
సంహతిభిః । అహహవిభూషితైరిహగిరౌవిహరంతి సుఖం
సమమబలాజనై రతివిలాసపరాశ్శబరాః ‖ ౩౮ ‖ ఇతి
ప్రియాయ్యానందక్షిణతః ప్రాపయన్ప్రకపణమంజలింబ
ధ్వా ‖ ౩౯ ‖ కంఠోపరికంఠీరవశుచిదంష్ట్రారుచివిచిత్ర
చంద్రికయా । స్ఫటికాచల ఇవనయనేఘుటికాచలఏషసం

వనచరాః - గహనగుహాసువిహారిణాం అథవాగహనేషు అరణ్యేషుగుహాసుచవిహారిణాం హరీణాంసింహానాంపాణిరుహైః నఖైః అభిహతానాం విదారితానాం ద్విరదానాం గజానాంశిరస్తటాత్ కుంభస్థలాత్ ఉద్గళితానాంచ్యుతానాం మౌక్తికానాంముక్తాఫలానాం సంహతిభిః - రాశిభిః - విభూషితైరలంకృతైరబలాజనైస్సమం - ఇహగిరౌశేషశైలే - విహరంతి క్రీడంతి ‖ ౩౮ ‖ ౩౯ ‖ కంఠేతి ‖ కంఠస్యఉపరికంఠీరవస్య సింహరూపస్య సంబంధినీనాంశుచీనాంధవళానాందంష్ట్రాణాం స్థూలాయతదంతానాం రుచ్యాకాంత్యైవవిచిత్ర

ణ్యాఅద్భుతయాచంద్రికయా - స్ఫటికమయోచలఇవస్థిత- - ఏష
ఘటికాచలః నృసింహనివాసః - భాషాయాంచోళంగివరనామా - న
యనే - సంప్రతి - ధినోతిసంతోషయతి ॥ ౩౩౦ ॥ ౩౩౧ ॥ వరేతి ॥
వరేకేతౌతిష్ఠతీతిస్థః తార్క్ష్యః గరుత్మాన్ యస్యతస్మై - శ్రియఃస్మర
కేళిషులక్ష్మీసంభోగవర్ధనాయ - నరకస్య ఈక్షణేవిఘ్నాయప్ర
తిబంధకాయ తద్భక్తానాంనరకదర్శనంనాస్తీతిభావః నరకేసరిణేనృ
సింహాయ - నమః అస్తు ॥ ౩౩౨ ॥ స్థిరేతి ॥ స్థిరశంఖాదిచిహ్నాయ
సురసంఘార్చితాంఘ్రయే - అతఏవ - పరేషాంశత్రూణాంసంహా

ప్రతిధినోతి ॥ ౩౩౦ ॥ సభక్తిప్రకర్షమంజలింబధ్వా ॥
౩౩౧ ॥ వరకేతుస్థతార్క్ష్యాయస్మరకేళిషుశ్రియః । న
రకేక్షణవిఘ్నాయనరకేసరిణేనమః ॥ ౩౩౨ ॥ కించ ॥ స్థి
రశంఖాదిచిహ్నాయసురసంఘార్చితాంఘ్రయే । పరసం
హారదక్షాయనరసింహాయమంగళం ॥ ౩౩౩ ॥ జంభదం
భహరక్షేమారంభలంభకమూర్తయే । శంభుసంభావనీయా
యస్తంభడింభాయమంగళం ॥ ౩౩౪ ॥ కృశానుః ॥ కిమురే
క్రోధమయోపినరమృగేంద్రే స్తవవచనంవిరచయసి ॥ ౩౩౫ ॥
ప్రహ్లాదమాహ్లాదయితుంతమేకం సర్వస్య కుర్వన్ భువనస్య

రేదక్షాయసమర్థాయ - నరసింహాయమంగళం ॥ ౩౩౩ ॥ జంభేతి ॥
జంభస్యరక్షసః దంభంగర్వంహరతీతి హరస్య ఇంద్రస్య క్షేమస్య ఆ
రంభాణాంకర్మణాంలంభకాసంపాదికా మూర్తిఃశరీరంయస్యత
స్మై - హిరణ్యకశిపుమారణేనమధ్యమలోకేయజ్ఞానాంకర్మప్రవృత్తేః
ఇంద్రస్య క్షేమమితిభావః - శంభోస్సంభావనీయాయపూజ్యాయ-
స్తంభస్యడింభాయశిశవేతత్రోత్పన్నాయేత్యర్థః- మంగళం౩౩౪
కిమితి ॥ నరమృగేంద్రే నరసింహవిషయే - స్తవవచనంస్తోత్రవాక్యం
౩౩౫ ॥ ప్రహ్లాదమితి ॥ యోనరసింహః - తంప్రసిద్ధం - ఏకంప్రహ్లా
దంహిరణ్యకశిపుపుత్రంభక్తం - ఆహ్లాదయితుంసంతోషయితుం - స

ర్వస్య భువనస్య భీతింకుర్వన్ - సైమ్హంసిమ్హసంబంధి - సంహనన నంశరీరం - పురా - దధే ధృతవాన్ - తత్ర నరసిమ్హే విషయే - తవ స్తవః కథం ప్రవృత్తః జాతః ॥ ౩౩౬ ॥ ౩౩౭ ॥ అపుణ్యేతి ॥ శౌరిర్విష్ణుః - అపుణ్యానాంపాపాత్మనాంఘోరేయేణప్రథమేన హిరణ్యేన హిరణ్యకశిపునామాసానాంయఃఖితానాంత్రిలోకానాంశోకస్య క్షపణాయనాంశంకర్తుంతుమర్థాన్ చ్చేత్యాదినాచతుర్థీ - కాయాధవస్య విగతదేహాభిమానస్య ప్రహ్లాదస్య ఆయాసస్య పితృకృతస్య నిరాసదంభాత్ నివారణవ్యాజాత్ - సంభ్రమేణ - ఇహాలోకే - స్తంభాత్ - అజృం

> భీతిం । సైమ్హం సధేసంహననం పురా యస్తవ స్తవస్త్రత్క
> థం ప్రవృత్తః ॥ ౩౩౬ ॥ విశ్వావసుః ॥ వయస్య మైవ వా
> దీః ॥ ౩౩౭ ॥ అపుణ్యఘోరేయహిరణ్యకూనత్రిలోకశోక
> క్షపణాయశౌరిః । కాయాధవాయాసనిరాసదంభాత్ స్తం
> భాదిహాజృంభతసంభ్రమేణ ॥ ౩౩౮ ॥ ఇదంచావధీయతాం
> ౩౩౯ ॥ మనుష్యతిర్యక్త్వముపేత్యసద్యో దేవస్స్వయం
> స్థావరతోభ్యుదంచన్ । విచిత్రశక్త్యన్వయమత్ర వేదైః ప్ర
> ఖ్యాయ్యమానంప్రకటీకరోతి ॥ ౩౪౦ ॥ పునస్సువిస్రంభం
> ౩౪౧ ॥ ఘటికాచలంవపురవేత్య తత్త్వతో ఘటికాచలంస

భూతఆవిర్బభూవ - తథా చ సర్వ భువనసంతోషణ ఏవాయంనతద్భీషణఇతిభావః - ప్రహ్లాదోహవై కాయాధవఇతిశ్రుతిః ॥ ౩౩౮ ॥ ౩౩౯ ॥ మనుష్యేతి ॥ దేవః భగవాన్ - మనుష్యత్వంతిర్యక్త్వం సిమ్హత్వం చ - నత్వేకమేవ - ఉపేత్యస్వీకృత్య - స్థావరతః స్తంభాత్ - నతుమాతృతః - సద్యః ననవమాసానంతరం - అభ్యుదంచన్ ఆవిర్భవన్ త్సన్ వేదైః ప్రఖ్యాయ్యమానం ప్రకటీక్రియమాణం - విచిత్రా యాః అఘటనఘటనాపటీయస్త్వేన ఆశ్చర్య కరాయాః శక్తేస్సామర్థ్యస్య అన్వయంసంబంధం - అత్ర లోకే పామర ప్రచురే - ప్రకటీకరోతి - ప్రత్యక్షస్య సర్వసంప్రతిపన్నత్వాదితి భావః ॥ ౩౪౦ ॥ ౩౪౧ ॥

ఘటికేతి॥ మానవః - వపుర్నిజం - తత్త్వతః స్వభావాత్ - ఘటికా యాంయామాష్టభాగేపి చలం నశ్వరం - అవేత్య జ్ఞాత్వా - ఘటికా నామానం అచలం సమధిరుహ్య - భక్తితః నరకేసరీంద్రస్య చరణౌ విలోకయంశ్చేత్ - జాతు నరకే న సరిష్యతి న పతిష్యతి ॥ ౩౮౨॥ ౩౮౩ ॥ వీక్షేతి॥ ఇదం పురోవర్తి క్షేత్రం వీక్షారణ్యం తత్సంజ్ఞం వదంతి - జనా ఇతి శేషః - అసౌ సరసీ తీర్థం - హృత్తాపనాశినీ - అస్యాః హృత్తాపనాశిన్యాః - రోధసి తీరే - వీరరాఘవ ఇతి ప్రఖ్యాతనామా హరిః వ్యక్తం రాజతి - విస్తీర్ణా హేతీనాం చక్రాద్యాయుధానాం జ్వాలానాం

మధిరుహ్య భక్తితః॥ నరకేసరీంద్ర చరణౌ విలోకయన్ నరకే
సరిష్యతి న జాతు మానవః ॥ ౩౮౨ ॥ ఇతి వ్యోమయానం అ
న్యతస్సంచోదయన్ సహర్షం ॥ ౩౮౩ ॥ వీక్షారణ్యమి
దం వదంతి సరసీ హృత్తాపనాశిన్యసావస్యా రోధసి వీరరాఘ
వ ఇతి ప్రఖ్యాతనామా హరిః । వ్యక్తం రాజతి వీతిహోత్ర
ఇవ యో విస్తీర్ణహేతిద్యుతిః క్షేత్రం ప్రాప్తకుశస్థలి ప్ర
భజతి శ్రీశాలిహోత్రాంచితం॥ ౩౮౪॥ ఆకలయతు భవా
న్నేత్రేనం చమత్కారం ॥ ౩౮౫ ॥ ద్విరేఫవర్ణాం సుమ
నోరమాం తనుం బిభర్తి సంజ్ఞామివ వీరరాఘవః। సుపర్వరా

చద్యుతిర్యస్య సః - అతఏవ - వీతిహోత్రః అగ్నిరివ స్థిత ఇత్యుపమా - యో హరిః - శ్రీయుక్తేన శాలిహోత్రేణ మునినా అంచితం పూజితం - ప్రాప్తా కుశస్థలీ నామ నదీ యేన తత్ - తత్తీరస్థితం - క్షేత్రం ప్రభజతి ఆశ్రయతి - స హరిరితి సంబంధః ॥ ౩౮౪ ॥ ౩౮౫॥ ద్విరేఫేతి॥ వీరరాఘవః భగవాన్ - ద్విరేఫస్య భృంగస్యేవ వర్ణః నీలరూపం ద్విరేఫవర్ణౌ చ యస్యాం తాం - అతఏవ సుష్ఠు మనస్సు సుమనస్సు పుష్పేషు చ రమత ఇతి సుమనోరమాం - తనుం శరీరం - సంజ్ఞాం వీరరాఘవేత్యాఖ్యామివ - బిభర్తి శోభనే పర్వణి పూర్ణిమాగాం రాజా చంద్రః సుపర్వణాం దేవానాం రాజా ఇంద్రశ్చ తేన - అంచితం

యదీయంముఖం - పదద్వంద్వమివ - ఉపశోభతే || ౩౮౬ || ౩౮౭ ||
తత్రేతి || ఆయుష్మత్తాభవతా - హేపామరమతే మూఢబుద్ధే - నర
మతేనసంతుష్యతి || ౩౮౮ || స్వేతి || స్వస్య ఈక్షయా అవలోకనేన
సాధ్యా జగతో జనిః సృష్టిః యస్య సః - సుతనోః లక్ష్మ్యాః పల్లాక్షయా
పాదలాక్షకేణ అంకితోరస్థలః - తస్యాస్తత్ర నివాసాదితి భావః - దా
క్షాయణీశాదిభిః శివప్రముఖైః కృతనుతిః - ద్రాక్షయా సదృశీ సాహి
తీ ధీః బుద్ధిః - క్షాంతిః క్షమా - ఆయుః - అరోగతా ఆరోగ్యం - ధనం -

జేనయదీయమంచితం ముఖంపదద్వంద్వమివోపశోభతే ||
౩౮౬ || కృశానుః || వయస్య కింసన్నహ్యసి వీరరాఘవస్త
వనే || యదస్మిన్నపి పన్నగనగనాథక్షవపరధనగ్రహణపర
త్వాదయః దోషాః । ప్రాదుష్యంతి || ౩౮౭ || విశ్వావ
సుః || తత్రాస్మదుక్తైనతన్మూఢా నైవపునరత్రాపి సం
తోష్టవ్యమాయుష్మతా భవతా । పామరమతేనరమతేకస్య
మనోవీరరాఘవేదేవే || ౩౮౮ || స్వేక్షాసాధ్యజగజ్జని
స్సుతనుపల్లాక్షాంకితోరస్థలస్సాక్షాదేవపరః పుమాన్కృత
నుతిర్దాక్షాయణీశాదిభిః । వీక్షారణ్యపతిర్విరాజతిగతి
ర్ద్రాక్షాసదృక్సాహితీధీక్షాంత్యాయురరోగతాధనయ
శోమోక్షాద్యపేక్షావతాం|| ౩౮౯ || ఉపేత్యవీక్షావనము
న్నతస్సదాసువర్ణవల్ల్యాసుమనఃపుష్పాశ్రితః । అహీనసే

యశోమోక్షశ్చాదిః యేషు తేషు - అపేక్షావతాం - గతిః తద్దాయక
ఇత్యర్థః - అతఏవ - పరః అప్రత్యక్షోపి పుమాన్ భగవాన్ సాక్షాత్
వీక్షారణ్యపతేః వీరరాఘవస్సన్ - విరాజతి - అత్ర భక్తకామితప్రదా
నస్య వీరరాఘవరూపస్వీకారహేతుత్వాత్పదార్థహేతుకం కావ్య
లింగం || ౩౮౯ || ఉపేత్యేతి - సదా - సుమనసః పుష్పాణి విబుధాం
శ్చ పుష్ణాతీతి తత్పుషా - సువర్ణవల్ల్యా చంపకలతయా తన్నామ్న్యా
శ్రియా చ శ్రితః శ్లిష్టః - ఉన్నతః - అహీనామినైస్సర్పశ్రేష్ఠైః హీ

నానభవంతీత్యహో నైరుత్తమైశ్చ సేవ్యః - హరిరేవచందనః వృక్షః-
వీథౌవనముపేత్య - ఉపసమీపే ఆశ్రితానాం - ఉచితాం - సుష్ఠు
వాసనాం భావనామేవ సౌరభ్యం - తనోతి ॥ ౩౫౦ ॥ ఇతీతి ॥ ప్రేం
ఖయన్ గమయన్ ॥ ౩౫౧ ॥ ఏషేతి ॥ దోషాపహం త్రి - అతఏవ - ఏ
షాభూతపురీ శ్రీపెరంబూదూర్ ఇతిభాషానామ - మయానిరీక్షితచరీ
పూర్వం దృష్టా - త్రయ్యంతా ఉపనిషద ఏవ అమృతసింధుః క్షీరార్ణ
వ స్తస్య మంథనేన ఆలోడనేన భవతః హయ్యంగవీనస్య ఘృతవిశేషస్య
ఆత్మా స్వరూపం యస్య తత్కం - విజ్ఞానం వైష్ణవవిశిష్టాద్వైతశారీర

ర్యో హరిచందన స్తనోత్యుపాశ్రితానాముచితాం సువాస
నాం ॥ ౩౫౦ ॥ ఇత్యన్యతో విమానం ప్రేంఖయన్నగ్రతో
వీక్ష్య స ప్రత్యభిజ్ఞం ॥ ౩౫౧ ॥ ఏషాభూతపురీ నిరీక్షితచరీ దో
షాపహం త్రీ మయా శ్రీమానత్ర గుణాబ్ధి రావిరభవ ద్రా
మానుజార్యో మునిః । త్రయ్యంతామృతసింధుమంథనభవ
ద్ధయ్యంగవీనాత్మకం విజ్ఞానం యదుపజ్ఞమేవ విదుషామద్యా
పి విద్యోతతే ॥ ౩౫౨ ॥ కించ ॥ కామాది వైరిగణభీమానవ
ద్యనిజనామాభిలాపగరిమా వైమానికార్యసమభూమావనౌ
వచనసీమాతిలంఘిమహిమా । శ్రీమాననూనకలసోమాన

కభాష్యం - విదుషాంసుధ్యే - యః రామానుజః ఉపజ్ఞా ఆద్య ఇతిజ్ఞా
నం యస్య తథోక్తం యత్కర్తృకమేవ - అద్యాపి - విద్యోతతే - సగు
ణాబ్ధిః శ్రీమాన్ రామానుజార్యః మునిః - అత్ర పుర్యాం - ఆవిరభవత్ ॥
౩౫౨ ॥ కామేతి ॥ కామాదీనాం వైరిణాం అంతశ్శత్రూణాం గణస్య భీ
మః అనవద్యః నిజస్య నామ్నః అభిలాపగరిమా కీర్తనసామర్థ్యం య
స్య సః - అవనౌ భువి - వైమానికార్యస్య దేవగురోస్సమభూమా - వ
క్తృత్వ ఇతి భావః - వచనసీమాతిలంఘిమహిమా యస్య సః - అనూన
కళః సోమ ఇవ ఆననం యస్య సః - విమలేన ధామ్నా కాంత్యా అవమాని
తరవిః - శ్రీమాన్ స రామానుజః యతిపతిః - భూమౌ అముత్ర పరలో

కేచ - క్షేమాణి - జృంభయతువర్ధయతు- అస్మాకమితి శేషః॥ ౩౫౩ పఇతి ॥ యస్య రామానుజస్యేయంయదీయా ఉక్తిఃభాష్యం - పరవాదినం - అజయతినిరస్యతి - స్వార్థికోణిచ్ - యద్వా - అజమివ ఛాగమివకరోతి - దుర్బలీకరోతీత్యర్థః. అనఘం - బోధంవిజ్ఞానం - సంజయతిరోజయతి - బుధాన్ రామానుజీయాన్ రంజయతి - వ్యథాంచ తదీయాం - భంజయతి॥ ౩౫౪ ॥ తఇతి - మీమాంసాశాస్త్రస్య ప్రమథనేన న్యాయమథనేన - తెలమీాఇతి ఛేదః - మాంసాశానాం రక్షో

నోవిమలధామావమానితరవిః క్షేమాణిజృంభయతుభూమావముత్రచసరామానుజోయతిపతిః ॥ ౩౫౩ ॥ అపిచ ॥ సజయతిరామానుజయతిరజయతిపరవాదినంయదీయోక్తిః సంజయతిబోధమనఘంరంజయతిబుధాన్ వ్యథాంచభంజయతి ॥ ౩౫౪ ॥ అన్యచ్చ ॥ తేమీామాంసాశాస్త్రప్రమథనపరికలితబుధజనానందాః । లక్ష్మణమునేః ప్రబంధాః లక్ష్మణపూర్వజశరా ఇవజయంతి ॥ ౩౫౫ ॥ అత్రకశ్చి ద్విపశ్చిద్విపశ్చితామిత్థమనుదినంప్రణమతి॥౩౫౬॥ రామానుజాయగురవేనరవేషభాజే శేషాయభూతకలయే కలయే ప్రణామాన్ । యేమాదృశానపికృశాన్పరిపాతుకామోభూమావవాతరదమందంచితబోధభూమా ॥ ౩౫౭ ॥ ఇతిఏతచ్ఛ

సాం - అస్త్రైః కరజైః - ప్రమథనేననాశనేన - పరికలితః ఘటితః- బుధజనస్యవిద్వజ్జనస్య దేవసమూహస్యచ - ఆనందఃయైస్తై - లక్ష్మణమునేఃరామానుజస్య - తే ప్రబంధాః - లక్ష్మణపూర్వజస్య శ్రీరామస్యశరాఇవ - జయంతి ॥ ౩౫౫ ॥ ౩౫౬ ॥ రామానుజాయేతి ॥ నరవేషభాజే- శేషాయ-రామానుజసంజ్ఞాయ -భూతకలయేఅపహతపాపాయ - గురవే - ప్రణామాన్ కలయే - మాదృశానపీతి అత్యంతానర్హత్వసూచనం - కృశాన్ దీనాన్ - పరిపాతుంకామః యస్యసః - అతఏవఅదంచితః ప్రకటితః బోధభూమాజ్ఞానాధిక్యం యేనసః - యః

రామానుజః - భూమౌ - అవాతరత్ ఆవిరభవత్ ॥ ౩౫౭ ॥ ౩౫౮ ॥
రామేతి ॥ యమునాయాఇదంతీర్థం యామునంజలంతస్య యామున
స్య రామతీర్థస్య సన్యాసినశ్చ సేవాపరౌ - రామస్య అనుజఃకృష్ణః
లక్ష్మణార్యశ్చద్వౌ - నరకం రాక్షసం నిరయం చ నిరోద్ధుం - ఉదీతౌ ఆ
విరభూతాం - తయోర్ద్వయోః - పురాణఃపూర్వఃకృష్ణః - గీతాం భా
గవతీం - ప్రణినాయ నిర్మితవాన్ - నవీనః లక్ష్మణార్యస్తు - తస్యాఃగీ
తాయాః - టీకాం వ్యాఖ్యాం - తతాన కృతవాన్ ॥ ౩౫౯ ॥ సత్యమి
తి ॥ తస్య రామానుజస్య పంథానమనుసరంతీతి తత్పథానుధావినాం-ప

ఆకర్ణ్యతాం ॥ ౩౫౮ ॥ రామానుజౌ యామునతీర్థసే
వాపరావుదీతౌ నరకం నిరోద్ధుం । తయోఃపురాణః ప్రణినా
య గీతాం తస్యా నవీనస్తు తతాన టీకాం ॥ ౩౫౯ ॥ కృశానుః ॥
సత్యమేవ తథాపి తత్పథానుధావినాం మేధావినామపి పరా
వమంతృత్వాదయో దోషాః ప్రసిద్ధాః ॥ ౩౬౦ ॥ తథాహి ॥
శ్రీరామానుజదర్శనైకరసికః శిష్టప్రకృష్టైర్గుణైః పూ
ర్ణానాం విదుషాం మతాంతరజుషాం పఙ్క్త్యా న భుఙ్క్తే క్వచిత్ ।
హాహంతౌదనమంతతశ్శుచితమంతస్థైర్దృష్టమాశుత్యజత్యా
స్తాం తత్స్వమతస్థితైరపి సమం ప్రాయేణ నాశ్నాత్యసౌ ॥
౩౬౧ ॥ కించ ॥ నైషాం న్యాయ్య ఇహ ద్విజాన్వయజుషాం

రేషాం అవమంతృత్వం అవమానః ॥ ౩౬౦ ॥ శ్రీరామేతి ॥ శ్రీరా
మానుజస్య దర్శనే శాస్త్రే ఏకం కేవలం రసికః అనురక్తః - శిష్టేషు
ప్రకృష్టైర్గుణైః స్నానసంధ్యాజపాధ్యయనాదిభిః - పూర్ణానాం -
మతాంతరజుషాం - విదుషాం - పఙ్క్త్యా - క్వచిత్ కుత్రాపి - న భుఙ్క్తే -
అంతతః - తైర్మతాంతరస్థైః దృష్టం - అతఏవ - శుచితమమపి ఓదనం
అసౌ రామానుజీయః - ఆశు త్యజతీతి యత్తదేతదాస్తాం - స్వమతస్థి
తైరపి సమం ప్రాయేణ నాశ్నాతి - హాహంతేత్యాశ్చర్యే ॥ ౩౬౧ ॥
నైతి ॥ ద్విజాన్వయజుషాం బ్రహ్మకులజానాం - ఏషాం రామానుజీయా

ణాం - విశ్వేషాంపురుషార్థానాం సకలపురుషార్థానాం సాధనేవిధౌ
కర్మణి - బద్ధాదరేష్వపితదీయే వేదేజాగ్రతిసత్యపి - భాషయాద్రావి
డ్యానిర్మితేప్రబంధే శ్రమః అభ్యాసజన్యః - ఇహలోకే- నన్యాయ్యః
నోచితః - అనుచితత్వే వైధర్మ్యేణదృష్టాంతమాహ - దైత్యారిదీ
ప్త్యాఆవృతంక్షీరపయోనిధేస్తీరముపగతః కోవాజనః - దుగ్ధలబ్ధౌక్షీర
లాభేచపలః ఆసక్తస్సన్ - గోపాలకస్యక్షుద్రగోపస్య - అల్పార్థేన
కర్ణ - ఆలయంప్రతిధావతి - నకోపీత్యర్థః ॥ ౩౬౨ ॥ తదితి॥ కేషాం
చిదేకదేశినాంభాషయాతెంగలాఖ్యానాం మార్జాలకిశోరన్యాయ

భాషాప్రబంధశ్రమో వేదేవిశ్వపుమర్థసాధనవిధౌబద్ధా
దరేజాగ్రతి । తీరంక్షీరపయోనిధేరుపగతో దైత్యారిదీప్త్యా
వృతం కోవాధావతిదుగ్ధలబ్ధిచపలో గోపాలకస్యాలయం
౩౬౨ ॥ కించ ॥ తన్మతానువర్తినాం కేషాంచి దేషాచేష్టా
నేష్టావైదికానాం ॥ ౩౬౩ ॥ పశ్య ॥ ముంచంతఃపంచయ
జ్ఞాన్ద్రవిడఫణితిభిర్మోహయంతోనభిజ్ఞాన్ । నిందంతో
హంతయజ్ఞాన్ అసకృదపిహరేర్వందనంవారయంతః । స
ద్వేషంధారయంతః కతిచిదవిహితైస్సంక్షిపంత్యేవ కాలం
లుంపంతః శ్రాద్ధచర్యాంయతిమపిగృహిణాంవందనంకార

వాదినాం- చేష్టాఆచారః - వైదికానాంవేదోక్తకర్మానుష్ఠాతౄణాం
౩౬౩ ॥ ముంచంతఇతి ॥ పంచయజ్ఞాన్ బ్రహ్మయజ్ఞోపాసనాతిథిపూ
జాదేవర్షిపితృతర్పణవైశ్వదేవాఖ్యాన్ - ముంచంతః - ద్రవిడఫ
ణితిభిః భాషాబంధవాక్యైరనభిజ్ఞాన్ అజ్ఞాతవేదశాస్త్రాధ్వనః -
మోహయంతః స్వమతేభ్రామయంతః - యజ్ఞాన్జ్యోతిష్టోమాదీన్
నిందంతః కామ్యా ఇతిగర్హయంతః - హరేరపివందనం అసకృత్ వా
రయంతః నిషిధ్యంతః - సత్సు ద్వేషంధారయంతః - యతింస్వసుతస
న్న్యాసినమపి - గృహిణాంవందనంకారయంతః - శ్రాద్ధస్యచర్యాం
విధివదనుష్ఠానం - లుంపంతః త్యజంతః - కతిచిత్ రామానుజీయాః- అ

విహితైః శ్రుతిస్మృతిగూఢైః కర్మభిరేవ - కాలంసర్వం - సంక్షిపంతి గమయంతి ॥ ౩౬౪ ॥ ఘంటేతి॥ సర్వస్మిన్ లోకే అవిగీతం ప్రశస్తం-ఘంటాఘోషం - హరిపరిచరణే విష్ణ్వర్చనాయాం - త్యజంతః - శ్రుతిభిః సాహి శ్రీరమృతా సతా ఇత్యాదిభిః - అభిహితం ప్రకటితం- అతఏవ విఖ్యాతం లోకత్రయప్రసిద్ధం - త్రైలోక్యమాతుర్లక్ష్మ్యాః - వైభవం స్వాతంత్ర్యం - ఖండయంతః దూషయంతః - లక్ష్మీరపి భగవతశ్శేషభూతేతి వదంతః - స్వీయానాం స్వమతస్థానాం గోష్ఠ్యాం సభాయాం - సంకేత స్వీయకల్పితవ్యవస్థాయాం శ్రద్ధయా నిస్వహణాభినివేశేన - స్వచరణసలిలమేవ - పిబంతః - తేహి సర్వే స్వచరణసలిలమే

యంతః ॥ ౩౬౪ ॥ కించ ॥ ఘంటాఘోషం త్యజంతో హరి
పరిచరణే సర్వలోకావిగీతం ఖ్యాతం త్రైలోక్యమాతుశ్శ్రు
తిభిరభిహితం వైభవం ఖండయంతః - సంకేతశ్రద్ధయైవస్వ
చరణసలిలం స్వీయగోష్ఠ్యాం పిబంతః కేచిద్విప్లావయంతే జ
గదభిదధతః కేశవం దోషభోగ్యం ॥ ౩౬౫ ॥ యజ్ఞాః పంచ
మహాత్పదేన సహితాః యేచాపరే విశ్రుతాః యత్కర్మగ్ర
హసంక్రమాదిసమయే సర్వే బుధాః కుర్వతే - తత్సర్వం వి

కస్మిన్నాపాత్రే గృహీత్వా తత్ర తత్పిబంతీతి తన్మతరహస్యం - కేశవం దోషభోగ్యం నియమ్యకృతానాం దోషాణాం- నియామకత్వేన భోక్తారమభిదధతః వదంతః కేచిత్పూర్వోక్తాః - జగత్ తన్మర్యాదామిత్యర్థః విప్లావయంతే విపర్యాసయంతి ॥ ౩౬౫ ॥ యజ్ఞా ఇతి ॥ యేపంచయజ్ఞాః బ్రహ్మయజ్ఞాదయః - మహాత్ ఇతిపదేన సహితాః మహాయజ్ఞా ఇత్యర్థః - యేత్వపరే యజ్ఞాః జ్యోతిష్టోమాదయః - విశ్రుతాః ప్రసిద్ధాః- ఇదం పూర్వత్రాపి యోజ్యం - చస్త్వర్థః - సర్వే బుధాః శ్రుతిస్మృతిజ్ఞాః - గ్రహాః చంద్రసూర్యోపరాగః - సంక్రమః రవేర్మేషాది ప్రవేశః తదాదౌ సమయే - యత్కర్మ పిత్ర్యం కుర్వతే - తత్సర్వం నిత్యం నైమిత్తికం చ కర్మ - కామ్యం కామహేతురితి - అపలప్యేతి శేషః - యేత్ర్యయ్యా

ధ్వసః వేదమార్గస్యవిధ్వంసకాః అమీ - విసృజంతి ముంచంతి - తై
ర్దూషకైః - అశనంభక్షణంయత్ - వ్యవాయక్రియామైథునంచ
యా - అస్తీత్యుభయత్ర యోజ్యం - తే ద్వేకర్మణీ - నిత్య తయానిత్య
కర్మత్వేన - ఆశ్రితే అంగీకృతే - శిశ్నోదరమాత్ర పరాయణా ఏతఇ
త్యర్థః ॥ ౩౮౮ ॥ విదుషామితి ॥ వితథానామసత్యానాంఐతిహ్యానాం
కల్పితపూర్వతనవృషావాదానాం ఏతన్మతంపరిగృహ్య తేకృతా
ర్థాః ఏతేచకృతార్థాః అభవన్నిత్యాదిరూపాణాంసహస్రస్యవ
ర్ణనేనకథనేన - విదుషామపికిముతాజ్ఞానాం - మోహంస్వగుతాభి
నివేశం - ఆవహంతః కుర్వంతః - ఖలాఃపాపాః - కపటాలయాః డాం

సృజంతికామ్యమితియత్రయద్ధ్వవిధ్వంసకాః తైర్ద్వయేని
త్యతయాశ్రితే యదశనంయచ్చవ్యవాయక్రియా ॥ ౩౮౮॥
విదుషామపి మోహమావహంతోవితథైతిహ్యసహస్రవర్ణ
నేన । వినయాభినయాత్ఖలాఃకిలామీవిజయంతేకపటాల
యాజగంతి ॥ ౩౮౯ ॥ కించ ॥ యస్యాంనాస్తిపురస్కృతి
ర్న యవిదాంయజ్వాతుహోసాస్పదం పూజ్యంతేచనిరక్షు
రాఃపునరమీ సాంకేతికాచార్యకాః । వేదానామవహేళ
నంవ్యతిహతావర్ణాశ్రమప్రక్రియా గోష్ఠ్యై దుష్టలిపు

భికాః - అతఏవ అమీ తెంగలాఖ్యాః - వినయస్య ఆరోపితస్య అభిన
యాత్ ప్రకటనాద్ధేతోః - జగంతి - విజయంతేకిల - ఔపచ్ఛందసికం॥
౩౮౯ ॥ యస్యామితి ॥ యస్యాంగోష్ఠ్యాం - ఇదంసర్వత్రయోజ్యం-న
యవిదాంశాస్త్రజ్ఞానాం - పురస్కృతిః నాస్తి - యజ్వా విధినేష్ట
వాన్ - హోసాస్పదం - నిరక్షరాః వేదశాస్త్రగ్రంథానభిజ్ఞాః - అ
మీ - సాంకేతికః సంకేతసిద్ధః ఆచార్యఇతిసంజ్ఞాయేషాంతత్కాః ఆ
చార్యపురుషాశ్చపునఃపూజ్యంతే- వేదానామవహేళనం కామ్యకర్మా
నుష్ఠానాపకా ఇత్యవమానంభవతి - వర్ణానామాశ్రమాణాంచ ప్ర
క్రియా ఆచారః - వ్యతిహతాధ్వస్తా - దుష్టస్యకలేఃపాపస్య పుష్క

ళీకృతిం వర్ధనం పుష్ణాతీతి తత్పోషకస్సైవ చిదస్సైవ గోష్ఠ్యై తెంగలీయాయై నమః - సర్వథా త్యాజ్యా గోష్ఠీయమిత్యర్థః॥ ౩౮౮ ॥ (ప్రా)య ఇతి॥ యేషాం యజ్ఞాదీనాం - సకృదేకదాప్యకరణే అననుష్ఠానే సతి భూయాన్ ప్రత్యవాయః పాపమస్తి భవతి - స్పష్టం వేదైరుపదిష్టాన్ చోదితాన్ - తాన్ యజ్ఞాదీన్ బ్రహ్మయజ్ఞప్రముఖాన్ - ఇహలోకే విజహతి త్యజంతి - అమీ ఇతి యోజ్యం - జడా మూర్ఖాః అత ఏవ అమీ - సంకేతసిద్ధం కర్మ - ఏవకారేణ (శ్రౌ)తస్మార్తవ్యవచ్ఛేదః - విదధతి కుర్వంతి - కష్టం కష్టమన్యాయ్యమన్యాయ్యం - బతేతి ఖేదే - ఏషః విహి

ష్టలీకృతిపోషకస్సైవ చిదస్సైవ నమః ॥ ౩౮౮ ॥ కించ ॥
(ప్రా)యో యేషాం సకృదకరణే ప్రత్యవాయోస్తి భూయాన్య
జ్ఞాదీం స్తానిహ విజహతి స్పష్టవేదోపదిష్టాన్ । కర్మైవామీ వి
దధతి జడాః కింతు సంకేతసిద్ధం కష్టం కష్టం బత హతకలేః కశ్చి
దున్మేష ఏషః ॥ ౩౮౯ ॥ కించ ॥ న గాహంతే గంగామపి నట
జటాసార ఇతి యే । న మజ్జంత్యంభోధౌ లవణరసవేశంతక ఇతి
న పంచైవం గవ్యాన్యపి పశుశకృత్సార ఇతి హా పిబంత్యేషాం
దోషాన్ క ఇహ నిపుణస్స్యాద్గణయితుం ॥ ౩౯౦ ॥ విశ్వా
వసుః ॥ కిము రేకకళంకలేశరహితేషు రామానుజదర్శననిష్ఠే
షు గరిష్ఠేష్వపి సన్నహ్యసి । అథవా భవాదృశానాం కృశ

తత్త్యాగః అవిహితానుష్ఠానంచ - హతకలేస్సంబంధీ కశ్చిదనిర్వాచ్యః ఉన్మేషః ప్రభావ ఏవ ॥ ౩౮౯ ॥ నేతి ॥ యే తెంగలాఖ్యాః - గంగామపి లోకపావనీం - నటస్య నర్తకస్య శివస్య జటానాం ఆసారః వర్షణమితి- విగర్హ్యేతి శేషః - న గాహంతే న స్నాంతి - అంభోధౌ - లవణరసః క్షారజలః వేశంతకః పల్వలమితి - న మజ్జంతి న స్నాంతి - ఏవం పంచగవ్యాన్యపి - పశోః శకృత్సారః పురీషభాగ ఇతి - న పిబంతి - తేషాం విషాం దోషాన్ గణయితుం ఇహ కః నిపుణస్స్యాత్ - న కోపీత్యర్థః॥ ౩౯౦ ॥ కిమితి ॥ కళంకస్య అపవాదస్య లేశేన రహితేషు ॥ ౩౯౧ ॥ అ

నల్పకమితి ॥ ధరాయాంలోకే - తేఖలాః - కాకోలా ద్రోణకాకాఇ
వ - సర్వజ్ఞస్యాపి - అనల్పకం - మాలిన్యందోషకలుషత్వంచ - ఆరోప
యంతి ప్రాపయంతిహి - సర్వజ్ఞస్యశివస్యాపి - అనల్పాయాంకంధ
రాయాంగ్రీవాయాం - మాలిన్యంనైల్యం - కాకోలాఃకాలకూటాఇ
వ ॥ ౩౨౨ ॥ ౩౨౩ ॥ తత్రాద్యంశిష్టపంక్త్యావభుక్తిదోషమనూద్యాహ
ఉచ్ఛిష్టానీతి ॥ అమీరామానుజీయాః - ఉచ్ఛిష్టాన్యన్నాని - అతిదూ
రతః పరిహరంతి - అసద్భిస్సంగతిం సహభోజనాదికం ఉజ్ఝంతిత్యజం
తి - ప్రాణాపత్సుసతీష్వపి - బాంధవేతరగృహే - అపోపిన ప్రాశ్నం

వివేకానాంకానామమర్యాదా ॥ ౩౨౧ ॥ అనల్పకంధరా
యాంహిసర్వజ్ఞస్యాపిదారుణాః । ఆరోపయంతిమాలిన్యం
కాకోలాఇవతేఖలాః ॥ ౩౨౨ ॥ ఇతిపశ్యతావదేతేషాంపవి
త్రతమంచరిత్రం ॥ ౩౨౩ ॥ ఉచ్ఛిష్టాన్యతిదూరతఃపరిహ
రంత్యుజ్ఝంత్యసత్సంగతిం ప్రాణాపత్స్వపిబాంధవేతరగృ
హే ప్రాశ్నంతినాపోప్యమీ । కామ్యంనిర్మమతేనకర్మభ
గవత్కైంకర్యఏవస్థితాస్సత్త్వస్థైఃస్పృహణీయఏషజయ
తిశ్రీవైష్ణవానాంక్రమః ॥ ౩౨౪ ॥ కించ ॥ ఫాలేశుద్ధమృ
దూర్ధ్వపుండ్రతిలకః పద్మాక్షమాలాగళే దివ్యంశంఖర
థాంగచిహ్నమనిశందీప్తంభుజామూలయోః । వక్త్రే శౌరి

తి-కామ్యంస్వర్గాదిహేతుంకర్మ-ననిర్మమతేనకుర్వంతి-భగవత్కైం
కర్యే పూజాయామేవస్థితాః - ఏషః ఉక్తవిధః - శ్రీవైష్ణవానాంక్ర
మఃరీతిః - సత్త్వస్థైఃసాత్త్వికైః - స్పృహణీయఃకామనీయస్సన్జయతి

౩౨౪ ॥ ఫాలఇతి ॥ యస్మాదేతేషాం ఫాలే శుద్ధమృదా శ్వేతమృత్తిక
యా ఊర్ధ్వపుండ్రాత్మకఃతిలకః - గళేపద్మబీజమయీ అక్షమా
లా - భుజామూలయోర్బాహ్వగ్రయోః - అనిశందివ్యందీప్తంశం
ఖస్యరథాంగస్యచక్రస్య - చిహ్నం - వక్త్రే శౌరిగుణైక వర్ణనప
రాః వాచః - సర్వత్రయథాయోగమస్తీతియోజ్యం - తత్తస్మాత్ -హ

రిభక్తితుందిలహృదాం, ఏనోముచాం నిష్పాపానామేతేషాం వీక్షాదర్శ
నమపి మోక్షావహా॥ ౩౮౫ ॥ దోషేతి॥ అపహసితుం యోగ్యం అప
హాస్యం ॥ ౩౮౬ ॥ ఇష్టాదితి ॥ ఇహ- లక్ష్మణపక్షే రామానుజమతే
నిష్ఠాః - ఇష్టాత్ స్వమతస్థాత్ - స్వబాంధవజనాత్ - ఇతరైః మతాం
తరస్థైః అబాంధవైః అదృష్టమన్నం భుంజత ఇతి యత్ - ఏవముక్తవిధా
న్నభోజనం - విధేయప్రాధాన్యాత్త్వం త్త్వం - దోషః కిం కింశబ్దో
వాక్యార్థే - దురితాపహో గుణో వా - ఇత్యుక్తప్రకారం - వివిచ్య
ఆలోచ్య - గుణానగుణాన్ దోషాంశ్చ జానంతీతి తజ్జ్ఞాః - పరిపృచ్ఛ॥

గుణైకవర్ణనపరా వా వస్తదేనోముచామేతేషాం హరిభక్తి
తుందిలహృదాం వీక్షాపి మోక్షావహా ॥ ౩౮౫ ॥ దోషారో
పణం చైతేషు త్వదీయమపహాస్యం ॥ ౩౮౬ ॥ ఇష్టాత్స్వ
బాంధవజనాదితరైరదృష్టం యద్భుంజతేన్నమిహ లక్ష్మణ
పక్షనిష్ఠాః। దోషః కిమేష దురితాపహరో గుణో వేత్యేవం వివి
చ్య పరిపృచ్ఛ గుణాగుణజ్ఞాన్ ॥ ౩౮౭ ॥ కించ ॥ దృష్టం బం
ధువ్రతైః స్వతామనదతాం దోషోయ ఏషోపరైః శ్లిష్టైః స్పృ
ష్టమనశ్నతామిహ మహారాష్ట్రాదికానాం సమః। యేషాం
దూషయితా న కోపి నియతాహారః పరం తు ద్విజః స్వర్వాశీ న తు

౩౮౭ ॥ ఏవమపి శ్రోత్రియాన్నత్యాగాదిదూషణం చోద్ధృత్య తమిత్య
త ఆహ - దృష్టమితి॥ బంధ్వ్రతైః స్పృష్టం అన్నం - అనదతాం అభక్ష
యతాం - సతాం - య ఏష దోషః కథితః - స ఏష దోషః - అపరైః శ్లి
ష్టైః స్పృష్టం అనశ్నతాం మహారాష్ట్రాదికానామపి సమః - నియతా
హారః భోజననియతః - కోపిజనః - యేషాం వైష్ణవానాం - దూషయి
తా దూషకః న భవతి - పరంతు కింతు - సర్వత్రాశ్నాతీతి సర్వాశీ ద్వి
జః దూషయితా - ఇదం అనియమభోజనకృతదూషణం తు - హితభ
క్షాం నియతాహారాణాం తేషాం భూషణమేవ న తు దూషణమితి యో

జ్యం ॥ ౩౭౮ ॥ ౩౭౯ ॥ ౩౮౦ ॥ ద్రావిడప్రబంధదూషణముద్ధ
తుర్మాహ - వకుళేతి ॥ కరుణానిధినా అతఏవ వకుళవిభూషణేన శఠ
కోపేన గురుణా - శ్రుతిమకుటానాం ఉపనిషదాం అభిసంధిం తాత్ప
ర్యం - పరమత్యంతం గహనం దురవగాహమవధార్య నిశ్చిత్య రచితం
ద్రావిడభాషయేతి శేషః - ప్రబంధం - అనుసందధతాం పఠతాం -
యద్దూషణం కథితం - తద్దూషణం స్మృతీః మానవాదీః పురాణాని వై
ష్ణవాదీని చ - నపుంసకమనపుంసకేనేత్యాదినా ఏకవద్భావః- అధీత
వతాం తత్పాతకానామపి - సమం- వేదార్థోపబృంహకత్వావిశేషా

దూషణం హితభుజాం తేషామిదం భూషణం ॥ ౩౭౮ ॥ య
శ్చ శఠారి ప్రభృతిమునివినిర్మితదివ్యప్రబంధాధ్యయనే
దోష ఉద్భావితస్సోయమితిహాసపురాణాదిభిర్వేదముపబృం
హయద్భ్యోపి విద్వద్భ్యో న రోచతే ॥ ౩౭౯ ॥ శృణుతాప
త్ ॥ ౩౮౦ ॥ వకుళవిభూషణేన గురుణా కరుణానిధినా శ్రు
తిమకుటాభిసంధిమవధార్య పరం గహనం । రచితమిహ ప్ర
బంధమనుసందధతాం కథితం సమమపి దూషణం స్మృతిపురా
ణమధీతవతాం ॥ ౩౮౧ ॥ ఉపాదేయం ప్రాజ్ఞైరుచితవిష
యం ద్రావిడవచోప్య యుక్తార్థం హేయం భవతి వచనం
సంస్కృతమపి । హరిం బిభ్రచ్చేతస్య నతిసుభగోపి స్తుతి

ఇతిభావః ॥ ౩౮౧ ॥ నను వేదార్థోపబృంహకత్వేపి - ప్రబంధస్య
ద్రావిడభాషామయత్వేన దేశభాషామయం కావ్యం శ్రోతవ్యం జాతు
న ద్విజైరితి స్మరణాదనుచితమేతత్పఠనమత ఆహ ॥ ఉపాదేయమితి ॥
ఉచితః శ్లాఘ్యః విషయః ప్రతిపాద్యం యస్య తత్ - ద్రావిడవచః ప్ర
బంధః - ప్రాజ్ఞైరుపాదేయం గ్రాహ్యం భవతి - అయుక్తార్థం అ
నుచితవిషయం - సంస్కృతమపి వచనం భాణప్రహసనాది - హేయం
త్యాజ్యం - భవతి - అనతిసుభగః కురూపోపి - హరిం చేతసి బిభ్రజ్జనః
స్తుతేః పదం స్థానం భవతి సద్రూపోపి - అంతఃకరణే చేతసి ధృతనా

రీ స్తనభరఃజనః - స్తుతిపదంనభవతి ॥ ౩౭౨ ॥ ననూచితవిషయత్వే
నప్రబంధస్య గ్రాహ్యత్వేపినసంస్కృతమయత్వముత ఇతరేషామివ
బ్రాహ్మణానాంనతత్పరనౌచిత్యముతఆహ ॥ వస్తుతస్త్వితి ॥ అగ
స్త్యవ్యాకరణం ఇలక్షణమితిభాషానామ తేనానుశిష్టానాంపుణ్యత్వ
న్నానాం ద్రావిడశబ్దానాం - ప్రబంధగతానామితి శేషః ॥ ౩౭౩ ॥
సఇతి ॥ యాసాం ద్రావిడగిరామితివాక్యత్ర యోజ్యం - వ్యాక
ర్తా వ్యాకరణేనసంస్కారకర్తాతు - చుళుకీతసముద్రఃపీతాబ్ధిః- సఃప్ర
సిద్ధః - మునివరోగస్త్యః - ప్రబంధారఃప్రబంధకర్తారశ్చ - ప్రౌ

పదంనసగ్రూపోస్యంతఃకరణధృతనారీస్తనభరః ॥౩౭౨॥
వస్తుతస్త్వగస్త్యవ్యాకరణానుశిష్టానాం అనవద్య శిష్టపరి
గ్రహవిశేషప్రకృష్టానాం ద్రావిడశబ్దానాం కోనామసం
స్కృతాదపకర్షః ॥ ౩౭౩ ॥ పద్యం ॥ సయాసాంవ్యాక
ర్తాచుళికితసముద్రోమునివరః । ప్రబంధారఃప్రౌఢాశ్శఠ
మథనముఖ్యాశ్శమధనాః । ప్రవక్తారశ్శుద్ధాఃప్రథితయశ
సఃపూర్వ గురవోగిరాంపారేతాసాంజయతిగరిమా ద్రా
విడగిరాం ॥ ౩౭౪ ॥ యస్త్వేకదేశివిషయమాషణోపన్యా
సస్తత్రాప్యాకర్ణ్యతాం ॥ ౩౭౫ ॥ కతిచిదలసాఃకర్మా
యాపాద్విపాయవినిశ్చలాస్తదపిభగవద్భక్తిస్తైషాంధునో

ఢాఃప్రగల్భాః - శఠమథనముఖ్యాః శఠకోపాదయః - శమధనాఃము
నయః - ప్రవక్తారః అధ్యేతారశ్చ - శుద్ధాఃప్రథితయశసఃపూర్వే
గురవఃరామానుజాదయః - సర్వత్ర భవతీతియథా యోగంయోజ్యం
తాసాం ద్రావిడగిరాం - గరిమాఉత్కర్షః - గిరాంపారేజయతి -
వాచామవిషయఇత్యర్థః ॥ ౩౭౪ ॥ యఇతి ॥ ఏకదేశినః తెంగలా
ఖ్యాఃవిషయః యేషాం తేషాంభాషణానాముపన్యాసఃకథనం ॥ ౩౭౫॥
కతిచిదితి ॥ అలసాఃఅతఏవకతిచిదపమి - ఆయాసాద్ధేతోః - కష్టంక
ర్మేతిన్యాయాదితిభావః - కర్మనిత్యంనైమిత్తికంచ - నిశ్చలాఃనిర్భ

యాస్సంతః - జనుష్యాది - విహాయ నిశ్చలా ఇతి పాఠాంతరే ప్య య మేవార్థః - తదపి తథాపి - తేషాం కర్మత్యాగినాం - భవవ్యథాం సంసారదుఃఖం - భగవద్భక్తిః తదీయా - ధునోతి - వారయతి - శ్రమం క్షుత్తృష్ణాజన్యం సహంత ఇతి శ్రమసహాస్య జనస్య ఏకం కేవలం ఆహ్నిక విలంఘనైర్న్వైనైవ - న్యూనాంగుష్ఠానాం - జ్వరస్య నిరసనాయ - వీర్యోత్తరం ప్రబలం పరం ఔషధమేవ అలం సమర్థం భవతి - అత్ర ॥ శ్లో॥ సర్వం కర్మాఖిలం పార్థ జ్ఞానే పరిసమాప్యత ఇత్యాదిభగవదుక్త్యా తత్త్వసాక్షాత్కారపర్యంత - కర్మావశ్యకత్వే - భగవద్భక్తిమాత్రేణ తత్త్యాగః భగవదాజ్ఞావిలంఘనమేవేతి సువ్యక్తమేతత్ - అత ఏవ కవి

తిభవవ్యథాం । శ్రమసహజనైః కార్యాహ్నికానాం విలంఘనైః నైవ విలంఘనైర్జ్వరనిరసనాయాలం వీర్యోత్తరం పరమౌషధమ్ ॥ ౩౮౬ ॥ కించ ॥ రహస్యవ్యాఖ్యానై రఘువరచరిత్రానుకథనైః త్రయీసధ్రీచీనాం వకుళధరవాచాం ప్రవచనైః అమీ భాష్యవ్యాఖ్యానైః హరిచరణకైంకర్యవిధిభిః ప్రణామైశ్చార్యాణాం క్షణమివ నయంత్యత్ర దివసాన్ ॥ ౩౮౭ ॥ పునః క్షణమనుధ్యాయ సశ్లాఘం ॥ ౩౮౮ ॥ అన్యదాస్తాం నామ తామేవ కామమన్యోన్యం కలహాయమానా నానాంనానా నాపి ఆలస్యాదిత్యుక్తం ॥ ౩౮౬ ॥ రహస్యేతి ॥ రహస్యానాం భగవద్విషయాణాం వ్యాఖ్యానైః అర్థవర్ణనైః - రఘువరచరిత్రస్య రామాయణస్య అనుకథనైః పఠనైః - తన్మతే తస్యైవ యథార్థప్రతిపాదకత్వాదితి భావః - త్రయీసధ్రీచీనాం వేదతుల్యానాం - వకుళధరవాచాం ప్రబంధవాక్యానాం ప్రవచనైః - భాష్యస్య రామానుజీయస్య ఆఖ్యానైః - హరేశ్చరణయోః కైంకర్యవిధిభిః - ఆర్యాణాంతన్మతస్థానాం ప్రణామైశ్చ - అమీ - అత్ర లోకే - దివసాన్ క్షణమివ నయంతి - ఇదం నకస్యాపి దూషణస్య వారకం - కింతు తదీయసాంకేతకాచారఖ్యాపకమేవ ॥ ౩౮౭ ॥ ౩౮౮ ॥ అన్యదితి ॥ అన్యత్ దూ

క్షణందుష్పరోద్ధారం - ఆస్తాంతిష్ఠతునామేతిసూచితంకపరుత్తైకదే శివిద్వేషిత్వం - నానావిధానాంసగుణత్వనిర్గుణత్వద్వైతాద్వైతప్రతిపాదకానాం - అన్యోన్యంకలహాయమానానాంవిరుధ్యమానానాం - అవిరోధస్యసాధనేనతాత్పర్యవర్ణనేనసాధుభావం ఏకవాక్యత్వం - ననువిరుద్ధానాంశ్రుతయః - కిమేతత్సాధుభావసాధనేనేత్యతఆహ । ప్రసిద్ధమితి ॥ ౩౭ ॥ నిత్యమితి ॥ యస్మిన్నతే - గుణౌఘటకత్వంసప్తమ్యర్థః - ఇతరేషాం చతుర్ణాం విమోజ్యం - నైర్గుణ్యవాదాః బ్రహ్మణో గుణాభావబోధకభాగాః - అనాదిమధ్యాంతవిహీనమేకమజరంవీతశోకమజరంబ్రహ్మేత్యాదయః హేయగుణానాం దోషాణాం అవధూననే అభావస్థాపనేపరాః ప్రవ

విధానాంశ్రుతీనాం అవిరోధసాధనేనసాధుభావంప్రకట
యంతీమఖిలగుణాభిరామాం రామానుజపరస్వతీమభినం
దామి । ప్రసిద్ధంహిసంధిమిచ్ఛంతిసాధవఇతి ॥ ౩౭ ॥ ని
త్యంహేయగుణావధూననపరానైర్గుణ్యవాదాశ్శ్రుతా
ముఖ్యార్థాస్సగుణోక్తయశ్శుభగుణప్రఖ్యాపనాద్బ్రహ్మ
ణః । అద్వైతశ్రుతయోవిశిష్టవిషయానిష్కృష్టరూపా

ణాః - లక్షణావృత్త్యా రూఢకా ఇత్యర్థః - భవంతీతిసర్వత్రయోజ్యం - సగుణోక్తయస్తుసర్వతః పాణిపాదంతత్సహస్రశీర్షాపురుషఇత్యాదయః - బ్రహ్మణః - శుభానాంలోకోత్తరాణాం గుణానాం సర్వతః పాణిపాదత్వాదీనాంప్రఖ్యాపనాత్ వ్యవస్థాపనాత్ - ముఖ్యార్థాః - అద్వైతశ్రుతయః తత్త్వమసిఅహంబ్రహ్మాస్మీత్యాదయః - జీవబ్రహ్మణోరైక్యప్రతిపాదకాః - విశిష్టః సూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టస్యేశ్వరస్యస్థూలచిదచిద్విశిష్టస్య జీవస్యచ అభేదః విషయః లక్షణయాప్రతిపాద్యః యాసాంతథోక్తాః - భేదోక్తిస్తు - నిష్కృష్టం ఉక్తవిశేషణశూన్యంరూపంస్వరూపంయయోస్తాజీవేశ్వరావాశ్రయౌప్రతిపాద్యౌయస్యాస్సాదృశీభవతి తత్తస్మాత్ - రామానుజీయంతన్మతం

వైష్ణవవిశిష్టాద్వైతశాస్త్రం - ఇహఅఖిలశ్రుతిహితం - వైగుణ్య నిరసనాదితిభావః ॥ ౩౯౦ ॥ అవితథమితి ॥ ఏతస్య రామానుజస్య మతే అభినివిష్టాః ఉత్కటానురక్తాః ॥ ౩౯౧ ॥ హత్వేతి ॥ వనానిగిరయశ్చనిలయః నివాసఃయేషాంతే - యేతస్కరాఃకిరాతశబరాదయః - ద్విజాదీన్ చతుర్వర్ణాన్ మార్గే ఆరణ్యకే - హత్వా - అఖిలమపి తేషాంధనంహృత్వా - అతిదృప్తామదవృత్తాదురాచారాశ్చభవంతి - ఉక్తేభ్యో అన్యేచయేనీచాఃకులేనగుణేనచ అధమాంభవంతి - హంతేతిఖేదే - తేషామేషాంబ్రహ్మహంత్రాదీనాం - ఝటితిసద్యః - అవి

> శ్రయాఖ్యోక్తిస్తదిహాఖిలశ్రుతిహితం రామానుజీయంమ
> తం ॥ ౩౯౦ ॥ కృశానుః ॥ అవితథమేతత్తథాపియఇమేసం
> చరంత్యాచార్యపురుషసమాఖ్యాతా ఏతన్మతాభినివిష్టాశ్శి
> ష్టాస్తేషామేషాగీతినరోచతేవివేచకేభ్యః ॥ ౩౯౧ ॥ త
> థాహి ॥ హత్వామార్గేద్విజాదీనఖిలమపిధనంహంతహృ
> త్వాతిదృప్తామర్త్యవృత్తాస్తస్కరాయేవనగిరినిలయాయేచనీ
> చాఇహాన్యే । కృత్వాచక్రాంకమేషాంఝటితివిదధతఃకిం
> చమంత్రోపదేశంతద్దత్తైరేవవిత్తైర్దధతితనుమమీవంశ
> పారంపరీతః ॥ ౩౯౨ ॥ కించ ॥ జారాంశ్చోరాన్కిరా
> తాన్జనపదమథనాన్రాజపాశాన్మహీశాన్ శిష్యాన్కృ

చాత్రైవగుణదోషానిత్యర్థః - చక్రాంకంకృత్వా- కించ - మంత్రస్యనారాయణాష్టాక్షరస్య ఉపదేశం - విదధతఃకుర్వంతస్సంతః - అమీఆచార్యపురుషాః- తైఃకిరాతాదిభిః దత్తైరేవనతుశిష్టదత్తైః-విత్తైః తనుం - వంశస్యపారంపరీతఃపారంపర్యేణ - సార్వవిభక్తికస్తసిః - దధతివర్ధయంతీత్యర్థః ॥ ౩౯౨ ॥ జారానితి ॥ శ్రుతినయవిధురాః వేదమార్గదూరాః - అతఏవ - యేమీఆచార్యపురుషాః - జారాన్ చోరాన్కిరాతాన్ - జనపదమథనాన్ దేశధ్వంసకాన్ - అతఏవ- రాజపాశాన్ రాజాధమాన్ - మహీశాంశ్చ - శిష్యాన్కృత్వా - శ్రీ

తిమత్తాస్సంతః - తద్గతవిత్తైరేవేతిభావః - బ్రహ్మనిష్ఠైరపిశ్రోత్రి
యైస్సాకంసహనోభుంజతే - కించ - తేషాంశ్రోత్రియాణాం అగ్రేవి
నతింసకృదేకవారమపినకుర్వతే - యతస్తతః అవిమూషాంఅపండితా
నాం - అమీషాం - సంకేతేనస్వీయవ్యవస్థయైవ - నతువేదశాస్త్ర
విచారైస్సిద్ధం - ఇదంఆచార్యపుంస్త్వం - శ్లాఘ్యమితికాకుః - అశ్లా
ఘ్యమేవేత్యర్థః ॥ ౩౬౩ ॥ అహోఇతి ॥ అభిజనస్యకులంవ్యా
మోహః అజ్ఞానం - అనివర్త్యఃదుర్నివారః ॥ ౩౬౪ ॥ ఆచారస్యే
తి ॥ స్వయంశుద్ధాచారజుషః - జితేంద్రియతయాశ్రేష్ఠాశ్చ స్వయమి

త్వాతిమత్తాశ్శ్రుతినయవిధురాశ్శ్రోత్రియైర్బ్రహ్మనిష్ఠైః
సాకంనోభుంజతేహి సకృదపివినతింకుర్వతేఽగ్రేనతేషాంసం
కేతైనైవసిద్ధంతదిదమమీషాంశ్లాఘ్యమాచార్యపుంస్త్వం
౩౬౩ ॥ అహోమహానయమభిజనవిద్యాసంపన్నానామ
ప్యేషామప్యనివర్త్యోవ్యామోహః ॥ ౩౬౪ ॥ ఆచారస్య
దవీయసాంఘనతృషామజ్ఞాతవేదార్థానాంకామాతంకక
ళంకపంకిలహృదాంకేషాంచిదేషామమీ । శుద్ధాచారజుషో
జితేంద్రియతయాశ్రేష్ఠాస్స్వయంసూరయఃశిష్యత్వంయ
దుశంతితత్కిలకలేస్సామ్రాజ్యమత్రోర్జితమ్ ॥ ౩౬౫ ॥
కించ ॥ స్వయంతరితుమక్షమః కిమపరానసౌతారయేదితిస్వ

సూరయః పండితాః ఆచారస్య - దవీయసాంఅతిదూరాణాం - ఘన
తృషాంఅర్థాశాపరతంత్రాణాం - కామాతంకఃమన్మథవికారఏవక
ళంకః మాలిన్యం తేనపంకిలం కలుషంహృన్మనః యేషాం తేషాం - అజ్ఞా
తవేదార్థానాంచాపి - కేషాంచిత్ ఆచార్యపురుషాణాం - కింశబ్దోఽగ
ర్హాయాం - శిష్యత్వంయత్ ఉశంతివాంఛంతిప్రాప్నువంతీత్య
ర్థః - తస్మాత్ అత్రఉక్తార్థే - కలేస్సామ్రాజ్యంప్రభుశక్తిః-ఊ
ర్జితం అప్రతిహతంకిల ॥ ౩౬౫ ॥ స్వయమితి ॥ స్వయంతరితుమ
క్షమః అశక్తః- అసావాచార్యపురుషః - పరాన్కథంతారయేత్ - ఉ

భయత్ర భవాన్నిమితి శేషః - ఇత్యుక్తప్రకారం స్వయమచింతయన్ బుధః పామరోవా - జడం మూఢమాచార్యపురుషం - పుస్తకానామాడంబరైః ఆటోపైః - బహుభిరుపకరణైః అర్ఘ్యపాద్యపాత్రాదిభిరన్వితైః - బహులైరనేకైః దేవతానాం గణేశకృష్ణాదీనాం విగ్రహైః ప్రతిమాదిభిః - భృశం నితరామనిశ్రాంతం తస్మాత్ - ధనానాం వ్యయమగణయన్ అప్రయోజనత్వేనచలఘయంశ్చసన్ - గురురితి మత్వా ఆచార్యత్వేన - ఆశ్రయతి ॥ ౩౯౬ ॥ అమలేతి ॥ ఇమే పామరాః - అమలమతిషు శుద్ధచిత్తేషు - అనేకేషు బుధేషు లోకే జాగరూకేషు విద్యమా

> యమచింతయన్నగణయన్ ధనానాం వ్యయం । జడం గురురి
> తి భృశం శ్రయతి పుస్తకాడంబరైః బహూపకరణాన్వి
> తైర్బహులదేవతావిగ్రహైః ॥ ౩౯౬ ॥ కించ ॥ అమల
> మతిషు లోకే జాగరూకేష్వనేకేష్వపి నిజగురువంశోత్పత్తి
> మేవావలోక్య । విగతశుభచరిత్రం వేదశాస్త్రానభిజ్ఞం క
> మపి గురురితి మే కష్టమారాధయంతి ॥ ౩౯౭ ॥ అపరమపి
> కలేరాకర్ణయ చమత్కారం ॥ ౩౯౮ ॥ సమ్యక్శిష్యజనం
> పరీక్ష్య బహుభిస్సంవత్సరైరుత్సుకం శుశ్రూషాభిరుపాది
> శన్ ప్రముదితాః పూర్వే భువి శ్రుతం । ఆరాధ్యేషు సమర్ప

నేషు - సత్స్వపి - నిజానాం పితృపితామహాదీనాం యో గురుః పూర్వతనః తస్య వంశే ఉత్పత్తిం జన్మైవేత్యేవకారేణ వక్ష్యమాణగుణవ్యవచ్ఛేదః - విగతశుభచరిత్రం వేదశాస్త్రానభిజ్ఞం కమప్యాచార్యపురుషం - అపిగర్హణీయం - గురురితి - ఆరాధయంతి పూజయంతి - కష్టం అన్యాయం ॥ ౩౯౭ ॥ అపరమితి ॥ చమత్కారం ప్రభావం ॥ ౩౯౮ సమ్యగితి ॥ పూర్వే యుగాంతరస్థాః వసిష్ఠవామదేవాదయః - భువి ఉత్సుకం విద్యాగ్రహణతత్పరం - అత ఏవ శిష్యజనం బహుభిస్సంవత్సరైః శుశ్రూషాభిః సమ్యక్పరీక్ష్య - ప్రముదితాస్సంతః - ఉపాదిశన్ తస్మై విద్యాముపదిష్టవంత ఇతి శ్రుతం - పురాణాదిష్వితి భావః - అథ

నాతు - ఆచార్యఏవ - అవినతాన్ జనాన్ - భూరితమైః అన్నైఃబహు సంవత్సరైః - ఆదరాదిష్టానాంవస్త్రాలంకారభక్ష్యాదీనాంసమర్పణై రారాధ్య ఆవర్జయిత్వా - క్రమేణాతికష్టేన- ప్రసహ్యబలాత్కృత్య - శిష్యాన్ లభతే కురుతఇత్యర్థః॥ ౩౯౯॥ ౪౦౦॥ భవేతి॥ భవజలధౌనిమజ్జతాంసజ్జనానాం ఉజ్జీవనార్థం తారణాయ - జగతి - మహతివంశేజాతవంతః - అతఏవమహాంతః - కృతినఃధన్యాః - ఏతే ఆచార్యపురుషాః - ప్రపదనంశరణాగతిరేవధనం తేనకృష్టాఃవత్సలాస్సంతః - కతికియతఃజ్ఞానహీనాన్ - పంచానాంసంస్కారాణాం తాపః

క్షైరవినతానాచార్యఏవాదరాదన్నైర్భూరితమైః ప్రసహ్య
లభతేశిష్యాన్ క్రమేణాధునా ॥ ౩౯౯ ॥ విశ్వావసుః॥
మందమనీషమహాపురుషానేవంమాదుదుషః ॥ ౪౦౦ ॥ భ
వజలధినిమజ్జత్సజ్జనోజ్జీవనార్థం జగతిమహతివంశే జాత
వంతోమహాంతః। ప్రపదనధనకృష్టాఃపంచసంస్కారదానా
త్కతినకృతినఏతేజ్ఞానహీనాన్ పునంతి ॥ ౪౦౧ ॥ కించ ॥
ఆచార్యాఃపురుషామహత్తరకులేష్వబ్జాక్షదాస్యోజ్జ్వలానా
వస్సంసృతివారిధేఃపరమమీ నావాతరిష్యన్యది। అప్రా
ప్తాచ్యుతదాస్యవృత్తయఇహావిజ్ఞాతమంత్రోత్తమాస్సర్వే

పుండ్రఃతథానామమంత్రోయాగశ్చపంచమఇతితన్మతప్రసిద్ధానాం దానాన్న పునంతిపునంత్యేవేత్యర్థః - సజ్జనోజ్జీవనార్థమిత్యుక్త్యా త్పరాదీనాంసజ్జనత్వస్యశశవిషాణప్రాయత్వాన్న హత్వా మాగఇత్యాదిశ్లోకోక్తదూషణోద్ధారఇతిధ్యేయం॥ ౪౦౧ ॥ ఆచార్యా ఇతి॥ సంసృతివారిధేస్సంసారాబ్ధేః - నావఃపరం - అబ్జాక్షస్యవిష్ణోః దాస్యోజ్జ్వలాఅమీఆచార్యాఃపురుషాః - మహత్తరేషుకులేషు తిరుమలకందాళాదిషు - నావాతరిష్యన్ నజాతవంతోయది - తర్హి- ఇహభువి - కలౌ - సర్వేపి - అప్రాప్తాచ్యుతదాస్యవృత్తయః - అవిజ్ఞాతమంత్రోత్తమాః - అతస్తతనవశ్చసంతః- అధఃఅపతిష్యన్ నిర

రొపతితాఅభవిష్యన్ - తరతిపతతోః హేతుహేతుమద్భావేల్లృజ్ ॥
౪౦౨ ॥ నన్వేవమపితస్కరాదీనాంప్రపత్త్యాదిరాహిత్యేనసంస్కారే
ష్వనధికారాత్తేషాంతత్కరణమతినిందితమేవేత్యత్రాహ ॥ తాపా
దిభిరితి - సపాపాం - జనతాంజనసమూహం - తాపాదిభిస్సంస్కారైః-
పునతాంపవిత్రీకుర్వతాం - మహాత్మనామేషామాచార్యపురుషాణాం
దోషః అనధికారిశిష్యసంస్కారకృతః - భవతిచేత్ - ఏషఃదోషః-దు
ష్టాన్నపాపాత్మనః పునతఃగాంగపూరస్యాపిసమః - తస్యాపిభవేదేవే
త్యర్థః-అతఃగంగాప్రవాహస్యపావనీకరణంయథా నాధికారివిశేషని

తర్హికలావత్తతనవో హంతాపతిష్యన్నధః॥ ౪౦౨ ॥తా
పాదిభిస్సపాపాంపునతాంజనతాంమహాత్మనామేషాం।దో
షశ్చేదేషసమోదుష్టాన్పునతోపిగాంగపూరస్య ॥ ౪౦౩ ॥
ఇదంచావబోద్ధవ్యం ॥ ౪౦౪ ॥ సద్వంశప్రభవశ్చరిత్రర
హితోప్యాగృత్యఏవోత్తమైస్సాధ్వాచారయుతోపిదుష్కు
లభవస్సభ్యేషునాభ్యర్హితః। సాలగ్రామమకృత్రిమం
పటుమతిస్సల్లక్షణాయుక్తమప్యాదత్తేనతులక్షణాఢ్యమపి
తంచక్రోజ్జ్వలంకృత్రిమం॥ ౪౦౫ ॥ సవినయమంజలిం
బద్ధ్వా॥ ౪౦౬ ॥ శిష్యార్పితేనశుచినాద్రవిణేనతుష్టాశ్శిష్టా

యంత్రితంతథైవమహాత్మనామితిభావః ॥ ౪౦౩ ॥ ౪౦౪ ॥ సదితి॥
చరిత్రరహితః ఆచారశూన్యోపి - సద్వంశప్రభవః - ఉత్తమైరాదృ
త్యఃస్వీకరణీయ ఏవ - సాధ్వాచారయుతోపి - దుష్కులభవః- సభ్యే
షుతన్మధ్యే - నాభ్యర్హితః నపూజ్యః - సద్భిర్లక్షణైర్బిలచక్ర
శుద్ధ్యాదిభిః అయుక్తమపి - అకృత్రిమం - సాలగ్రామం - పట్వీగు
ణాగుణపరిశీలికామతిర్యస్యసః బుధః - ఆదత్తేస్వీకరోతి - గుణాఢ్యం
చక్రోజ్జ్వలమపికృత్రిమంసాలగ్రామంతునాదత్తే - తస్మాత్ - అమ
లమతిష్విత్యాదిశ్లోకోక్తమాపణోద్ధారమిదమితిధ్యేయం ॥ ౪౦౫ ॥
౪౦౬ ॥ శిష్యేతి ॥ శుచినాన్యాయార్జితేన - శిష్యార్పితేన - ద్రవిణే

సధనేన - తుష్టాః - ముకుందస్య శరణాగతిః ప్రపత్తిరేవ ధర్మస్తస్మిన్ని ష్ఠాః - సతాం సంప్రదాయే ఆచారే యే నియమాః స్నానసంధ్యాదయః తైః ప్రయతాః పరిశుద్ధాశ్చ యే భవంతి - తేభ్యః వరవైష్ణవేభ్యః - నమాంసి నమస్కారాన్ - కరవై కుర్యాం ॥ ౮౦౭ ॥ ౮౦౮ ॥ ఏషేతి ॥ ఏషా సరసీ - దోషాః పాపాన్యేవ ఆశుగా బాణాస్తైరార్తాత్మనాం ఖిన్నచిత్తానాం - విశల్యకరణీ శరీరాంతర్గతాయుధఖండనిస్సారకౌషధీవిశేషః - కైరవిణీసంజ్ఞావతీ - తిరువల్లికేణీతి భాషానామ - ఏతస్యాః కైరవిణ్యాః రోధసి తీరే - హరిః పార్థసారథిరితి ఖ్యాతస్స -

ముకుందశరణాగతిధర్మనిష్ఠాః । సత్సంప్రదాయనియమప్ర
యతాస్సదా యే తేభ్యో నమాంసి కరవై వరవైష్ణవేభ్యః ॥
౮౦౭ ॥ ఇతి విమానమన్యతః ప్రస్థాపయన్న గ్రతో దృష్ట్వా

౮౦౮ ॥ ఏషా కైరవిణీ విశల్యకరణీ దోషాశుగార్తాత్మనా
మేతద్రోధసి పార్థసారథిరితి ఖ్యాతస్సమింధే హరిః । య
త్పాదాంబుజచుంబినాం సురపతేః కోటీరగారుత్మతస్తోమా
నాం తులసీదళప్రకరతో నో వేద భేదం జనః ॥ ౮౦౯ ॥ అత్ర
వసంతస్సంతశ్చిరంతనోక్త్యంతచింతనాశ్రాంతాః ॥ ఆత
న్వంతస్సుచరితమాతన్వంత్యపి భ్రాంతిమాసధనాః ॥ ౮౧౦ ॥

సమింధే ప్రకాశతే - యస్య పార్థసారథేః పాదాంబుజం చుంబంతి స్పృశంతీతి చుంబినాం - సురపతేః ఇంద్రసంబంధినాం - కోటీరే కిరీటే గారుత్మతస్తోమానాం మరకతపుంజానాం - తులసీదళానాం ప్రకరతః సమూహాత్ - భేదం జనో నో వేద న జానాతి - నేమాని మరకతాని - కింతు - భక్తార్పితతులసీదళాన్యేవేతి భ్రమతీత్యర్థః ॥ ౮౦౯ ॥ అత్రేతి ॥ అత్ర కైరవిణీతీరే - వసంతః - చిరంతనోక్త్యంతానాం ఉపనిషదాం చింతనేన అర్థపర్యాలోచనేన అశ్రాంతా అవిచ్ఛిన్నాః - అవిచ్ఛిన్నతదాలోచనా ఇత్యర్థః - మానధనాస్సంతః - ఆతన్వంత యావజ్జీవం - సుచరితం సత్కర్మ - ఆతన్వంతః కుర్వంతస్సంతః - విభాం

తి ॥ ౪౧౦ ॥ అస్త్వితి ॥ పరికలితంగుణానాంసౌశీల్యా దీనాంప్రక
ర్షేణహానంత్యాగఃయైస్తాదృశాఃహూణాః శ్వేతనరాః ప్రాయాఃబ
హుళాఃయేషాంతాదృశైర్హేయైస్త్యాజ్యైఃజనైఃనిబిడస్య సాం
ద్రస్యనగరవిశేషస్య చెన్నపట్టణస్యసన్నికర్షఃసాన్నిధ్యంకుత్ర తత
మాఅతినింద్యాః ॥ ౪౧౧ ॥ హూణాఇతి ॥ కరుణాహీనాఅతఏవహూ
ణాః బ్రాహ్మణగణంతృణవన్నగణయంతినిరాకుర్వంతీత్యర్థః- తేషాం
హూణానాందోషాఃవాచాంపారేవక్తుమశక్యా ఇత్యర్థః - యేహూ

కృశానుః ॥ అస్తుతథాపిప్రకలితగుణప్రహాణహూణప్రా
యహేయజననిబిడనగరవిశేషసన్నికర్ష ఏవాత్రమహా
దోషః । దుర్లభాఃఖలుహూణేభ్యఃకుత్ర తతమాలోకే ॥
౪౧౧ ॥ హూణాఃకరుణాహీనాఃతృణవద్బ్రాహ్మణగణం
నగణయంతి తేషాందోషాః పారేవాచాం యేనాచరంతిశౌ
చమపి ॥ ౪౧౨ ॥ పునస్సనిర్వేదంవిధిముద్దిశ్య ॥ ౪౧౩ ॥
శౌచత్యాగిషుహూణకాదిషు ధనంశిష్టేషుచక్లిష్టతాందు
ర్మేధస్సుధరాధిపత్యమతులందక్షేషుభిక్షాటనం । లావ
ణ్యంలలనాసుదుష్కులభవాస్వగ్ర్యాసునీరూపతాంకష్టం
సృష్టవతాత్వయాహతవిధేకిన్నామలబ్ధంఫలం॥ ౪౧౪ ॥
విశ్వావసుః॥ ఏహిత్వమేతేష్వపిగుణగ్రాహిత్వం॥౪౧౫॥

ణాః - శౌచంగుదప్రక్షాళనమపినాచరంతినకుర్వంతి ॥ ౪౧౨ ॥ ౪౧౩
శౌచేతి ॥ శిష్టేషుసదాచారసంపన్నేషుక్లిష్టతాందారిద్ర్యందుర్మేధ
స్సుమందబుద్ధిషు - అతులందక్షేషుఅత్యంతంబుద్ధికుశలేషు - భిక్షా
ర్థంఅటనంసంచారం - దుష్కులభవాసుమ్లేచ్ఛాదికులజాసు - లలనా
సుస్త్రీషు - లావణ్యంసౌందర్యం - అగ్ర్యాసుబ్రాహ్మణకులజా
సు - లలనాసు - నీరూపతాంకురూపత్వంచ - కష్టం అన్యాయ్యం - సృ
ష్టవతానిర్మితవతా - హేహతవిధే - త్వయా - కింనామఫలంలబ్ధం ॥
౪౧౪ ॥ ౪౧౫ ॥ ప్రసహ్యేతి ॥ అమీహూణాః - పరేషాంధనౌఘం

అన్యాయతః - ప్రసహ్యబలాత్కృత్య - నహరంతి - మృషావచోనృతవచనంనవదంతి - అద్భుతంవస్తుకాచపాత్రోపలోచనాది - విరచయంతినిర్మిమతే - కృతంఆగః అపరాధఃయైస్తేషాం - దండనం- యథావిధిశాస్త్రమనతిక్రమ్య - విదధతి - యతస్తతః - అపగుణానాంసమస్తదోషాణామాకరేషు స్థానేషు హయాణేషు - అమూన్గుణానపి ఉక్తవిధాన్గృహాణజానీహి ‖ ౨౧౬ ‖ ౨౧౭ ‖ ఇయమితి ‖ కరిశిఖరిణః హస్తిశైలస్య - కాపిమనోజ్ఞా - కాంచీరశనా - తమఖిలోవర్తమానేత్యర్థః - ఇయంనగరీ - కాంచీనామభవతి - గరీయస్యాంలోకోత్తరా-

ప్రసహ్యానహరంత్యమీపరధనౌఘమన్యాయతోవదంతిన
మృషావచోవిరచయంతి వస్త్వద్భుతం । యధావిధికృతాగ
సాంవిదధతిస్వయంగండనంగుణానపగుణాకరేష్వపిగృహా
ణహయాణేష్వమూన్ ‖ ౨౧౬ ‖ ఇతివిమానమితఃప్రతీచ్యాం
దిశియోజనపంచకమతిక్రమ్యపురతోదృష్ట్వా సామోదం ‖
౨౧౭ ‖ ఇయంకాంచీకాంచీకరిశిఖరిణఃకాపినగరీగరీయస్యాం
యస్యాంవిహరణజుషాంపక్ష్మలదృశాం । ముఖందర్శందర్శంరజనికరమాదర్శమమలస్వరూపంకెపంకేరుహమపి
ననిందంతిరసికాః ‖ ౨౧౮ ‖ సుమనోజనవాదరణస్థానం
సద్రూపశోభినీసేయం । సురతాభ్యుదయవిధాత్రీశుభకాం

ణాం - యస్యాంకాంచీనగర్యాం - విహరణజుషాం - పక్ష్మలదృశాం స్త్రీణాం - ముఖం - దర్శందర్శందృష్ట్వాదృష్ట్వా - కేరసికాః - అమలస్వరూపమితిచంద్రేదర్పణే ఎవయోజ్యం - రజనికరంచంద్రం - ఆదర్శందర్పణం - పంకేరుహంపద్మమపి - ననిందంతి- సర్వేపినిందంత్యేవేత్యర్థః ‖ ౨౧౮ ‖ సుమనఇతి ‖ సుష్ఠుమనోజస్యమన్మధస్యనవం ఆదరణంయస్యతచ్చతత్ స్థానం - మన్మథవాసఇత్యర్థః - సుమనసాంపండితానాంజనానాం వాదః శాస్త్రీయచర్చావరణఃయుద్ధంతస్యస్థానంచ - సద్రూపేణ - సద్భిద్రుమైః ఆమ్రపనససనారికేళాదిభిః

శ్చ - ఉపశోభత ఇత్యుపశోభినీ - సురతస్య - సురాణాం భావస్సురతా
తస్యాః దేవత్వస్యచ - అభ్యుదయం విధత్త ఇతి విధాత్రీ - సేయంశుభా
కాంచీ స్త్రీ కటిః నగరీచ - చేతః సాధు రంజయతి ॥ ౪౧౯ ॥ నగరీమితి॥
నగరీం దక్షిణేన కాంచ్యాః దక్షిణతః - ఏనపాద్వితీయేతి ద్వితీయా - భగ
వతః వరదరాజస్య - కరుణాఝరీ దయారసప్రవాహ ఇవస్థితా - శై
వలినీ నదీ ॥ ౪౨౦ ॥ మాధుర్యేతి ॥ మాధుర్యస్య అధ్యయనార్థం స్వీ
కారాయ ఉపపన్నాః మధునిష్యందాః తటతరుపుష్ప రస బిందవః యే
షు తాని - మందానిలేన వ్యాలోలం తతటయోశ్చారుభూరుహాణాం శి
ఖాభ్యః నిష్పాఽనియాని పుష్పాణి తేభ్యః అధికైరతిధవళైః - ప్రవృ

చీ సాధు రంజయతి చేతః ॥ ౪౧౯ ॥ నగరీమేనాం దక్షిణేన క
రుణాఝరీవ భగవతో వేగవతీ నామ ప్రవహతి పావనీ శైవలి
నీ ॥ ౪౨౦ ॥ మాధుర్యాధ్యయనోపపన్న మధునిష్యందా
నిమందానిల వ్యాలోలత్తటచారుభూరుహశిఖానిష్పాతిపు
ష్పాధికైః । డిండీరైః స్మితవంతి పాంతు దురితాద్వేగాపగా
యాస్స్ఫురద్వేగోద్వర్జిత వాజిమేధముఖకృద్వేధాంసి పా
థాంసి నః ॥ ౪౨౧ ॥ ఇతశ్చ సఖి చక్షుర్నిరూప్యతాం ॥ ౪౨౨ ॥
య ఏష రాజత్కటకస్సదాలిభిః సమాశ్రితః శోభనదానసం

ద్ధిరేవేత్యర్థః - డిండీరైః ఫేనైః - స్మితవంతీవేత్యుత్ప్రేక్షా గమ్యా -
స్ఫురతా వేగేన ఉద్వర్జితః యజ్ఞభంగేన దుఃఖాయితః వాజిమేధం అ
శ్వమేధం నామ మఖం కరోతీతి తత్కృత్ వేధాః బ్రహ్మా యేషాం తాని -
వేగాపగాయాః వేగవత్యా నామ నద్యాః - పాథాంసి - దురితాత్ - నః
అస్మాన్ పాంతు రక్షంతు - పురాకిల బ్రహ్మాణి కాంచ్యామశ్వమేధకారిణి
తద్విఘ్నాయ సరస్వతీ వేగవతీ నామ నదీభూత్వా యజ్ఞవేదిమావృణో
తి స్మ । కాంచీమాహాత్మ్య ప్రసిద్ధా కథాత్రానుసంధేయా ॥ ౪౨౧ ॥
ఇతఇతి ॥ నిరూప్యతాం ప్రదృశ్యతాం ॥ ౪౨౨ ॥ య ఇతి ॥ య ఏష శైలః
సతామాళిభిః పంక్తిభిః - సదాఽలిభిః భృంగైశ్చ - రాజకటకః నితం

బదేశః యస్యసః - రాజంతౌకటౌకుంభౌయస్యతత్ ఇతిచ- శోభనా
నాంశుభానాందానస్యవితరణస్య - శోభనస్యమదజలస్యచ - సంపదా
సమృద్ధ్యా - సమాశ్రితశ్చ - నిత్యంశుద్ధంనిర్మలం - తంలోకప్రసిద్ధం-
వరదంభగవంతం - వరదంతంచ- ఉద్వహన్ - అతఏవయథార్థనా
మా-సఃగజభూభృత్ హస్తిశైలః-గజరాజశ్చ-ఈక్ష్యతేదృశ్యతే ౪౨౩
౪౨౪ ॥ ద్విపేతి ॥ ద్విపాచలంహస్తిశైలం - ఉపాశ్రితం- త్రిదశపా
దపస్వర్గవ్యోః కల్పవృక్షకామధేన్వోః త్రపాకరం - దానేనేతిభా
వః - దిగధిపానింద్రాదీనవతీత్యవనం - పావనం - కృపయాదయార

సదా। సనిత్యశుద్ధంవరదంతముద్వహన్యథార్థనామాగజ
భూభృదీక్ష్యతే॥ ౪౨౩ ॥ సభక్తిప్రకర్షమంజలింబధ్వా॥
౪౨౪ ॥ ద్విపాచలముపాశ్రితంత్రిదశపాదపస్వర్గవీత్ర
పాకరముపాస్మహే దిగధిపావనంపావనం। కృపాశిశిరలో
చనంకృతభవవ్యథామోచనంవపాసురభిళాధరంవరదనా
మధామస్థిరం ॥ ౪౨౫ ॥ కృశానుమామంత్ర్య ॥ ౪౨౬ ॥

వరదంభో భజసతతంశరదంభోరుహవిలోచనందేవం। వర
దంభోపహతికరం హరదంభోళిధరముఖ ముఖాశనుతం ॥
౪౨౭ ॥ పునఃసానుస్మరణరోమాంచం ॥ ౪౨౮ ॥ తాపత్ర
యప్రశమనాదమృతంగృహీతుంతామేవవైధహాయమేధవ

సేనశిశిరలోచనంఆర్ద్రకటాక్షం- వపయాబ్రహ్మశ్వమేధీయయా
సురభిళః సుగంధిః అధరఃయస్య తత్ - వరదనామ - ధామవైష్ణవంతే
జః - ఉపాస్మహేభజామహే ॥ ౪౨౫ ॥ ౪౨౬ ॥ వరదమితి ॥ భోకృ
శానో - శరది ఋతౌఅంభోరుహే ఇవవిశాలేలోచనేయస్యతం - ప
రేషాంశత్రూణాందంభస్యగర్వస్య ఉపహతికరంనాశకరం - హరః
దంభోళిధరః ఇంద్రః తౌముఖే అగ్రేయేషాంతైః మఖాశైర్దేవైర్నుత
తం - వరదందేవం - సతతంభజ ॥ ౪౨౭ ॥ ౪౨౮ ॥ తాపేతి ॥ తాపా
నాంఆధ్యాత్మికాధిభౌతిక ఆధిదైవికానాంత్రయస్యప్రశమనాత్ - నా

శంప్రాప్స్యతీత్యర్థో ప్రపంచమిమా - అమృతం మోక్తుం గృహీతుం - విధే
బ్రహ్మణోయం వైధః హయమేధః తత్సంబంధినీం వపామేవ - ఉపా
సేభజే - యాం వపాం - అంభోధిజాయాః లక్ష్మ్యాః అధరస్య సుధాతు
ల్యేన రసేన వాసితేన సురభితేన - వరదరాజస్య ముఖాంబుజేన - చుం
బితాం - తామితిసంబంధః ॥ ౮౨౯ ॥ ౮౩౦ ॥ భువనేతి భువనానాంలో
కానాంవహనంపాలనంజలేన ప్రవహణంచశీలంస్వభావఃయస్యాస్సా
సింధురః గజః అగః శైలః సింధూ సముద్రః రాగః ప్రేమా చతం - భజంతీ
ప్రాప్నువంతీ - వరదమూర్తిర్వేగాపగా చ - సాధుజయతిద్వితీయా

పాముపాసె । అంభోధిజాధరసుధారసవాసితేనయాచుం
బితావరదరాజముఖాంబుజేన ॥ ౮౨౯ ॥ పునఃసానందం ॥
౮౩౦ ॥ భువనవహనశీలాసింధురాగంభజంతీ జయతివరద
మూర్తిస్సాధువేగాపగాచ । దమయితుమవతీర్ణాధాతృయ
జ్ఞంద్వితీయాసఫలయితుమిహాద్యాసాదరాప్రాదురాసీత్
౮౩౧ ॥ కృశానుః ॥ వయస్య తదేవంజయానభిజ్ఞేతస్మిన్నజ
యతీత్యుక్తిరయుక్తా । సవనసఫలీకరణఘణితిరపితత్ప్రతి
కూల్యభాజినినోచితా ॥ ౮౩౨ ॥ తథాహి ॥ అజయజ్ఞోద్భ
వేతస్మిన్కథంనామజయజ్ఞతా । సవనాశానుకూలేకాసవసా

వేగాపగా - ధాతుః బ్రహ్మణః యజ్ఞమశ్వమేధం - దమయితుంనాశ
యితుం - ఇహకాంచ్యాం - అవతీర్ణా ఆవిర్భూతా - ఆద్యాతువరద
మూర్తిః ధాతృయజ్ఞంసఫలయితుంసఫలంకర్తుం - సాదరాసతీ - ప్రా
దురాసీత్ ॥ ౮౩౧ ॥ వయస్యేతి ॥ సవనంయజ్ఞః ॥ ౮౩౨ ॥ ఉక్తమే
వార్థంపద్యతోనుగృహ్ణాతి ॥ అజేతి ॥ జయంసర్వోత్కర్షంనజానాతీ
త్యజయజ్ఞః - అజస్యబ్రహ్మణోయజ్ఞశ్చ - తతఃఉద్భవే - తస్మిన్వరదే
జయజ్ఞతాకథంనామ - నాస్త్యేవేత్యర్థః - తజ్జనకస్యైవతదభా
వాదితిభావః - సవస్యయజ్ఞస్యనాశానుకూలే - సవనాశానాందేవా
నాం అనుకూలేచ - సవస్యయజ్ఞస్యసాఫల్యకారితాకా - నాస్త్యేవేత్య

ర్థః - అత్ర కేచన వైష్ణవాః - పూర్వార్ధేకథంనామేత్యత్ర - కథం న- అమ - ఇతిఛిత్వా - హేఅమభాగ్యగహితకృశానో - తస్మిన్వరదే జయజ్ఞాతా - కథంనాస్తీతి కాకుః - అస్త్యేవేత్యర్థః- ఇతిఉత్తరార్ధే చ - కానవేత్యత్ర అకారంప్రశ్లిష్య - అసవసాఫల్య కారితాకేతి కాకుః - నాస్త్యేవ - అపితుసవసాఫల్యకారితైవాస్తీత్య ర్థాంతరంచాతుర్యాత్ కల్పయంతి॥ ౭౩౩॥సఖఇతి॥శ్లిష్యంత్యర్థాద్వయాదికమత్రేతి శ్లేషాః అనేకార్థవాచకాశ్శబ్దాః తేషాంభంగ్యానిత్యా - సకలానాం హేయానాందోషాణాంప్రత్యనీకతావిరోధతైవ ॥ ౭౩౪ ॥ పద్మేతి॥ పద్మానాంపద్మాయాలక్ష్మ్యాశ్చఉల్లాసవిధాయిని ప్రకాశకే - సత్ఫల్యకారితా ॥ ౭౩౩ ॥ విశ్వావసుః॥ సఖశ్లేషభంగ్యైవ

దోషముగ్ధావయతాభవతాసకలహేయప్రత్య నీకతైవా
స్మిన్నావిష్కృతా। యుక్తంచైతత్ ॥ ౭౩౪ ॥ పద్మోల్లా
సవిధాయినిసత్ఫలదీప్తికృతిచక్రభవ్యకరే। భాస్వ తివరదే
భవితానజాతుదోషానుషంగవార్తాపి॥ ౭౩౫ ॥ సమంతా
దవలోకయన్న ంజలింబధ్వా॥ ౭౩౬ ॥ సేవేనంతసరశ్శ్రీ
యేకరిగిరింశ్రీపుణ్యకోట్యాసమం ధ్యాయామ్యుత్తరవేదిమ
త్ర మహితందేవాధిరాజంభజే - కల్యాణీంకలయామికంజ

తస్య ఆకాశస్యసన్మార్గస్యదీప్తికృ త్ప్రకాశకే - చక్రాణాంచక్రవాకానాంభవ్యకరేసంభోగకుశలసంపాదకే - చక్రేణసుదర్శనేన భవ్యః కరఃహస్తః యస్మిన్తస్మిన్నితిచ - వరాన్ ప్రార్థితాని దదాతీతివరదే - భాస్వతిసూర్యే తేజస్విని - వరదేభగవతి - దోషానుషంగస్యరాత్రిసంబంధస్య దోషాణాం అనుషంగస్యచవార్తాకథా- జాతుకదాచిదపి - నభవితానభవిష్యతి ॥ ౭౩౫ ॥ ౭౩౬ ॥ సేవ ఇతి॥అనంతసరోనామాస్థలీతీర్థం - సేవేభజే - కరిగిరింహస్తిశైలం - శ్రయే - ఆశ్రయే - ఉత్తరవేదిం బ్రహ్మణోశ్వమేధీయాం - పుణ్యకోట్యావిమానేనసమంధ్యాయామి - అత్రఅస్యాంఉత్తరవేద్యాం - మహి

తంప్రాజితం - దేవాధిరాజంవరదంభజే - కల్యాణకోట్యాం వివూనే
స్థితాం - కల్యాణీంభక్తశుభప్రదాయినీం-కంజనిలయాంలక్ష్మీం - కల
యామిభజామి- రాఘవంశ్రీరామం యాదవంశ్రీకృష్ణంఆదివుకిటిం
ఆదివరాహంచతాన్ - ఈడే స్తౌమి- ముకుందాశ్రితాన్ సనకాదీన్
వందే ‖ ౪౩౭ ‖ ౪౩౮ ‖ స్వేతి ‖ స్వస్యాః అవజ్ఞానేన అవమానేన
సమున్మిషద్రుషి ఉల్లసత్కోపాయామత ఏవవిరించాధ్వరప్రత్యూ
హాయబ్రహ్మణోశ్వమేధవిఘ్న ంకర్తుం - క్రియాథేతాన్యా దినాచతుర్థీ
సరస్వత్యాంవాగ్దేవతాయాం - నదీప్రవాహవిధయా వేగవతీస్రోతో
రీత్యా - పర్యాపతంత్యాంసత్యాం - ద్రుహిణేబ్రహ్మణి - దూనేక్ర

నిలయాంకల్యాణకోటిస్థితామీడేరామవయాదవాదిమకి
టీన్వందేముకుందాశ్రితాన్ ‖ ౪౩౭ ‖ ఇతిప్రణీచ్యాందిశి
కించిదంతరమతిక్రమ్యసవిస్మయానందం ‖ ౪౩౮ ‖ అత్ర
హి ‖ స్వావజ్ఞానసమున్మిషద్రుషిసరస్వత్యాంవిరించాధ్వ
రప్రత్యూహాయనదీప్రవాహవిధయాపర్యాపతంత్యాము
హుర్దూనేత్వద్రుహిణేగణేచమరుతాందీనేమఖంవిఘ్న
తఃపాతుంసేతుకృదేవసేతురభవత్పక్షీంద్రకేతుస్స్వయం‖
౪౩౯ ‖ పరంవేగంసరస్వత్యాఉద్వేగమపితత్పతేః। సఏష

తువిఘ్నే నమఃఖేసతి - మరుతాంగణే దేవబృందేచదీనేసతి- మఖం
అశ్వమేధం - విఘ్న తః - పాతుంరక్షితుం - సేతుకృత్ - పక్షీంద్రకే
తుః - స్వయమేవసేతురభవత్ - వేగవతీజలంనిరుద్ధవానిత్యర్థః‖
విరోధాభాసః ‖ ౪౩౯ ‖ పరమితి ‖ సేతోరుద్ధరణఃభంజకోపినిష్పా
దకశ్చ - సఏషప్రభుశ్శ్రీరామః వేగవతీతీరనిలయః - సరస్వత్యాఃనదీ
రూపాయాః - పరమిత్యుభయత్రవిశేషణం - వేగం - తత్పతేర్బ్రహ్మ
ణః - ఉద్వేగందుఃఖమపి - యుగపదేకదా - అరుణత్ నిరుద్ధవాన్-అ
త్ర సేతోర్భంజననిష్పాదనయోశ్శ్లేషభిత్తికయాభేదాధ్యవసాయా
ద్విరోధాభాసః ‖ ౪౪౦ ‖ ఆశామితి ‖ ఈశానబంధోఃకుబేరస్య- ఆ

శాందిశం - చరణనఖరుచాం ధారయా సంతత్యా - కుండీడింభస్య అగ
స్త్యస్య - కాష్ఠాం దిశం దక్షిణాం - మణిమయమకుటస్య స్తానాం ము
క్తానాం మయూఖైః కాంతిభిరపి - స్మేరయంతీ ధవళీకుర్వంతీ - దక్షిణో
త్తరశిరః పాదం శయానా నైత్యకర్ణాః - పంకజస్పర్థినేత్రా తాపింఛవ
ర్ణా కాపి అనిర్వచనీయా భగవతీ వ్యక్తిః శ్రీరంగనాయకమూర్తిః - వే
గాపగాయాం వేగవత్యాం శబ్దవిద్యాయాః శాబ్దభాష్యస్య పరిమళే
సవాసనయా సరళే మనోహరే పరిమళరసిక ఇతి వా పర్యంకే శేషశ
యనే - స్వపితి శేతే ‖ ౨౨౧ ‖ ౨౨౨ ‖ ప్రాజాపత్యేతి ‖ యోఽభూ

సైంహాద్ధరణోఽప్యకుణమ్యగవస్త్వభుః ‖ ౨౨౦ ‖ ఆసామీ
శానబంధోశ్చరణనఖరుచాం ధారయా స్మేరయంతీ కుండీడిం
భస్య కాష్ఠామపి మణిమకుటస్య స్సము క్తానాం మయూఖైః పర్యం
కే శబ్దవిద్యాపరిమళసరళే పంకజస్పర్థినేత్రా వ్యక్తిర్వే
గాపగాయాం స్వపితి భగవతీ కాపి తాపింఛవర్ణా ‖ ౨౨౧ ‖
సప్రత్యభిజ్ఞం ‖ ౨౨౨ ‖ ప్రాజాపత్యమఖాంతరాయత
టినీపాథోనిరోధోద్యతః । ప్రాప్తః పావనహేమతామర
సినీతీరం కృపారమ్యధీః । యోఽయం కోమలవల్లికాసహచరః పు
ష్ణాతు కృష్ణాంబుదచ్ఛాయస్సో యమవాతరన్మహతి యోఽరం
గే భుజంగేశయః ‖ ౨౨౩ ‖ పునరనుధ్యాయ సానందం ‖ ౨౨౪ ‖

గవాన్ - మహతి రంగక్షేత్రే - భుజంగేశయః శేషశాయీ సన్ - అ
వాతరత్ ఆవిర్బభూవ - ప్రజాపతేర్బ్రహ్మణః సంబంధినః మఖస్య అ
శ్వమేధస్య అంతరాయస్య విఘ్నభూతాయాః తటిన్యాః వేగవత్యాః
పాథసః జలస్య నిరోధార్థం ఉద్యతః - కృపారమ్యధీః - కోమలవల్లిక
యా నామ దేవ్యా సహచరః - కృష్ణాంబుదచ్ఛాయః - పావనా పరిశు
ద్ధాయా హేమతామరసినీ - వేగవతీప్రాయదవిశేషః - తస్యాః తీరం
ప్రాప్తః - సోఽయం రంగనాయకః - యుష్మాస్మాకం కుశలం - పుష్ణాతు
వర్ధయతు ‖ ౨౨౩ ‖ ౨౨౪ ‖ శతేతి ‖ శతమఖమణీనాం ఇంద్ర

శీలానాం స్తోమః ఇవ శ్యామస్తం - అహీశ్వరే శేషే - శయానం నిద్రా యమాణం - శశిసఖముఖం చంద్రతుల్యాస్యం - రాజీవాక్షం - సమున్న తనాసికం - ధాతుః పత్న్యా సరస్వత్యా - మహితచరణం పూజితాం ఘ్రిం - యథోక్తకృత్ యథోక్తకారీతి ఆహ్వయః నామ యస్య తత్ - యథాశకారాదిత్వేన పూర్వార్థం - మకారాదిత్వేన ఉత్తరార్థ ముక్తం - శమ మిత్యర్థః - కర్వంతీతి శమకృత్ తః శాంతిసుఖదాయకా ఆహ్వయాః నామాని యస్యేతి - బింబోష్ఠం - తమసః అజ్ఞానాత్పరం పరతః వర్తమానమిత్యర్థః - మహః వైష్ణవం తేజః - మేహృది - లగతుతి ష్ఠతు ॥ ౨౨౫ ॥ వేగవతీతి ॥ వేగవత్యాః నద్యాః సేతుతయా సేతువ

శతమఖమణిస్తోమశ్యామం శయానమహీశ్వరే శశిసఖము ఖం రాజీవాక్షం సమున్నతనాసికం। మహితచరణం ధాతుః పత్న్యా మహస్తమసః పరం హృది లగతు మే బింబోష్ఠం తద్య థోక్తకృదాహ్వయం ॥ ౨౨౫ ॥ వేగవతీ సేతుతయా ప్రా గవతీర్ణా ఽఽదిదేవతావినతా। ద్రాగవతీయం మరితా ద్రా గవతీకలశజలధికన్యాయాం ॥ ౨౨౬ ॥ కృశానుః॥ అహో ఆశుకవిస్సన్న పిభవానమం దేవమథినందతి ॥ ౨౨౭ ॥ అ ధఃకరోత్యాదిమశాబ్దికోరగం కళానిధిం ధిక్కురుతే ముఖేన

స్నిరోధకత్వేనేత్యర్థః - ప్రాక్ బ్రహ్మాశ్వమేధకాలే - అవతీర్ణా ఆవిర్భూతా - కలశజలధికన్యాయాం లక్ష్మ్యాం - రాగవతీ ప్రేమశా లినీ - ఇయం ఆదిదేవతా రంగనాయకమూర్తిః - వినతా ఽమరితా త్ ద్రాక్ సత్వరమవతి ॥ ౨౨౬ ॥ ౨౨౭ ॥ అధ ఇతి ॥ యః రంగేశః - ఆ దిమః ప్రాథమికః శాబ్దికః శబ్దశాస్త్రవేత్తా యః ఉరగః శేషః తం - త ద్వ్యతిరేకే - అధఃకరోతి తిరస్కరోతి - శయనత్వేన అధోభాగే కరో తీతి చ - ముఖేన వాఙ్మాత్రేణ - ముఖేన చ - కళానిధిం విద్యానిధిం చం ద్రం చ - ధిక్కురుతే - సరస్వత్యా వాగ్దేవతాయాః వేగవత్యాశ్చ - జ వేవిజృంభణే వేగే చ - కృతాంతరాయస్య కృతవిఘ్నస్య - తస్య రంగ

శస్య - స్తవేవిషయే - కవేఃరుచిగాసక్తిః- కథంభవేత్ నభవేదేవేత్యర్థః ॥ ౨౨౮ ॥ కిమితి - సరస్వతీప్రవాహాఃవాగ్ధోరణీ - అప్రత్యూహాఃనిర్విఘ్నాస్సన్తః - విజయతే ॥ ౨౨౯ ॥ కల్పంత ఇతి॥ కామరామాయాఃరతీదేవ్యాః స్ఫురత్యధరేసుధాయాఃగసస్యయత్ గర్వః సర్వస్వం సర్వంగర్వధనంతస్యమోషే అపహరణే ఉద్యుక్తాని - తతోప్యతిమధురాణీత్యర్థః - అమీషాంసంగానాశ్రితానాం - ఉక్తానివచాంసి - రసికజనస్యముదే - కల్పంతే - తదానందజనకానిభవంతీత్యర్థః - హీయస్మాత్ - యేషాంభక్తానాంఉక్తానాంవా - శ్లాఘావేళాసుసశిరఃకంపయః । కృతాంతరాయస్యసరస్వతీజవేస్తవేరుచిస్తస్యకథంభవేత్కవేః ॥ ౨౨౮ ॥ కిమేభిశ్శైలైకావలంబనైర్దోషైర ముందేవమాశ్రితేష్వజనేష్వఖిల్వప్రత్యూహాస్సరస్వతీప్రవాహావిజయతే॥ ౨౨౯॥ పశ్య ॥ కల్పంతే కామరామా

స్ఫురదధరసుధాగర్వసర్వస్వమోషోద్యుక్తాన్యుక్తాన్యమీషాంగసికజనముదేధాతృయోషాహియేషాం । శ్లాఘావేళాసుడోలాయితనిజముకుటాకల్పకల్పప్రసూనోడ్డీనాళిధ్యానతానాకలనపరికనచ్చారువీణాభిగానా ॥ ౨౩౦ ॥ కించిమత్తరతోదృష్టిసాదాయిసాంజలిబంధం ॥ ౨౩౧ ॥ క్షేమారంభనిదానమాప్లవజుషాం హేమాభిరామాంబుజస్తోమా

నాభినందనకాలేషు - ధాతుర్యోషాసరస్వతీ - డోలాయితేభ్యః చలద్భ్యఇతియావత్ - నిజముకుటస్య ఆకల్పేభ్యఃభూషణేభ్యఃకల్పప్రసూనేభ్యఃకల్పవృక్షకుసుమేభ్యః ఉడ్డీనానాం ఉత్పతతాం అళీనాంధ్యానసైవతానస్యగానవర్ధనస్యశ్రుతివిశేషస్యఆకలనేనయోగేనపరికనత్ వర్ధమానంచారువీణాయాః అభితోగానంయస్యాస్తథోక్తాభవతి - తేషాంతానీతివాసంబంధః ॥ ౨౩౦ ॥ ౨౩౧ ॥ క్షేమేతి ॥ ఆప్లవజుషాంస్నానంకుర్వతాం - క్షేమాణామారంభేజననేనిదానంముఖ్యకారణం - హేమవదభిరామాణామంబుజానాం స్తోమా

త్ ఆయాతేన పతితేన మరందేన మకరందేన తుందిలః పూర్ణః పయో-
భూమా జలాతిశయో యస్యాస్సా - స్వభువా బ్రహ్మణా మానితా - స
హ్యాద్రిప్రభవయా కావేర్యా సమానవిభవా తుల్యమాహాత్మ్యా - మ
హ్యం - ఆర్తిహృత్ దుఃఖనాశినీ - పుణ్యా నామ - యోగినాం వరేణ్యా
కామనీయా పుణ్యా చ సరసీ - మమ సంబంధినే . అసహ్యాయ అంహసే
పాపాయ - ద్రుహ్యాత్ - తన్నాశయత్విత్యర్థః ॥ ౪౫౨ ॥ ౪౫౩ ॥
విశ్వేతి ॥ విశ్వస్య ప్రపంచస్య ఆహ్లాదకరీం - కష్టానామాపదాం వినివర్తి
నీం నాశయిత్రీం - ఘనేన తపసా క్లిష్టైః క్లేశితైః ఆత్మానః నః యేషాం తే

యాతమరందతుందిలపయోభూమా స్వభూమానితా । సహ్యా
ద్రిప్రభవాసమానవిభవా మహ్యం మమ హ్యార్తిహృత్పు
ణ్యా యోగివరేణ్య పుణ్య సరసీ ద్రుహ్యాదసహ్యాంహసే ॥
౪౫౨ ॥ ఇతి విమానం దక్షిణతః ప్రస్థాప్య సాదరమక్షిణి నిక్షిప్య
ప్రాంజలిర్భూత్వా ॥ ౪౫౩ ॥ విశ్వాహ్లాదకరీం కరీంద్ర
సరసీకల్హారపారంపరీ భవ్యామోదధురంధరానిలజడే ది
వ్యాలయే జాగ్రతీం । కష్టాపద్వినివర్తినీం ఘనతపఃక్లిష్టాత్మ
నాం యోగినామిష్టామష్టభుజాం భజామి విబుధైరాసేవి
తాం దేవతాం ॥ ౪౫౪ ॥ అథ ప్రతీచ్యాం దిశి కించిదంతరం వి
మానమానీయ సహర్షం ॥ ౪౫౫ ॥ త్రిదశాకలితస్నేహ

షాం - యోగినామిష్టాం ప్రార్థనీయాం - కరీంద్రసరసీతీర్థం నామా
లయస్థం తస్యాః కల్హారపారంపరీరక్తాబ్జపఙ్క్తిః తస్యాః భవ్యస్య మనో
జ్ఞస్య ఆమోదస్య గంధస్య ధురంధరేణ తత్ప్రాపణేనేత్యర్థః అనిలేన
జడే శిశిరీకృతే - దివ్యే ఆలయే - జాగ్రతీం ప్రకాశమానాం - విబుధై
ర్దేవైః ఆసేవితాం - అష్టభుజాం దేవతాం లక్ష్మీం - భజామి ॥ ౪౫౪ ॥
౪౫౫ ॥ త్రీతి ॥ తిసృభిర్దశాభిర్వర్తిభిః ఆకలితేన సంగతేన స్నేహేన
తైలేన స్ఫూర్తిః ప్రకాశో యస్యాస్సేతి తద్వా - త్రిదశేషు దేవేషు ఆకో
లితా స్నేహస్య ప్రేమ్ణః స్ఫూర్తిః యస్యాస్సేతి చ - తమః అజ్ఞానం చ - త

మయణా నాశయన్ - అతఎవ - శరణంగృహమాగతానాం రక్షణార్థమాగతానాంచబోధం ప్రకాశంజ్ఞానంచకరోతీతి తత్కృత్ - దీపస్య ప్రకాశః - దీపప్రకాశసంజ్ఞో భగవాంశ్చ - అత్ర పురోదేశే - భాతి ॥ ౭౫౬ ॥ దీపేతి ॥ ఉద్గతం ప్రస్థితం నష్టంచ తమసః అజ్ఞానస్య చస్ఫురణం యస్మాత్తస్మిన్ - రాత్రిచరాణాం జనానాం రక్షసాంచ ప్రతికూలే - కించ - దీపాజ్జాతా ఉల్లసంతీ చ రుచిః నాస్తిసాయస్యతస్మిన్ - నదీః పాతీతి నదీపః సముద్రస్తజ్జాతాయాం లక్ష్మ్యాం ఉల్లసంతీ రుచిః ప్రేమయస్యతస్మిన్నితిచ - అస్మిన్ దేవే - దీపప్రకాశసంజ్ఞే - నాహః న యుక్తా ౭౫౭ ॥ ౭౫౮ ॥ ప్రకటితేతి ॥ ప్రకటితః దశాయాంవర్త్తా అవతా

స్ఫూర్తిర్నాశయంస్తమః । భాతిదీపప్రకాశోత్ర శర
ణాగతబోధకృత్ ॥ ౭౫౬ ॥ కృశానుః ॥ దీపప్రకాశసంజ్ఞే
దేవేస్మిన్నస్తతమస్ఫురణే । రాత్రిచరప్రతికూలే నదీపజా
తోల్లసద్రుచా నాహః ॥ ౭౫౭ ॥ విశ్వావసుః ॥ మందమతే
మైవం భాణీః ॥ ౭౫౮ ॥ ప్రకటితదశావతారే ప్రచురాజ్యా
కలనభావితస్ఫురణే । దీపప్రకాశనామక్షమం విభావర్యుది
తభీతిహరే ॥ ౭౫౯ ॥ నిరూప్య సానందం ॥ ౭౬౦ ॥ శ్రీరం
గేశ్వరశాసనాదధిగతశ్రుత్యంచలాచార్యకం దాంతంయం

రః ఆవిర్భావః అన్యత్ర ప్రకటితాః దశసంఖ్యాకాః అవతారాః మత్స్యాదిజన్మాని యేనేతిచ - ప్రచురస్య ఆజ్యస్య ఘృతస్య ప్రచురాయాః ఆజేః రాజ్ఞః సైన్యర్ద్ధస్యచ ఆకలనేన గ్రహణేన భావితం సంపాదితం స్ఫురణం ప్రకాశః ప్రసిద్ధిశ్చ యస్యతస్మిన్ - విభావర్యాః రాత్ర్యాః ఉదితాం జాతాం భీతిం హరతీతి తద్ధరే - విభౌ అరిభ్యః శత్రుభ్యః ఉదితభీతిహర ఇతి ఛేదః - విభౌ భగవతి - దీపప్రకాశ ఇతినామ - క్షమం యుక్తమేవ ॥ ౭౫౯ ॥ ౭౬౦ - శ్రీరంగేతి ॥ శ్రీరంగేశ్వరస్య భగవతః శాసనాత్ ఆజ్ఞామవలంబ్యేత్యర్థః - అధిగతం ప్రాప్తం శ్రుత్యంచలాచార్యకం వేదాంతాచార్యనామధేయనతం - దాంతం జితేంద్రియం - యోగ

వేంకటేశకవిం - క్షితౌ - ఆర్యాః - కవీనాంవాదినాంచైవదంతినాంశ్చ
జానాంహరిస్సింహ్యా ఇతికవివాదికరిసింహ్యంవదంతి- సర్వస్యాంతర్క
సరణౌన్యాయశాస్త్రే - స్వాతంత్ర్యమాసేదుషాం ప్రాప్తవతాం-
స్వాధీనత్వంతర్కశాస్త్రాణామితియావత్ - సుత్రామాఇంద్రః- సగురుః
వేంకటేశకవిరాట్ - అత్ర కాంచ్యాం - ఆవిరాసీత్ హిప్రసిద్ధోహం
తేతిహార్థః ॥ ౪౬౧ ॥ ౪౬౨ ॥ భేదేతి - భేదఃజీవేశ్వరయోః ద్వై
తం - అభిదాతయోరద్వైతం - తేవిషయౌయయోస్తాదృశౌయౌవా
దౌ - తదర్థమాపతతాం - మగుపపాదస్యఆశ్రితస్య - అర్థస్య

కవివాదిదంతిహరిరిత్యార్యావదంతిక్షితౌ । సర్వస్యామపి
హంతతర్కసరణౌస్వాతంత్ర్యమాసేదుషాంసుత్రామా
సహివేంకటేశకవిరాడత్రావిరాసీద్గురుః ॥ ౪౬౧ ॥ జనా
మద్దిశ్య॥ ౪౬౨ ॥ భేదాభిదావిషయవాదాపతద్గురుపపా
దార్థసాధకమదోత్సాదావహోచ్యుతముఖాదాపగాస్యదవి
నోదాభిజాతఫణితిః । పాదారవిందనతఖేదాపనోదచతురో
దారమాధవగుణాస్వాదాభితుష్టఇహమోదాయవోభవతు
వేదాంతదేశికమణిః ॥ ౪౬౩ ॥ నానామ్నాయపరిశ్రమం
కలయతాంనాస్త్యేవశాస్త్రేష్వధీస్సృత్యోరప్యనయోస్తయో

ద్వైతాద్వైతయోరన్యతరస్య - సాధకానాంవాదినాం - మదస్యఉత్సా
దావహః నివారణసంపాదకాః - అచ్యుతాశ్చ ముఖాదానాందేవానా
మాపగాయాః గంగాయాః - స్యదస్య వేగస్యేవవినోదః విలాసః యాసాం
తాదృశ్యశ్చ - అభిజాతానిర్మలాశ్చ - ఫణితయః వాక్యానియ
స్యసః - పాదారవిందేనతానాంఖేదస్య అపనోదే వారణేచతురస్య అ
తఏవోదారస్య మహతః మాధవస్యగుణానాంకారుణ్యాదీనాంఆస్వా
దేనఅనుసంధానేన అభితుష్టః - వేదాంతదేశికమణిః - ఇహవః మో
దాయభవతు ॥ ౪౬౩ ॥ నానేతి ॥ నానాసమస్తే ఆమ్నాయే వేదేప
రిశ్రమం అధ్యయనం - కలయతాంకుర్వతాం - శాస్త్రేష్వధీః శాస్త్రే

ర్థవిజ్ఞానం - నాస్త్యేవ - ప్రాయశ ఇతి శేషః - అనయోస్తయోర్వే
దశాస్త్రాభ్యాసయోః సతోరపి - కథంచిదితి శేషః - సా ప్రసిద్ధా నిరం
కుశా అత్యుతా సాహితీ శబ్దార్థవ్యుత్పత్తిర్న సులభా నాస్త్యేవేత్యర్థః
ఏతాసు వేదశాస్త్రవ్యుత్పత్తిషు సతీష్వపి - వినయః మార్దవం - నా
స్త్యేవ - ఆచారః శ్రౌతస్మార్తకర్మానుష్ఠానం - భక్తిః భాగవతీ - క్ష
మా సుఖదుఃఖసహనం - చాతురీ కర్తవ్యేషు కౌశలం - చతస్రః న సంత్యే
వ - సః వేదాభ్యాసః - సా శాస్త్రదీశ్చ - సా సాహితీ చ - సః వినయ
శ్చ - తా ఆచారభక్తిక్షమాచాతుర్యశ్చ - అముం వేదాంతాచార్యమా
లంబ్య ఆశ్రిత్య - ఖేలంతి రమంతే - ఇత్యేవం స్తునా లోకోత్తరగో యు మితి
ధ్వన్యతే ॥ ౪౬౪ ॥ ౪౬౫ ॥ అర్వాంతమితి ॥ ఆస్యే అర్వాంతమశ్వాన

ర్వా సులభా సా హ్యత్యుతా సాహితీ । అస్యేతాసు సతీషు నాస్తి
వినయో నాచారభక్తిక్షమాచాతుర్యస్సు చ సా చ సా చ స చ తా
శ్చాలంబ్య ఖేలంత్యముం ॥ ౪౬౪ ॥ కింబహునా ॥ ౪౬౫ ॥
అర్వాంతమాస్యే తముపాస్య దేవం గర్వాంతమోజం కుదృశాం
ప్రశాంతం । సర్వాంతమేకం గురుమంతరేణ గుర్వంతరం కో
త్ర గుణీ వృణీతే ॥ ౪౬౬ ॥ వయస్యమాస్త్వైవం వదయా దేశ

అశ్వాననం - తం దేవం హయగ్రీవం - ఉపాస్య సంసేవ్య - కుత్సితం
పశ్యంతి శాస్త్రార్థమితి కుదృశాం దుర్వాదినాం - తమోజం అజ్ఞానజ
న్యం - గర్వం - ప్రశాంతం క్షీణం - సర్వాంతం - గురుమంతరేణ వేదాం
తాచార్యమేకం వినా - అత్ర లోకే - గుర్వంతరమన్యం గురుం - గుణీ స
ద్గుణవాన్ - కః - వృణీతే స్వీకరోతి - న కోఽపీత్యర్థః ॥ ౪౬౬ ॥ ఏవం
గుర్వంతరం న వృణీత ఇత్యుక్తప్రకారం - ఏతస్య పత్యుః యథా మర్కట
కిశోరః ప్రాకారాదిలంఘనేఽపి దృఢమవలంబమానః మాతుః కాంక్షితం
స్తన్యం అనుభవతి తథా శ్రౌతస్మార్తకర్మద్వారా సేవమానో భక్తః భ
గవత్ప్రసాదం లభత ఇతి మర్కటకిశోరన్యాయానుగృహీతః - తస్మా
త్సూక్ష్మాంతరమన్యః పత్యుః - యథా మార్జాలకిశోరం తస్మాత్ మార్జా

లీస్వయమేవసంతభూతనాదేః సంరక్ష్యదేశాద్దేశాంతరంనీత్వా పుష్టీ
తితథావిహాయసర్వాంకర్మ స్వాత్మానంభగవతేనివేద్య వర్తమానంస్వ
యమేవభగవాన్ కృతయోగక్షేమః రక్షతీతి మార్జాలకిశోరన్యా
యానుగృహీతః వరఇతి - కష్టంకర్మేతిన్యాయాదితిభావః ॥ ౨౬౭ ॥
ఉక్తంతారతమ్యంవిశదయతి ॥ యస్మిన్నితి ॥ గురుణీమహతి - లఘుని
అల్పేవా - సాధనేమోక్షకారణేకర్మణి - అప్రయుక్తేసత్యపి - యస్మి
న్పక్షే తెంగలాఖ్యసిద్ధాంతేమార్జాలకిశోరన్యాయకే మోక్షః - శ్లా
ఘాహేతుః - ప్రశంసాకారణం శ్రమకరం దేహాయాసకరంఅర్థవ్య

త్పక్షౌవలంబతః పక్షాంతరస్స్వీకారఏవవర ఇతిప్రతి
భాతి ॥ ౨౬౭ ॥ తథాహి ॥ యస్మిన్పక్షే స్తిమో
క్షో గురుణి లఘునివా సాధనేప్యప్రయుక్తే శ్లాఘాహేతు
శ్రమార్థవ్యయకరయజనాద్యగ్ర్య కర్మ ప్రహాణం । తం
హంతోపేక్ష్యపక్షంశ్రయతి జగతికః కామ్యవేదోక్తకర్మా
నుష్ఠానావశ్యకత్వప్రకటనకఠినంవేదచూడార్యమార్గం ॥
౨౬౮ ॥ విశ్వావసుః॥ నిరూపణనిపుణోపిభవాన్ కథమేతం
కథయతి ॥ ౨౬౯ ॥ వేదాంతార్యవిశోధితంహితపథంవ్యా
ఖ్యాయసాధూచితం చాపల్యాద్ దనురుంధతేతదితరంసంథా

యకరంచయత్ యజనాదికం అగ్ర్యాణాం బ్రాహ్మణానాంకర్మత
స్యప్రకర్షేణ హానంత్యాగఃయస్మిన్ - తంపక్షం తెంగలీయంపక్షం -
ఉపేక్ష్య - కామ్యానాంవేదోక్తానాంకర్మణాంయజనాదీనాం అనుష్ఠా
నస్యయదావశ్యకత్వంగ్రాహ్యత్వంతస్యప్రకటనేనకఠినందుష్క
రం - వేదచూడార్యస్య వేదాంతాచార్యస్యమార్గంపక్షం - జగతికః
పుమాన్ - శ్రయతిస్వీకరోతి - నకోపీత్యర్థః ॥ ౨౬౮ ॥ నిరూపణే
తి ॥ నిరూపణవిచారేనిపుణః కుశలోపి ॥ ౨౬౯ ॥ వేదాంతేతి ॥ అం
ధాఃఅజ్ఞానినఃనరాఃవిషయలాలసాః - సాధూనాంబ్రాహ్మణానాము
చితంయథాచతథా - వేదాంతార్యేణవిశోధితం వ్యవస్థాపితం - హి

తపథం అనింద్యంమార్గం - వ్యాధూయహిత్వా - చాపల్యాత్ విష
యేష్వితి శేషః - తస్మాద్వేదాంతార్యనిర్ణీతమార్గాదితరం- పంథా
నంనిష్కర్మమార్గమనురుంధతే అనుసరంతి - నతు(ప్రా)జ్ఞా ఇతిభా
వః - చపలాఃభావ్యనర్థాచింతకాః - రోగార్తాః - ఇష్టాన్నస్త్రుభక్ష
య - కాంతయావిహార - ఇత్యేవంప్రియాలాపినంభిషజం - స్తువంతి
యోభిషక్ వైద్యః - పథ్యంవ స్త్రుభక్షణంవదతీతి వాదీ - తంభిషజంతు
నస్తువంతి ॥ ౨౬౦ ॥ ఆమ్నాయేతి ॥ భవాబ్ధేఃనావాతారకేణ - కరు
ణాకరేణ - ఆమ్నాయమౌళిగురుణా వేదాంతాచార్యేణ - ఇహలో

నమంధానరాః । ఇష్టంభక్షయకాంతయాచవిహరేత్యేవం
ప్రియాలాపినం రోగార్తాశ్చపలాస్తువంతి నతంయః
పథ్యవాదీభిషక్ ॥ ౨౬౦ ॥ ఆమ్నాయమౌళిగురుణాకరు
ణాకరేణనావాతరిష్యతయదీహభవాబ్ధినావా । అజ్ఞాత
భక్తిజగద(శ్రు)తసచ్చరిత్రంఅజ్ఞాతశా(స్త్ర)మభవిష్యదవై
దికంచ ॥ ౨౬౧ ॥ పునరాలోచ్య ॥ అస్యఖలునిగమమౌళి
గురోఃఅశేషవిద్యాసము(ద్ర)తలస్పర్శితాస్వాదధునాతనవిబు
ధవ్యూహసమభివ్యాహారోనోచితః ॥ ౨౬౨ ॥ కించ ॥ నిశా
మయతియఃకిలదృశానిశామయత్యంఘ్రి(ణా)చయోఽవిశ్వం ।
గజతురగౌచముఖేయయోస్తైస్సహ వేదాంతదేశికోగణ్యః ౨౬౩

కే - నావాతరిష్యత నావిర్భూతంయది - తదాజగత్ సర్వం - అజ్ఞా
తభక్తి - అశ్రుతసచ్చరిత్రం - అజ్ఞాతశాస్త్రం- అవైదికం వేదో
క్తకర్మశూన్యంచేతి - చతుష్టయంవిధేయం - అభవిష్యత్ ॥ ౨౬౧ ॥ అ
స్యేతి ॥ సమభివ్యాహారః సహగణనం ॥ ౨౬౨ ॥ నిశమయతీతి॥ యః
దృశా నేత్రేణనిశమయతి శృణోతి - శేషఇత్యర్థః - యశ్చ అంఘ్రి
ణావిశ్వంనిశామయతిపశ్యతిచ - గౌతమఇత్యర్థః - యౌముఖే గజతు
రగౌభవతః - గజాననః హయగ్రీవశ్చేత్యర్థః - తైఃశేషగౌతమవి
ఘ్నేశహయాననైస్సహ వేదాంతదేశికోగణ్యః ॥ ౨౬౩ ॥ గంభీరేతి॥

హరేః వేంకటేశ్వరస్య సంబంధినీ - వేంకటనాథరూపా వేదాంతాచార్యాత్మనా అవతీర్ణేత్యర్థః - ఘంటా - విశాలమోహదశా అధికాజ్ఞానావస్థైవపిశాచస్తస్యగ్రహం సంబంధం మోచయతీతి మోచనేన - గంభీరేణశబ్దేనధ్వన్యాత్మకేన వ్యాఖ్యానాత్మకేనచ - శ్రుతీనాం శ్రోత్రాణాం శ్రుతీనాంచ కల్యాణం శుభం వాస్తవార్థంచ ఉల్లాసయతి ॥ ౪౭౪ ॥ ౪౭౫ ॥ వేదాంతేతి ॥ అస్మిన్ లోకే - వేదాంతాచార్య ఇతిశబ్దస్య లేకిత్త్వత ఇతి వేదాంతగురుః - తాదృశనామపదంచ - వేదాంతానాం స్థాపనే తాత్పర్యనిర్ణయే - క్షమః సమర్థః - ఇమముక్తవి

విచింత్య । గంభీరశబ్దేనవిశాల మోహదశాపిశాచగ్రహ
మోచనేన । ఘంటా హరేర్వేంకటనాథరూపా కల్యాణము
ల్లాసయతి శ్రుతీనాం ॥ ౪౭౪ ॥ పునస్సచమత్కారం ॥ ౪౭౫ ॥
వేదాంతాచార్యశబ్దోఽస్మిన్వేదాంతస్థాపనే క్షమః । ఇమంవివే
కంకుర్వంతో వేదాంతాచార్యంచ తం విదుః ॥ ౪౭౬ ॥ కృశా
నుః ॥ కథం సా నామ ద్రుహిణగృహిణీచికురనికురంబచుంబిచం
పకకుసుమసుకుమారతరాః కవికథకకంఠీరవగురోర్గిరోపి
దుస్తరప్రస్తరోదరనిష్ఠురబహిష్ఠసాసూయహృదయనిర్భే
దాయ జాయంతే ॥ ౪౭౭ ॥ విశ్వావసుః ॥ వేదాంతార్య గి

దం - వివేకం విచారం - ఇమం తు వేదాంతాచార్యశబ్దం - విగతం వేతిత్వక్షురయస్య తత్క్షమితిచ - కుర్వంతః బుధాః - తం వేదాంతదేశికం - దాంతానాం జితేంద్రియాణాం ఆచార్యం - దాంతాచార్యశబ్దం చేత్యపిచ విదుః ॥ ౪౭౬ ॥ కథమితి - ద్రుహిణగృహిణ్యాస్సరస్వత్యాః చికురనికురుంబచుంబీని చంపకకుసుమానీవ సుకుమారతరాః - దుస్తరాణి దుష్ప్రవేశాని ప్రస్తరోదరాః పాషాణగర్భా ఇవ నిష్ఠురాణి కఠినాని బహిష్ఠాని అనేకాని సాసూయాని చ యాని హృదయాని మతాంతరస్థశాస్త్రాణి తత్తాత్పర్యాణీతి వా తేషాం నిర్భేదాయ ఖండనాయ - జాయంతే ప్రభవంతి ॥ ౪౭౭ ॥ వేదాంతేతి ॥ ప్రసూనమృదవః - అతిపేశ

ప్రవృత్తానాం మర్కటకిశోరన్యాయానుసారిణాం - మోదం దధానాః - వేదాం
తార్యగిరః - ద్విషాం మార్జాలకిశోరన్యాయప్రముఖాదీనాం సంబంధీ
నీ - ప్రౌఢాః ప్రబలాః గ్రావాణః పాషాణా ఇవ కఠోరకాణి కఠినాన్యపి -
హృంది హృదయాని - భిందంతి నిరాసుర్వంతి - నందాద్యైర్వ్రజనాభినం
దితస్య నస్పృశోఽపి - హరేః కృష్ణస్య పాదః - దుర్భేదే భేత్తుమశక్యే
పి - శకటాసురే - శతకోటేర్వజ్రస్య ఆకారం సామ్యం నాగాత్ నా

ప్నోతి స్మ కిం ॥ ౨౭౮ ॥ ౨౭౯ ॥ దర్పేతి ॥ దర్పావిష్టానాం కుదృష్టీ
నాం పరభిప్రాయాణాం తెంగలాఖ్యానాం దుష్టోయస్సమయః నై

రః ప్రసూనస్య న వ్రో మోదం దధానాస్సతాం ప్రౌఢగ్రావ
కఠోరకాణ్యపి పరం భిందంతి హృంది ద్విషాం। నందాద్యైర్వ్రజ
నాభినందితమృదుస్పర్శోఽపి పాదో హరేర్దుర్భేదే శకటా
సురేపి శతకోట్యాకారమాగాన్న కిం ॥ ౨౭౮ ॥ పునస్స్వప్రా
ర్థనమంజలిం బధ్వా ॥ ౨౭౯ ॥ దర్పావిష్టకుదృష్టిదుష్టస
మయోత్సాదాయ భేదాంకురోచ్ఛేదాయ ప్రబలేకలావపి జ
యోత్పాదాయ వేదాధ్వనః। శ్రీమల్లక్ష్మణపక్షరక్షకబుధా
మోదాయ పాపాటవీచ్ఛేదాయార్థిమరుత్తరుర్విజయ
తే వేదాంతవిద్యాగురుః ॥ ౨౮౦ ॥ ఇత్యన్యతోదృష్టిం విన్య
న్యసాంజలిబంధం ॥ ౨౮౧ ॥ శ్రీమానగభీరతరవేగవతీప్ర

వృత్తస్య సిద్ధాంతః తముత్సాదయితుం నాశయితుం ఉత్సాదాయ - తా
దర్థ్యాచ్చ భావవచనాదితి చతుర్థీ - ఏవముగ్రేపి - భేదాంకురం ద్వై
తవాదప్రసరణం ఉచ్ఛేదాయ - ప్రబలేపి కలౌ - వేదాధ్వనః - కస్మా
మార్గస్య - జయముత్పాదయితుం - శ్రీమతో లక్ష్మణపక్షస్య రామా
నుజీయవైష్ణవవిశిష్టాద్వైతస్య రక్షకాః స్థాపకాః బుధాః మర్క
టకిశోరన్యాయవాదినః ఆమోదయితుం - పాపమేవాటవీం ఛేత్తుం చ -
అర్థినాం ఉక్తకామానాం మరుత్తరుః కల్పవృక్షః - వేదాంతవిద్యా
గురుః - విజయతే ॥ ౨౮౦ ॥ ౨౮౧ ॥ శ్రీమానితి ॥ అఘాయప్రవా

తీతి అఘం ద్రుహి పాపనాశకే - గభీరతరాయాః - వేగవత్యాః ప్రతీర భూమౌ - సురద్రురివావతీర్ణః - ఆవిర్భూతః- నరహరిః నరసింహః ఉల్బణం ప్రవృద్ధం -అస్మదీయం - కామాదీనాం వైరిణాం గణం తచ్ఛత్రూణాంగణం - నామ్నైవ అసినా ఖడ్గేన - కబలీకరోతు నాశయతు ౪౮౨ ౪౮౩ ॥ భయేతి ॥ భయేన సాంసారికేణ ఆర్తానాం జీవాతుః జీవనౌషధం దయా యా మహిమా యస్య తస్మై - వైకుంఠధామ్నే భగవతే - నమాంసి తనవే కరోమి - ఆమ్నాయేషు పరమః ఈశితా ఈశ్వరః ఇతి ఉక్తః- వైకుంఠధామా- ఆమ్నాయేషూక్త ఇత్యత్ర అర్థః విషయే పర చిత్రం

> తీరభూమావఘద్రుహి సురద్రురివావతీర్ణః - కామాదివై-
> రిగణముల్బణమస్మదీయం నామాసినా [illegible] లీకరోతు॥
> ౪౮౨ ॥ తతోऽన్యతశ్చ [illegible] ॥
> భయార్తజీవాతుదయామహిమ్నే వై[illegible] తన
> వైనమాంసి। ఆమ్నాయ యదుక్తః పరమేశితే [illegible] య యదు
> క్తః పరమత్ర చిత్రం ॥ ౪౮౪ ॥ యుక్తం చైతత్ ॥ యతో వి
> ష్ణుః పరమ ఇతి శ్రుతా శ్రుతిః ॥ ౪౮౫ ॥ అనపాయరమో వి
> ష్ణుః కస్మాదపరమో భవేత్। యుక్తం రమాపతేరన్యే దేవా
> స్త్వపరమా ఇతి ॥ ౪౮౬ ॥ కించ ॥ జాగ్రతి వశిరాంసిని
> త్యవచసాం సర్వోన్నతౌ శార్ఙ్గిణః తత్ర వ్యాసపరాశరా

యఆమ్నాయేషు పరమేశితా ఇతి నామ్నా ఉక్తః - తస్మై ఇతి సంబంధః ॥ ౪౮౪ ॥ ౪౮౫ ॥ అనపాయేతి॥ తతః - అనపాయా అవియుక్తా రమా యస్య సః విష్ణుః - కస్మాద్ధేతోః అపగతా రమా యస్మాత్సః - విష్ణోరేషానపాయినీ త్యాగమాదిని భావః - అనుత్కృష్టశ్చ - భవేత్ - న భవేదేవ- రమాపతేర్విష్ణోరన్యే దేవాస్తు - అపరమా ఇతి యుక్తమేవ ॥ ౪౮౬॥ జాగ్రతీతి ॥ నిత్యవచసాం వేదానాం - శిరాంసి ఉపనిషదః- శార్ఙ్గిణః సర్వోన్నతౌ విష్ణోస్సర్వోత్తమత్వే విషయే - జాగ్రతి ప్రకాశంత ఏవ - తత్ర తస్మిన్నేవార్థే - వ్యాసపరాశరాదీనాం కృతయః పురాణాని

దత్తాదరాః సిద్ధత్వాత్పర్యాః - వస్తుతస్తు నశబ్దమాత్రమేవప్రమాణ మత్రార్థేనుమానమప్యస్తీత్యర్థః - యః పాదాంబు గంగాం దదాతి విష్ణురిత్యర్థః - యస్తత్పాదాంబు ఉపసంగృహ్ణాతి - కమండలు నేతి శేషః - బ్రహ్మేత్యర్థః - యశ్చైతత్ పాదాంబు శిరసైవ వ్యోమ్నా కేశేన గృహ్ణాతి - రుద్ర ఇత్యర్థః వ్యోమకేశో భవోభీమ ఇత్యభిధానాత్ - తేషు త్రిషు పరమం - ఆత్మవాన్ వేత్తా - కోనజానాతీతికాకుః - త్రయాణామపి గుణమూర్తిత్వేన వైకారికత్వాత్తుల్యానామనుధ్యేకం చిత్పరమం అనాత్మవాన్ అజ్ఞానీకశ్చిజ్జానాతి న సర్వ ఇత్యర్థః పరమాత్మనస్స్వాత్మవిషయత్వాదితి భావ ఇతి వాస్తవమర్థమనిచ్ఛతోపికవే ర్వాగభిధత్తే - శ్లో లౌకికానాంహి సాధూనాం అర్థం వాగనువర్తత ఇత్యా

దికృతయోః నత్వాదరావస్తుతః - యః పాదాంబు దదాతి యస్త దుపసంగృహ్ణాతి గృహ్ణాతి వా యశ్చైతచ్ఛిరసైవ తేషు పరమం జానాతి కోనాత్మవాన్ ॥ ౪౬౭ ॥ పునస్స చమత్కారం ॥ ౪౬౮ ॥ దుర్వాదినో విష్ణుపదారవిందం దోషాపహం నానుస రంతు మోహాత్ । తేషాం మతం తు స్వయమత్ర విష్ణుపదార విందానుసృతిం విధత్తే ॥ ౪౬౯ ॥ ఇత్యన్యతో దృష్టిం నిక్షిప్య

భియుక్తోక్తైరితి శైవాః ॥ ౪౬౭ ॥ ౪౬౮ ॥ దుర్వాదిన ఇతి ॥ దుర్వా దినః మతాంతరస్థాః - దోషాపహం - విష్ణోః పదారవిందం - మోహాద జ్ఞానాద్ధేతోః - నానుసరంతు - అతిసర్గేలోట్ - తేషాం దుర్వాదినాం మతంతు - స్వయమాత్మనా - విష్ణుపదే - ఆకాశే అరవిందస్య కదాచిద ప్యసంభవతః అనుసృతిం అసంభవం - విధత్తే కరోతి - మిథ్యా భవతీ త్యర్థః - అత్రాపి ఆకాశే అరవిందస్య గంగాజలరుహస్య ఆగోపా లాంగనమాచపండితం సర్వసంప్రతిపన్నత్వాద్విష్ణోః పదం వ్యవసితం నిశ్చితమితి గూఢావతి అస్యతెగన్యాతెనె నేత్యారోమాగః విష్ణునిశ్చితసి ద్ధాంతః శైవః తం విందంతీతి తద్విందాః తేషాం అనుసృతిమనుసరణం ప్రచారమితి యావత్ - ఇత్యర్థం వదంతి శైవాః ॥ ౪౬౯ ॥ ౪౭౦ ॥

షండాంతేతి ॥ షండాంతే సమీపదేశే రూఢానాం జాతానాం ద్రుమాణాం పుష్పేభ్యః నిష్పతతః మకరందస్య సంతతిభిః ధారాభిరభిషిక్తం - ఉత్తుంగం - రవేః క్రమేణ గమనే ఆకులత్వస్య వేగస్య నిరోధి గోపురం విమానం యస్య తత్ త్రివిక్రమస్య భగవతః ఆయతనం ఆలయః - నిశామ్యతాం దృశ్యతాం - త్వయేతి శేషః ॥ ౪౯౧ ॥ ౪౯౨ ॥ అవ్యాదితి ॥ ఆశ్రయతాం సేవకానాం - అనశ్వరస్య నాశరహితస్య పదస్య వైకుంఠస్యైవ సోపానస్య నిశ్రేణికా ఆరోహణసాధనదారుయంత్రం - తత్స్వరూపికేత్యర్థః - హాసాత్ ఊర్ధ్వం ఉదంచితః ఉన్నమితః - త్రివిక్ర

౪౯౦ ॥ షండాంతరూఢద్రుమపుష్పనిష్పతన్మరందసంతత్యభి
షిక్తముత్తుంగం । రవిక్రమాకులత్వనిరోధిగోపురం త్రివిక్రమ
స్యాయతనం నిశామ్యతాం ॥ ౪౯౧ ॥ సవిస్మయమభిధ్యా
య ॥ ౪౯౨ ॥ అవ్యాదాశ్రయతామనశ్వరపదసోపాన
నిశ్రేణికా హాసాదూర్ధ్వముదంచితస్స చరణస్త్రైవిక్ర
మో నః క్లమాత్ । త్రైలోక్యార్పణతస్సితం శుభయశశ్ఛ
త్రం యదాసీద్బలేః ద్రాఘిష్ఠో హరినీలదండ ఇవ యస్తద్ధార
ణాయోద్ధృతః ॥ ౪౯౩ ॥ కృశానుః ॥ కిము రే మాయావిన
మేనమక్రమం త్రివిక్రమమభినందసి ॥ పశ్య ॥ ౪౯౪ ॥ శ్రీ
మానపి స్వయం దైత్యాత్ కుర్వాణః ప్రతిగ్రహం । విందన్

మస్య అయం త్రైవిక్రమః - స చరణః - నః అస్మాన్ క్లమాత్ సంసారశ్రమాత్ - అవ్యాత్ రక్షతు - యస్త్రివిక్రమచరణః - త్రైలోక్యస్య అర్పణతః దానాద్ధేతోః - బలేర్దైత్యస్య సంబంధి శుభ్రం యశ ఏవ సితం ఛత్రమాసీత్ జాతం - తస్య యశశ్ఛత్రస్య ధారణాయ ఉద్ధృతః ద్రాఘిష్ఠః అతిదీర్ఘః - హరినీలమయో దండ ఇవ స్థితః - స చరణ ఇతి సంబంధః ॥ ౪౯౩ ॥ కిమితి ॥ మాయావినం వంచకం - అక్రమం అనుచితకర్మాణం ॥ ౪౯౪ ॥ శ్రీమానితి ॥ స త్రివిక్రమః - స్వయం శ్రీమాన్ భాగ్యవానపి - లక్ష్మీవాంశ్చాపి - దైత్యాద్రాక్షసాత్ సతు విశిష్టా

ష్ట్వా - కుత్సితం ప్రతిగ్రహంయాచితార్థగ్రహణం కోభుఙ్క్తవః ప్రతిగ్రహణంచ - కుర్వాణస్సన్ - మహతీంపృథ్వీంవిందన్ ప్రాప్నువన్నపిసన్ ఇష్టాంపృథివీం - గోత్రభిదేవంశచ్ఛేదకాయ - ఇంద్రాయచ - దనౌ నతుస్వయముపభుక్తవాన్ - కృచ్ఛ్రప్రాప్తంపాపమప్యోపినత్యజతీత్యతోయం అక్రమఇతివ్యాజస్తుత్యలంకారః ॥ ౪౯ ॥ విశిష్యేతి ॥ అయం త్రివిక్రమః - విశిష్య అతిశయ్య ॥ ౫౦ ॥ నిత్యేతి ॥ నిత్యమనపాయినీ ప్రమదా లక్ష్మీర్యస్య తథోక్తోపి- వటూభవన్ బ్రహ్మచారీభూతః - అనూతతగ్నా వెచ్నిః - కించవంచితః దాతా బలిర్యేనతథ్యాః - కవీనాంపండితానాంక వెశ్మక్రస్యచవ్యథాకృత్ - అసౌనా

సమహతీంపృథ్వీం ఇష్టాంగోత్రభిదేదదౌ॥ ౪౯ ॥ విశిష్యాయమనేకపటూనాంకవీనాంన శ్లాఘనీయః ॥ ౫౦ ॥ యతః ॥ నిత్యానపాయప్రమదోపినాథో వటూభవన్వంచితదాతృకోసౌ। కవివ్యథాకృత్తులభూసురోపి భూదానవత్వంతుమమేవభెజే ॥ ౫౧ ॥ విశ్వావసుః ॥ అభ్యుపగచ్ఛామపవక్షవతః ప్రౌఢగుణదోషీకరణపాండిత్యమాస్తామేవ శ్లేషచమత్కారః ॥ ౫౨ ॥ ఆకర్ణయతావదేతత్ యదాశ్రితరక్షణాయపద్మేక్షణః స్వమహత్త్వానురూపమపిరూపమపా౭

ధ త్రివిక్రమః - స్వయంభూసురః బ్రాహ్మణోపిసన్ - భువి దానవత్వంరాక్షసత్వం - భువో దానంబలికృతం అస్యాస్తీతిత ద్వతోభావః భూదానవత్వమితిచ - లెభెప్రాప్తవాన్ - ఇతీదంతుమయుక్తమేవ ఏకేన దాతావంచితః అనంతరంసర్వానపియాచకాన్ ద్వెష్టీతివదిత రవ్యథాకరత్వం - స్వశిష్యస్యవంచనాయాశ్శుక్రవ్యథాకరత్వమితివివేకః ॥ ౫౧ ॥ అభీతి ॥ ప్రౌఢంశ్లేషభిత్తికాభెదాధ్యవసాయప్రయోజకం - గుణానాందోషీకరణేదోషత్వాపాదనె పాండిత్యంవిజ్ఞానం - అభ్యుపగచ్ఛామః - సర్వత్రజానీమః ॥ ౫౨ ॥ ఆకర్ణయేతి॥ రూపంవామనం ॥ ౫౩ ॥ నిత్యేతి ॥ నిత్యం ఉన్నతః ఉత్తమోపి-

నిరపాయరమాశ్రయోఽపి - మహతాం అత్యాయతానాంచ - బహు
శః - అనేకేషాం-నతుద్విత్రాణాం-బహ్వల్పార్థాచ్ఛస్కారకాదన్యతర
స్యామితిశస్ - పదానాం బ్రాహ్మ్యైంద్రాదిస్థానానాంసగమితభూఖం
డానాంచ - దాతాపి - శ్రితం ఆశ్రితం - ఇంద్రం - పాతుంరక్షితుం-
వామనవపుస్స్వీకృత్య - బలిందైత్యం - పదత్రితయం- బిభిక్షే యా
చితవాన్ - సింధ్యస్యాపి అన్యోపకారస్య ఆవశ్యకత్వాదితిభావః- భి
క్షురితిద్వికర్మకః ॥ ౨౦౦ ॥ ౨౦౧ ॥ త్రైవిక్రమ ఇతి॥ త్రిపథగాగం
గాతజ్జనకః - ఊర్ధ్వేతి- త్రవిష్ణుపాదాంగుష్ఠనఖేనబ్రహ్మాండభిత్తిభే

దె ॥ ౧౯౯ ॥ నిత్యోన్నతోఽపినిరపాయరమాశ్రయోఽపిదా
తాపిహంతబహుశో మహతాంపదానాం। స్వీకృత్యవామన
వపుశ్శ్రితమింద్రమీశః పాతుంపదత్రితయమత్రబలింబభి
క్షే ॥ ౨౦౦ ॥ పునస్సభక్తిప్రకర్షం ॥ ౨౦౧ ॥ త్రైవిక్ర
మః త్రిపథగాజనకస్సపాదః పాయాత్పురస్యమరుతాంమ
రుతాంనిహంతా। శంభోస్స్ఫురన్మకుటభూషణదానచుంచు
మంభోనిధేశ్శ్వశురమాప్తగిరోయమాహుః ॥ ౨౦౨ ॥ ఇ
తికించిదంతరమతిక్రమ్య ॥ ౨౦౩ ॥ కాంచీనగరవిభూషా
క్షామాక్షీకల్పమంజరీభజతాం। రక్షాసురసేనానాంరాజతి
శర్వస్యసర్వస్వం ॥ ౨౦౪ ॥ నిరూప్యసవిస్మయానందం। కా

దనేగళితమహార్ణవోదకస్యైవగంగాత్వశ్రవణాదితిభావః- అతఏ
వ - మరుతాం దేవానాం - పురస్యస్వర్గస్య - మరుతాంనిర్జలదేశ
త్వం - నిహంతానివారకః - పాయాత్- అస్మాన్రక్షతు - ఆప్తగిరః వే
దవాక్యాని - శంభోరితిగంగోత్తమాంగత్వాదితిభావః - అంభోనిధేరి
తిగంగాకళత్రత్వాదితిభావః - దానేనప్రసిద్ధ ఇత్యర్థే- దానచుంచు
రితి - తేనవిత్తశ్చుంచుప్చణపావితిచుంచుప్ప్రత్యయః॥ ౨౦౨ ॥ ౨౦౩॥
కాంచీతి ॥ భజతాం సేవకానాం - కల్పమంజరీకల్పవృక్షగుచ్ఛః - సుర
సేనానాంరక్షా - శర్వస్యశంభోస్సర్వస్వంసర్వధనం- కాంచీనగరస్యా

విభూషాభూషణం - కామాక్షీదేవీ రాజతి ॥ ౨౦౪ ॥ ౨౦౫ ॥ దంతేతి ॥ హే మకామాక్షిదేవి - తవ దంతానాం శ్రీః స్పృశ్యతే యది - తతః తదా - కేజనాః కుందం కుట్మలం న నిందంతీతి కాకుః - తవేతి సర్వత్ర యోజ్యం - వక్త్రం అభిలష్యతే యది - తదా బుధజనః - చంద్రం న సంద్రక్ష్యతే - ఉత్తమలాభస్య అధమానాదరహేతుత్వాదితి భావః - దృష్టియుగే లోచనద్వంద్వే దృష్టే సతి - బాలోపి పునః - కిం పునః ప్రాజ్ఞః - నీలోత్పలం న వినుయాత్ - సూక్తిః మధురవాక్ - అనుభూయతే చేత్ - శ్రూయతే యది - మాక్షికే మధుని - మధురతా కా - నాస్త్యేవేత్య

మాక్షీమామంత్ర్య ॥ ౨౦౫ ॥ దంతశ్రీస్తవ దృశ్యతే యది
తతః కుందం న నిందంతి కే వక్త్రం యద్యభిలష్యతే బుధజన
శ్చంద్రం న సంద్రక్ష్యతే । దృష్టే దృష్టియుగే పునర్న వినుయా
ద్బాలోపి నీలోత్పలం సూక్తిశ్చేదనుభూయతే మధురతా కా
మాక్షి కామాక్షికే ॥ ౨౦౬ ॥ కృశానుః ॥ యద్యపి విద్యతే కా
మాక్ష్యాః సర్వాభినందనీయం సౌందర్యం । తథాపి ముధా త
దితి ప్రతిభాతి ॥ ౨౦౭ ॥ తథాహి ॥ కాంతో విరూపాక్ష ఇతి
ప్రతీతః కామస్య హంతా గిరిరాజపుత్ర్యాః । స్తంబేరమాస్య
స్తనయశ్చ తస్యా లంబోదరః కిం ఫలమాభిరూప్యం ॥ ౨౦౮ ॥
అనయోః ఖల్వంబికాత్ర్యంబకయోః దాంపత్యమననురూ

ర్థః ॥ ౨౦౬ ॥ యదీతి ॥ తత్ సౌందర్యం ॥ ౨౦౭ ॥ కాంత ఇతి ॥ గిరిరాజపుత్ర్యాః కామాక్ష్యా ఇతి సర్వత్ర యోజ్యం - కాంతః పతిః - విరూపే వికృతే అక్షిణీ విరూపాణి విషమాణి అక్షీణి చ యస్య సః - కామస్య తృతీయపురుషార్థస్య మన్మథస్య చ - హంతా నాశకశ్చేతి - ప్రతీతః ప్రసిద్ధః - తనయశ్చ స్తంబేరమాస్యః గజముఖః లంబోదరః గణాధిపశ్చేతి ప్రతీతః - ఇదం ఉక్తవిధం - తస్యాః లోకోత్తరసౌందర్యవత్యాః - ఆభిరూప్యం సౌందర్యోచితం ఫలం కిమితి కాకుః ॥ ౨౦౮ ॥ అనయోరితి ॥ అననురూపం అనుచితం ॥ ౨౦౯ ॥ ఇయమితి ॥ ఇయం అంబికా

సర్వాణిమంగళానియస్యాస్సాతథోక్తా - సతుత్ర్యంబకః - శ్మశాన
మందిరః - శ్మశానంశూన్యత్వాద్గృహరాకాశంమందిరంయస్యేతిచ-
అసావంబికా - హైమైవహైమంతద్వతీహిమవతోగిరేరపత్యంహై
మవతీతిచ సతుభిక్షుకః - దిక్షుయాతి - భిక్షతే కాంక్షతేభక్తస్తో
త్రీయాంసీతిభిక్షుక ఇతిచ బ్రాహ్మ్యాద్యైశ్వర్య కారణీభూత మహై
శ్వర్యస్యసత్త్వేపివిషయవైతృష్ణ్యేనస్వాత్మానందానుభవసంధా
యకమితివిషయిణాం శిక్షణాయభిక్షుక ఇతిపరమార్థః - ఇయంతు
కుంకుమాంకితా - సతుభస్మరాశినావిభూతిసమూహేనభూషితం లిప్తః -

మమితివ్యక్తమేతత్ ॥ ౨౦౯ ॥ పశ్య ॥ ఇయంహిసర్వాసాం
గళానుత్స్మశానమందిరోవిభాతిహైమవత్యసౌసయాతిది
క్షుభిక్షుకః । ఇయంతుకుంకుమాంకితాసభస్మరాశిభూషిత
స్త్వరాళకుంతలాచసాజటాభిరేవభీషణః ॥ ౨౧౦ ॥ వి
శ్వావసుః ॥ వయస్యమైవం వాదీః నఖల్వప్రశస్తైరపివాస
కృత్తివాసః ప్రభృతిభిః సాంసిద్ధికమభిరూప్యాణాంఅభిరూప్య
మపహీయతే ॥ ౨౧౧ ॥ నివస్త్రాంవాకృత్తింనివసతుచిరం
వాపిత్రువనేశివస్తావద్ధత్తాంమహింగణముతాప్యేషసుభగః।ప
రీతంశైవాలైరుషితమపిపంకేష్వమలినానలీనాబిభ్రాణం
శ్రీమిహకమనీయంనకమలం ॥ ౨౧౨ ॥ రమణీయస్స్వహిపు

సాచ అరాళకుంతలాకుటిలకేశీ ఏషఃజటాభిః భీషణః భయంకరః ॥
౨౧౦ ॥ వయస్యేతి ॥ వాసఃనివాసః - వాసఃవస్త్రం - సాంసిద్ధికం
ప్రకృతిసిద్ధం - అభిరూప్యం సౌందర్యం ॥ ౨౧౧ ॥ నివస్త్రామితి॥ నవః
తావచ్ఛబ్దోవాక్యాలంకారే - కృత్తింగజచర్మ - నివస్త్రాంపరిదధాతువ
స్త్రీకరోత్వితియావత్ - పితృవనేశ్మశానే - చిరంనివసతుతిష్ఠతు- అ
హింగణంసర్పరాశిం - ధత్తాంధధాతు - సర్వత్ర అతిసర్గేలోట్ ఆ
జ్ఞాపితథాపీత్యర్థః ఏషఃశివఃసుభగః - తథాహిశైవాలైఃజలనీలీభిః
పరీతంవ్యాప్తమపి - పంకేషు ఉషితంస్థితమపి - మలినాః అలీనాబి

ణమపి - కమలం ఇహలోకేనకమనీయం కిమితికామః ॥ ౫౧౨॥
రమణీయఇతి ॥ విదగ్ధారమణీచతురాంగనా - యత్రపురుషఏవ- రజ్య
తి - హిరేవార్థే - సపురుషఏవరమణీయః- రసికస్యసాహిత్యపారదృ
శ్వనఃచిత్తం - యత్ర శ్లోకే - సక్తంసఏవశ్లోకః - సుభగః సునోజ్ఞః॥౫౧౩
౫౧౪ ॥ శివేతి ॥ కామఃమన్మథః - శివస్య అక్ష్ణాలాలాటేన ఆలోకితః
దర్శనాత్ - జితఇత్యేవమేవపరిశ్రమః- అత్రార్థే - వ్యత్యాసః
విపర్యయః అస్తి- యతః కాంచ్యాం - శివఃకామస్య అక్ష్ణాఆలోకితః -
కామాక్ష్యాఃపార్వత్యాః ఆలోకితఇతిచజితః ॥ ౫౧౫ ॥ ౫౧౬ ॥ పు

రుషోరమణీయత్రైవరజ్యతివిదగ్ధా। శ్లోకస్సఏవసుభగశ్చిత్తం
సక్తంహియస్యరసికస్య ॥ ౫౧౩ ॥ అవధార్యతామత్రైత
దతిమాత్రంచిత్రం ॥ ౫౧౪ ॥ శివాక్ష్యాలోకితఃకామోజి
తఇత్యేవపరిశ్రమః। వ్యత్యాసోత్రజితఃకాంచ్యాంకామా
క్ష్యాలోకితశ్శివః ॥ ౫౧౫ ॥ పుష్కలంకిలపుత్రభాగ్యమ
పిపర్వతరాజకన్యాయాః ॥ ౫౧౬ ॥ యతః॥ కుశలీభనాథ
వక్త్రః పుత్రఃప్రథమోహిమాద్రితనయాయాః। పంచా
స్యాత్పితురధికష్షడాననోద్వితీయోస్యాః ॥ ౫౧౭ ॥ ఇ
త్యన్యతఃకించిత్పరిక్రమణసామోదం ॥ ౫౧౮ ॥ శశాంక
మౌళిస్సహకారమూలేకైలాసవాసీసఇహావిరాసీత్।య

శలీతి ॥ హిమాద్రితనయాయాఃపార్వత్యాః - ప్రథమఃపుత్రః గణేశః
కుశలీప్రశస్తకుశలః - భనాథశ్చంద్రఇవవక్త్రంయస్యసః- ఇభనాథ
స్యగజనాథస్యేవవక్త్రంయస్యేతిచ - అస్యాఃద్వితీయో నందనః ష
డాననఃగుహః - పంచాస్యాత్ పితుఃశివాత్ అధికః॥౫౧౭ ॥ ౫౧౮ ॥
శశేతి ॥ కైలాసవాసీసశశాంకమౌళిఃశివః - ఇహకాంచ్యాం - సహ
కారస్యఆమ్రవృక్షస్యమూలే - ఆవిరాసీత్ - యస్య చంద్రచూడస్య-
దృక్నేత్రంచ - అగ్నిభఃవత్యస్యా ఇత్యగ్నిభూః - తనూభవశ్చపు
త్రోపి - ఆగ్నేభఃవతిజాయతఇత్యగ్నిభూః - కించయస్య యోషా

అంగనాపి - నగరాజస్యాపత్యం (స్త్రీ) నాగరాజిః - యస్యభూషాపినాగానాం సర్పాణాంరాజిఃపఙ్క్తిః - సఙ్గతిసంబంధః ॥ ౨౧౯ ॥ వయస్యేతి ॥ విశ్వస్మాత్ లోకాత్ విలక్షణంవిరుద్ధం - అనృతజడదుఃఖాత్మకప్రపంచాత్ విభిన్నంచ చారిత్రంకర్మయస్యతం - సత్యజ్ఞానానందాత్మకమితిచ ॥ ౨౨౦ ॥ లోకఇతి ॥ పశూనాంపతిః గోపతిఃస్థాణుః శాఖాశూన్యః వృక్షస్కంధః అనభిజ్ఞోచేతనశ్చేతి (ప్రా) తీతికోర్థః - శ్లో ॥ సర్వేదేవాస్తుపశవః బ్రహ్మవిష్ణ్వింద్రపూర్వకాః - (ప్రో) క్తాఃతేషాంపతిర్యస్మాదతః పశుపతిస్స్మృత ఇతినిరుక్తాత్ - తేషామసురా

స్యాగ్నిభూర్నక్ష్వతనూభవశ్చ యోషాపిభూషాపిచనాగరాజిః ॥ ౨౧౯ ॥ కృశానుః ॥ వయస్యకింవర్ణయసివిశ్వవిలక్షణచారిత్రంరుద్రం ॥ ౨౨౦ ॥ లోకేహిలోచనశైత్యసంపిపాదయిషయాయతమానాన్ జనానేవపశ్యామః । అయంతుపశుపతిఃస్థాణురితిచాహ్వయమన్వర్థయన్నిహాశుశుక్షణిమక్ష్ణినిక్షిప్తవాన్ ॥ ౨౨౧ ॥ విశ్వావసుః ॥ అవధేహితావదవధాస్యామిరహస్యం ॥ ౨౨౨ ॥ గంగానుషంగాదతిశీతబాధామిందోర్ద్యుసింధోశ్చతదన్వయేన। హర్తుంవహత్యగ్నిమయీంతృతీయాంహరోహసంతీమివహంతదృష్టిం ॥ ౨౨౩ ॥ కృశానుః ॥ హంతతర్హితుహినకిరణశ

శాంతిస్రః పురఆసన్నిత్యాద్యనువాకే అహమేవపశూనామధిపతిరసానీతి (శ్రు) తేశ్చ ॥ శ్లో ॥ సర్వవైకారికలయేస్థాణుస్తిష్ఠతియోఽచల ఇతినిరుక్తాచ్చవాస్తవార్థః పాషండానామవిషయ ఇతిబోధ్యం - అక్ష్ణినేత్రేశుశుక్షణిం అగ్నిం ॥ ౨౨౧ ॥ ౨౨౨ ॥ గంగేతి॥ఇందోర్గంగాయాః అనుషంగాత్ సంబంధాత్ అతిశీతబాధాం- ద్యుసింధోఃగంగాయాః - తస్యచంద్రస్యఅన్వయేనసంబంధేన అతిశీతబాధాంచహర్తుం - హరః - తృతీయాం అగ్నిమయీందృష్టింహసంతీం అంగారశకటీమివ - వహతి - హంతేత్యాశ్చర్యే ॥ ౨౨౩ ॥ హంతేతి॥ తుహి

సకిరణశకలేనసురసరిజ్ఞర్యా గంగాప్రవాహేనచశిశిరం శీతలంశిరః యస్యతస్య ॥ ౫౨౪ ॥ తతశ్చేతిరశిరస్క త్వాద్ధేతోశ్చగంగేతి - గంగా తరంగావళిభిః - సుధాంశోఃసంబంధిభిఃసుధాఝరైరమృతప్రవాహైః అనిశంఆర్ద్రణమూర్ధన్యః శంభోః-అభిషేకంముధావ్యర్థంకలయం తికుర్వంతి - శైవాఇతి శేషః - కుతః - తోయేనతృ ప్తాయ పీతజలా యజనాయ - అపఃకేనదతినకేపీత్యర్థః ॥ ౫౨౫ ॥ అత్రేతి॥ అత్ర

కలసురసరిజ్ఝరీశిశిరశిరస స్త్రిపురహరస్యైకధమభిషేకప్రి యతా ॥ ౫౨౪ ॥ తతశ్చ ॥ గంగాతరంగావళిభిస్సుధాం శోస్సుధాఝరైశ్చనిశమార్ద్రమూర్ధన్యః।ముధాభిషే కంకలయంతిశంభోస్తృప్తాయతోయేనదదత్యపఃకే ॥౫౨౫॥ విశ్వావసుః ॥ అత్రాపియుక్తముత్తరంవ్యాహరామి॥౫౨౬ జ్వలనాకలనాద్విషస్యపానాద్విషభాజాంవహనాచ్చ తప్త మూర్తేః । అనిశంత్రిదశాపగాధరస్యాప్యభిషేకప్రియతా హరస్యజాతా ॥ ౫౨౭ ॥ అస్త్వేవముధాపి అన్యదనుయు జ్యతే ॥ ౫౨౮ ॥ కిమసావిహాయసంవిహాయసంతతంశంకర శిరసి। గంగాతరంగాంతః ప్రతివసతిమృగాంకఃకృ శాంగః॥ ౫౨౯ ॥ సౌవర్ణభూధరమపిస్వకరేనిధాయభిక్షాంకపా లభృదిహాటతికృత్తివాసాః। ఆస్తామిదంస్వయమసౌపరిగృ హ్యలుబ్ధోలక్ష్మీపతింతమపిమార్గణయాంచకార ॥ ౫౩౦॥

అభిషేకకియాయామపి ఉత్తరం - వ్యాహరామివదామి ॥ ౫౨౬ ॥ జ్వలనేతి ॥ జ్వలనస్యలలాటనేత్రేగ్నేః ఆకలనాత్ సంబంధాత్ - వి షస్యకాలకూటస్యపానాత్ - విషభాజాంభూషణీకృతసర్పాణాంవ హనాద్ధేతుత్రయాచ్చ - తప్తమూర్తేఃత్రిదశాప గాధరస్యాపిహ రస్య - అనిశమభిషేకప్రియతాజాతా ॥ ౫౨౭ ॥ అస్త్వితి ॥ అను యుజ్యతేపృచ్ఛ్యతే ॥ ౫౨౮ ॥ కిమితి ॥ అసౌమృగాంకఃచంద్రః-కృ శాంగః అల్పశరీరస్సన్ - విహాయసమాకాశం- అంతర్మధ్యే ॥౫౨౯॥

౫౩౦ ॥ ౫౩౧ ॥ శివేతి ॥ శీతభానుశ్చంద్రః - సాగరస్య సముద్రస్య సూనుత్వసూచనాయ పుత్రోహమితి జ్ఞాపనాయేత్యర్థః - గమ్యోత్ప్రేక్షా - పరమల్పతనుస్సన్ - తస్య సముద్రస్య మహిష్యాః భార్యాయాః గంగాయాః - జఠరం మధ్యం గర్భం చ - అధివసతి తత్ర తిష్ఠతీత్యర్థః ॥ ౫౩౨ ॥ తథాపీతి ॥ లుబ్ధ ఆదికిరాతశ్చ - ఫలం ప్రాప్తుమిచ్ఛుభిః ఫలప్రేప్సుభిః అనాదృత్యః న కాంక్షణీయః ॥ ౫౩౩ ॥ సూక్ష్మేతి ॥ లుబ్ధః ధనలోభవాన్ ఆదికిరాతశ్చ - అత ఏవ - అయం శివః సూక్ష్మస్య సితస్య చాంశుకస్య లాభః - సూక్ష్మాయాః సితాంశోః చంద్రస్య కళా

> విశ్వావసుః ॥ శృణు సఖే తత్ర కారణం ॥ ౫౩౧ ॥ శివశిరసి
> శీతభాసస్సాగరసూనుత్వసూచనాయపరం। అధివసతి తన్మ
> హిష్యా గంగాయా జఠరగుల్పతనురేషః ॥ ౫౩౨ ॥ కృశా
> నుః ॥ తథాపి లుబ్ధ ఏష ఫలప్రేప్సుభిరనాదృత్యః ॥ ౫౩౩ ॥
> తథాహి ॥ సూక్ష్మసితాంశుకలాభోప్యపటో హైమధరపద
> నివిష్టోపి । లుబ్ధో యమయోహస్తస్తండులసత్వేప్యటత్యై
> శ్వాభిక్షాం ॥ ౫౩౪ ॥ అత్యల్పమిదముచ్యతే। యచ్ఛం
> కరసంగాద్గంగాయామపి జీవనదాయిన్యాం సంక్రాంతా త
> ద్గతా లుబ్ధతా ॥ ౫౩౫ ॥ పశ్య ॥ ముక్తాశ్రితా విష్ణుపదాదు
> దితా గాంగేయముత్పాద్య వసు ప్రకృష్టం। ప్రాప్యాపి రత్నా

యాః ఆభా చాస్యాస్తీత్యర్థః ఆస్యచ్ - తథాపి సన్ - అపటః వస్త్రహీనః దిగంబరశ్చ - హైమధరే సువర్ణరాశిమతి పర్వతే మేరుస్థానే చ నివిష్టోపి - అయః అశ్మసారః శూలం చ హస్తే యస్య సః - కించ - తండులానాం సత్వం విద్యమానత్వం తండోర్నందికేశ్వరస్య లసత్వం ప్రకాశశ్చ తస్మిన్ సత్యపి - భిక్షామటతి ॥ ౫౩౪ ॥ అతీతి ॥ అత్యల్పం సూక్ష్మగోచరమిత్యర్థః ॥ ౫౩౫ ॥ ముక్తేతి ॥ ముక్తైః త్యక్తసంసారైః ముక్తాభిః మౌక్తికైశ్చ ఆశ్రితాపి - విష్ణోస్సర్వప్రధానస్య పదాత్ ఆకాశాచ్చ ఉదితా జాతాపి చ - గంగా - ప్రకృష్టం - గాంగేయం స్వర్ణమయం -

వసుధనం - వసుషు అష్టసు ప్రకృష్టం - గాంగేయంభీష్మంచ - ఉత్పా
ద్య - రత్నాకరేణసముద్రేణనిత్యంసంగం ప్రాప్యాపి - కపర్దికా
యాంవరాటికాయాం ఆశాం కాంక్షాం - కపర్దినఃశివస్య కేశిరసి ఆ
శాం - నజహాతి ॥ ౫౩ ॥ సర్వత ఇతి॥ సర్వతోముఖానాం క్రతువిశే
షాణాంజలానాంచ సమృద్ధి జుషాపి - ఉద్యతీప్రబుద్ధాపౌండరీకాణాం
క్రతువిశేషాణాం శ్వే తపద్మానాంచవనేసమూహే వాసనాసంస్కా
రఃసుగంధశ్చయస్యాస్తథోక్తయాపి - తయాగంగయాపి - జహ్నోః
ర్మునేఃమఖః - అవధినాశితఇతియత్ - తద్యజ్ఞనాశః - సత్రఘాతినః
దక్షయజ్ఞభంజకస్యచిరసంగతిరేవదోషాత్ - తయాకృత ఇతి శేషః -

కేరనిత్య సంగంకపర్దికాశాంనజహాతిగంగా ॥ ౫౩ ॥ అ
న్యచ్చ ॥ సర్వతోముఖసమృద్ధిజుషోద్యత్పౌండరీకవనవాసన
యాపి। యత్తయాప్యవధిజహ్నుమఖస్తత్సత్రఘాతిచిరసం
గతిదోషాత్ ॥ ౫౪ ॥ పునర్విమృశ్య ॥ ౫౫ ॥ ఈశః
కేరస్వకృతకాంచనాద్రిఃకుబేరమిత్రంరజతాచలస్థః-తథా
పిభిక్షాటనమస్యజాతం విధౌశిరస్యేనకుటిలేకుతశ్శ్రీః॥౫౬
కిం చైషవిరుద్ధధర్మాకృత్తివాసాః కుతః స్తోతవ్యః ॥ ౫౭ ॥

అన్యథాతాదృశయజ్ఞోత్తమకర్తృత్వాస్తదయోగాదితిభావః ॥ ౫౪॥
౫౫ ॥ ఈశ ఇతి ॥ యద్యపిఈశః శివః ప్రభుశ్చ - కరస్వీకృతఃచా
పత్వేనకరేధృతః కాంచనాద్రిర్యేనసః - కుబేరస్యధనదస్యమిత్రం -
రజతాచలస్థః కైలాసవాసీతిచభవతి - తథాపి- అస్య ఈశస్య-భిక్షా
టనంజాతం అభూత్ - తథాహి - కుటిలేవామేవక్రేచ - విధౌద్వౌ వే-
ఇకారాంతః - చంద్రేచ - ఉకారాంతః - శిరస్యేనసతి - శ్రీర్లక్ష్మీః
కుతః - నాస్త్యేవేత్యర్థః - అత్ర కేచిత్ బ్రాహ్మవైష్ణవైంద్రాద్య
ఖిలైశ్వర్యప్రదాయిత్వేనప్రసిద్ధస్య అచంచలాణిమాద్యష్టైశ్వర్యప
రిపూర్ణస్యేశ్వరస్యచంచలా శ్రీఃకుతః నాస్త్యేవేత్యర్థాంతరంభ
ణంతి ॥ ౫౬॥ కిమితి ॥ విరుద్ధధర్మాఅతఏవకృత్తివాసాశ్శివః॥౫౭

ధత్త ఇతి ॥ హరః - మూర్ధ్ని - జడం శీతం ఔషధీశం చంద్రసంబంధి-
మహః తేజః - ధత్తే - ఫాలతలే - ఉషర్బుధస్య అగ్నేస్సంబంధి ఔ
షర్బుధం - మహః - ధత్తే - అంగకేషు - ఫణీంద్రమౌళిస్థమణిప్ర
సూతం - మహః - ధత్తే - అథాపి ఏవమపి - అంధకారోఽస్యాస్తీత్యంధ
కారిణో భావస్తదంధకారిత్వం అంధకో నామాసురస్తస్యారిత్వం శత్రు
త్వం చ - ఉపైతి ప్రాప్నోతి ॥ ౨౪౧ ॥ తారకేతి ॥ అయం హరః -
అంకే - తారకస్యాంతకః స్కందం - మస్తకే శిరసి - తారకస్య అ
ధిపం చ - తారకాణాం నక్షత్రాణామధిపం చంద్రం చ - వహన్ - య

శృణు ॥ ధత్తే మహో మూర్ధ్ని జడౌషధీశం ఔషర్బుధం
ఫాలతలేఽంగకేషు - ఫణీంద్రమౌళిస్థమణిప్రసూతం హరోఽం
ధకారిత్వమథాప్యుపైతి ॥ ౨౪౧ ॥ అపి చ ॥ తారకారిం వ
హన్నంకే మస్తకే తారకాధిపం । అంగీకుర్వన్ సుదృశమప్య
లీకాక్షో విభాత్యయం ॥ ౨౪౨ ॥ విశ్వావసుః ॥ కిమేభిశ్శబ్ద
స్తైః పైకశస్తైర్గుణపదైరస్య ఖలు మృత్యుంజయస్య విశ్వస్తు
త్యమనన్యాదృశం వదాన్యత్వం ॥ ౨౪౩ ॥ దీర్ఘాయుర్ముని
సూనవేస్మ దదతే దివ్యం తథాభీష్టదం ప్రఖ్యాతాయ భగీర
థాయ భగవత్పాదామృతం ప్రాదదాత్ । పాపేభ్యోఽపి చ

థాస్థానసన్నివేశాదినా శోభనాం దృశం నేత్రమంగీకుర్వన్ స్వీకుర్వ
న్నపి - సుదృశం స్త్రియం పార్వతీం అంగీకుర్వన్ వామాంగత్వేన స్వీ
ర్వంత్సన్నపీతి చ - అలీకే లలాటే అయథాస్థానే అక్షి యస్య తథోక్త
స్సన్ - విభాతి విరుద్ధం ప్రకాశతే - విశేషేణ రాజత ఇతి చ ॥ ౨౪౨ ॥
కిమితి ॥ స్తుత్యం స్తోతుమర్హం - వదాన్యత్వం దాతృత్వం - అనన్యా
దృశమసదృశం ॥ ౨౪౩ ॥ దీర్ఘేతి ॥ యశ్శివః - మునిసూనవే మా
ర్కండేయాయ - దీర్ఘాయుశ్చిరజీవిత్వం - దదతే స్మ దత్తవాన్ - ప్ర
ఖ్యాతాయేతి - పూర్వత్రాపి విశేషణం - భగీరథాయ రాజ్ఞే - అభీష్ట
దం భగవత్పాదామృతం గంగాం - ప్రాదదాత్ దత్తవాన్ - బాణోఽపి

విపుత్రః పఙ్క్తివదనః రావణః తౌ ప్రస్తౌ పురస్సరౌ యేషాం తేభ్యః పా
శుభ్యోపి - ఇష్టంఫలం ప్రాదాత్ - తస్య శివస్య వాదాన్యకం - జగ
చ్ఛ్లాఘోదాయ - భవతి ॥౨౪౪॥ తదితి ॥ ఆహతంవృషార్థకం ॥౨౪౫॥
దత్త్వేతి ॥ యః శశాంకమౌలిః - దానవరాక్షసేభ్యః - వరం ప్రార్థి
తం దత్త్వా - విశ్వస్య స్వస్య చ - విషాదం దుఃఖం సంపాదయామాస ‧ భ
స్మాసుర రదానస్య స్వవిషాదజనకత్వాదితి భావః - ఏతస్య శశాంక
మౌళేర్దాతృత్వం - తవైవహ్రస్యం - నమమేత్యర్థః ॥౨౪౬॥ ౨౪౭
దైత్యేభ్య ఇతి ॥ త్ర్యక్షుగ్మీవః - దైత్యేభ్యో గాక్షసేభ్యో వరాన్నా

బాణపఙ్క్తి వదన ప్రష్ఠేభ్య ఇష్టంఫలం ప్రాదాత్తస్య శివ
స్యభాః జగచ్ఛ్లాఘోదాయవాదాన్యకం ॥౨౪౪॥ కృశానుః॥
తదేతదాహతం భాషితం యన్మహాదేవస్య వాదాన్యకం జగ
చ్ఛ్లాఘనయతి ॥ ౨౪౫ ॥ యతః ॥ దత్త్వా వరం దానవరాక్ష
సేభ్యో విశ్వస్య చ స్వస్య చ యో విషాదం। సంపాదయామా
స శశాంకమౌళేః దాతృత్వమేతస్య తవైవహ్రస్యం ॥౨౪౬॥
విశ్వావసుః ॥ కుటిలధిషణగుణకుపదోష ఇతి ఘోషయతి భ
వాన్ ॥ ౨౪౭ ॥ తథాహి ॥ దైత్యేభ్యో నవ గానదాస్యత
యది త్ర్యక్షో ముహుస్తర్హి తే నాశక్ష్యన్ భువనాని పేష్టు
ముదయం నాప్స్యదస్య యాశార్ఙ్గిణః। నోదాయిష్యత మా

ధాస్యత యది - తర్హి - తే దైత్యాః - భువనాని ముహుః పేష్టుం నాశ
యితుం - నాశక్ష్యన్ సమర్థా నాభవిష్యన్ - తతశ్చ - శార్ఙ్గిణో
దయా ఉదయముత్పత్తిం నాపస్యత్ ప్రాప్తా నాభవిష్యత్ - తత
శ్చ - మానుషాదిషు జాతిషు - హరిః నోదాయిష్యత నావిరభవిష్య
త్ - తతశ్చ భగవాన్ - సేతుస్సముద్రః - గీతాభగవచ్ఛబ్దపూ
ర్వా ఆదియర్తస్య తదాదికం - ప్రారంభస్యత్ బద్ధం నాకరిష్యత్ -
కాహానిరితత ఆహ - అమీ నరాః భవార్ణవం నాలంఘయిష్యన్ - అ
త్రలిఙ్గోమిత్తైల్రుఙ్క్రియాతిపత్తావితి హేతుహేతుమద్భావేపిహిత

స్వల్పజః రూపాణ్యగ్రాస్యతే ఇత్యాదీని ॥ ౫౪౮ ॥ కంపేతి ॥ కంపా
యాం నామనద్యాః తరంగైః శిశిరైః అనిలడింభైః మందమారుతైః జాత
కంపాత్ ఆమ్రాత్ చూతవృక్షాత్ నిష్పతితేనపుష్పరసేన అభిషిక్తః
అనుకంపాసుధాంబుధిః - అంబికాయాః పతిః ఏకామ్రేశ్వరః - అర్థి
నః ప్రార్థకజనస్య - అఖిలాం సంపదం - సంపాదయతి ॥ ౫౪౯ ॥ ౫౫౦ ॥
అల్పేతి ॥ అల్పస్సన్నపిపదార్థః - కాంచ్యామావాసాద్ధేతోః - గౌ
రవం మహత్త్వమాసాదయతి ప్రాప్నోతి - యతః - ఏతస్మిన్ పురే
కాంచ్యాం - తిష్ఠతీతి స చాసౌ స్థాణుః - ఏతత్పురేస్థాణురేకామ్రేశ్వ-

నుమాదిషు మహాదినోః సేతుగీతాదికం ప్రాభంత్స్వైర్భగవాన్
భవార్ణవమమీనాలంఘయిష్యన్నరాః ॥ ౫౪౮ ॥ కిం
చ ॥ కంపాతరంగశిశిరానిలడింభజాతకంపామ్రనిష్పతితపు
ష్పరసాభిషిక్తః - సంపాదయత్యతులసంపదమర్థినోఽనుకం
పాసుధాంబుధిరయంపతిరంబికాయాః ॥ ౫౪౯ ॥ పురీంని
రీక్ష్యసన్లాఘుం ॥ ౫౫౦ ॥ అల్పోపికాంచ్యామావాసాదా
సాదయతిగౌరవం । యతఏతత్పురస్థాణుగిరీశ ఇతిగీయతే ॥
౫౫౧ ॥ కృశానుః ॥ అన్యోన్యవిరుద్ధస్వభావాభ్యాం దే
వాభ్యామాక్రాంతామేనాంనగరీంకింవిస్తోషి ॥ ౫౫౨ ॥
దేవౌద్వావధికాంచిపశ్యలసతః ప్రాచీప్రతీచ్యాశయోస్త

గిరీశః పర్వతశ్రేష్ఠః కైలాసనాథశ్చ ఇత్యుక్తప్రకారేణ - గీయతే వ్య
వహ్రియతే ॥ ౫౫౧ ॥ అన్యోన్యేతి ॥ ఏనాంనగరీంకాంచీం ॥ ౫౫౨ ॥
దేవావితి ॥ అధికాంచి కాంచ్యాం - ప్రాచ్యామాశాయాం ప్రతీచ్యా
మాశాయాంచద్వయోః - యౌ దేవౌ వరదరాజైకామ్రేశ్వరౌ - లస
తః రాజేతే - తత్ర తయోర్మధ్యే - ఏకః వరదరాజః - వీనాం నాయ
కం గరుడం - అధఃకురుతే - వాహనత్వాదిత్యర్థః - అపరః ఏకామ్రే
శః - వినాయకం గణాధిపంచ - పురస్కురుతే - పుత్రత్వాదితి భావః.
ఏకః నిత్యం అనష్టమూర్తిః అష్టమూర్తిర్న భవతి - అవినాశిస్వరూపశ్చ

ఇతిఖ్యాతః ప్రసిద్ధః ఇతరః నిత్యం అష్టాభూతార్కచంద్రయజ్వానః మూర్తయః యస్య తథోక్తః ఇతిఖ్యాతః - జగతీత్యుభయత్ర యోజ్యం- ఏకః - గజస్యగజేంద్రస్య ఆర్తింనకృకృతాం - వారితవాన్ - పరః. ఆ గజాయాఃపార్వత్యాః ఆర్తింహరన్ముఖీం - గజభిన్నార్తి చ-రన్యాస్త్రె

ప్లా - వారితవాన్ - ఏతచ్చిత్రంపశ్య ॥ ౫౫౩ ॥ కాంచీతి ॥ స రేశే నహుహి తేప్రాజితే - కాంచీనామ్ని పురే - ప్రాగుద్దేశేపశ్చిమోద్దేశే చద్వయోశ్చిరం నివసతోఃదైవతయోశ్వరదరాజైకామ్రేశయోః రీతిశ్చరిత్రం - మిథః అన్యోన్యం - విరుద్ధా- యద్యస్మాదేకః వరదరా

త్రైకః కురుతేవినాయకమదశ్చిత్రంపురశ్చాపరః। ఏకోని త్యమనష్టమూర్తిరితరః ఖ్యాతోష్టమూర్తిర్జగత్యేకోవారిత వాన్గజార్తిమచిరాద్రన్యాగజార్తింపరః॥ ౫౫౩ ॥ య ద్వా ॥ కాంచీనామ్ని పురేసురేశమహితేప్రాక్పశ్చిమో ద్దేశయోశ్చిత్రందైవతయోశ్చిరంనివసతోరీతిర్విరుద్ధామి థః। ఏకోయద్విజరాజమప్యధరయత్యన్యస్తముత్తంసయ త్యంఘ్రాహంతబిభర్తికశ్చిదపరస్స్వమూర్ధనిస్వర్ధునీం॥ ౫౫౪ ॥ విరుద్ధదేవాక్రాంతకాంచీనగరసమాగమా ద్వారణధరాధరోప్యేవం ॥ ౫౫౫ ॥ క్షేత్రాగోప్తాచహరిర్మ హాసవజుషోహిరణ్యగర్భస్య। భయకృదిభస్యాభయకృన్మా

జః - ద్విజానాంబ్రాహ్మణానాంపక్షిణాంచరాజా - తంచంద్రంగరు డంచ - అధరయతితిరస్కురుతే - వాహనత్వేనాధఃకురుతే - అన్యఃఏ కామ్రేశః - తంద్విజరాజం - ఉత్తంసయతిపూజయతిచూడామణీక రోతిచ - కశ్చిత్ - స్వేఅంఘ్రా - స్వర్ధునీంగంగాం - బిభర్తి - అప రఃమూర్ధనిస్వర్ధునీంబిభర్తి - హంతేతిఖేదే ॥ ౫౫౪ ॥ విరుద్ధేతి ॥ సమాగమస్సంబంధః - వారణధరాధరః హస్తిశైలోపి - ఏవంవిరుద్ధ ఇత్యర్థః ॥ ౫౫౫ ॥ క్షేత్రేతి ॥ మహాంతంఆసవంమద్యంసవమశ్వమే ధంచజుషత ఇతితజ్జుషః - హిరణ్యంచాసౌగర్భః అన్నం - హిరణ్యక

శిపుః - హిరణ్యగర్భః బ్రహ్మచతస్య - ఘోత్రాగోత్రానాశకోరక్షకశ్చ - ఇభస్యగజస్యభయకృదభయకృచ్చ - హరిర్విష్ణుర్నరసింహశ్చ-హస్తిగిరౌశ్లాఘ్యౌ లాంఛనే శిఖరేచ దర్వయోః - చకాస్తి ప్రకాశతే॥౫౫॥ ౫౬ ॥ దరేతి॥ యోజనాః - దరస్య భయస్యానుషంగం సంపర్కం - గదస్యరోగస్య అన్వయం సంపర్కంచ - ద్వయ త్యక్త్వా - కాంచ్యాంనివసంతి - తేజనాః - దంతావళాద్రీశ్వరం వరదరాజమాశ్రితాస్సంతః ఇహాస్యతుష్యమోఅంతే - తౌదరానుషంగగదాన్వయా విష్ణుసారూప్యాత్పాంచజన్యకౌమోదకీనామకశంఖగదాయోగౌ చ - నియతంభజంతే॥ ౫౭ ॥ సఖేతి ॥ ఇదంనగరంకాంచీ ॥ ఏకరూపే అవిరుద్ధ ధర్మే దైవ

> లాంఛలయోశ్చకాస్తిహస్తిగిరేః ॥ ౫౫ ॥ అన్యచ్చ ॥ అ
> యంచాపరదోషః ॥ ౫౬ ॥ దరానుషంగంచగదాన్వయం
> చత్యక్త్వాంజనాయేనివసంతికాంచ్యాం । దంతావళాద్రీశ్వర
> మాశ్రితాస్తే దేహాంతుమేతౌనియతంభజంతే ॥ ౫౭ ॥ వి
> శ్వావసుః ॥ సఖామైవంసంభాషిష్ఠాః యత ఏకరూపదైవత
> మిదంనగరమితిసఙ్ఘక్ష్యతే ॥ ౫౮ ॥ శృణుతావత్ ॥ ఫ
> ణిపతిసరస్ఫురంతీభనాయకధరోత్తమాంగశోభితనుః । భవ
> హారిసంజ్ఞాకాంచ్యోః పూర్వాపరయోర్హిదేవతాజయతి॥

తేయస్మిన్ తథోక్తమితి - సఙ్ఘక్ష్యతే సాధ్యతే ॥ ౫౮ ॥ ఫణీతి॥ ఫణిపతిసరసి అనంతసరసి - ఫణిపతిసరైస్సర్పరాజహారైః స్ఫురంతీ-భనాయకం నక్షత్రేశం ధరతీతి తద్ధరేణ ఉత్తమాంగేన శిరసా - ఇభనాయకధరస్యహస్తిశైలస్య ఉత్తమాంగే శిరసి శిఖరేచ - శోభత ఇతి శోభినీతనుర్యస్యాస్సా - భవహారశ్చేతిసంజ్ఞానామపదే - భవంసంసారబంధంహరంతీతితద్ధరాః సంజ్ఞాః వరదరామకృష్ణేత్యాదినామపదానిచయస్యాస్సా - దేవతా - పూర్వస్యాం వైష్ణవ్యాం - అపరస్యాం శైవ్యాంచ - ద్వయోః కాంచ్యోః - హియస్మాత్ - జయతి - తస్మాదేకరూపదైవతమితిసంబంధః ॥ ౫౯ ॥ అన్యదితి॥ అన్యత్ నిరస్తమూషణ్ణే

భ్యః ఇతరత్ - చకారోప్యర్థః ॥ ౬౦ ॥ అహోబా ఇతి॥ పచేళిమం పక్వం ॥ ౬౧ ॥ సురేతి ॥ సురయువతేవ దేవాంగనాసమూహేన ఉపగీతః స్తుతః - అర్జునేనహతమహావీరనూతనానేకదేవప్రియదాయకత్వాదితి భావః - ప్రాప్తః - పద్మాననః - మునిభిర్నారదాద్యైర్ధ్యాతః - యః పాండవదూతః శ్రీకృష్ణః - వ్యాసకృతౌ భారతే - ఖ్యాతః - స పాండవదూతః - దృక్పథం లోచనవిషయత్వం ॥ ౬౨ ॥ అనుచితేతి ॥ అసౌ పాండవదూతః - అనువర్ణ్యతే స్తూయతే ॥ ౬౩ ॥ స

౫౯ ॥ అన్యచ్చాస్య నగరస్య భూషణమేవ నతు దూషణమి
త్యన్యత్ర దృష్టిమాధాయ సానందం ॥ ౬౦ ॥ అహోబాఖ
లు మమాద్య పచేళిమం భాగధేయం ॥ ౬౧ ॥ సురయువ
తోపగీతః ప్రాప్తః పద్మాననో మునిధ్యాతః । వ్యాసకృతౌ
యః ఖ్యాతః పాండవదూతస్స దృక్పథం నీతః ॥ ౬౨ ॥ కృ
శానుః ॥ అనుచితకర్మాసౌ కిమర్థమనువర్ణ్యతే ॥ ౬౩ ॥
సకలజగతామీశానోపి స్వయం విగతశ్రియామిదమనుచితం
దూతో జాతో యదేష పృథాభువాం । కిమిహ మహతాం హృ
ద్యా ఖద్యోతపోతనికేతనే విరమధిపతే ర్దాసాం దాసాను
దాసతయా స్థితిః ॥ ౬౪ ॥ విశ్వావసుః॥ పురోభాగిని భగ
వద్గుణేషు దోషమనీషయా భవానేవ దూష్యతి। శ్రూయ
తామేతత్ ॥ ౬౫ ॥ కవిత్వస్య గాంభీర్యమాధాయ వ్యా

కలేతి ॥ ఏష పాండవదూతస్స్వయం సకలజగతాం ఈశానః ప్రభురపి సన్ - విగతశ్రియాం నష్టైశ్వర్యాణాం - పృథాభువాం పాండవానాం దూతః జాతః అభూదితి యత్ - తదిదమనుచితం - భాసామధిపతేస్సూర్యస్య - ఖద్యోతః జ్యోతిఃకీటః - తత్రాపి పోతః శిశుస్తస్య నికేతనే గృహే - దాసానాం భృత్యానాం యో దాసః తస్య భావస్తత్తా తయా - దాసానుదాసస్సన్నితి యావత్ - స్థితిః - ఇహ లోకే - మహతాం హృద్యా కిం - అహృద్యైవేత్యర్థః ॥ ౬౪ ॥ ౬౫ ॥ కవిత్వస్యేతి ॥

కవిత్వస్య కావ్యరచనాయాః గాంభీర్యం గుణాలంకారవైశిష్ట్యేనవ్యం
గ్యవ్యంజకత్వం - ఆకల్పం భూషణం ఆహురితిపదద్వయం సర్వత్ర యో
జ్యం - బుద్ధేస్సంపదః - ఔదార్యం దాతృత్వం - ప్రభుత్వస్య - శౌ
ర్యం - గురుత్వస్య విద్యాం - మహోవంశ్యతాయాస్సత్కులోత్పత్తేః - స
దాచారేణ పూర్తిం పూర్ణతాం - మహత్త్వస్య సర్వోన్నత్యస్య - సౌ
లభ్యం సులభత్వం ఆశ్రితవిధేయత్వమితి యావత్ ॥ ౫౬౬ ॥ ౫౬౭ ॥
వికచేతి ॥ వికచస్య వికసితస్య రుచిరస్య చ పుండరీకషండస్య శ్వేతపద్మ
రాశేః యోమ్యుతిమదః తం మోచయతి నాశయతీతి మోచనః లోచన
యోః ప్రభావః మాహాత్మ్యం యస్య - సఏష భువనప్రసిద్ధః - విజయ

ర్ద్ధిః ప్రభుత్వస్య శౌర్యం గురుత్వస్య విద్యాం । మహోవంశ్య
తాయాస్సదాచారపూర్తిం మహత్త్వస్య సౌలభ్యమాకల్ప
మాహుః ॥ ౫౬౬ ॥ ఇత్యుపగత్రవిమానమానయన్ సానం
దం ॥ ౫౬౭ ॥ అత్ర హి ॥ వికచరుచిరపుండరీకషండద్యుతి
మదమోచనలోచనప్రభావః । జయతివిజయరాఘవస్స ఏ
షః శుచితరగృధ్రసరోవరోపకంఠే ॥ ౫౬౮ ॥ కించ ॥ సం
పాతిసోదరసరస్తటసంప్రరూఢో భాత్యద్భుతో విజయరా
ఘవపారిజాతః । శాఖాతతేరుపరిసద్భిరుదీర్యతేయోఽయ

రాఘవః - శుచితరే పరమపవిత్రే గృధ్రసరోవరస్య ఉపకంఠేతీరే
జయతి ॥ ౫౬౮ ॥ సంపాతీతి ॥ సంపాతిసోదరస్య జటాయుషః సంబం
ధియత్సరః గృధ్రతీర్థం తస్య తటే సంప్రరూఢః - అద్భుతః - విజయ
రాఘవః భగవానేవ పారిజాతః దేవవృక్షః - భాతి - లోకే వృక్షస్య
ఉపరి శాఖాః తదుపరి పుష్పాణి - తద్విపర్యయో త్రైత్యద్భుతత్వం ప్రే
పంచయతి - యః విజయరాఘవపారిజాతః - సద్భిర్యోగిభిః - శాఖా
నాం శిఖానాం వేదశాఖానాం ఆశ్వలాయనాపస్తంబీయాదీనాం తతే
రుపరి ఊర్ధ్వదేశే - ఉపనిషత్సు చ ఉదీర్యతే - యస్య అధ ఏవ భాగే
సకలస్సంపూర్ణస్సుమనస్సు - సుమనసాం పుష్పాణాం దేవానాం చ ప్ర

పంచస్వమూహాఉదీర్యతే-సర్వేపిదేవాస్తథోఽభాగఏవవర్తంతఇత్య
ర్థః ॥ ౫౯॥ ౬౦ ॥ విశ్రుతేతి॥ యోవిజయరాఘవః - గృధ్రం
జటాయుషం - దాహతఃసమస్కురుతదాహసంస్కారంచక్రఇత్యర్థః
విశ్రుతంప్రసిద్ధంఆశ్రితేషువాత్సల్యంప్రేమయస్యతం- వీరం- విజయ
రాఘవం భగవంతం - నమస్కురుత - యూయంనమస్కురుధ్వం ॥
౬౧ ॥ అత్రేతి ॥ వైచిత్రీఆశ్చర్యం ॥ ౬౨ ॥ తనయేతి ॥ అత్ర
వీరరాఘవక్షేత్రే - తనయానాం అర్థనయా ప్రార్థనయా - స

స్యాథఏవసకలస్సునసఃప్రపంచః ॥ ౫౯ ॥ పునఃసభక్తి
ప్రకర్షంజనానుద్దిశ్య! భోభోభుక్తిముక్తిప్రేప్సవ ఇదంశ్రృ
ణ్వంతుభవంతః ॥ ౬౦ ॥ విశ్రుతాశ్రితవాత్సల్యంవీరంవి
జయరాఘవం। నమస్కురుతయోగృధ్రంసమస్కురుతదా
హతః ॥ ౬౧ ॥ అత్రగృధ్రసరస్తీరేవిశ్వప్రసిద్ధాకాచి
ద్వైచిత్రీ ॥ ౬౨ ॥ తనయార్థనయాసమాగతాభిస్తరు
ణీభిఃపరిభర్జితాశ్చముద్గాః- దృఢమంకురమత్ర దేవశక్త్యా
సమమాసాంపులకాంకురైఃఫలంతి ॥ ౬౩ ॥ కృశానుః॥ ని
జరూపమహిమానసురూపస్థితిరసౌవిజయరాఘవఃకిమీడ్య
తే ॥ ౬౪ ॥ శుకస్తుతోహంసమయూరవాహముఖప్రగీ
తోగరుడాసనోఽసౌ । క్షీరాబ్ధితీరావసథోఽపివాసంకరోత్య

మాగతాభిఃతరుణీభిర్వంధ్యాభిః - పరిభర్జితాఃపక్వాఃముద్గాః - దేవ
స్యవిజయరాఘవస్యశక్త్యాప్రభావేన - అంకురం- ఆసాంపులకాంకు
రైస్సమం - దృఢం - ఫలంతిజనయంతి ॥ ౬౩ ॥ నిజేతి॥ నిజస్యస్వీయ
స్యరూపస్యమహిమ్నఃమాహాత్మ్యస్యఅననురూపా అనుచితాస్థితిర్మ
ర్త్యాదాయస్యసః - కింకుతఈడ్యతేస్తూయతే ॥ ౬౪ ॥ శుకేతి ॥ శు
కేనకిరేణశుకయోగినాచస్తుతః - హంసవాహోబ్రహ్మామయూర
వాహఃకుమారఃతౌముఖమాదిర్యేషాంతైఃసురైఃప్రగీతఃకీర్తితః - గ
రుడాసనః - క్షీరాబ్ధితీరే ఆవసథంనివాసఃయస్యతథోక్తోఽపి - అసౌవి

జయరాఘవః - అస్మిన్ గృధ్రసరసః అన్తికే సమీపే - హాసంకరోక్తిః
అహో హా ఇతి ఖేదే - శుకాదిపక్షిభ్యః గృధ్రస్య నీచత్వాదితి భావః - శ్లే
షానుప్రాణితేన విరోధాభాసేన గృధ్రేపి భక్తవాత్సల్యమితి ప్రతీతే
రలంకారేణ వస్తుధ్వనిః ॥ ౫౭౫ ॥ తదితి ॥ తదేతత్ త్వాదృశస్యాపి గృ
ధ్రసరస్తీరనివాసః ॥ ౫౭౬ ॥ తదితి ॥ తమసః పరస్తాత్ అజ్ఞానినాం
దూర ఇత్యర్థః - అస్తామయేపి విగతసన్నస్తదోషే - త్వాదృశి అనుప
మేఽత్రనుపదే వైకుంఠే - అతులైః సూరిభిః సనకాదిభిః - అర్చితః అ
ర్చ్యమానః - స్థితోపీత్యర్థః - దృఢానుకంపః - శాశ్వతభక్తవాత్స

హా హా గృధ్రసరోన్తికేస్మిన్ ॥ ౫౭౫ ॥ విశ్వావసుః॥ తదే
తద్దయాపయోనిధేరస్య భూషణమేవ ॥ ౫౭౬ ॥ త్వాదృ
శ్యత్రనుపదే తమసః పరస్తాదస్తామయేప్యతులసూరిభిరర్చి
తోపి । అత్రా విరాసహరిరేష చిరం నరాణాం దృష్టిం కృతా
ర్థయితుమేవ దృఢానుకంపః ॥ ౫౭౭ ॥ క్షీణతోపి విమా
నం ప్రస్థాపయన్ సహర్షం ॥ ౫౭౮ ॥ ఇయం హి ॥ గంగాసిం
ధుః సరస్వతీ భవహరా తుంగా పతంగాత్మజా రంగాఖ్యా శత
రంగిణీవ దఘుతత్యంగారభంగావహా । శుద్ధారాశమనీ మనీ
షిజనతారబ్ధావగాహా ముహుర్ముగ్ధానామపి శుద్ధబుద్ధిజననీ

ల్యాః - అతఏవ - ఏష హరిర్వై జయరాఘవః - నరాణం భక్తానాం దృ
ష్టిం - కృతార్థయితుం దర్శనేన సఫలయితుమేవ - చిరమావిరాస
ఆవిర్బభూవ ॥ ౫౭౭ ॥ ౫౭౮ ॥ గంగేతి ॥ గంగాసింధుః గంగానదీ -
సింధురిత్యుజ్జయినీప్రాంతే కాచిన్నదీ వా - సరస్వతీ - భవహరా భవ
నాశనీ - తుంగా తుంగభద్రా - రంగాఖ్యా శతతరంగిణీ కావేరీ తా ఇవ త
ద్వత్ - అఘతతేః పాపరాశేరేవాంగారాణాం ఉల్ముకానాం భంగా
వహా - శుచాం శోకానాం ధారాయాః పఙ్క్తేః శమనీ నాశనీ - ముహుర్మ
నీషిజనతయా విద్వత్సమూహేన ఆరబ్ధాః అవగాహాః స్నానాని య
స్యాం సా - ముగ్ధానాం మూఢానామపి - శుద్ధాం బుద్ధిం జనయతీతి జననీ

దుగ్ధాపగాక్షీరనదీ - దృశ్యతే ॥ ౫౮౯ ॥ మమేతి - నవైః అంభోభిః జలైర్ధనదీకృతాఃమజ్జంతఃస్వస్మిన్ అవగాహమానాః మానవాయ యాసా - బుధానాంజాతేనసమూహేనసుతా - తనోశ్శరీరస్య తాపహృత్ - దుగ్ధనదీక్షీరనదీ - మమసంబంధినాంఘనాఘానాంమహాపాపానాంతనుతాంక్షీణత్వం - తనుతాం కరోతు ॥ ౫౯౦ ॥ భవత్వితి॥ విధినాదైవేన - నీరసతాఅనాస్వాద్యత్వం ॥ ౫౯౧ ॥ కాలుష్యేతి॥ కాలుష్యస్యమాలిన్యస్యలేశేనాపి విధురారహితాపి - మధురాపి - ప

దుగ్ధాపగాదృశ్యతే ॥ ౫౮౯ ॥ కించ॥ మమమగ్ధనదీధనదీ
కృతమజ్జన్మానవానవాంభోభిః। బుధజాతనుతాతనుతాంత
నుతాంతనుతాపహృద్ఘనాఘానాం ॥ ౫౯౦ ॥ కృశానుః॥ భ
వత్వేవమథాపిఅస్యాః క్షీరతరం గిర్యాః విధినాకృతానీరస
తా ॥ ౫౯౧ ॥ కాలుష్యలేశవిధురా మధురాపిపయోనదీ।
రోచతేసాధవేయుక్తానోచేల్లవణసింధునా ॥ ౫౯౨ ॥ వి
శ్వావసుః॥ గుణమపిదోషతయాభణసి ॥ ౫౯౩ ॥ యతః॥
క్వచనసమాగతసింధునిధునీజలేసాధునిస్నానం। పంకవిలో
పంకలయతిసంఘటయతిధియమితిస్మరంతిబుధాః ॥ ౫౯౪ ॥
కింవిద్ధక్షీణతోభిక్రమ్య॥ ౫౯౫ ॥ మోహాదిదోషరహితాం
తటవాసిదేహివ్యూహీయకామపి మతింమహతీం దిశంతీ।

పయోనదీక్షీరనదీ - లవణసింధునాయుక్తానోచేత్ - సాధవేసజ్జనాయ రోచతే ॥ ౫౯౨ ॥ ౫౯౩ ॥ క్వచనేతి ॥ సమాగతః సంగతస్సింధుస్సముద్రః యస్మిన్ తస్మిన్ - అతఏవసాధునిపవిత్రే - క్వచనకస్మిన్నపి - ధునీజలే - స్నానం - పంకస్యపాపస్యకర్దమస్యచవిలోపంనాశం - కలయతి - ధియంజ్ఞానం - సంఘటయతి - ఇత్యుక్తప్రకారం - బుధాస్స్మరంతిజానంతి ॥ శ్లో॥ సముద్రగానదీస్నానంనరాణాంశుద్ధిబుద్ధిదమితిస్మరణాదితిభావః ॥ ౫౯౪ ॥ ౫౯౫ ॥ మోహేతి॥ తటయోర్వాసినాం దేహినాంజంతూనాంవ్యూహీయసమూహాయ - మోహాదిదోషరహి

ణాం - కామప్యనిర్వాచ్యాం - మహతీం - మతింజ్ఞానం - దిశంతీదదతీ.
బుధసమూహాకృతావగాహా - బాహానదీ- శుభైఃశుభ్రైః ప్రవాహైః
దురితానిస్వావహాకరోతి నాశయతీత్యర్థః ॥ ౨౮౬ ॥ అస్యాఇతి ॥ అ
స్యాః బాహానద్యాః - శ్రోత్రియోత్తంసానాం వైదికశ్రేష్ఠానాంనివా
సయోగ్యః - సమగ్రస్సంపూర్ణగుణాస్తృణకాష్ఠసమృద్ధ్యాద
యోయస్మిన్ అసౌఅగ్రహారః బ్రాహ్మణస్వామికోగ్రామః ॥ ౨౮౭ ॥
కర్ణేతి ॥ కర్ణానందకరాః స్ఫురంతశ్చ మధుకరాణాం వ్యాహారాః
ఝుంకారాః యేషు తేషాం బాహాపగాయాః రోధసితటే శాఖినాంవృ

స్వావహకరోతి దురితాని సుభ్రప్రవాహైర్బాహానదీబుధస
మూహకృతావగాహా ॥ ౨౮౬ ॥ అస్యాశ్చోత్తరతీరే శ్రో
త్రియోత్తంసనివాసయోగ్యస్సమగ్రగుణోఽసావగ్రహారస్సం
లక్ష్యతే ॥ ౨౮౭ ॥ కర్ణే ॥ కర్ణానందకరస్ఫురన్మధుకరవ్యా
హారబాహాపగారోధశ్శాఖినిరంతరతుందిలపయఃకల్యాణ
కుల్యావృతః। ఆత్రేయాన్వయవిద్వదధ్వరహవిర్గంధాను
బంధార్పితక్షేమో భాత్యరశాణిపాలఇతిహి గ్రామోఽభిరా
మోభువి ॥ ౨౮౮ ॥ సాధ్వగ్రేసరయూపేతస్సాకేతనగర
శ్రియం । అగ్రహారోవహత్యేషరఘునాథాభిరక్షితః ॥ ౨౮౯

క్షాణాంసంబంధిభిః నిరంతరైః తుందిలస్య పూర్ణస్య పయసఃజలస్యక
ల్యాణాభిః కుల్యాభిః కృత్రిమసరిద్భిర్వృతః వేష్టితః - అత్రేర్మునేర
యంఆత్రేయః అన్వయఃగోత్రంయేషాం తేషాంవిదుషాం అధ్వరేషు
యాగేషుహవిషాం పురోడాశవపాదీనాంగంధస్య అనుబంధేనసంబం
ధేన అర్పితంకృతంక్షేమంకుశలం యస్యసః - అభిరామః - భువి - అర
శాణిపాల ఇతితన్నామకః గ్రామః - భాతిహిప్రసిద్ధా - అయంక
వేరగ్రహారఇతిధ్యేయం ॥ ౨౮౮ ॥ సాధ్వితి ॥ సాధుషు అగ్రేసరా
ణాం శ్రేష్ఠానాం ఆత్రేయగోత్రాణాంయూపైః యజ్ఞపశుబంధనదా
రుభిః ఇతః ప్రాప్తిః- అన్యత్ర - సాధు - అగ్రే - సరయ్వానామనద్యా

ఉపేతః - రఘునా తేనకవేః పిత్రా శ్రీరామేణచ అభిరక్షితః - ఏషఅ
గ్రహారః - సాకేతస్య నగరస్య అయోధ్యాయాః శ్రియంశోభాం వ
హతి ॥ ౫౯ ॥ కించిదితి ॥ నద్యోఃబాహుదాక్షీరనద్యోః ॥ ౬౦॥ చా
ర్విత్తి ॥ చారవఃగుణాః సౌజన్యసౌశీల్యాదయఃసూత్రాణియేషాంతైః-
సన్మణిభిస్సుజనశ్రేష్ఠైఃసద్భిర్మణిభిఃరత్నైశ్చ - జుష్టాఃయుక్తాః - బా
హానదీపయస్విన్యోః బాహుదానదీక్షీరనద్యోరుపకూలంకూలేషు - అగ్ర
హారాః - అవనేభూమేః ఉన్నతాహారాఉదగ్రహారాఇవభాంతి ॥
౬౧॥ అమూనితి ॥ అమూన్ నదీద్వయతీరస్థితాన్ గ్రామాన్ అగ్ర

కించిద్విమానమున్నమయ్య సఖ్లాఘం। నద్యోఃపార్శ్వద్వ
యమవలోక్య ॥ ౬౦ ॥ చారుగుణైస్సన్మణిభిర్జుష్టాబా
హానదీపయస్విన్యోః। ఉపకూలమగ్రహారా ఉదగ్రహారా
ఇవావనేర్భాంతి॥౬౧కృశానుః॥అమూన్గ్రామాన్కథంకార
మగ్రహారాన్ప్రచక్షతే। సువృత్తముక్తాంహితాయదేనా
నాశ్రితాజనాః ॥ ౬౨ ॥ విశ్వావసుః ॥ సఖేభవతాస్తుతిరే
వైషాంభంగ్యంతరేణకృతేతిప్రస్మ్యామిఋహ్యామిచ॥౬౩
అథసర్వతస్తుండీరమండలమవలోక్య్యసహర్షాతిరేకం ॥
౬౪ ॥ వయస్యస్ఫుటమస్య తుండీర మండలస్య పశ్యతుభ
వాన్ పావనత్వంరామణీయకంచ ॥ ౬౫ ॥ తీరేతీరేస్ఫు

హారాన్ కథంకారంకథమిత్యర్థః - ప్రచక్షతేవదంతి - బుధాఇతిశే
షః - యద్యస్మాదేనాన్ గ్రామాన్ ఆశ్రితాజనాఃశోభనాభిఃవృత్తా
భిఃవర్తులాభిః ముక్తాభిర్మౌక్తికైఃరహితాః - సువృత్తైస్స్వాధ్యాచారైః
ముక్తైర్విగతభవపాశైశ్చజనైః అరహితాస్సంగతాశ్చ ॥ ౬౨ ॥ స
ఖఇతి ॥ భంగ్యంతరేణఅన్యయారీత్యావ్యాజస్తుతిఃవిధయేతియావత్-
విశేషేణవ్యాప్యావిసహే ॥ ౬౩ ॥ అథేతి ॥ తుండీరమండలమితిదే
శవిశేషనామ - భాషాయాంతొండమనాడిత్తి॥ ౬౪ ॥ వయస్యేతి॥
రామణీయకంసౌందర్యం ॥ ౬౫ ॥ తీరేతీరఇతి ॥ సరితాంబాహాన

ద్యాదీనాం - అత్రాస్మిన్ - తీరేతీరే ప్రతితీరం - భూయాంసః బహుళాః అగ్రహారాః - స్ఫురతి - అగ్రహారే అగ్రహారే ప్రత్యగ్రహారం - అగ్ర్యాః పూజ్యాః - ధరణిమరుతాం బ్రాహ్మణానాం - వర్గః బృందం - స్ఫురతి - వర్గే వర్గే - యజ్ఞః జ్యోతిష్టోమాదిః - సాధువర్ధతే - యజ్ఞే యజ్ఞే - సర్వత్ర వీప్సాయాం ద్విర్భావః - శ్రవణయోస్సుభగః మనోజ్ఞః - స్తోత్రశస్త్రమంత్రవిశేషావాదీ యేషాం తేషాం వైదికమంత్రాణాం ఘోషః నాదః వర్ధతే ॥ ౨౯౬ ॥ తుండీరేతి ॥ తుండీరమండలనివాసిషు దుగ్ధసింధోః క్షీరాబ్ధేః డిండీరఖండైః ఫేనరాశిభిః సదృశా నిభా తుల్యా కీర్తిర్యే

రతీసరితామగ్రహారోత్ర భూయానగ్ర్యో వర్గో ధరణిమరుతామగ్రహారే గ్రహారే । వర్గే వర్గే ధరణిమరుతాం వర్ధతే సాధు యజ్ఞో యజ్ఞే యజ్ఞే శ్రవణసుభగస్తోత్రశస్త్రాదిఘోషః ॥ ౨౯౬ ॥ కించ ॥ తుండీరమండలనివాసిషు దుగ్ధసింధుడిండీరఖండనిభకీర్తిషు పండితేషు । ఆప్యాయమానమఖిలైరవిగీతమేతద్రోచేత ధూతమరితం చరితం నకస్మై ॥ ౨౯౭ ॥ కృశానుః ॥ హంతైతస్మిన్నంతిమయుగేప్యధ్వరకర్మాచరతామమీషాం చరితాని కథమివ గోచరేరన్కోవిదేభ్యః ॥ ౨౯౮ ॥ న ఋత్విక్సంపత్తిర్న చ కుశలతా యష్టురనఘా । న చ ద్రవ్యం శుద్ధం న చ హృదయశుద్ధిః కలియుగే । ప్రసిద్ధిం కాంక్షంతః ప

షాం తేషు - పండితేషు - ఆప్యాయమానం వ్యాప్నువానం - త్రైక్రియమాణమితి యావత్ - అఖిలైః వేదశాస్త్రపురాణాదిభిః - అవిగీతం అనిందితం - అతఏవ - ధూతమరితం అపహతదోషం - ఏతచ్చరితం సత్కర్మ - కస్మై నరోచేత సర్వస్మా అపి రోచేతైవేత్యర్థః ॥ ౨౯౭ ॥ హంతేతి ॥ అంతిమయుగే కలౌ యుగేపి - కోవిదాః అభిజ్ఞాః తేభ్యః ॥ ౨౯౮ ॥ నేతి ॥ కలియుగే - ఋత్విజాం మంత్రమంత్రార్థవిదాం సంపత్తిలాభో నాస్తి - యష్టుః యజమానస్య - ఇదమగ్రిమవాక్యద్వయేపి - అనఘా నిర్దోషేతి పూర్వత్రాపి యోజ్యం - కుశలతా కర్మకరణనై

పుణ్యంనాస్తి- కించ - శుద్ధంద్రవ్యంనాస్తి- హృదయస్యశుద్ధిఃకామా
దిదోషరాహిత్యంచనాస్తి - తథాపిపరిమితధనాః అల్పద్రవ్యాః - కృ
పణాలుబ్ధాః - క్షితిసురాః బ్రాహ్మణాః - ప్రసిద్ధింఅయందీక్షితోయం
సోమయాజీత్యాదిఖ్యాతిం - కాంక్షంతస్సంతః - వృథాఅయథానుష్ఠా
నాన్నిష్ఫలం - పశోశ్ఛాగాదేరాలంభంవధం - విదధతికుర్వంతి॥౫౯
శౌచమితి॥ కించ - కలౌయుగే - యేద్విజాః - శౌచంపాదప్రక్షాళనా
దికం - యథావిధిశాస్త్రమనతిక్రమ్య - ఆచరితుంనశక్తాః - తేద్వి
జాః - ఆచమనంఆప్లవఃస్నానంచ ఆదిర్యస్య సచాసౌనియమఃయఃఖ
లు - తంనియమం - స్మర్తుమపి - కిముతకర్తుమితిభావః - అక్షమాః అ

రిమితధనాహంతకృపణావృథాపశ్వాలంభంవిదధతితథాపి
క్షితిసురాః ॥ ౫౯ ॥ శౌచంనాచరితుంయథావిధికలౌశ
క్తాద్విజాః కించతే యఃఖల్వాచమనాప్లవాదినియమస్తంస్మ
ర్తుమప్యక్షమాః । క్వామీషాంపునరగ్నిహోత్రనియ
మః క్వేష్టిరనుష్ఠానగీః క్వాగ్నిష్టోమముఖామఖాస్సపశుకాః
క్వత్వగ్నిచిత్యాకథా ॥ ౬౦ ॥ విశ్వావసుః॥ స్థూలమ
నీషస్సృపాకిమితిభాషసే ॥ ౬౧ ॥ యతః॥ శిష్టేభ్యఃప్ర
తిగృహ్యవిత్తముచితం సంపాద్య విద్యాఃకలౌ శ్రద్ధాఘూ

శక్తాః - అమీషాంద్విజానాంశౌచాచరణేప్యశక్తానాం - పునశ్శబ్దస్త్వ
ర్థే - అగ్నిహోత్రంనామనియమకర్మక్వ - నాస్త్యేవేత్యర్థః-
ఇష్టిఃదర్శపూర్ణమాసాదేః - అనుష్ఠానగీః అనుష్ఠానాంగీకరణవా
ర్తాక్వ - పశుభిస్సహితాస్సపశుకాః - అగ్నిష్టోమముఖాః మఖాః క్వ-
సాప్రసిద్ధా - అగ్నిచిత్యాస్థండిలవిశేషక్రియమాణహోమకర్మక్వ
థ్యాక్వభవతి॥ ౬౦ ॥స్థూలేతి॥ హేస్థూలమనీషమందబుద్ధే॥౬౧॥
శిష్టేభ్యఇతి॥ ధీస్తత్త్వనిర్ణయశాలినీబుద్ధిరేషామస్తీతిధీమంతః - అ
తఏవ- అంతఃదహరాకాశేముఖంమనోగతిర్యేషాంతేబ్రహ్మపరాయ
ణాః - బ్రాహ్మణేభ్యఃశిష్టేభ్యఉచితం అనింద్యత్వేనపర్యాప్తత్వే

నవా అనురూపంవిత్తంప్రతిగృహ్య - విద్యాఃసంపాద్య ఫలపదార్థా
వబోధపర్యంతంఅధీత్య-శ్రద్ధాళూన్ క్రతుసాద్గుణ్యసంపాదికేచ్ఛా
వతః - శ్రుతిషుకల్పసూత్రేషుశ్రౌతేషు ఆశ్వలాయనాపస్తంబీయా
దిషుచతురాన్ కుశలాన్ - శుచీన్ పరిశుద్ధాన్ ఋత్విజః అధ్వర్యూ
ద్గాత్రాదీన్ - లబ్ధ్వా - భగవతఃపరమేశ్వరస్య ఇమాంభాగవతీం-
ప్రీతింసంతోషం - అభిసంధాయసంకల్ప్య - కలౌయుగే క్రతూన్ సం
తతంఆహరంతః కుర్వంతస్సంతః - అంతిమంయుగంకలిం - కృతయుగం
తికృతయుగంకుర్వంతి ॥ ౨౦౨ ॥ అయజ్ఞేతి ॥ వయంయజ్ఞస్య అర్హాం
యోగ్యంద్రవ్యంయేషాంతేనభవంతీతి అయజ్ఞార్హద్రవ్యా ఇతి హి

శ్రుతికల్పసూత్రచతురాన్ లబ్ధ్వాశుచీనృత్విజః। ప్రీతింభా
గవతీంప్రకామమభిసంధాయాహరంతఃక్రతూన్ ధీమంతో
యుగమంతిమంతుకృతయంత్యంతర్ముఖాస్సంతతం ॥ ౨౦౨॥
కించ॥ అయజ్ఞార్హద్రవ్యావయమితితుయజ్ఞాద్విరమతాం
నకల్పేతస్వాన్తేన్నసుభగవదారాధనమపి। ప్రయత్నే
నద్రవ్యంశుచికిమపిలబ్ధ్వాభగవతః కృతంచేత్కైంకర్యంకి
మితినతదేవాధ్వరసమం ॥ ౨౦౩ ॥ హింసాకృత్ప్రత్యవా
యాదితికథయతియోవేద ఏవైషయాగేపశ్వాలంభంవిధ

త్తే - యజ్ఞాద్విరమతాం ఉపజ్ఞాత్యజతామిత్యర్థః - జగుప్సావిరామ
త్యాదినాఅపాదానత్వం - స్వాన్తేస్వయోరన్తేన్నః - భగవతః - ఆరా
ధనంనివేదనమపి - నకల్పేతనక్రియేత - నస్యాదితిప్రశ్నే - స్వద్రవ్యమా
త్రస్యదేవపూజాత్మకయజ్ఞానర్హత్వాదితిభావః - ప్రయత్నేనఅతి
నిర్బంధేన - శుచికిమపికించిద్ద్రవ్యంలబ్ధ్వా - భగవతఃకైంకర్యంపూజ
నంకృతంచేత్తేనేతిశేషః - తత్ భగవత్కైంకర్యమేవ- అధ్వరసమం
కిమితినభవతి - భవేదేవేత్యర్థః - తథాచభగవత్కైంకర్యాధ్వర
యోర్యజ్ఞత్వావిశేషాదధ్వరత్యాగేభగవత్కైంకర్యస్యాపిత్వన్మతే
త్యాగాపత్తిరితిభావః ॥ ౨౦౩ ॥ హింసేతి ॥ హింసాకృత్ప్రాణి

హంతా - ప్రత్యవేయాత్ పాపోభవేత్ - నహింస్యాత్సర్వభూతాని త్యాదినాహింసాయానిషిద్ధత్వాదితిభావః - ఇత్యుక్తప్రకారంయో వేదఃకథయతి - ఏషసఏవవేదః - యాగేపశోశ్ఛాగాదేఃఆలంభంహిం సాం విధత్తెప్రేరయతియది - అగ్నిషోమీయంపశుమాలభేతే త్యా దినేతిభావః - తర్హి [illegible] - వేదవద్భితె వేదవావైదికఃకః - ముక్షు విషయె సంశయీతసందేహంకుర్యాత్ - నకోపీత్యర్థః - ఉభయత్రప్రామా ణ్యేప్రమాణ్యసంశయెవాయాగీయ్యహింసాయా అవర్జనీయత్వమి తిహృదయం - కించ - రామానుజార్యైః - యాగదూషకాణాం తెంగ ళాఖ్యానాంగురురెవ - అధ్వరేపశోర్నహతెర్వధస్య - హింసాత్వా

త్తైయదికఇహానుజైవైదికస్సంశయీత । హింసాత్వా భావ
మేవాధ్వరెపశునిహతేరాహరామానుజార్యఃతత్పక్షస్థోపి
యోనప్రసజతియజనేకస్తదన్యోగురుద్విట్ ॥ ౨౦౪ ॥ ఇదం
చావధేయం ॥ ౨౦౫ ॥ హింసాంతరేష్వవమఖాశ్రితహిం
సనెపిజై నెతరోయదిజనోభజతేజుగుప్సాం। నార్యంతరేష్వి
వననిందతినందనానాంనిష్పాదనంకిమనఘోపినిజైకళత్రే ॥
౨౦౬ ॥ ఇదమవగంతవ్యం ॥ ౨౦౭ ॥ ఋత్విగ్విశుద్ధివిర

భావమాహ - తత్పక్షస్థఃరామానుజమతేవర్తమానోపియోజనః-య జనేసపశుకేయాగె - నప్రసజతినోద్యుఙ్క్తె - తదన్యఃగురుద్విట్ గురు ద్వేషకః - నకోపి - కింతుసఏవేత్యర్థః ॥ ౨౦౪ ॥ ౨౦౫ ॥ హింసె తి ॥ జైనాత్ బౌద్ధాదితరఃజనః - హింసాంతరేషుయాగీయాతిరిక్తహిం సాస్వపి - మఖాశ్రితేయాగీయేహింసనేపి - జుగుప్సాం - ఉపక్రోశం భజతేయది - తర్హి - నార్యంతరేషుపరాంగనాస్వివ - అనఘోని ర్దోషో - నిజైకళత్రేభార్యాయామపి - నందనానాంనిష్పాదనంపు త్రోత్పాదనం - కింకస్మాన్ననిందతి - హింసాత్వోత్పాదనత్వయోరు భయత్రా విశేషా ఇతిభావః ॥ ౨౦౬ ॥ ౨౦౭ ॥ ఋత్విగితి ॥ నను కెచిత్తెంగలాఖ్యాః - కలౌ - ఋత్విజాంవిశేషేణశుద్ధేఃవిరహాఃఅభా

వః ఆదిర్యేషు తేషు విశంకయా సందేహేన - నిత్యమపి క్రతుం - జహతి త్యజంతి చేత్తర్హి - తే గురోరాచార్యపురుషస్య అశుచితాయాం విశయే సంశయేన - చక్రాంకః వైష్ణవమనోః నారాయణాష్టాక్షరస్య గ్రహణం చాదిర్యస్య తత్సర్వం పంచసంస్కారాన్ - కిం ను ముంచంతి - అపరిశుద్ధిసంశయయోరుభయత్ర తుల్యత్వాదితి భావః ॥ ౬౦౭ ॥ సర్వైర్వేదైరితి ॥ సర్వైర్వేదైః స్మృతయః మానవ్యాదయః తద్గణయుతైః స్మృతిహాసైః పురాణైః శిష్టాచారైరపి - నియమితాన్ కర్తవ్యత్వేన జ్ఞాపితాన్ - పధ్వరాన్ తే భగవతః ఆజ్ఞాసిద్ధానపి - అహహేత్యాశ్చర్యే అధ్వరాన్ - జహతః త్యజంతః - నాభ్యస్తాదితి నుమ్నిషేధః - తేషాం

హా హి విశంకయా యే కేచిత్కలౌ జహతి నిత్యమపి క్రతుం తే ।
ముంచంతు గుర్వశుచితావిశయేన కిన్ను చక్రాంకవైష్ణవ
మనుగ్రహణాది సర్వం ॥ ౬౦౭ ॥ కించ ॥ సర్వైః స్వైర్వేదైః స్మృ
తిగణయుతైః స్మృతీతిహాసైః పురాణైః శిష్టాచారైరపి నియమి
తానధ్వరాన్ స్వరాతేః । ఆజ్ఞాసిద్ధానహహ జహతస్తద్వి
రుద్ధాని కృత్యాన్యాతన్వంతః కతిచిదపరానప్యమీ శిక్షయం
తి ॥ ౬౦౮ ॥ కింబహునా ॥ యాగం యే బత వైష్ణవా విజహ
తిచ్ఛాగచ్ఛిదాభీతితః శిష్యక్లేశనసాధ్వసాజ్జహతు తే చక్రాం

శ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణశిష్టాచార భగవదాజ్ఞానాం విరుద్ధాని - కృత్యాని - స్వసంకేతసిద్ధాని - ఆతన్వంతః - కుర్వంతః కతిచిదమీ అపరాన్ శ్రౌతస్మార్తానుష్ఠాతౄన్ - శిక్షయంతి - అపి గర్హాయాం - స్వయంభ్రష్టస్య కపేర్వనభ్రంశనమివైతన్నృత్తమిత్యుపహాసే వా ॥ ౬౦౮ ॥ యాగమితి ॥ యే వైష్ణవాః - ఛాగస్యచ్ఛిదాభీతితః హింసాభయాత్ - యాగం - విజహతి - బతేత్యాశ్చర్యే తే - తెంగలాఖ్యాః శిష్యాణాం క్లేశనం తాపనం తస్మాత్సాధ్వసాద్భయాత్ - చక్రాంకనస్య ప్రక్రియాం కరణమపి - జహతు - ప్రాప్తకాలే లోట్ - ధర్మయోస్సాధకతారతమ్యవిమర్శే తు చక్రాంకనమేవ త్యాజ్యం స్యాదిత్యాహ - కిం

చ - పూర్వస్మిన్ యాగేపి పశువధే - బహూనాం వాదినాం అఖిలశాస్త్ర స్థానాం సమ్మతిః అంగీకారః - భగవతః ప్రీతిః ఫలం - ధనాని రాగద్వేష జనకాని ఫలం నో భవంతి - పరత్ర చక్రాంకనేతు - అల్పీయసీ ఏకదేశానాం అభిమతిః - అర్థానాం ఆప్తిః జారచోరకిరాతాదిమ్లేచ్ఛశిష్టేభ్యః లాభః ఫలం - నతు భగవత్ప్రీతిః ఇత్థం ఉక్తప్రకారాభిధా విశేషతః తారతమ్యమస్తీతి యోజ్యం ॥ ౬౧౦ ॥ తప్తాభ్యామితి ॥ ప్రాణినాం శిష్యాణాం సంబంధి - తప్తాభ్యాం శంఖచక్రాభ్యాం తాపనం - ఛాగాలంభస్య పశుహింసాయాస్సమత్వేన తుల్యత్వేన హే సాధో ఇత్యుపహాసః - త్వయా కిం కుతః ఉపవర్ణ్యతే ॥ ౬౧౧ ॥ ౬౧౨ ॥ ఛా

కన ప్రక్రియాం । పూర్వస్మిన్ బహుసమ్మతిర్భగవతః ప్రీతిః
ఫలం నో ధనాన్యల్పీయోభిమతిః పరత్ర ఫలమప్యర్థాప్తిరి
త్థం భిదా ॥ ౬౧౦ ॥ కృశానుః ॥ విహస్య ॥ తప్తాభ్యాం శంఖ
చక్రాభ్యాం తాపనం ప్రాణినామిదం । ఛాగాల - భసమత్వే
న సాధో కిముపవర్ణ్యతే ॥ ౬౧౧ ॥ విశ్వావసుః ॥ గుణదో
ష తారతమ్యానభిజ్ఞ శృణు తావదిదం ॥ ౬౧౨ ॥ ఛాగాలం
భసహస్రతః క్షితిసురస్యైకస్య హింసాధికా తస్మాద్బ్రా
హ్మణతాపనం న కిమిదం తుల్యం పశోర్హింసయా । శాస్త్రా

గేతి ॥ యస్మాదేకస్య క్షితిసురస్య హింసా ఏకా బ్రహ్మహత్యా - ఛాగాలంభసహస్రతః - అధికా - తస్మాత్ ఏకబ్రహ్మహత్యాయాః - సహస్రపశుహత్యాతుల్యత్వాద్ధేతోః - ఇదం బ్రాహ్మణస్య తాపనం తప్తశంఖచక్రముద్రాకరణం - పశోరేకస్య హింసయా న తుల్యం కిం - తుల్యం భవేదేవేత్యర్థః - తాపనకాలే హోతా తమాత హర్తా తోస్మీతి సార్వజనీనత్వేన తస్య హత్యాసహస్రాంశతుల్యత్వం ప్రమాణసిద్ధమిత్యర్థః - శాస్త్రాత్ తప్తశంఖచక్రముద్రాభిధాయక పాంచరాత్రాగమం అవలంబ్య - ల్యబ్లోపే పంచమీ - ఏవమగ్రేపి - ఇదం తప్తైనరథాంగేన చక్రేణ ధారణం ముద్రాధారణం - శ్రేయస్కరం చేత్ - త

డా వేదాద్వేగమవలంబ్యైవ మహామఖపశోర్విశసనం హింసా - ఏతేన తప్త
శంఖచక్రముద్రాధారణేన న నీయతే కిం న సదృశీక్రియతే కిమితి కా
కుః ॥ ౬౧౩ ॥ వస్తుతః సకలశ్రుతిసిద్ధస్య యాగీయపశుహింసనస్య త
త్తుల్యత్వకథనమత్యంతానుచితమిత్యర్థః - శ్రుతీనాం అయుతం ద
శసహస్రాణి తైర్విహితస్య సతః కర్మణః యాగస్యాచరణానుష్ఠానం
తదావశ్యకతాయాస్సమర్థనేన సాధనేన - కరే వర్తమానస్య బద
రస్య ఫలస్య అస్తిత్వం సత్తా తత్సాధకస్య ప్రమాణాంతరస్య ప్రత్యక్షా
న్యప్రమాణస్య పరికల్పనముపన్యాసః తత్సదృశేన తత్కల్పనేన శ్రు

త్తప్తరథాంగధారణమిదం శ్రేయస్కరం చేత్తదా వేదాదే
వమహామఖపశోర్విశసనం నైవేన కిం న్యాయ్యతే ॥ ౬౧౩ ॥ ఇత్యలం
శ్రుత్యయుతవిహితసదాచరణావశ్యకతాసమర్థనేన । కర
బదరాస్తిత్వసాధకప్రమాణాంతరపరికల్పనకల్పనేనేత్యనుమా
నమానీయ సన్నిరాకరణం ॥ ౬౧౪ ॥ శింజత్కృతాఖిలహృదాం
రమణీమణీనాం మంజీరమంజుతరశింజితరంజితేన । కాంచీపురీ
యువగణేన చకాస్తి ప్రాణైః సంజీవితోగ్రనయనవంచితపంచబా
ణా ॥ ౬౧౫ ॥ ఋక్సామయోశ్చ యజుషాం చ నివాసభూ
తాః పూతా ద్విజాః స్మృతిపురాణకథాధురీణాః । కుర్వంతి వా

క్యయుతేత్యాదేర్విశేషణం ॥ ౬౧౪ ॥ శింజత్కృతేతి॥ శింజత్కృతం గర్వ
శూన్యీకృతం అఖిలస్య సార్వత్రికస్త్రీజనస్య హృత్ మనో యాభి
స్తాసాం - రమణీమణీనాం స్త్రీరత్నానాం - మంజీరయోర్నూపుర
యోః మంజుతరేణ అతిమనోజ్ఞేన శింజితేన శబ్దేన రంజితేన అనురక్తీ
కృతేన - యువగణేన - ప్రాణైః - అతఏవ సంజీవితః ఉగ్రేణ శివేన వ
వంచితః భస్మితః పంచబాణో మన్మథః యస్యాం సా - కాంచీనామపురీ -
చకాస్తి రాజతే ॥ ౬౧౫ ॥ ఋగితి ॥ ఋచస్సామ్నశ్చ - యజుషాం
చ - వేదానాం త్రయాణాం - నివాసభూతాస్సంపూర్ణమధ్యేతార
ఇత్యర్థః - అతఏవ పూతాః పవిత్రాః - స్మృతిషు పురాణేషు కథాసు

చతుష్షష్టిష్టుధురీణాః సముద్ఘాః - కర్కశానాం దురవగాహానాం న్యాయస్తర్కః శబ్దో వ్యాకరణం తంత్రం మీమాంసా త్రయీశిఖరం వేదాంతశాస్త్రం తేషామేవ సింధూనాం సముద్రాణాం తలమధః ప్రదేశమంతర్భాగమితి యావత్ స్పృశంతీతి తత్స్పృశః - తత్పారదృశ్వాన ఇత్యర్థః - అమీ ద్విజాః పండితాః ఇహ చంజీపుర్యాం వాసం కుర్వంతి ॥ ౬౧౧ ॥ నై ॥ విశాం మనుష్యాణాం పతీనాం రాజ్ఞాం సంబంధినీషు నగవత్ప్రశస్యస్య అతఏవ మగణ్యస్య గంతుమశక్యస్య ప్రాకారస్య సాలస్య సాధనదశాసు ఆక్రమణావస్థాసు యుద్ధే ఉన్నటతాం పరాక్రమమాణానాం భటానాం శిరస్తేభ్యః నిస్రుతానాం అస్రస్రోతసాం రక్త

సమిహ కర్కశతర్కశబ్దతంత్రత్రయీశిఖరసింధుతలస్పృశో మీ ॥ ౬౧౨ ॥ కృశానుః ॥ సహాసం ॥ నైతద్విభాతి నగరం నగమ్యమగప్రాకారసాధనదశాసు విశాంపతీనాం । యుద్ధోన్నటన్నటశిరస్తనిస్రుతాస్రస్రోతస్సహస్రభరవిస్రపలాంబి సాంద్రం ॥ ౬౧౩ ॥ విశ్వావసుః ॥ వయస్య గుణాన్వయస్య పునరస్య నిందాఛద్మనా ప్రశంసామేవ కృతవాన్ ॥ ౬౧౪ ॥ కృశానుః ॥ పురాతనానాం హి పురాంతరాణాం ప్రశాసితారో పదిశాసు భూపాః । పురంత ఏతద్వా పురంతమా

ప్రవాహాణాం సహస్రాణాం భరేణ అతిశయేన విస్రైరామగంధిభిః పలాంబిభిః మాంసరాశిభిః సాంద్రం నిబిడమేతన్నగరం చంజీపురీ న భాతి - అతిజుగుప్సాకరత్వాదితి భావః ॥ ౬౧౩ ॥ వయస్యేతి ॥ అస్య నగరస్య - నిందాయాః ఛద్మనా - గుణాన్వయస్య మాహాత్మ్యయోగస్య - ప్రశంసామేవ కృతవానసీతి యోజ్యం ॥ ౬౧౪ ॥ పురాతనానామితి ॥ దిశాసు వర్తమానానాం - పురాతనానాం - పురాంతరాణాం అన్యనగరీణాం - ప్రశాసితారః పాలకా అపి - భూపాః సర్వే - అజౌ యుద్ధే వపుషః అంతం నాశమభ్యుపేత్య అంగీకృత్యాపి - తదేతన్నగరం - అలమర్థయంతి భృశం కాంక్షంతే - లోకోత్తర

సంపదావాసత్వా త్వా తేభ్యోపి ప్రియమేతత్పరమితిభావ ॥౬౯॥ ౬౭౦ ॥ హంతేతి ॥ వసుంధరాధురంధరాణాం నూ భారధూర్వహా నాం - అసౌవక్ష్యమాణః - అవారణీయః ము స్త్యాజ్యః ॥౬౭౧॥ ప్రాజ్య ఇతి ॥ నృవరః నృపః - ప్రాజ్యే బహులే - ధనేప్వి తేవర్తమానే సత్యపి - ఊర్జితే సమృద్ధే - రాజ్యేపి తేసత్యపి - విలోచనయోః గుణైర్దైర్ఘ్యాదికాకచక్యాదిభిః - అంభోజానాం కంభ (ప)హాః గర్వహంత్రీః సంభోగస్య అసుగుణాః - నతు వామాః - కల్యాణీః శుభశీలాః - విశేషణత్రయేణ ఉపేక్షానర్హత్వం సూచ్యతే - తరుణీరుపేక్ష్య నాదృత్య-

జౌహం రాభ్య పేత్యాప్యలక్షుదర్శయం ॥ ౬౬౯ ॥ నిరూప ణీయమణీయసనాథత్వనం ॥ ౬౭౦ ॥ యుతః॥ హంత ఐదంతనానాం ఇదానీంతనానాం వసుంధరాధురంధరాణాం అవారణీయోసావవివేకః ॥ ౬౭౧ ॥ సర్వ ॥ ప్రాజ్యే హంత ధనేష్వి తేపి నృవరోగా జ్యేపిసత్యూర్జితే - సంభోగానగుణా విలోచనగుణై రంభోజకంభ్రము హాః । కల్యాణీస్తరుణీరుపేక్ష్య కరుణాహీనస్స సేనస్స్వయం హంతుం శత్రుధరాంచిరాదఖిలఫలాన్తుర్ణం రణే జృంభతే ॥ ౬౭౨ ॥ విశ్వావసుః॥ విశుద్ధ బుద్ధే వివేక మేవతాం ఐదవివేక మాకలయ ఇభవాన్ ॥ ౬౭౩ ॥ తథాహి॥ సంపన్నా వ్యసరిజ్ఞరీసహచరీ శంపాసమం

అత ఏవ కరుణాహీనస్సన్ - శత్రోః ధరాం భువం చిరాత్ అఖిలఫలాం కామయమానస్సన్ - రణే స్వయం ససేనస్సన్ - హన్తుం జృంభతే ఉద్యుక్తే - ప్రాజ్యేభ్యోపిగరీయసీ రాజ్యతృష్ణేత్యత్ర అవివేక ఏవ మూలమితి భావః ॥ ౬౭౨ ॥ ౬౭౩ ॥ సంపదితి ॥ శుద్ధాః నిర్మలాంతః కరణాః - అత ఏవ పృష్టశ్వదాః - సంపత్ - వ నేభ వాయాః వన్యాయాః సరిజ్ఞర్యాః వార్షికకుల్యాయాః సహచరీ సదృశీ ప్రాభవం ప్రభుత్వం - శంపయా తటితా సమం - నార్యః సూర్యస్య కరైః కిరణైః రవలీఢస్య ఆక్రాంతస్యతదాచ్ఛాదకస్యేతియావత్ జలదస్య మేఘస్య ఛాయయా అనాతపస్య

సుహృత్ సదృశంయౌవనంయాసాంతథోక్తాః - దేహాః స్నేహరసేన తైలేనవిహీనస్యదీపస్యసఖాసదృశః తత్సఖః - వన్యసరిజ్ఝర్యాదీనాం క్షణికత్వేనతత్సామ్యం అత్యంతానిత్యత్వసూచకం - ఇత్యుక్తప్రకారేణాలోచ్య - నాకంనిత్యసుఖాస్పదంస్వర్గమాకలయితుం - యుద్ధ ఏవానలే - ప్రాణాజుహ్వతీత్యజనీత్యర్థః - అత్రసంపదాదీనామనిత్యత్వాలోచనస్యస్వర్గప్రాప్తీచ్ఛాయాశ్చ ప్రాణహోమే హేతుత్వాదనేకపదార్థహేతుకంకావ్యలింగం ॥ ౧౨౪ ॥ ౧౨౫ ॥

రక్తఇతి ॥ అనురాగోఽపిదైవాంగనాపి - అనువ్రతాపతివ్రతైవ-రణము

ప్రాభవం నార్యస్సూర్యకిరావలీషజలదచ్ఛాయాసుహృ
ద్యౌవనాః । దేహాస్స్నేహవిహీనదీపసఖ ఇత్యాలోచ్యపృ
థ్వీశ్వరాః ప్రాణాజుహ్వతినాకమాకలయితుంసుద్ధాహి
యుద్ధానలే ॥ ౧౨౪ ॥ శృంగచేసంచమత్కారం ॥ ౧౨౫ ॥
రక్తైర్భటైరణముఖేరుధిరేణతస్మిన్రక్తాభవత్యమరయోషి
దనువ్రతైవ । శూరస్సచేదతనుసాయకఖండితాంగస్సాప్య
చ్చైరతనుసాయకఖండితాంగా ॥ ౧౨౬ ॥ దీప్రోవిప్ర
భమాశ్రితక్షితితలందివ్యేవిమానేస్థితోగాఢాశ్లిష్టకృపాణ
పాణిచకరగ్రస్తామరస్త్రీస్తనః। తత్సంగత్తనఖక్షతోబహు
తరప్రత్యర్థిబాణక్షతంయుద్ధాగ్నౌహుతజీవితోనిజవపు

ఖంయుద్ధారంభే - భటైరుధిరేణరక్తేసతి - రక్తా అరుణా - తస్మిన్ననురాగిణీచభవతి - కించ - సశూరః - అతనుభిర్మహద్భిస్సాయకైఃబాణైఃఖండితాంగశ్చేత్ - సాదేవాంగనాపి - అతనోర్మన్మథస్య సాయకైఃఖండితాంగాభవతి ॥ ౧౨౬ ॥ దీప్రఇతి ॥ యుద్ధ ఏవాగ్నౌ - హుతజీవితః - అతఏవదీప్రః ఉజ్జ్వలః - దివ్యేవిమానేస్థితః - కరగ్రస్తామరస్త్రీస్తనః - తత్సంగత్తనఖక్షతః - వీరః - క్రమేణ - విప్రభంనిస్తేజస్కం - ఆశ్రితక్షితితలం - గాఢాశ్లిష్టకృపాణపాణిః - బహుతరప్రత్యర్థిబాణక్షతం - నిజంవపుఃపార్థివం - ముదాఉపలక్షితః - వీక్ష

తే ॥ ౬౨ ॥ ౬౮ ॥ పినాకినీమితి ॥ ఘనాఘానాంనాశినీం - జలాల్లి
ఘ్వీంలఘుజలామిత్యర్థః - పినాకినీంచనక్షీణాం - గరుడాపగాంగరు
డనదీమపిపశ్య - సగార్ణదైన్యకారికప్రపంచాత్ - పరత్ర పరస్మిన్ అ
ప్రాకృతవైకుంఠఇవస్థితఇత్యుత్ప్రేక్షా - అనయోః పినాకినీ గరుడ
నద్యోఃతటేఇక తటే - దేవానాంనాయకః ప్రభుఃకఃవిష్ణుః - దేవనా
యక్రీడాఖ్యం - రాజతిదీవ్యతీత్యర్థః ॥ ౬౯ ॥ ౬౩౦ ॥ అద్యే
తి ॥ సంబన్ధత్పంబంధి - ప్రత్నంపురాతనం - చరిత్రంసుకృతం - అద్య
ఇదానీం - పక్తిసంపలితం దేవఃభగవాన్ - ప్రీతఃప్రసన్నః - నిశా

మీరోముదాదీక్షతే ॥ ౬౨ ॥ ఇత్యనన్యత్ర విమానంసంచా
రయన్ పరిశోధ్య ॥ ౬౮ ॥ పినాకినీంపశ్య ఘనాఘ
నాశినీంజలాచ్చలఘ్వీంగరుడాపగామపి । ఇహాంతటే రాజతి
దేవనాయకఃపరత్ర సగార్ణదివ దేవనాయకః ॥ ౬౯ ॥ ఇ
తస్త్రీ విమానంస్పంకయన్ సానంకం ॥ ౬౩౦ ॥ అద్య ప్ర
త్నంపక్తిసంబన్ధిచరిత్రం దేవః ప్రీతస్సు ప్రభాతానిశామే ।
శ్రీముష్ణంయస్సుష్ణదంహస్సహస్రం క్షేత్రం సాక్షాత్ నేత్ర
యోఃపాత్రభావం ॥ ౬౩౧ ॥ అత్రహి ॥ వరావరాహంకూ
పిణీచరాచరాంతరస్థితా । సురాసురానుసేవితాధరాధ
రాదిదేవతా । సదాసదానతిస్తుతాముదాముదారశేవధిః

మేసుప్రభాతాశోభనపలదాయకే చరమభాగా - యద్యస్మాత్ - ము
ష్ణాత్ నాశ్యనానం అంహసాం పాపానాంసహస్రంయో తత్ - శ్రీము
ష్ణంనామక్షేత్రం - తిరుముష్టిఅనామానాను - నేత్రయోర్మదీయయోః
పాత్రభావంవిషయత్వం ॥ ౬౩౧ ॥ వరేతి ॥ వరాసర్వోత్తమా - చ
రాచరయోఃస్థావరజంగమయోః అంతరేహృదయేస్థితా - సర్వాంత
ర్యామినీత్యర్థః - సురాసురానుసేవితా - ధరాంభువంధరతీతిధరా
ధరా - సదా - సతాంఅవిచ్ఛేదేనమహాపేనస్తుతా - ముదాంబ్రహ్మానం
దానాం - ఉదారఃమహాన్ శేవధిఃనిధిః - హితాజగదాప్తా - తాదృశ్యే

కేతనాగరుడధ్వజా - నతైఃభక్తైరానతానమస్కృతా - వరాహరూ
పిణీ - ఆదిదేవతా - గతిం - అపునరావర్తినీం - నయేత్ప్రాపయేత్ -
హితాహితార్థినః ॥ ౯౩౨ ॥ ౯౩౩ ॥ సదేతి ॥ రసాయాం భూమావారసా
దనురాగాద్ధేతోః ఇహాస్మిన్ - రసాలైశ్చూతవృక్షైస్సాలైశ్చసంవృ
తే - వనే - ఉదితా ఆవిర్భూతా - సదా అవదాతాయాం నిర్మలాయాం
నిమ్నగాయాం పినాకిన్యాః తట్యాం కుటీరే ఆలయే వాసినీ - కట్యాం స్ఫు
టీభవన్ దృశ్యమానః కరః యస్యాస్సా - పటీయసీ సమర్థా - అత ఏవ
అవనేషు భక్తరక్షణేషు - దీక్షితా కృతసంకల్పా - కిటీశ్వరీ ఆదివరాహ

హితాహితార్థ్యేకేతనానతానతాగతింనయేత్ ॥౯౩౨॥
కవీంద్రశ్చిత్రకశ్చిదిత్థమనుసంధత్తే ॥ ౯౩౩ ॥ సదావ
దాతనిమ్నగాతటీకుటీరవాసినికటిస్ఫుటీభవత్కరాకిటీశ్వ
రీపటీయసీ । రసారసాదిహోదితారసాలసాలసంవృతేవ
నేవనేషుదీక్షితామదీక్షితాదిదేవతా ॥ ౯౩౪ ॥ కృశానుః॥
సోయం హేయప్రత్యనీకోపిశార్‌ఙ్గీకష్టంపృథ్వ్యాః కాంక్షయా
భూద్వరాహః । ఇత్థంసిద్ధేబ్రూహి భూలాభలోభాత్కంకిం
వేషంమానుషోనేహధత్తే ॥ ౯౩౫ ॥ విశ్వావసుః ॥ అనభి
జ్ఞోభవాన్ భగవదవతారరహస్యం ॥ ౯౩౬ ॥ శృణు। పా
రీణీయుంకామరంకైటభారిఃకైటంరూపం యాతుకాంతీగవం

రూపిణీ - ఆదిదేవతా - మదీక్షితా మయా ఈక్షితా దృష్టా ॥ ౯౩౪ ॥
స ఇతి ॥ హేయానాం రాగద్వేషాదిదోషాణాం ప్రత్యనీకః విరోధీత -
చ్ఛాన్త్యోపేతియావత్ - సోయం శార్‌ఙ్గీ విష్ణుః పృథ్వ్యాః కాంక్షయా
లాభలోభేన - వరాహః తిర్యగ్జంతురభూత్ - కష్టం ఇతి ఖేదే - ఇత్థం
భగవతోపి భూలోభేన తిర్యక్త్వస్వీకారే సిద్ధే సతి - ఇహలోకే - మా
నుషః - భూలాభలోభాత్ - కం కిం అతినీచమపీత్యర్థః - వేషం కృ
త్యం సేవకత్వయాచకత్వాదిరూపం వా - న ధత్తే న స్వీకరోతి - కింతు
స్వీకరోత్యేవేత్యర్థః ॥ ౯౩౫ ॥ ౯౩౬ ॥ పారీణీయమితి ॥ కైటభో

మురస్తస్యారిర్భగవాన్ - సాగ్రీనస్పృహ ప్రదంష్ట్రః మత్స్యః - కమఠః కూర్మః - కిటిర్వరాహః - కంఠీరవః సింహః - తత్తత్స్వంబాధి - రూపంశరీరమితిప్రత్యేకమన్వేతి - యాతుగృహ్ణాతీత్యర్థః - అన్యత్ ఉక్తరూపేభ్యః అన్యద్వాగూపం అన్వీయాది - యాతు - అతిసర్గేలోకే - తథాపి - యస్యస్మాత్సర్వంతత్తజ్జాతీయం సకలంరూపమప్రాకృతంన ప్రకృతిపరిణామజన్యం - తస్మాదసౌభగవాన్ - తేషుసర్వేష్వపిరూపేషు - స్వంస్వీయంస్వభావంమాహాత్మ్యంనోజ్ఝతినత్యజతి ॥౬౩౭॥ కోలమితి ॥ జగతఃఆలంబంఆధారం - కోలంఆదివరాహం- అవైతుంజ్ఞాతుం - భువికః అలంసమర్థః - నకోపీత్యర్థః - శుభానిభక్తానాం కా

> వా । అన్యద్వాయత్సర్వమప్రాకృతంతన్నాసౌతేష్వపుష్వ
> జ్ఝతిస్వస్వభావం ॥ ౬౩౭ ॥ కించ ॥ కోలం భువికోలం జగ
> దాలంబమవైతుం స్వామీ శుభకామీ కిలభూమీమసురా
> క్రాంతాం । వారాశిగర్భీగాంభసి కారాభవనేభిస్యస్తామివ యు
> స్తామివ ముస్తా ముదహార్షీత్ ॥ ౬౩౮ ॥ సభక్తిప్రక
> ర్షంయజ్ఞవరాహమభిధ్యాయంస్తమామంత్ర్య ॥ ౬౩౯
> ద్రాఘిష్ఠంకుహనావరాహభగవన్ దంష్ట్రాత్మకంతేధ్రు
> వం స్తంభం సంప్రతిచింతయామి జలధిస్నేహాఘుసంపూరి

మయితీతత్రాత్రామీ - యస్స్వామీఆదివరాహః - అసురేణహిరణ్యాక్షేణఆక్రాంతాం - వారాశేస్సముద్రస్యగర్భేరేనిమ్నేఅంభసి - నిహితామితిశేషః - అత ఏవ కారాభవనేబంధనాలయే - అభిన్యస్తామివస్థితాం - తాంప్రసిద్ధాం - భూమీం - ముస్తాంవరాహభక్ష్యకందవిశేషమివ - ఉదహార్షీత్ ఉద్ధృతవాన్ - కిలేత్యైతిహ్యే- తం కోలమితిసంబంధః ॥ ౬౩౮॥ సభక్తీతి॥ తంయజ్ఞవరాహం-ఆమంత్ర్య సంబోధ్య - హేయజ్ఞవరాహేత్యుక్త్వేతియావత్ ॥ ౬౩౯ ॥ ద్రాఘిష్ఠమితి ॥ కుహనయామాయయావరాహః వరాహరూపీతస్యసంబుద్ధిహేభగవన్ - తేత్వదీయం - ద్రాఘిష్ఠం అతిదీర్ఘందంష్ట్రా

త్మకం దంష్ట్రారూపం - దృఢం స్తంభాదీప స్తంభం - సంప్రతిచింత
యామిధ్యాయామి - యస్మిన్ స్తంభే - జలధిరేవ స్నేహౌఘస్తైలప్ర
వాహస్తేనసంపూరితా - ఆమోదినీ సంతోషవతీ - ఉద్ధారణాదితి
భావః - మేదినీభూమిః - దీపభాజనస్య దీపపాత్రస్య విధాం రీతిం - విం
దతి ప్రాప్నోతి - కించ - తత్ర దీపపాత్రే - చిత్రః - రత్నసానుః మేరుః
నిష్కంపస్య నిశ్చలస్య దీపస్య ఆకృతిం రూపం - అయతే ప్రాప్నోతి-తం
స్తంభమితిసంబంధః ॥ ౭౮౦ ॥ ౭౮౧ ॥ కల్హారేతి ॥ కల్హారోత్పలతల్ల
జానాం ప్రశస్తసౌగంధికకువలయానాం ఉల్లలనం ఉత్ప్లవనం కరో

తా । యస్మిన్ విందతి దీపభాజనరుచిం భూమావమోదినీ మేదినీ చి
త్రః స్తత్ర చ రత్నసానురయతే నిష్కంపదీపాకృతిం ॥ ౭౮౦॥
ఇత్యన్యత్రాభిక్రామతు మందానిలస్పర్శనసుఖనాభినీయసా
నందనం ॥ ౭౮౧ ॥ కల్హారోత్పల తల్లజోల్లలన కృత్కల్లోలని
ర్లోలన క్రీడాపాటవ గాఢరూఢహిమతా సౌరభ్య విభ్రాజి
తః । కావేరీసలిలావగాహ రసికః కస్యైష నేడ్యో మరుత్
క్లాంతానాం పునరధ్వనీనవపుషాం యస్మిన్ ధునీతే శ్రమం ॥
౭౮౨ ॥ కావేరీఘురీం నిరీక్ష్య సశిరఃకంపం ॥ ౭౮౩ ॥ హం
తరంగపురసంగతమత్రా హంతరంగచల పంకజసంఘం । స

తీతి కృత్ యత్ కల్లోలేషు పృథుతరంగేషు నిర్లోలనం భ్రమణం
తదేవ క్రీడా తస్యాం పాటవేన ప్రాబల్యేన గాఢమత్యంతం రూఢా
ఖ్యాం హిమతయా శైత్యేన సౌరభ్యేణ చ విభ్రాజితః - కావేర్యాః న
ద్యాః సలిలే అవగాహే మజ్జనే రసికః అనురక్తః - ఏష మరుత్ వా
యుః కస్య నేడ్యః న స్తుత్యః యద్యస్మాదేష పునః - క్లాంతానాం గమనేన
శ్రాంతానాం - అధ్వనీనానాం పథికానాం వపుషాం సంబంధినం శ్ర
మం ఖేదం - నిశ్శేషం ధునీతే వారయతి ॥ ౭౮౨ ॥ ౭౮౩ ॥ హంతేతి ॥
అత్ర పురోవర్తిని దేశే - రంగపురేణ సంగతం - తరంగైశ్చలాః పంకజా
నాం సంఘాః రాశయః యస్మిన్ తం - సహ్యజాయాః కావేర్యాః అంత

తందీర్ఘం ఘోరం ప్రవాహం - అహం బహుమన్యే సమ్మానయామి
హియస్మాత్ - సః కావేరీప్రవాహః - తమసః అజ్ఞానస్య శమనార్థం
నాశయితుం - అజాయత ఆవిర్బభూవ ॥ ౭౪౪ ॥ ఏషేతి ॥ దోషై
రశుభైః రాకులానాం మనుజానాం కులస్య బృందస్య సకలానాం కలుషా
ణాం పాపానాం శోషణేన నాశనే బద్ధం కంకణం దీక్షాంగం హస్తసూ
త్రం యయా సా - లక్షణం క్లిప్తసంకల్పేత్యర్థః - నిజతటేత్యాద్య
నువిందతీత్యంతస్య - అళిసమూహాకృతత్వేన యమునాసామ్యం
ప్రాప్నువంతీత్యర్థః - నిబిడతమాః అతిసాంద్రాః వకుళాదయో

> హ్యజాయత ఘోరం బహుమన్యే సహ్యాజాయత తమశ్శమ
> నార్థం ॥ ౭౪౪ ॥ ఏషా కిల కోషాకులమనుజకులసకలకలు
> షశోషణబద్ధకంకణా । నిజతటనిబిడతమవకుళధవకులతిల
> కామలకావిరళ సరళకదంబచందనమందార సహకారకేసర
> సరసబదరీకదంబకడంబకగంభీరగంధిల జంబూసంపూర్ణ
> పర్ణకుసుమ పలాశసమృద్ధకపిత్థలోధ్ర నీరంధ్ర సిలింధ్ర
> పాటలపటలజటిలక్రముకప్రముఖవిశంకటవిటపిమంజరీపుం
> జసంజరీజృంభదురుతరశ్రమశమకరమకరందరససుగ్రసన
> తాత్పర్యపర్యటదభ్రవిభ్రమాలంబలోలంబనికురుంబక
> రంబితతటభూ కళిందనందినీప్రతిచ్ఛందతామనువిందతీ - ని

వృక్షవిశేషాః - కదంబకం సమూహః - సంపూర్ణాని పర్ణాని చ కుసు
మాని చ యేషాం తాదృశాః పలాశాః కింశుకాః తైః సమృద్ధాః - నీరం
ధ్రాః నిరవకాశాః - పటలం సమూహః - జటిలాః నిబిడాః క్రముకా
శ్చ ప్రముఖాః పురస్సరాః యేషాం తే - విశంకటాః మహాంతః - విటపి
నో వృక్షాః - మంజరీభ్యః పుష్పగుచ్ఛేభ్యః - మంజరీజృంభద్బృశం
ప్రవహత్ - శ్రమస్య శమకరః నాశకృత్ సుగ్రసనం సుష్ఠుపానం - తా
త్పర్యం ఇచ్ఛా - పర్యటంతః పరిభ్రమంతః - విభ్రమస్య ప్రేమ్ణః
ఆలంబాః ఆశ్రయాః - లోలంబా అళయః - తేషాం నికురుంబేణ సమూ

హేన కరంభితతయా వ్యాప్తతయా - ప్రతిచ్ఛందతాం సామ్యం - నిశాత్యాదివిడంబయంతీత్యర్థః తస్య - గంగావిలాసం ప్రకటయంతీత్యర్థః - నిశాంతకృశాంగీజనః అంతఃపుర స్త్రీ జనః - డోలాయితాః చలంతః - ప్రత్యుప్తాని సంఘటితాని - నిచయేన సమూహేన - రచితయా కృతయా - శుచితయా ధావళ్యేన - చిరంతనపురుషః - శ్రీరంగనాయకః - తల్పీభవతః శయనీభూతస్య అనంతస్య శేషస్య - ఫణామణిశ్రేణ్యా మాణిక్యపఙ్క్త్యా శోణీభూతతయా అరుణీకృతత్వేన పార్శ్వద్వయ్యామిత్యాదిశరీరే వేత్యంతస్య - వేదపారాయణేన -

శాకలిత విశాల సురత వశానుభవశ్రమశాలిక్షితీశనిశాంత
కృశాంగీజనమజ్జన వేళా డోలాయితపృథులహార ప్రత్యుప్త
ముక్తాఫలరుచి నిచయపరిచయ రచిత ఘనాశుచితయాపి తాం
బరపదాంబురుహసంభవసరస్సంబరం విడంబయంతీ - సంతత
మంతర్గతచిరంతనపురుషతల్పీభవదనంతఫణామణిశ్రేణీ
శోణీభూతతయా సరస్వతీమనుకుర్వతీ - పార్శ్వద్వయ్యా
మపి నైయ్యమికకర్మానుష్ఠానశ్రద్ధాబద్ధాసన ముగ్ధావనీసు
రానన బ్రహ్మయజ్ఞ సముపసమధిగతమంత్రబ్రాహ్మణా
మ్రేడనపూర్వకమజస్రం సహస్రపత్రమధ్యమధ్యాసీనా
నాం శ్రీరంగరాజనాభీసరోజవిరాజమాన నిఖిల నిగమపఠన

పద్మస్థిత్యా చ బ్రహ్మతుల్యైః హంసైః తత్ స్త్రీ సంభోగసమయోకంపి తేభ్యః పద్మేభ్యో గళితైః సరాగైః చందనకుంకుమాలిప్తదేహా వేత్యర్థః · పార్శ్వద్వయ్యాం తటద్వయేపి - నియమేన భవతి నైయ్యమికం నిత్యానుష్ఠానం - సమధిగతాని గృహీతాని - ఆమ్రేడనం ద్విస్త్రిరుచ్చారణం పూర్వం యస్మిన్ కర్మణి తత్తథా - సహస్రపత్రం కమలం తన్మధ్యమధ్యాసీనానాం ఉపవిష్టానాం అత ఏవ చతుర్ముఖస్య బ్రహ్మణః వైఖరీం రీతిం వ్యాచక్షాణానాం ప్రకటయతాం - మరాళయూనాం తరుణహంసానాం - వరటాః హంసస్త్రియః - పరిరంభః ఆలింగనం - ఆనం

గసంగరేణసురతేనవిసృత్వరైర్గళితైః - తామరసపరాగైః పద్మరేణు భిః - మసృణం లిప్తం - సలీలం యథాతథా ఆకంఠం కంఠపర్యంతం నిమగ్నా జలాంతర్హితా మూర్తిర్యాసాం తాసాం। వక్ష్యమాణానేకచంద్రభ్రాంతిసౌకర్యాయ ఇదం విశేషణం - సుగాత్రీణాం సుందరీణాం వదనైః ఇతి భ్రాంతిహేతుత్వాత్తృతీయా - అదసీయ ఇత్యాది ద్వితీయోతిశబ్దాంతం భ్రాంతిస్వరూపణం - అముష్యాస్సంబంధిని అదసీయే పయసి - వైహాయసాధ్వనా ఆకాశమార్గేణ - సమాగతః శ్రీరంగసమీపం ప్రాప్తః - అతఏవ చంద్రమాః సన్నిహితేత్యాదీతి శబ్దాంతం

> ముఖరచతురతుణ్డైః రింవ్యాచక్షమాణానాంమదకలయు
> రాళయూనాం వరటాపరిరంభ చుంబన ముఖానంగసంగర
> ప్రక్షోభవిసృత్వరైః అభిరామతామరసపరాగైః అభినవ
> చందనరసమసృణైరివ - సలీలమాకంఠనిమగ్నమూర్తీనాం
> సుగాత్రీణాంవదనైరదసీయే పయసి వైహాయసా ధ్వనా స
> మాగతశ్చంద్రమాస్సన్నిహితః శ్రీరంగధామ్నస్సమాననా
> మా విధురేభిశ్చితానేకావతారం ఇతివ్యంజయన్స్వయమపి
> బహూనిరూపాణివిదధానోఽపి రాజత ఇతి భ్రాంతావను
> రాగమాంద్యసంపాదికాయాం ఇతరేతరదృఢాశ్లేషవిశేషో
> న్మిషత్తోషాభిః కోకదంపతీపరంపరాభిర్నిరాకృతాయాం అ

ఈష్యాః స్వరూపనిరూపణం - స్వేనసమానం తుల్యంనామవిధురితి సంజ్ఞా యస్య సః - విధుః విష్ణుః - విధుర్విష్ణౌచంద్రమసి స్యమరః - ఇత్యుక్త ప్రకారాయామతఏవ అనురాగస్య మాంద్యసంపాదికాయాం క్షీణత్వప్రయోజికాయాం భ్రాంతౌ - ఇదం నిరాకృతాయాం సత్యాం ఇత్యత్రాన్వేతి - ఉన్మిషత్తోషాభిర్జాయమాన సంతోషాభిః కోక దంపతీనాం చక్రవాక మిథునానాం పరంపరాభిః పఙ్క్తిభి ర్నివారితాయాం - చంద్రత్వే తేషామన్యోన్య యోగాసంభవాన్నైమానిచంద్రాః కింతు స్త్రీ ముఖాన్యేవేతి నిశ్చయో జాతే సతీత్యర్థః - అకుంఠి

త్కంఠేన అప్రతిహతకౌతుకేన - అతఏవ నిర్నిమేషం యథా తథా అవ
లోకమానేన స్త్రీముఖాసీతి శేషః - అలంకృతా - పార్శ్వద్వయ్యా
మిత్యనుషంజనీయం - సరస్వత్యా ఇదం సారస్వతం వాగ్జాలం - సర
స్వతస్సముద్రస్యేదం సారస్వతంచ - తస్యాభిముఖ్యేన అనాయాససంగ్ర
హణేన - సముద్రానుసరణేనచ హేతునా - కవేః కవయితుః - ఆత్మజే
త్యాకారికాం - కవేరస్యగిరేః రాజ్ఞో వాత్మజేతిచ ప్రసిద్ధిం సార్థయం
తీ యథార్థీకుర్వతీ - శాంతనవస్య భీష్మస్య - శాంతానాం యోగినాం
నవస్య స్తోత్రస్యచ - ఆస్పదతయా ఆశ్రయత్వేన - గాంగేయస్య త
రంగిణీ భీష్మజననీ - గంగాయా ఇదం గాంగేయం సువర్ణం తన్మయీ త

కుంతోత్కంఠేన యువలోకేన నిర్నిమేషమవలోకమానేన
అలంకృతా - సారస్వతాభిముఖ్యేన కవేరాత్మజేతి ప్రసిద్ధిం
సార్థయంతీ - శాంతనవాస్పదతయా గాంగేయ తరంగిణీ
సంజ్ఞామన్వర్థయంతీ - మజ్జనదురితహారాపి నమజ్జన దురిత
హారా - నిరాకృతపథికశ్రాంతి స్స్రవంతీ - చక్షుషోర వం
దంకందళయత్యామోదం ॥ ౨౮౫ ॥ ప్రహసతి భవ శోష
కరీభవేన పరితోషితాం సువర్ణనదీ । దుర్వర్ణరుచిం ఫేనై
స్సహ్యసుతాజాహ్నవీమసహ్యసుతాం ॥ ౨౮౬ ॥ పునస్స

రంగిణీతిచ సంజ్ఞామన్వర్థయంతీ సార్థయంతీ - మజ్జనేన దురితహారా
పి మజ్జనదురితహారా నేతి విరోధః - నమంతః నమస్కార్యతః జనస్య దురిత
హారా చేతి పరిహారః - ఏషా స్రవంతీ కావేరీ - మందం అధికం - చక్షు
షో రానందం - కందళయతి జనయతి ॥ ౨౮౫ ॥ ప్రహసతీతి ॥ భవశో
షకరీ సంసారనాశనీ - సహ్యస్యగిరేస్సుతా - సువర్ణా సత్కులాకనకమ
యీచ నదీ కావేరీ క్రమేణ - భవేన సంసారేణ శివేన చ పరితోషితాం -
దుర్వర్ణా మషుమష్క లేస్మురుచిరాస కీర్త్యస్యాస్తాం - రజతప్రభాంచ
అసహ్యాస్య జుగుప్సితస్య అస్య విష్ణోస్సహ్యాం మనోజ్ఞాంచ సుతాం - జా
హ్నవీం గంగాం ఫేనైః తద్వ్యాజేనేత్యర్థః - ప్రహసతీ వేతిగమ్యో

త్వైతా ॥ ౨౭౬ ॥ ౨౭౭ ॥ స్వర్ణవంతమితి॥ ఇమం కాంతం పతిం స్వర్ణమస్యాస్తీతి స్వర్ణవంతం - తం ప్రసిద్ధం - శోభనం అర్ణవం సముద్రమపిచ - ఇమాం రామాం భార్యాం - హేమమయీమాపగాం కావేరీంచ - విదుః - అతః - అనయోర్దంపత్యోః ఏతత్ దాంపత్యమనురూపం సత్ - విశేషేణ శోభతే ॥ ౨౭౮ ॥ పరీతి ॥ పరితశ్శోభితావాన్యస్య పార్శ్వే తల్పతలౌ యస్యాస్సా - పరిశోభితా అ(న్యా) న్యూచ్చతవృత్తాః యయోస్తాదృశౌ పార్శ్వే యస్యాస్సేచ - మధ్యగతః మధ్యమభాగే - రంగేణ రంగలోకేన రాజతే. సువర్ణ

భక్తిప్రకర్షణం ॥ ౨౭౭ ॥ స్వర్ణవంతం విదుః కాంతం రామాం హేమాపగామిమాం । దాంపత్యమనయోరేతదనురూపం విశోభతే ॥ ౨౭౮ ॥ కృశానుః ॥ సాక్షేప ॥ పరిశోభితాన్యపార్శ్వా మధ్యగతో రంగరాజతస్స్ఫురితా । కథమివ సా భాతి కిమిదం కావేరీ కనకనిమ్నగేత్యేషా ॥ ౨౭౯ ॥ విశ్వావసుః ॥ ఆపాతమాత్రలగనమిదం నిఖిలాపూర్వమాయతనం అస్యాగుణ ఏవ స్యాత్ । పశ్యైతావదితస్యా రామణీయకం ॥ ౨౮౦ ॥ పీతాంబరాలంకృతమధ్యభాగా కల్హారమాలాకమనీయవేణీ । సహ్యాద్రికన్యా జనకస్య గేహాత్పత్యుస్సమీ

రాశినాచ ద్వాభ్యాం - రంగరాజేన శ్రీరంగనాయకేనచ - స్ఫురితా - సావర్ణవిభక్తికస్తసిః - ఏషా కావేరీ - కనకనిమ్నగేతి కీర్తిం - కథమివ దధాతి - అనుచితైవేయం కీర్తిరస్యా ఇతి భావః ॥ ౨౭౯ ॥ ఆపాతేతి ॥ ఆ ఈషత్ పాతః లగనం యస్య తదాపాతం అలగ్నకం మాపణం - రామణీయకం సౌందర్యం ॥ ౨౮౦ ॥ పీతేతి ॥ సహ్యాద్రేః కన్యా పుత్రీ కావేరీ పీతేనాంబరేణ కాశేయేన వస్త్రేణాచాలంకృతః మధ్యభాగః నితంబప్రదేశశ్చ యస్యాస్తథోక్తా - కల్హారాణాం రక్తసరోజానాం మాలయా కమనీయా వేణీ కేశపాశః ప్రవాహశ్చ యస్యాస్తథోక్తా - ప్రసన్నా స్మేరముఖీ అకలుషాంబుయం - విధేయం - జనకస్య గేహాత్పితృగృహాత్ స

హ్యాద్రి ప్రదేశాచ్చప - త్యుస్సమీపంభర్తృగృహం సముద్రపార్శ్వం చ - వ్రజతి ప్రయాతి ‖ ౬౫౧ ‖ ఉద్గచ్ఛదితి ‖ అముష్యాస్తీరద్వయే సిన్ధా ఇతి శేషః - ఉద్గచ్ఛద్భిరున్నమద్భిః ఉచ్ఛ్రితైరత్యున్నతైః గుచ్ఛైః లసత్ శిరః అగ్రభాగః యేషాంతథోక్తాః - తరవః - ఏనాం కావేరీం - తరితుం - యత్నజుషః - అతఏవస్వస్మిన్ స్వీయేశీర్షే శిరసి బద్ధావదాతవసనాః అమీపథికా ఇవభాన్తి ‖ ౬౫౨ ‖ ౬౫౩ ‖ సారంగేతి‖ సారంగడింభస్యమృగశిశోరివనయనే యాసాంతా సాంమృగాక్షీణాం నవకేళిషు యోగ్యాః నారంగా ఏవముఖ్యాః ప్రముఖాః యేః

పంవ్రజతిప్రసన్నా ‖ ౬౫౧ ‖ పునర్నిరూప్య ‖ ఉద్గచ్ఛదు
చ్ఛ్రితగుచ్ఛలసచ్ఛిరస్కా స్తీరద్వయేసితరవః ప్రతిభాం
త్యముష్యాః। ఏనాంతరీతుమిహయత్న జుషస్స్వశీర్షే బ
ద్ధావదాతవసనాఃపథికాఇవామీ ‖ ౬౫౨ ‖ కించిదంతర
ముపసృత్యావలోక్య। సహర్షం ‖ ౬౫౩ ‖ సారంగడింభ
నయనానవకేళియోగ్య నారంగముఖ్యనగపుష్కలనిష్కు
టేయం। శ్రీరంగ దివ్య నగరీ ప్రథతేనయాబ్ధి పారంగతై
ర్ధ్వజనైఃపరిభూష్యమాణా ‖ ౬౫౪ ‖ నిపుణమ్ విభావ్య
సశిరఃకంపం ‖ ౬౫౫ ‖ హంసానిష్కుటదీర్ఘికావసతయః
ప్రక్రాంతతర్కా అహో లీలోద్యానచరఃపతంజలిగిరా

షాం తేనర్గైః వృత్తైః పుష్కలాః పూర్ణాశ్చ నిష్కుటాః గృహారామాః యస్యాంసా - నయాశాస్త్రజ్ఞేవ అబ్ధిఃతస్యపారంగతైః ధ్వజనైః - పరిభూష్యమాణా - ఇయంశ్రీరంగంనామదివ్యనగరీ - ప్రథతే ప్రకాశతే ‖ ౬౫౪ ‖ ౬౫౫ ‖ హంసాఇతి ‖ ఇహశ్రీరంగే - నిష్కుటేషుయాదీర్ఘికావాప్యస్తాసువసతిర్నివాసః యేషాంతేహంసాః - ప్రక్రాంతఃఉపన్యస్తఃతర్కఃన్యాయశాస్త్రంయైస్తథోక్తాః అహో ఇతిప్రతివాక్యంయోజనీయం - లీలోద్యానచరః - పుంస్కోకిలః - పతంజలిగిరాభాష్యఘణితా - ఖేలతి క్రీడతి - క్రీడామయూ

తాః - ద్వైతాద్వైతయోః కర్మకాండజ్ఞానకాండయోః కథాః ఉప న్యాసాన్ యథావిదధతః కుర్వంతి తథా ఏతాః శారికాశ్శుకస్త్రియః తాంత్రికశారికాః భట్టవార్తికాని - స్వైరం యథేష్టం - ముహుః - పరిపఠంతి ॥ ౨౫౬ ॥ ప్రాతరితి ॥ అత్ర సకలవిషయత్యాగినః - అమీ యోగినః - ప్రాతః ప్రాతః ప్రతికల్యం - సహ్యాపత్యాః కావేర్యాః స్సంబంధిని పావనే విమలే పయసి - స్నాయం స్నాయం స్నాత్వా స్నాత్వా - లోచనాభ్యాం - భుజగశయనం శ్రీరంగేశం - వారం వారం అసకృత్ - పిబంతః పశ్యంతస్సంతః - అతఏవ - క్షేమం క్షేమం నిత్యకుశలం

పుంస్కోకిలః ఖేలతి! ద్వైతాద్వైతకథా యథావిదధతి క్రీడా
మయూరా ఇహ స్వైరం తాంత్రికశారికాః పరిపఠంత్యేతా
ముహుశ్శారికాః ॥ ౨౫౬ ॥ ప్రాతః ప్రాతః పయసి విమలే
పావనే సహ్యపుత్ర్యాః స్నాయం స్నాయం సకలవిషయ
త్యాగినో యోగినోఽమీ । వారం వారం భుజగశయనం లో
చనాభ్యాం పిబంతః క్షేమం క్షేమం క్షణవదఖిలం కాలమత్ర
క్షిపంతి ॥ ౨౫౭ ॥ కృశానుః ॥ వయస్య విరుద్ధమేవ భాషసే ॥
౨౫౮ ॥ సారంగదృష్టిం కథముత్సృజద్భ్యః స్సారంగదృష్టి
స్స్పృహయేత మునిభ్యః । కవేరజాసంగతిముత్సృజద్భ్యః కవేరజా
సంగరుచిః కథం స్యాత్ ॥ ౨౫౯ ॥ విశ్వావసుః ॥ సఖే భవతా

అఖిలం - కాలం - క్షణవత్ - క్షిపంతి గమయంతి ॥ ౨౫౭ ॥ ౨౫౮ ॥ సారంగేతి ॥ సారంగదృష్టిం స్త్రియముత్సృజద్భ్యః త్యజద్భ్యః మునిభ్యః సారంగదృష్టిః స్త్రీ - సా ప్రసిద్ధా రంగస్య రంగనాయకస్య దృష్టిర్దర్శనం - కథం స్పృహయేత రోచతే న రోచత ఏవేత్యర్థః - కం బ్రహ్మాణం వేత్తీతి కవేః బ్రహ్మవిదః - అజాయాః ప్రకృతేస్సంసారస్యేతి యావత్ - కవేరజాయాః కావేర్యాః - సంగతిం సంబంధం - ఉత్సృజద్భ్యః త్యక్తవద్భ్యః కవేః పండితస్య - అజాయాః - కవేరజాయాశ్చ - సంగే సంబంధే రుచిః వాంఛా - కథం స్యాత్ - న స్యాదేవేత్యర్థః ॥ ౨౫౯ ॥ సఖేతి ॥

వ్యాసేనపారాశర్యేణైవపదానాంఘటనైవలిచ - సమాహితుంశక్య
స్సమాధేయః॥౬౦॥ శ్రీరితి॥ యస్యరంగనాయకస్య - అంగేవక్షసి-
శ్రీఃశోభతే - శ్రీరంగేనామక్షేత్రేచ - యశ్శోభతే - తస్మైరంగేశా
య - నమః అహంకలయేకరోమి - తతఃరంగేశస్యనమస్కారకరణాత్
మోహం-అజ్ఞానం - నకలయేనభజామి॥౬౧॥ ప్రణిపతీతి॥ ఫణిప
తేః శేషస్యభోగశరీరే శేతఇతితచ్ఛయం - రథాంగంచక్రంశయేహస్తే
యస్యతత్ - జగతాం ఏకంముఖ్యంకారణం-వారణపతేర్గజేంద్రస్య
భీతివారణం భయనాశకం- ధామ వైష్ణవం తేజః - ప్రణిపతతాం నమ
స్క్రియాణాం కర్మణాద్వితీయాంతవాచ్యంకర్మణః - తద్ధామనమస్క

ఫణితానాంవ్యాసేనైవవిరోధస్సమాధేయః ఇత్యగ్రతోద్ర
ష్టవ్యం అంజలింబధ్వా॥౬౦॥ శ్రీరంగేశోభతే యస్య
శ్రీరంగేశోభతేపయః। నమోహంకలయేతస్మైనమోహం
కలయేతతః॥౬౧॥ కించ॥ ప్రణిపతికర్మణాకర్మణఃఫణి
పతిభోగశయంరథాంగశయం। కారణమేకంజగతాం వార
ణపతిభీతివారణంధామ॥౬౨॥ కృశానుః॥ కిమస్మిన్నపి
మహాభుజంగేశాయిత్వమిత్యాశ్రయంతేప్రణామాః॥ ౬౩
తథాహి॥ శ్యామోత్తుంగపయోధరోజ్జ్వలరుచి స్తన్వన్ భు

మన్నిత్యర్థః॥ ౬౨॥ కిమితి॥ మహాన్భుజంగఃఉత్తమవిటఃతస్మిన్-
మహాభుజంగేశేషేయశ్శేతేతస్మిన్నస్మిన్ శేషశాయినీత్యర్థః॥
౬౩॥ శ్యామేతి॥ శ్యామానాం యౌవనమధ్యస్థానాం ఉత్తుంగ
యోరున్నతయోఃపయోధరయోఃకుచయోః ఉజ్జ్వలాభిరాసక్తి
ర్యస్యసః - శ్యామస్య నీలస్య ఉత్తుంగస్యచపయోధరస్య మేఘస్యేవ
ఉజ్జ్వలాభిఃకాంతిర్యస్యేతిచ - శృంగారిణాంసంభోగాసక్తానాం ము
గ్రణీశ్శ్రేష్ఠః - భుజంగానాం విటానాం అన్వయం సహవాసం శేషశ
యనంచతన్వన్ కుర్వన్-శ్రీయుక్తేరంగస్థలేనాట్యశాలాయాంశ్రీ రంగ
క్షేత్రేచనిత్యవాసరసికః- అసౌపరఃపూరుషఃజారఃపరమపురుషశ్చ -

(ప్రా)కారాణాంసప్తానాం ప్రకరస్యసమూహస్య అంతరేమధ్యేస్థితిమతీ - యారాజ్ఞః పద్మినీపద్మినీజాతిః రాజభార్యాచంద్రపుష్కరిణీచ- వర్తతే - తస్యాఃరాజపద్మిన్యాస్సన్నిధౌ-నిశ్శంకఃనిర్భయస్సన్- చిరం ని(ద్రా)తి - అహో ఇత్యాశ్చర్యే ॥ ౨౨౪ ॥ శ్లేషేతి ॥ అత్ర సంతోషకరసూపశేషు-నోత్తరయామి- ప్రతివాక్యానికరోమి ॥ ౨౨౫ క్షితేతి ॥ క్షితిభృద్భిఃరాజభిఃపర్వతైశ్చ - నిజమౌళిషుస్వకీయేషుశిరస్సుశిఖరేషుచ - ధృతపాదఃధృతకిరణశ్చ - అపిఃశైత్యలః సోమ స్వరూపశ్చ - యద్వా - విః పక్షిగరుడఇత్యర్థః ॥ శ్లో ॥ మేరుశ్శిఖరిణామహం

జంగాస్వాయంశ్రీరంగస్థలనిత్యవాసరసికః శృంగారిణామగ్రణీః । (ప్రా)కారప్రకరాంతరస్థితిమతీ యారాజపద్మిన్యహో నిశ్శంకఃపరిప్రారుప స్చిరమసౌనిద్రాతితత్సన్నిధౌ ౨౨౪ ॥ విశ్వావసుః ॥ శ్లేషావలంబనాద్దోషా ఇమే న మేదోషావహాఃప్రత్యుతతోషావహాః నాహమ(త్రో)త్తరంయామి ౨౨౫ ॥ పునర్విగాహ్య ॥ క్షితిభృద్భిర్నిజమౌళిషుధృతపాదోవిరహితాపకారీచ । ఇందుమరివరంగబంధుర్దోషాభావే విలోక్యతేకింతు ॥ ౨౨౬ ॥ యద్వా ॥ నపిఘ్నౌశుభరంగలక్షితాంగేసుముదాప్యాయనకారిణీహ్యదృష్టి। కలయామికురం

వైనతేయోస్మిపక్షిణాం ఇతిచభగవద్వచనాత్ - అహితానాంశత్రూణాం అపకారీ - విరహిణాం తాపకారీచ - రంగబంధుఃశ్రీరంగేశః - ఇందుమరివలోక్యతే - కింతు - రంగబంధుః - దోషాభావే అరా(త్రౌ) - హేయగుణాభావేచ - దృశ్యతేవ్యతిరేకాలంకారః ॥ ౨౨౬ ॥ నేతి ॥ శుభరంగేశు త్రైలక్షితాంగేశోభనయా ముదా ఆప్యాయనకారిణి సుఖకారిణి - ఇహాస్మిన్విధౌచంద్రే విష్ణౌచ - దృష్టిసతి - కుత్స్నతేరంగె కురంగేణమృగేణచలక్షితాంగం - కుసితయాముదాకుముదానాం శ్వేతోత్పలానాంచ ఆప్యాయనకారిణం - తంప్రసిద్ధం - విధుంచంద్రం -

సకలయామినపశ్యామిత్యర్థః ‖ ౬౬౭ ‖ ౬౬౮ ‖ రంగేతి ‖ రంగస్యరంగనాయకస్య శ్రేష్ఠరంగలోహస్యచ సేవకః భక్తః ఆశ్రయజనశ్చ - వార్తాంకుశలాం రీతిం స్థితిం భజేత్ ప్రాప్నుయాత్ ఇతియుక్తం - నచిత్రమిత్యర్థః - అన్యత్ర - వా ఇత్యచ్ఛేదః - ఋతామేవ వార్తాం సత్యాం రీతిం ఆరకూటం నామ లోహం - భజేద్వా - న భజేదేవేతియుక్తం - నార్తరీతిమితివాపాఠః - ఆర్తస్య రీతిమిత్యర్థః - కింతు - రంగేశసేవకః - అసంగివిషయాసక్తిరహితఇతివ్యపదేశం ప్రసిద్ధిం - అశ్నుతే భజతే ఇతియత్ - తదేతచ్చిత్రం ‖ ౬౬౯ ‖

గలక్షితాంగం కుముదాప్యాయనకారిణం విధుం తం ‖ ౬౬౭ ‖
పునర్విచింత్య సవిస్మయం ‖ ౬౬౮ ‖ రంగేశసేవకోయుక్తం
నార్తరీతిం భజేదితి । చిత్రమేతదసంగీతివ్యపదేశం యదశ్ను
తే ‖ ౬౬౯ ‖ అన్యదద్భుతముద్భూతమత్ర శ్రీరంగధామని
యచ్చంద్రాభిఖ్యయా స్యైషా శోభతే పుష్కరిణ్యహో ‖
౬౭౦ ‖ సహం నాగవలోక్య సన్లాఘం ‖ ౬౭౧ ‖ రంగక్షే
త్రమిదం రమేశితురభివ్యక్తిస్థలేష్వాదిమం తీర్థం సైవమరు
ద్వృధా భగవతీయాం తోష్టవీతి శ్రుతిః । సర్వాత్మానగరస్య
చాస్య జగతాం నిర్వాహకో నాయకో వాసశ్చేదిహ లభ్య

అన్యదితి ‖ అత్ర శ్రీరంగధామని క్షేత్రే - యద్యస్మాదేషా పుష్కరిణీ కుముదినీ - చంద్రస్య అభిఖ్యయా కాంత్యా చంద్రికయా చ చంద్రపుష్కరిణీతి నామ్నాచ - అభిఖ్యానామశోభయోరితి విశ్వః ‖ ౬౭౦ ‖ ౬౭౧ ‖ రంగేతి ‖ ఇదం రంగక్షేత్రం - రమేశితుః భగవతః - అభివ్యక్తిస్థలేషు ఆవిర్భావస్థలేషు - తన్మధ్య ఇత్యర్థః - ఆదిమం ప్రథమం యాం విరజాతీర్థం - శ్రుతిః - తోష్టవీతి - భృశం స్తౌతి - భగవతీ మరుద్వృధా కావేరీ సైవతీర్థం విరజాతీర్థమేవ - అస్య నగరస్య నాయకశ్చ - జగతాం సర్వేషాం నిర్వాహకః పాలకః - సర్వాత్మా విష్ణురేవ - ఇహ రంగక్షేత్రే వాసః లభ్యతే చేత్ స్వైనేతి శేషః జగతికః పుమాన్ వైకుంఠము

త్యంతతే। నకోపీత్యర్థః ‖ ౬౭౨ ‖ ౬౭౩ ‖ సఇతి ‖ సోయం భగవా నాం సోయంచ నానావిధసత్తామిత్యర్థః ఇందీవరాణాంనీలోత్పలానామివశ్యామం అంగంయస్య తేన - అన్యత్ర సోయంత నేందీవరశ్యామం అంగంమధ్యభాగఃయస్య తేన - అంగంగా(త్రా)ంతకోపాయ ప్రణీతైస్సుప్రదానక ఇతివిశ్వైః - కృతఃతమసః అజ్ఞానస్యతిమిరస్యచ భంగఃయస్య తేన - రంగస్య ఇందురివరంగనాయకస్తేన - సనాయకః నాయకసహితస్సోయంవిషయఃదేశః - యద్యపిహ్యస్యఃమనోజ్ఞఏవ - కింతు తథాపి - (భ్రాం)తాఃపరధనలుబ్ధాః - శాంతాత్మనాంతాపదాః సంతాపకారిణః - పిశునాః క్రూరాః - చరంతివర్తంతే - హంతేతిఖేదే - యో

తేజాగతో యైనకదాపి యత్యంతతే ‖ ౬౭౨ ‖ కృశానుః ‖ సో
భాగ్యంగేతరం ‖ ౬౭౩ ‖ సోయంయద్యపిహ్యస్య ఏవవిష
యస్సోయంత నేందీవర శ్యామాంగేనసనాయకః కృతః సో
భంగేనరంగధామ్నా ।(భ్రాం)తాః కింతు చరంతి హంత పిశు
నాః శాంతాత్మనాం తాపదాః । శ్రీరంగం యదుపాసనా స్వ
తనక్షల్పై(త్రా)స(త్రా)సతే ‖ ౬౭౪ ‖ కింబహునా ‖ ౬౭౫ ‖
నిత్యం కాంచనసింధుమధ్యరుచిరో నిష్ఠుంపసంపన్నిధిః నిస్తు
ల్యామపి కాంచనశ్రియమురో మధ్యేదధానస్స్వయం । వి

ష్ణుంపిశునానాం ఉపసంచనా (త్ప్ర) బల్యాద్దేతోః - శ్రీరంగేశః లక్ష్మీవంతః - అత్రపిశునా - అ(త్రా)సంస్కభూయం యథాతథా నాసతేన వసంప్రీతిల ‖ ౬౭౪ ‖ ౬౭౫ ‖ నిత్యమితి ‖ కాంచనసింధోఃస్వర్ణరాశేః కావేర్యాశ్చమధ్యేరుచిరః ఆసీనఇత్యర్థః - నిష్ఠంపాయతాంశ్లోక్ష్యతాయతాఃసంపదోనిధిః - నిస్తుల్యాం అసదృశీం - కాంచనస్య శ్రియం స్వర్ణమయహారశోభాం - కాంచనఇతి నిపాతః - కామపి అనిర్వాచ్యాం శ్రియం లక్ష్మీంచ - ఉరోమధ్యేదధానః - అతఏవ - ఏషభగవాన్ - స్వయంపిశునేభ్యః బిభ్యత్ ... త్రస్యన్నివేత్యు(త్ప్రే)క్షా - బహుప్రాకారనేకైః(ప్రా)కారైఃసంవేష్టితేధామని - రంగస్యలోహస్యక్షేత్రస్యచనా

యకః - స్వస్యాఖ్యాంనామ - నతుస్త్రైణనాయకఇతిస్వాఖ్యాం - ఇహవిషయే - ఖ్యాపయన్ ప్రకటయన్ - శేతేనిలీయతిష్ఠతినిద్రాతీతిచ ౨౭౬ ॥ సఖ ఇతి ॥ శ్రీస్సంపత్ లక్ష్మీశ్చతద్వతాం ॥ ౨౭౭ ॥ పరేతి ॥ పరేషాంవిత్తస్యజిహీర్షయాహర్తుమిచ్ఛయా- ప్రవృత్తః వ్యాపృతః - పిశునస్తు - స్వయమేవనాశం ఏతి - తథాహిపృథోర్దీపస్యగ్రసనాయకబళనాయ - జృంభితస్యశలభస్యనామకీటస్య - దాహః భస్మీభావః- నసులభః కిం - ౨౭౮ ॥ ౨౭౯ ॥ సపర్యామితి ॥ జగత్యాం

భ్యత్యాంపిశునేభ్య ఏషబహుళప్రాకారసంవేష్టితే శేతే
ధామనిరంగనాయకఇతిస్వాఖ్యామిహఖ్యాపయన్ ॥ ౨౭౬ ॥
విశ్వావసుః ॥ సఖైనజాతుశ్రీమతాం హానిః ప్రత్యుత పిశునా
నామేవభవంత్యనర్థాః ॥ ౨౭౭ ॥ పరవిత్తజిహీర్షయా
ప్రవృత్తః పిశునస్తుస్వయమేవ నాశమేతి । సులభశ్శలభ
స్యకిన్నదాహః పృథుదీపగ్రసనాయ జృంభితస్య ॥ ౨౭౮ ॥
అలమస్యప్రసంగేనతమేవపరమేశం శ్రీరంగధామానం అను
సందధామి ॥ ౨౭౯ ॥ సవిస్మయం ॥ సపర్యాంవిరుద్ధాదపి
ప్రాప్తుమీష్టేసనాథో జగత్యాంయతోరామచంద్రాత్
అరంగాధిరాజోదితప్రౌఢభక్తేరపి ప్రాపపూజాం సరం
గాధిరాజః ॥ ౨౮౦ ॥ అథవానాత్రవిరోధఇతిసమర్థయే ॥
౨౮౧ ॥ కువస్తుహంతాసద్వస్తుసంగ్రహీ రాఘవఃతమం ॥

లోకే - సమర్థః పుమాన్ - విరుద్ధాచ్ఛత్రోరపి - విరుద్ధశీలాదపీతిచ - సపర్యాంపూజాంప్రాప్తుం- ఈష్టేశక్నోతి - యతఃస్వయంరంగస్య అధిరాజోపిసః భగవాన్ - అరంగాధిరాజేరంగరాజాన్యస్మిన్ - అరమితిచ్ఛేదః - అత్యంతమిత్యర్థః - గాధిరాజేవిశ్వామిత్రేచఉదితా ఆవిర్భూతాప్రౌఢా బహుళాభక్తిఃయస్య తస్మాద్రామచంద్రాత్ - పూజాం - ప్రాప ప్రాప్తవాన్ - తతఇతిసంబంధః - రంగనాయకఃరఘుకులదైవతమితిరంగమాహాత్మ్యేప్రసిద్ధం॥ ౨౮౦ ॥ ౨౮౧ ॥ కు

వర్తిష్వితి ॥ రాఘవః శ్రీరామః - కుత్సితానాం వస్తూనాం హంతా త్యా
గీ - సద్వస్తూనాం సంగ్రహీ చేతి - తు ముఖ్యం యుక్తం - యతః - కుత్సితస్యరం
గరాజస్య కురంగరాజస్య మాయాకురంగశ్రేష్ఠస్య చ - హంతా - రా
ఘవః - రంగరాజం త్విమం అపూజయత్ పూజితవాన్ ॥ ౬౮౨ ॥ ౬౮౩ ॥
శ్రీతేతి ॥ శ్రీతః లబ్ధః సుగుణానాం సుఘోషః స్తోత్రధ్వనిః యేన తస్మిన్
శ్రుతి మనుదిన దయో స్ఫీత రోషే సత్యప్రాకారోషే - నిహత వినత రోషే - నిత్యం
దాస్యే అఖిలానాం ... స్యాత్ తస్మిన్ - లబ్ధసంపూర్ణతోషే సత్యాంతిపూ
ర్ణే మాయాం ... (గా) వతి శేషే అతిశయవతి ఇత్యర్థః - లలితవపుషి

హంతా ... రంగరాజస్య రంగరాజమపూజయత్ ॥ ౬౮౨ ॥
... భగవాంత ముద్దిశ్య ॥ ౬౮౩ ॥ శ్రీ
తసుగుణసుఘోషే శ్రుతి ... స్ఫీతరోషే నిహతవినతరోషే
నిత్యదాస్యాఖిలారోషే । లలితవపుషి శేషే లబ్ధసంపూర్ణతో
షే ... తస శేషేవస్తు ... (గా) విశేషే ॥ ౬౮౪ ॥ భగ
వద్రంగరాజశ్రీ ... తుకానిప యంబిభ్రతః ॥
౬౮౫ ॥ తథాహి ॥ వక్తృవ్యాకరణస్య వామమితరన్నేత్రస్య
ప్రవక్తృ తుణాం భాష్యం వ్యాకరణస్య సాధువిదధే శయ్యా
యదీయాపునః । యద్వాహా ద్విజశేఖరః శ్రుతిమయో

శేషే అనంతే - హే ... - త్వం - శేషేశ్రాసి । ౬౮౪ ॥
౬౮౫ ॥ వక్త్రితి ॥ యదీయో ... యథాలింగం సర్వత్ర యోజ్యం
వామం ... నేత్రం - చంద్ర ఇత్యర్థః - వ్యాకరణస్య చాం
ద్రస్య - వక్తృ ప్రణేతృ - ఇతరత్ దక్షిణం నేత్రం - సూర్యః - తస్య
చాంద్రవ్యాకరణస్య - ప్రవక్తృ - శయ్యాశయనం శేషః - వ్యాకర
ణస్య పాణినీయస్య - భాష్యం వ్యాఖ్యానం - సాధు సమ్యగ్విదధే కరోతి
స్మ - యస్య భగవతః వాహః వాహనం - శ్రుతిమయః వేదాత్మా - సుప
ర్ణోఽసీత్యాదిశ్రుతేః - ద్విజానాం బ్రాహ్మణానాం పక్షిణాం చ శేఖరః
శ్రేష్ఠః గరుడశ్చ - యస్య స్నుషా పుత్రపత్నీ భారతీ సరస్వతీ హే రంగే

శే - తస్య తే - గోష్ఠ్యాంసభాయాం - కవిజనః - నుతింకర్తుం - త్రస్య
తిబిభేతి ॥ ౨౮౬ ॥ ౨౮౭ ॥ వరేతి ॥ వరాణాంగుణగణానాంసీమా అ
వధిదేశః - వారిదస్య మేఘస్యేవ శ్యామంధామరూపంయస్యసః - సత
తంఅమరాణాందేవానాంరామాణాంఅంగనానాంసంఘైనసమ్యగ్గీతా
నిగానవిషయీకృతాని నామానిహర్యాదీని యస్యసః - పరిహృతం
భవస్య సంసారస్య దామపాశోయేనసః - ఛిన్నసంసారబంధన ఇత్య
ర్థః - భాసితం ప్రకాశితం ఆకల్పానాంభూషణానాం హేమయేనసః
రంగధామారంగనాయకాఖ్యః - భూమావ్యాపకః - భగవాన్ - మమమం

యస్యస్సుషా భారతీగోష్ఠ్యాం త్రస్యతితస్య తేకవిజనోఽరం
నేశః కర్తుంనుతిం ॥ ౨౮౬ ॥ పునరంజలింబద్ధ్వాసప్రార్థన
నం ॥ ౨౮౭ ॥ వరగుణగణసీమా వారిదశ్యామధామా సత
తమమరరామాసంఘసంగీతనామా । పరిహృతభవదామా
భాసితాకల్పహేమా మమకలయతుభూమా మంగళం రంగ
ధామా ॥ ౨౮౮ ॥ అన్యతో వీక్ష్య సప్రశ్రయం ॥ ౨౮౯ ॥
స్వామినీంనౌమినీలాబ్జమదమోచనలోచనాం। అంగనాంరం
గధామ్నోస్యదీప్తింమూర్తిమతీమివ ॥ ౨౯౦ ॥ దేవీముద్ది
శ్య ॥ మోహోన్మూలనమూలికా భవజుషాం మోక్షాధ్వ
నిశ్శ్రేణికా చేతశ్శుద్ధివిధానసిద్ధగుళికా చింతాతమశ్చంద్రి

గళంశుభం - కలయతు ఘటయతు॥ ౨౮౮॥ ౨౮౯॥ స్వామినీమితి ॥
నీలాబ్జస్యకువలయస్యమదమోచనేసౌందర్యగర్వనివారకేలోచనే
యస్యాస్తాం - మూర్తిమతీందీప్తింశరీరధారిణీంప్రభామివస్థితాం - స్వా
మినీంజగదీశ్వరీం - అస్యరంగధామ్నః అంగనాంమహాలక్ష్మీం - నౌమి
నమస్కరోమి ॥ ౨౯౦ ॥ మోహేతి ॥ హేమాతఃకమలే - త్వం భవ
జుషాం - ఇదంఅగ్రిమచతుష్టయమేయోజ్యం - మోహస్యఉన్మూలనే ఉ
త్పాటనేమూలికాసిద్ధౌషధీవిశేషః - మోక్షస్యఅధ్వనః నిశ్శ్రేణికాఅ
ధిరోహిణీ - చేతసః శుద్ధేఃకామాదిరాహిత్యస్యవిధానేసిద్ధస్య యోగి

నఃసంబంధినీగుళికౌషధవిశేషః - చింతాయాఃవ్యసనస్యైవతమసః చంద్రికా - విద్యానాంవిభ్రమశాలికావిహారగృహం - విష్ణోరురసః మాలికాస్వర్ణమయీ - మమపారిజాతలతికాకామితార్థప్రదాయినీ - మోదస్యబ్రహ్మానందస్యైవఅంబుధేర్వీచికా - భవసీతిసర్వత్రయోజ్యం ॥ ౬౯ ౧ ॥ కాంత్యేతి ॥ కాంత్యైవవృత్త్యాశిలేనాసి - అతిక్రాంతాచంచలాతటిత్ యయాతాం - అత్యంతచపలాంచ - కించ - అశిష్టైష్వేవరజ్యంతీంప్రియమాణాం - కమలాం- బుధఃగుణదోషజ్ఞః - కథంఅభిష్టౌతి - అత్రబుధఇతిసాభిప్రాయవిశేష్యత్వాత్పరి

కా। విద్యావిభ్రమశాలికాసికమలేవిష్ణోరురోమాలికా మా
తస్త్వంమమపారిజాతలతికామోదాంబుధేర్వీచికా॥౬౯ ౧॥
కృశానుః॥ కాంత్యైవహంతవృత్త్యాపికమలామతిచంచలాం
అశిష్టైష్వేవరజ్యంతీమభిష్టౌతికథంబుధః ॥ ౬౯ ౨ ॥ తథా
హి ॥ ప్రాక్పర్యంకమధిష్ఠితోమణిమయం పాలాశశయ్యా
మపిప్రా యఃప్రార్థయతేకదన్నమివయఃక్షీరోదనంస్పృ
ష్టవాన్ । ప్రాశ్నాత్యేషకదుష్టికామమృతవత్ప్రాగాత్త
పీతాంబరఃకంథాంయాచతిభృత్యవత్ క్షితిపతీంల్లక్ష్మీకటా
క్షాత్యయే ॥ ౬౯ ౩ ॥ అన్యద్వ్యాపధేయం ॥ ౬౯ ౪ ॥ దా

కరాంకురాలంకారః ॥ ౬౯ ౨ ॥ ప్రాగితి ॥ యఃక్షితిపతిః - ప్రాక్లక్ష్మీకటాక్షకాలే - మణిమయంపర్యంకంశయనం - అధిష్ఠితః ఆగూఢక్షిసపఏషః - ప్రాక్ యఃపాలాశింపర్ణమయీంశయ్యామపిప్రార్థయతేనతులభతేపివా - యఃక్షీరయుక్తం ఓదనంకదన్నమివస్పృష్టవాన్- సఏషః - కుత్సితాం ఉష్ఠికాంయవాగూంకదుష్ఠికాం - అమృతవత్- ప్రాశ్నాతిపిబతి - యఃప్రాక్ ఆత్తపీతాంబరఃధృతపీతకౌశేయః సఏషః - భృత్యవత్ - కంథాంజీర్ణబహువస్త్రఖండనిర్మితాం-యాచతి - లక్ష్మీకటాక్షాత్యయఇతిపిధేయవాక్యత్రయేపియోజ్యం॥౬౯ ౩-౬౯ ౪ ॥ దాతురితి ॥ యఏషదరిద్రః - దాతుర్ధనికస్య - ద్వారిద్వా

రే - వారణంప్రవేశనిషేధం - అగాత్ ప్రాప్తవాన్ - తస్యదరిద్ర స్యద్వారి - వారణందరిద్రాణాంప్రవేశనిషేధం - గజంవా - అద్యప శ్యామి - యఃచిరాత్ భువిఅశేతశయితవాన్ - తస్యభుజేభూరద్యశే తే - అద్యభుజేనభువంపాలయతీత్యర్థః - యస్య అబలాః స్త్రియః అహోరానపినలేభిరే - అమూస్తస్యప్రియాః - హారాన్విందంతేలభం తే - కమలాయాఃలక్ష్మ్యాఃదృశఃకటాక్షా ఊర్మయ ఇవతాభిఃకరణైః నిమ్నఃనీచోపి ఉన్నతః భవతి - అహహా ॥ ౯౫ ॥ ౯౬ ॥ హం తురితి ॥ ధనార్థినఃఅనర్థ్యానిదోషానపిబంధుజనానాంహంతుః - పర

తుద్వారియ ఏష వారణమగాత్తద్వార్యహోవారణం
పశ్యన్యద్యచిరాదశేతభువియోభూస్తస్యశేతేభుజే । నా
హోరానపిలేభిరేయదబలాహారానమూస్త్రియాం విందం
తేకమలాదృగూర్మిభిరహోనిమ్నో భవత్యున్నతః॥౯౫॥
ఇదంచబోద్ధవ్యం ॥ శ్రియముద్దిశ్య ॥౯౬ ॥ హంతుర్బలం
ధుజనానాంధనార్థ మనర్ఘ్యాంతుఃపరస్త్రీశతంరం తుజనాం
తువిహింసనైస్స్వహజనైస్సంతుష్యతోవంచనైః । వక్తుస్తీక్ష్ణ
మయుక్తమేవవచనంపక్తుర్మితంచౌదనం నిత్యంనృత్యసిమం
దిరేష్వకమలేకృత్యంతవైతన్మతం ॥ ౯౭ ॥ అన్యచ్చ॥యే

స్త్రీశతంగంతుఃసంగచ్ఛతః - జంతూనాంవిహింసనైర్జనైస్స్వహార తుఃక్రీడతః - వంచనైఃపరప్రతారణైః - సంతుష్యతః - అయుక్తంతీ క్ష్ణమేవనతుసదాపుచితంమృదుచేత్యర్థః వచనంవక్తుః - మితంస్తో దరమాత్రపూరకం ఓదనంపక్తుశ్చ - జనస్యేతి ప్రతిషష్ఠ్యంతంమో జ్యం - మందిరేషు - హేకమలే - నిత్యంనృత్యసిరమసే - ఏతదుక్తవి ధంతవమతంశీలంకృత్యంకుత్రభవనకుత్రాపికింతుత్వయ్యేవభవమి త్యర్థః - యద్వాకృశబ్దోనిందాపరః అత్యంతగర్హ్యమిత్యర్థః-కృ త్యమితిపాఠేఏతత కృత్యంతవమతంనత్వన్యస్యేత్యర్థః ॥ ౯౭ ॥ యేషామితి ॥ యేషాంశుద్ధచిత్తానాం - దృశౌనేత్రే - అన్యకళత్రా

ణాంపరాంగనానాందర్శనమేవకళావిద్యాతస్యాంవ్యుత్పత్త్యావిజ్ఞా
నేనశూన్యే - తత్పరాఙ్ముఖ ఇత్యర్థః - యేషాంహృత్ హృదయంచ
పరేషాం ఆర్తైఃపీడాయాః చింతనవిధౌ ఆలోచనేపి - కిముతతత్పరిహారే
ఇతి భావః మూకంఅపి పేకశూన్యంపరాఙ్ముఖమిత్యావత్ - యేషాంము
ఖంవాక్ మిథ్యానక్షత్రం - తేషాంసంబంధినః - అప్రజ్ఞాతాః కదాపి
స్పష్టాఃపశవఃగోమహిషాదయః యేషుతాన్ - బుభుక్షితశిశూన్ క్షుధి
తబాలకాన్ - అభ్రోధకైర్వస్త్రైః - తాన్యతఃపలితాన్గృహాన్
హోలక్ష్మీత్వం - భవస్యసంసారస్యైవసంతతఃనాపాంతరిణ్యాస్పృశం - నా

షాంయస్య కళత్రదర్శనకళావ్యుత్పత్తిశూన్యేదృశౌ మూ
ఢం స్వాంచ్ఛపరార్తిచింతనవిధౌ మిథ్యానభిజ్ఞంముఖం। అప్ర
జ్ఞాతపశూన్ బుభుక్షితశిశూన భ్రోదకైస్తాన్యతః తేషాంల
క్ష్మీర్గృహాన్గృహాభవసరిన్నావేహనావేతుసే ॥ ౧౯౮ ॥
విశ్వావసుః ॥ సఖిమానససుఖజననీతవేయంవాణీ ॥ ౧౯౯ ॥
ఏతామస్మిన్నేషుదృశ్యమానాస్సద్గుణానువయుక్తాస్సంప
దాభాసాః। ప్రత్యుతమృత్యుతరణకారణభువనజననీకృపా
కటాక్షవైధుర్యనిబంధనాఏవ ॥ ౨౦౦ ॥ ఉక్తంహిగుణహా
నేరుదధిమహితృవైముఖ్యనిబంధనత్వముచితజ్ఞేనముచిద్విష

వేతుసేనపశ్యసి - కింతుబంధుహంత్రాదిగృహానేవ అవేతుసే ఇత్య
ర్థః ॥ ౧౯౮ ॥ సఖీతి॥ ఇయముక్తప్రకారా - తవవాణీవాక్ -మా
నసస్యసుఖజననీ ॥ ౧౯౯ ॥ ఏతా ఇతి॥ సంపద ఇవ ఆభాసంతే సంపదా
భాసాః కుత్సితసంపద ఇత్యర్థః - ప్రత్యుతవిమర్శే సతీత్యర్థః-మృ
త్యోస్సంసారసముద్రస్యతరణకారణానాం భువన జనన్యాః లక్ష్మ్యాః
కృపాకటాక్షాణాం వైధుర్యం శూన్యతా నిబంధనంయేషాంతథోక్తాఏ
వ ॥ ౨౦౦ ॥ ఉక్తమితి॥ గుణానాంసౌశీల్యాదీనాంహానేః దోషస్య భావ
స్య - ఉదధిమహితుః లక్ష్మ్యాః వైముఖ్యంపరాఙ్ముఖత్వం నిబంధనంప్ర
యోజకంయస్యాస్తస్యాభావస్తత్త్వం - నముచిద్విషా ఇంద్రేణ ఉక్తం

హిరేవార్థః ॥ ౨౦౧ ॥ సద్యఇతి॥ హేవిష్ణువల్లభేలక్ష్మిజగద్ధాత్రిలో కమాతా త్వంయస్యపరాఙ్ముఖీభవసి - తస్యశీలాద్యాస్సకలాగుణాః వైగుణ్యందోషత్వమాయాంతి - దోషీభవంతీత్యర్థః ఇత్యుక్తమితి పూర్వేణాన్వయః ॥ ౨౦౨ ॥ తతశ్చలక్ష్మీపరాఙ్ముఖస్యసర్వగుణదో షీకరణప్రయోజకత్వాదేవేత్యర్థః ॥ ౨౦౩ ॥ సంపత్తిరితి ॥ కింప చానాంక్షుద్రాణాంయాసంపత్తిఃసంపత్ కాపథేనఅన్యాయమా ర్గేణప్రాప్తా - నరకానుభవఃఉదర్కః ఉత్తరఫలంయతస్సా సంప త్ - లక్ష్మ్యాఃకృపాఫలంనభవతి - కింతుతత్పరాఙ్ముఖఫలమిత్యర్థః॥

షా ॥ ౨౦౧ ॥ సద్యోవైగుణ్యమాయాంతిశీలాద్యాస్సకలా
గుణాః। పరాఙ్ముఖీజగద్ధాత్రీ యస్యత్వంవిష్ణువల్లభే॥ ౨౦౨॥
తతశ్చ ॥ ౨౦౩ ॥ సంపత్తిఃకింపచానాం సంప్రాప్తా కా
పథేనయా। నరకానుభవోదర్కా నసాలక్ష్మ్యాఃకృపాఫలం
౨౦౪ ॥ తథాహి ॥ ధన్యంమన్యతయాతృణీకృతబుధాధర్మే
షుదుర్మేధసః సేవ్యాస్తామసపుణ్యలేశవిలసత్సంపల్లవాః
పల్లవాః। పంచాసూనపహాయపంచషదినైరాకల్పకల్పా
ఇమే భోక్ష్యంతేబతయాతనాబహువిధాః కార్తాంతగర్తాంత
రే॥ ౨౦౫ ॥ యచ్ఛృణితంభవతాతత్రభవతశ్శిష్టాలక్ష్మీ

౨౦౪ ॥ ధన్యంమన్యతయేతి ॥ తామసేనతమోగుణప్రధానేనపుణ్యా స్యలేశేనవిలసత్సంపదః లవో లేశః యేషాంతే - అతఏవ - ఆత్మానం ధన్యంమన్యంతఇతిధన్యంమన్యాస్తేషాంభావస్తత్తాతయాదురహంకా రేణహేతునా - తృణీకృతబుధాః - దుర్మేధసఃమలినబుద్ధయః అతఏవధ ర్మేషువిషయే సేవ్యాః - పల్లవాఃవిటాః - ఇమేఅల్పాఃదుష్టాః- పంచ షడ్వాదినానినైరేవ - పంచఅసూన్ప్రాణాన్అపహాయత్యక్త్వా - కృతాంతస్యయమస్యఅయంగర్తఃకార్తాంతగర్తఃనరకః తస్యాంతరే - బహువిధాఃయాతనాఃతీవ్రవేదనాః - ఆకల్పంప్రళయపర్యంతం- భో క్ష్యంతే అనుభవిష్యంతి - బతేతిఖేదే ॥ ౨౦౫ ॥ యదితి ॥ తత్రభ

పతః ప్రాజ్యైర్నిష్ఠైర్నవిందతి న భజతీతి ఫణితం ఉక్తం - మోహామన్య కళత్రేత్యాదిశ్లోకేనేతి శేషః - అజ్ఞానం ఉపజ్ఞా మూలం యస్య తథోక్తం తత్ ఫణితం - ముక్త్యైశ్వర్యం మోక్షైశ్వర్యం పర్యంతే అవసానే యస్యా స్తాదృశీం నిరంతరాం అవిచ్ఛిన్నాం చ భగవద్భక్తిసంపదం ॥ ౨౦౬ ॥ సంభోగేతి ॥ సంభోగస్య ఆభ్యంతరస్య ఆరంభే జృంభతాం ముదయుక్తానాం కైతవానాం ధూర్తానాం పరీరంభేణ ఆలింగనేన సంపీడ్యమానః త్రుట్యమానః స్రక్స్త్రీణాం రత్నహారస్య ప్రకర్షేణ శిథిలః గుణః సూత్రమివ గుణవత్ భంగురాః భంగశీలా అత్యంతాస్థిరా ఇత్యర్థః - సంపదాం

న విందత ఇతి తదజ్ఞానోపజ్ఞముపజ్ఞాతుమేవాహం ।
యతస్సాధుజనైర్భోగ్యముక్త్యైశ్వర్యపర్యంతనిరంతరభగవ
ద్భక్తిసంపదం సంప్రదదతే కూరాపాంగతమోవికారావా
రాశిమహితా ముదారాః కటాక్షాస్సాధుసుధాధారాః ॥
౨౦౬ ॥ తథాహి ॥ సంభోగారంభజృంభన్మకితవపరిరంభ
సంపీడ్యమానస్రక్స్త్రీరత్నహారప్రశిథిలగుణవద్భంగు
రాస్సంపదోఽమూః। సాధూనాం మాస్మభూవన్ సురపురనిరసీకా
రదక్షం హి లోకే భోక్ష్యంతే మోక్షమంతే స్థిరనిరవధికానంద
ధారాత్మకం తే ॥ ౨౦౭ ॥ లక్ష్మీకటాక్షపూరః స జయతి య

విభూతిసమూహాః - సాధూనాం శిష్టానాం - మాభూవన్ - హి యస్మాత్ - తే సాధవః - సురపురస్య స్వర్గస్య నిరసీకారే అనిత్యత్వాత్ తుచ్ఛీకరణే దక్షం సమర్థం స్థిరా నిరవధికా ఆనందస్య ధారా ఆత్మా స్వరూపం యస్య తత్ మోక్షం - అంతే దేహావసానే - భోక్ష్యంతే - తస్మాదితి సంబంధః ॥ ౨౦౭ ॥ లక్ష్మీతి ॥ యస్య లక్ష్మీకటాక్షపూరస్య ఉపచయో వృద్ధిః తస్య తారతమ్యేన న్యూనాధికత్వేన హేతునా - కేపి పూర్వం అప్రసిద్ధ నామగోత్రా అపి జంతవః - నరపతిః రాజా - సురపతిః ఇంద్రః - పశుపతిః రుద్రః - ప్రజాపతిశ్చతుర్ముఖః - నరసురాణాం బ్రాహ్మణానాం పశూనాం గోమహిష్యాదీనాం ప్రజానాం జనానాం చ పత

యః పాలకాశ్చస్యుః- లక్ష్మ్యాః కటాక్షాణాం పూరః రాశిః జయతిహం తే త్యాశ్చర్యే ॥ ౭౦౮ ॥ ౭౦౯ ॥ గజేతి ॥ తస్యా అత్యల్పయా-హ రేస్తస్యాః లక్ష్మ్యాః - దృశా కటాక్షేణ - నరస్య - గజశ్శిబికాలిందో లికాతురగః తే- వాహాః వాహనాని స్యుః- తాసాం లక్ష్మీ దృశాం భూమ్ని అతిశయే సతి - క్రమేణ - నీరదః మేఘః- వాహో భవతీతి పదద్వయం సర్వత్ర యోజ్యం - ఉక్షా వృషభః - పక్షీ హంసశ్చ - హం తే త్యాశ్చ ర్యే॥ ౭౧౦ ॥ ఈదృశీం ప్రాకృత వస్తుసామాన్యముఖేన ప్రవర్తితాం॥

దుపచయతారతమ్యేన। నరసురపశుప్రజానాంపతయస్స్యు హాంతజంతవః కేపి ॥ ౭౦౮ ॥ కృశానుః ॥ కమలాకటా క్షాతిశయో విభవోపచయ హేతురితి నోపపద్యతే। యత స్తదల్పీయస్త్వమేవ సంపమత్కర్షసంపాదకం॥ ౭౦౯ ॥త థాహి॥ గజశిబికాతురగాస్స్యుః నరస్య తస్యాః దృశా హరే స్తస్యాః। తద్భూమ్ని భవతి వాహో నీరద ఉక్షా చ హంత పక్షీ చ॥ ౭౧౦॥ విశ్వావసుః॥ విహస్య ॥ ఈదృశీముత్కర్ష పిశునాం అరవిందాలయాయాః నిందాముభినందామి॥ ౭౧౧॥ కిం దర్పదాయకధనోపచయ ప్రమత్తైః కందర్పసాయక హతైః క్షితిపైరిహేతి సంతః పురందరసుతం త్వరవిందనాభేరం తః పురం తదవనావనుచింతయంతి ॥ ౭౧౨ ॥ పునరనుధ్యా యసాంజలిబంధం ॥ ౭౧౩ ॥ మాతస్తే మధుసూదనప్రణ

౭౧౧ ॥ కిమితి ॥ సంతః గుణదోషతారతమ్యజ్ఞాః - దర్పదాయకస్యధ నస్య ఉపచయేన వృద్ధ్యా ప్రమత్తైః - కందర్పస్య మన్మథస్య సాయకైః బా ణైః హతైః ర్వికారితైః - క్షితిపైః రాజభిః - ఇహలోకే - కిం ప్రయో జనమితి ఆలోచ్య - సా ప్రసిద్ధా చాసావవని దేశః తదవనిః పరమపదం తస్మిన్విషయే - యద్వా-అవనౌ భువి - తత్ప్రసిద్ధం అంతఃపురమితి యో జనా - పురందరేణ ఇంద్రేణ నుతం స్తుతం - అరవిందనాభేః విష్ణోః అం తః పురం లక్ష్మీమనుచింతయంతి ధ్యాయంతి॥ ౭౧౨ ॥ ౭౧౩ ॥ మాతరి

తి॥ హేమధుసూదనప్రణయిని విష్ణువల్లభే మాతః - తేతవసంబంధిన్యో ప్రాతస్సరోజచ్ఛటంగానికసితపక్ష్మపఙ్క్త్యముష్టి ముష్టినిముష్టినాము ష్టినాప్రవృత్తైయుద్ధేపిచక్షణేకేశతే - శుభగుణే - అతఏవ - దృష్టిలోచనే - ననస్స్యుర్మహే - అష్టాభిః - దృష్టిభిరితిసర్వత్రయోజ్యం - జుష్టాఃయుక్తాః - దేనాశ్చతుర్ముఖరుద్రేంద్రషణ్ముఖాఅపి - యదయోర్న యోరేవత్వద్దృష్ట్యోర్విషయతాం గోచరత్వమేవ - క్షణమపి- అర్థయంతేయాచంతే - తావపస్యేషాందుల్లభమితిభావః ॥ ౨౧౪॥
౨౧౫ ॥ ఉగ్రేతి ॥ ఉగ్రాణాంరౌద్రాణామపిరిపూణాం నిగ్రహద

యిన్యప్రాతస్సరోజచ్ఛటా ముష్టిం ముష్టి విచక్షణే శుభగుణే
దృష్టేర్ననస్స్యుర్నహి । అష్టాభిః కిలదృష్టిభిశ్చతిసృభిఃజుష్టాస్స్వయంసేవితా। దేవాద్వాదశభిశ్చయద్విషయతాం మే
వార్థయంతేక్షణం॥ ౨౧౪॥ ఇత్యన్యతోపీక్ష్యసామోదం॥
౨౧౫॥ ఉగ్రరిపునిగ్రహనిగ్రహదివాకరశ్చక్రవృతశక్ర
పాదవిక్రమనిగ్రహం తా। మోదరసమోదరసమేత ఇహాధ్రా
ణాంప్రక్షిపతిపక్షిపతి రక్షియుగళంమే ॥ ౨౧౬ ॥ కృశా
నుః॥ కింవర్ణయసేసుపర్ణమముమతిగార్గ్యాగం॥ ౨౧౭॥ త
థాహి॥అధిగతనిగమాంగోపిద్విజరాడోప్యచ్యుతంవధానో

విగ్రహస్య పరాజయకారివిగ్రహస్య దివాకరసాంద్రేణదేవసమూహేనవృతస్య శక్రస్యేంద్రస్య పాదవిక్రమయోర్గర్వపరాక్రమయోఃనిగ్రహంతా - అమృతహరణాదిసమయఇతిభావః - ఆదరేణభక్త్యేప్రేక్షణసమేతః - పక్షిపతిర్గరుడః - ఇహమేఅక్షియుగళంప్రతి - ఘ్రాణంమోదరసం - ప్రక్షిపతి - సంఘటయతి - ఇదమవధానావృత్తం ॥ ౨౧౬ ॥ కిమితి ॥ అముంసుపర్ణంగరుడం ॥ ౨౧౭ ॥ అధీతి ॥ అధిగతానిప్రాప్తానినిగమమయాన్యంగానిశీర్షాదీనియేనసః తథోక్తోపి - సుపర్ణోసిగరుత్మాన్ త్రివృత్తేశిరోగాయత్రమిత్యాదిశ్రుతేః- ద్విజరాజఃబ్రాహ్మణశ్రేష్ఠోపి - పక్షిప్రభుశ్చ - అచ్యుతంభగవంతం

దధానోఽపి - గరుడః - భిల్లపల్లికాం హిరణ్యపురం నామ శబరగ్రామం కథంకారం కథమిత్యర్థః - నిజగారభక్షితవాన్ ॥ ౨౧౮ ॥ పక్షీతి ॥ నిగరణే భక్షణే విజృంభితం ప్రకటీకృతం ॥ ౨౧౯ ॥ గరుడ ఇతి ॥ గరుడః కిల్బిషైః మహాపాపైః అఖిలం సాంద్రం - ఖలభిల్లానాం జాతం బృందం - గిరన్ భక్షయన్ సన్ - తస్య కిరాతసమూహస్య అంతరే - ఉషితం తైస్సంకీర్ణమిత్యర్థః - ఇళాసురం బ్రాహ్మణం కంచిన్నిజాద్గళాత్ కంఠాత్ - పన్నగేశయః భగవాన్ - ప్రపన్నం శరణం గతం జనం ఇ

పి । నిజగారకథంకారం నిశ్శంకం భిల్లపల్లికాం గరుడః ॥ ౨౧౮ ॥
విశ్వావసుః ॥ పక్షిరాజస్య భిల్లపల్లినిగరణే సాధుజనానుగ్రహో
సాధుజననిగ్రహ సామర్థ్యం సదసద్వివేచన చాతుర్యం వి
జృంభితం తత్కథంకారమేవ భూషయతి భవాన్ శృణు ॥
౨౧౯ ॥ గరుడో గిరన్ కిమపి కిల్బిషావిలం ఖలభిల్లజాత ముషితం
తదంతరే । నిరజీగళన్నిజగళా దిళాసురం భవతః ప్రపన్న
మివ పన్నగేశయః ॥ ౨౨౦ ॥ హంత శకుంత పురందరస్యా
స్య స్వచ్ఛందవిహారావసరేష్వప్య భంగురమేవ స్వామికైంక
ర్యం ॥ ౨౨౧ ॥ యతః ॥ స్వజ్యేష్ఠప్రేష్యహార్యాశ్రితరథఘృణిమ
న్మండలస్థాచ్యుతాప్యం సన్మార్గం పక్షవాతోద్ధత ధరణిరజః
శ్ఛన్నమేతజ్జవేన । కల్లోలైరుల్లలద్భిః ప్రచలజలనిధిః ఘూ

భవతః సంసారాదివ - నిరజీగళత్ నివర్తితవాన్ ॥ ౨౨౦ ॥ హంతేతి ॥ శకుంతపురందరస్య పక్షీంద్రస్య - అస్య గరుడస్య - స్వచ్ఛందాః నిరంకుశాః ॥ ౨౨౧ ॥ స్వేతి ॥ అండజేంద్రః గరుడః - పక్షయోర్నిజయోర్వాతేన ఉద్ధతేన ధరణ్యాః రజసా ఛన్నం - స్వస్య జ్యేష్ఠేన అరుణేన ప్రేరైః ప్రేరణీయైః హరిభిరశ్వైరాశ్రితః రథః యస్య తస్య ఘృణిమతస్సూర్యస్య మండలస్థేన అచ్యుతేన ఆప్యం ప్రాప్యం - సన్మార్గం ఆకాశం చ - ఏతస్య పక్షవాతస్య జవేన - ఉల్లలద్భిః ఉద్యద్భిః - కల్లోలైః పృథుతరంగైః - ఘూర్ణయంత్సన్ - ఘూర్ణితః క్షుభ్య

తః అర్ణసః సముద్రోదకాత్ ప్రేంఖితాం ఉద్గచ్ఛతాం డిండీరఖండానాం ఫేనశకలానాం ఛలం వ్యాజో యేషాం తైః కుసుమానాం స్తబకైః రాశిభిః - సం[illegible]యతి భూషయతి ॥ ౭౨౨ ॥ ౭౨౩ ॥ యదితి ॥ సేవాయాం భగవత్పూజాయాం సత్వరైః అహంపూర్వికయా ఆగతైః దేవైః కృతః [illegible] బిభ్యతాం అతఏవ పులకభృతాం [illegible] అతఏవ ధావతాం [illegible] దైవతానాం [illegible]నాం - యస్య [illegible] - ధైర్య [illegible] విస్తారయామాస - కిం [illegible] - గాంగేయపృష్ఠధరస్య మేరోః వంశీ

శయ[illegible] డిండీరఖండచ్ఛలకుసుమస్తబకైః
[illegible]యత్యంబుజేంద్రః ॥ ౭౨౨ ॥ పునరభిధ్యాయ ॥
౭౨౩ ॥ యద్వీక్షాధైర్యరేఖా [illegible]పులకభృతాం ధావతాం
దైవతానాం సేవాసత్వరకాలే గిరిశిఖరగణా [illegible]
[illegible] । సోయం గాంగేయపృష్ఠధర [illegible]
య[illegible] పూర్ణాం కలయతు [illegible]
లం [illegible] ॥ ౭౨౪ ॥ పునస్సవిస్మయం ॥ ౭౨౫ ॥
నగరూపముపైతియుక్తమంగీకృతశాఖోపి సుపర్ణ ఉన్నతోపి । వినతైకవిధేయ ఏష చిత్రం [illegible] మోదయతాన్మధో[illegible]

[illegible]స్య [illegible] తేన [illegible] యస్య [illegible] యస్య సః - సోయం [illegible] వేదమయః శకుంతః పక్షీ గరుడః - నః అస్మాకం [illegible] పూర్ణాం [illegible] కుశలం కలయతు ఘటయతు ॥ ౭౨౪ ॥ ౭౨౫ ॥ నగేతి ॥ అంగీకృతాః స్వీకృతాః అవయవీకృతాశ్చ శాఖాః [illegible] బుగాధయశ్చ యేన సః - శోభనాని పర్ణాని పక్షౌ చ యస్య - కించ - ఉన్నతోపి - నగస్య వృక్షస్య రూపం ఆకృతిం మేరుసామ్యం చ - ఉపైతీతి యుక్తం కింతు - వినతానాం నమ్రాణాం వినతాయాం నామ మాతుశ్చ ఏకం యథాతథా విధేయః వశంవదః - ఏషః నగరూపవాన్ - [illegible] నంతస్య రాతుసస్య చ - విపక్షాత్ శత్రోః భగవతశ్చ - స్థిరం [illegible]

దంసౌరభం ఆననంచ - అథాత్ ధృతవానితీదంతుచిత్రం - శ్లేషా నుప్రాణితో విరోధాభాసః ॥ ౨౨౬ ॥ ౨౨౭ ॥ శ్రీతి ॥ స్పష్టఏవశ్లోకః ॥ ౨౨౮ ॥ ౨౨౯ ॥ సిబిరీసేతి ॥ నిబిరీసః సాంద్రః గుణానాం స్తోమః రాశిర్యేషాం తైః హరిదాసైరలంకృతే అస్మిన్పట్టణే శ్రీరంగె - కతిప యోజనాః - అట్టం అన్నం తస్య శూలాః విక్రేతారః - అట్టశూన్నమితి ప్రోక్తం శూలం తద్విక్రయోగత ఇతికోశః - ప్రతిష్ఠితాః వర్తంతే ౨౩౦॥౨౩౧॥ శక్రేతి॥శౌరిణారంగేశేన-ఆస్వాదితం తస్మై నివేదిత మిత్యర్థః - అతఏవ అఘహరం - యత్ హవిః అన్నం - శక్రాదయః

పత్నాత ॥ ౨౨౬॥ అథసర్వతఃపురీంనిరీక్ష్య సాంజలిబంధం ॥ ౨౨౭ ॥ శ్రీవల్లభదాసేభ్యః శ్రీరంగక్షేత్రే నియతవాసిభ్యః । త్రుటితభవత్రాసేభ్యః నమోస్తుకృతిశిష్టధీవికాసేభ్యః॥౨౨౮॥కృశానుః॥సర్వానేతత్పురవాస్తవ్యాన్సంభవాన్నసుశ్లాఘేత్ ॥౨౨౯॥యతః॥నిబిరీసగుణస్తోమైర్హరిదాసైరలంకృతే । అట్టశూలాః కతిపయే పట్టణేస్మిన్ప్రతిష్ఠితాః ॥ ౨౩౦ ॥ నిరూప్యసవిస్మయం ॥ ౨౩౧ ॥ శక్రాద్యర్థంహవిరఘహరంశౌరిణాస్వాదితంయన్నత్తం విత్తగ్రహణచపలాః కేపివిక్రీణతేతత్ । ధామశ్రీమద్యదిమధుజితాదీయతేస్వీయమేతేనోత్పృష్యంతేధనకణతృషాతచ్చవిక్రీణ

ఇంద్రాదయః ఆవరణదేవతాః తదర్థంతద్బలిత్వేనేతియావత్ - ద త్తంతద్ధవిః - విత్తగ్రహణచపలాః - కేపిఅత్యంతవ్రాత్యాఇత్యర్థః విక్రీణతే - కించ - మధుజితారంగేశేన - ఏతేభ్యఃవిత్తగ్రహణచపలేభ్యః - శ్రీమత్ స్వీయంధామవైకుంఠం-దీయతేయది-తదాతేనాపి ఏతే అజ్ఞాః - నోత్పృష్యంతే - కింతు - తచ్చపరమపదమపి - ధనస్యకణతృషాలోభేన - విక్రీణత ఏవ - అత్రపరమపదవిక్రయణసంభావనేనకిముతాన్యస్యవిక్రయణమిత్యర్థాపత్తిప్రతీతేరలంకారేణాలంకారధ్వనిస్తేననైతేభ్యఃపరేవ్రాత్యాఇతివస్తుధ్వనిశ్చ ॥ ౨౩౨ ॥ కి

మితి ॥ ఇహరంగక్షేత్రే - ముకుందపదారవింద ద్వంద్వస్య అభివందన సంపర్కం తేః కృతాం దేహభాజాం జనానాం - కింకింపాపం నజీర్యతి నన శ్యతి - సర్వం నశ్యత్యేవేత్యర్థః - తథాహి అత్యద్భుతస్య ఔషధ విశేషస్య నిషేవకాణాం ఉగ్రాణాం పుంసాం - అపథ్యానాం వస్తూనాం సేవాభక్షణం - అనర్థం దేహోపద్రవం - ఆపాదయేత్ ఘటయే త్కిమితకాకుః - నఘటయత్యేవేత్యర్థః ॥ ౨౩౪ ॥ ౨౩౫ ॥ రంగాది తి ॥ అనంగారేశ్శివస్య క్షేత్రేషువా - కంసారేః కేశవస్య క్షేత్రేషు

తేజ్ఞాః ॥ ౨౩౨ ॥ విశ్వావసుః॥ హంసమతేమాసైవం ॥ ౨౩౩॥
కింకం నజీర్యతి ముకుందపదారవిందద్వంద్వాభివందనకృతా మిహ దేహభాజాం। అత్యద్భుతౌషధవిశేషనిషేవకాణా మాపాదయేత్కిమనర్థమపథ్యసేవా ॥ ౨౩౪ ॥ సత్యం తతః పురీంనిరీక్ష్య సద్గుణం ॥ ౨౩౫ ॥ రంగాదస్య నసంగారేః కంసారేర్వాస్థ లేష్వపి। కింత్వస్తి క్షేత్ర సప్త ప్రాకారవేష్టితం ॥ ౨౩౬ ॥ కృశానుః॥ వయస్యమైవంబ్రూ చః ॥ ౨౩౭ ॥ యతః॥ అభ్యర్ణేస్యపురస్యైవ తసధిసహ్యా త్మజాతటం। శైవక్షేత్రమవేక్షేథాస్స ప్తప్రాకారసంవృ తం ॥ ౨౩౮ ॥ విశ్వావసుః ॥ విహస్య। సత్యంజటాధరప్రా కారసంవృతస్యాస్యక్షైవనైపుణ్యే నైవరంగస్యధన్యత్వం సమ

హా - రంగాత్ అన్యత్ సప్తభిః ప్రాకారైః వేష్టితం క్షేత్రం కిమపి-దృ ష్టం కిమితి కాకుః నదృష్టమేవేత్యర్థః ॥ ౨౩౬ ॥ ౨౩౭ ॥ అభ్యర్ణ ఇతి ॥ యతః. అస్యపురస్య రంగస్య - అభ్యర్ణే సమీపే॥ అధిసహ్యా త్మజాతటం కావేరీతీరే-సప్తప్రాకారవేష్టితం - సప్తస్య జటాధరస్యే తిశేష - ఎతత్ శైవం క్షేత్రం జంబుకేశ్వరం నామ - అవేక్షేథాః పశ్య॥ ౨౩౮ ॥ సత్యమితి ॥ జటాధరస్య శివస్య సంబంధిభిః ప్రాకారైః చతు ర్భిః సంవృతస్య అస్య జంబుకేశ్వర క్షేత్రస్య - శైవస్య సప్తశబ్దగతస్య నైపుణ్యేన - ప్తయా జటయా సహితస్స ప్త ఇతి చాతుర్యేణైవ ॥ ౨౩౯॥

౨౪౦ ॥ నందతీతి ॥ నందతః బ్రహ్మాదికీటాంతజయేనహృష్య తః కంద
ర్పస్యయోదర్పః పూర్వోజయజన్యస్తస్య క్షపణేనాశనేనిపుణాయాం
దృశియోవహ్నిస్తేనసంపన్నం సమృద్ధం ఫాలె ఆరుణ్యంయస్యసః - ఫ
ణ్యగ్రగణ్యానాంసర్పశ్రేష్ఠానాంప్రకరసముయత యాసమూహాత్మక
త్వేన - భూషణైః హారకేయూరాదిభిః - భీషణః భయంకరః - కబళిత
గరళః - యః శంకరః - రాజతేరజతమయే - అద్రౌ కైలాసే - రాజతే
ప్రకాశతే - సోయంశంఖరోచిశ్శంకరః - సాంతఃపురస్సన్ కాంతః వ

ర్ణనీయం ॥ ౨౩౯ ॥ నిపుణంవిఖ్యావ్య ॥ ౨౪౦ ॥ నందత్కం
దర్పదర్పక్షపణనిపుణదృగ్వహ్నిసంపన్నఫాలారుణ్యః ఫణ్య
గ్రగణ్య ప్రకరసముయితయాభీషణో భూషణైర్యః । కాంత
స్సాంతఃపురస్సన్ కబళితగరళో రాజతే రాజతేద్రౌ మహ్యం
సహ్యాత్మజాగ్రే విహరతు సచిరం శంకరశ్శంఖరోచిః ॥ ౨౪౧ ॥
కృశానుః ॥ సఖేనాత్రస్థాతవ్యం యదిహావిశ్వవిలక్షణా రీతిరా
లక్ష్యతే । పశ్య ॥ ౨౪౨ ॥ యేతోయైర్నాదేయైరభిషిక్తా
స్తేహితాపముజ్ఝంతి । ప్రత్యుత జహాతి తాపం కావేరీ శంకరా
భిషేకేణ ॥ ౨౪౩ ॥ విశ్వావసుః ॥ కుతఏవం ॥ ౨౪౪ ॥ కృ
శానుః ॥ శృణుతావత్ ॥ ౨౪౫ ॥ గంగానుషంగాద్యమునా
సదర్పేత్యసహ్యా తాపాబత సహ్యకన్యా । గంగాధరేణైవర

నోజ్ఝశ్చసన్ - అనేన సేవాసౌలభ్యంసూచ్యతే - మహ్యంసహ్యాత్మ
జాగ్రే జంబుకేశ్వరక్షేత్రే - చిరంవిహరతి క్రీడతి ॥ ౨౪౧ ॥ సఖఇ
తి ॥ విశ్వస్మాత్ విలక్షణా విచిత్రా ॥ ౨౪౨ ॥ యఇతి ॥ హియస్మాత్
యేజనాః - నద్యా ఇమానినాదేయాని తైస్తోయైః - అభిషిక్తాః - తేజనాః -
తాపంఉజ్ఝంతి - ప్రత్యుత తద్విరుద్ధమిత్యర్థః - కావేరీనదీ - శంకర
స్య అభిషేకేణ తాపంజహాతి - తతః విశ్వవిలక్షణేతి సంబంధః ॥ ౨౪౩ ॥
౨౪౪ ॥ ౨౪౫ ॥ గంగేతి ॥ యమునానదీ - గంగాయాః అనుషంగాత్
సంగమాత్ - సదర్పా ఇత్యాలోచ్యేతి శేషః - అసహ్యా తాపామర్ష్యా

రహిత స్తాపా - జహ్నోః కన్యా - ఇయం - సహ్యకన్యా స్వైః స్వైర్యైః తోయై
రుపకైః - గంగాధరేణ ఏవ అభిషిచ్యమానే సతి - స్వయం తాపం స్ఫారో
క్త్యా - జహాతీతి స్వస్యా అపి గంగానుషంగలాభాదితి భావః ॥ ౨౪౬ ॥ ౨౪౭ ॥
వ్యాఖ్యేతి ॥ వ్యాఖ్యాధిపేశయస్య విష్ణోః సుభక్తైః స్థలైః గాలవాద్యైః భూషితా

స్థలా భూమిః యస్య సాంతే - వ్యోమకేశస్య శివస్య ఆయతనైః ఆలయైః
సాంద్రాణి [illegible] అంతరాళాని యస్య భాగాః యేషు తే - పవమానస్య
వాయోః [illegible] వేళానుసంచార [illegible] డోలాయమానాని చలంతీని

అభిషిచ్యమానే [illegible] స్వయం తాపమియం జహాతి ॥ ౨౪౬ ॥
విశ్వావసుః ॥ [illegible] హిరణ్య [illegible]
[illegible] ॥ ౨౪౭ ॥ అ
న్యోన్యః ॥ వ్యాఖ్యాధిపేశయ శుభస్థల భూషితే వ్యోమ
కేశాయతనసాంద్రతరాంతరాళా । [illegible]
[illegible] ॥
౨౪౮ ॥ [illegible] ॥ ౨౪౯ ॥ నాగవల్లీ
పూగ [illegible] భిః కామినీభిరివాదరాత్ । పరిరబ్ధాః ప్రమోదం తే క్ర
ముకాః కాముకా ఇవ ॥ ౨౫౦ ॥ ఇతశ్చ [illegible] ॥
౨౫౧ ॥ అభ్రంలిహ [illegible]
[illegible] నారికేళాః । ఆగచ్ఛ [illegible]

[illegible] ప్రవాళాని పల్లవా యేషు తే -
[illegible] విభాంతి ॥ ౨౪౮ ॥ ౨౪౯ ॥ నాగేతి ॥ నాగవల్లీ
[illegible] తాంబూలీలతాభిః - కామినీభిరివ - ఆదరాత్ - పరి
రబ్ధాః వేష్టితాః ఆలింగితాశ్చ - క్రముకావృక్షాః కాముకా ఇవ - ప్ర
మోదం తే హృష్యంతి ॥ ౨౫౦ ॥ ౨౫౧ ॥ అభ్రమితి ॥ [illegible]
[illegible] ఇతి రోధో యమాః - అ
భ్రంలిహాం [illegible] అత్యున్నతాః - పృథు
[illegible] నారికేళాః - సవితుర్మండలం సూర్యబింబమాశ్రితాయ ఆగచ్ఛ

తే - నాథాయభగవతే - భక్తితః - ఆత్తఃనవః ఉపహారః ఉపాయనం యైస్తథోక్తానివెత్కృత్వా, [illegible] - ఇహపశ్య - అహహేత్యాశ్చర్యే॥ ౭౫౨ ॥ [illegible] ॥ ౭౫౩ ॥ లోలదితి ॥ లోలద్దీ ఘఘనదళాః - బృహత్తరపలాః - వాతేనఉల్లలంతీభిఃఉన్నచ్ఛ్రంభిఃధూళిభిశ్ఛన్నాః - (ప్రా)ంసుతమాః అత్యున్నతాః - యేనారికేళద్రుమాః పురతఃస్ఫురంతి - ఇమేనారికేళవృక్షాః - (శా)ఖోష్ఠాఃఅత్యాయతాః చంచంత్యః ప్రకాశమానాఃజటాఃయేషాంతే- ధూమస్యఆస్వాదనస్య పాత్రంభజంతిగృహ్ణంతీతితద్భాజినః - భస్మోద్ధూళితమూర్తయః - వివసనాః - పాషండభేదాః గోసాహీనఇవ - స్ఫురంతి ॥ ౭౫౪॥ ౭౫౫॥

దలమాశ్రితాయనాథాయభక్తిత ఇవాత్తనవోపహారాః
౭౫౨ ॥ కృశానుః ॥ సుమత్స్వేవంమతిః॥ ౭౫౩ ॥ లోలద్దీర్ఘ
దళాబృహత్తరపలావాతోల్లలద్ధూళిభిశ్ఛన్నాః (ప్రా)ంశు
తమాఃస్ఫురంతిపురతోయేనారికేళద్రుమాః । ధూమాస్వాద
నపాత్రభాజినఇమే(దా)ఘోష్ఠచంచజ్జటాభస్మోద్ధూళితమూ
ర్తయోవివసనాః పాషండభేదాఇవ ॥ ౭౫౪ ॥ విశ్వావ
సుః ॥ సహాసమన్యతోనిదిశ్య ॥ ౭౫౫ ॥ పద్మిన్యా కర్షోచి
తగంధప్రసవాన్ప్రపశ్యపున్నాగాన్ । అతనూ(గా)శుగ

పద్మినీతి॥ పద్మినీనాంపద్మలతానాం (స్త్రీ) ణాంచఆకర్షణస్పర్శనవశీకరణంచతస్యోచితానిగంధప్రసవానిసుగంధకుసుమానిమదప్రసవానిచ యేషాంతాన్ - అతనోర్మహతః ఉగ్రస్యచఆశుగస్య వాయోః అతనోర్మన్మథస్య ఉ(గా)ణాంఆశుగానాంబాణానాంచ ఆకలనాత్ యోగాత్ - అధికేనరేణునాకరేణుషుగజస్త్రీషు అధికరేణు - విభక్త్యర్థేఽవ్యయీభావః - సంపర్కంసంబంధంసంభోగంచ - స(ప్రా)ప్తాన్ పున్నాగాన్వృక్షాన్ - పురుషగజాంశ్చ - ప్రపశ్య - అథవా - పద్మినీజాతి(స్త్రీ) వశీకరణోచితసుగంధకుసుమాన్ - అధికఃరేణుఃరజోయేషాం తాసాంతరుణీనాం సంపర్కంసంభోగం సం(ప్రా)ప్తాన్ పున్నా

గాః పురుషశ్రేష్ఠాంశ్చ ప్రపశ్యేత్సంభ్రమః ॥ ౨౫౬ ॥ ౨౫౭ ॥ అ
హేయా ఇతి ॥ అభిజాతతా రమణీయత్వం ॥ ౨౫౮ ॥ జ్యోతిష్టోమ ఇ
తి ॥ జ్యోతిష్టోమాదయః యజ్ఞభేదాః - పంచచతుస్త్రిద్వ్యేకరాత్రసం
స్థాకాః ప్రాధాః సహస్రాంతః అతిపంచరాత్రసంస్థాకాః పౌండరీకాద
యశ్చ యే యజ్ఞాస్సంతి - తఇమే యజ్ఞాః చోళేషు జనపదేషు - నిత్యం
క్రియంతే - ద్విజైరితి శేషః ॥ ౨౫౯ ॥ గృహా ఇతి ॥ శాస్త్రాణ్యేవౌ
షధాని తైరుల్లాఘం నిర్మలం హృత్ యేషాం తే - అత ఏవ - కృతాగ్ని

కలనాత్సంప్రాప్తానధికరేణుసంపర్కం ॥ ౨౫౬ ॥ పార్శ్వగ
తో వీక్ష్య ॥ ౨౫౭ ॥ అహేయా మహేయాన్నతాజనపదానా
మమీషామభిజాతతా ॥ ౨౫౮ ॥ పశ్య ॥ జ్యోతిష్టోమాస్సాం
గదుక్థ్యోతిరాత్రోప్యప్తోర్యామః షోడశీ వాజపేయః । ప్రధా
యజ్ఞాః పౌండరీకాదయో వా చోళేష్వేతే నిత్యమేవ క్రియం
తే ॥ ౨౫౯ ॥ కించ ॥ గృహే గృహే పశ్య కృతాగ్నిహో
త్రాః శాస్త్రౌషధోల్లాఘహృదో విదోషాః । పుణ్యోత్తరాః
పండితపుండరీకాః పునంతి వేదైకధనా జగంతి ॥ ౨౬౦ ॥ కృ
శానుః ॥ ఏతద్విషయవిషయా శ్లాఘానుశ్లాఘా న కర్తవ్యా య
తః ఏతద్దేశవసతాం సతామప్యనేకప్రకారా దురాచారా ఉ
పలభ్యంతే ॥ ౨౬౧ ॥ స్నాంతి ప్రాతరధిస్రవంతి విధివత్సం
ధ్యాదికర్మాచరంత్యగ్నీనాదధతే మఖాన్విదధతే శాస్త్రాణి

హోత్రాః - విదోషాశ్చ - వేదైకధనాః - పండితాః పుండరీకాః
వ్యాఘ్రా ఇవ పండితశ్రేష్ఠాః - పుణ్యోత్తరాస్సుకృతప్రధానాస్సంతః
జగంతి - పునంతి - పశ్య ॥ ౨౬౦ ॥ ఏతదితి ॥ ఏషవిషయః చోళదేశః
విషయః గోచరః యస్యాస్సా తాదృశీ - శ్లాఘానుశ్లాఘా స్తోత్రానుస్తోత్రం
ముహుస్స్తోత్రమితి యావత్ ॥ ౨౬౧ ॥ స్నాంతీతి ॥ అమీ చోళదే
శవాసినో బ్రాహ్మణాః - ప్రాతః కాలే - స్రవంత్యాం నద్యాం కా
వేర్యాం వా అధిస్రవంతి - స్నాంతి - సంధ్యాదికర్మ విధివదాచరంతి - అ

గ్నీన్ త్రీన్ ఆదధతే ఆహితాగ్నీన్కుర్వంతి - పుత్రాన్ దర్శపూర్ణమాసాదీన్ - విదధతే కుర్వంతి - కించ - శాస్త్రాణి అధీయతే అభ్యస్యంతి - సురాన్ ఆదిత్యాంబికావిష్ణుగణనాథమహేశ్వరాన్ - పరార్ధ్యైః శ్రేష్ఠైః కుసుమైః అభ్యర్చంతి - కించ అతిథీన్ అంచంతి పూజయంతి - కింతు పురాతనైః పర్యుషితైః అన్నైః తనుం శరీరం పుష్ణంతి। పా। పుష్యంతి పోషయంతి - అతః పర్యుషితాన్నభక్షణాత్ - దుష్యంతి ప్రత్యవయంతి ॥ ౭౬౨ ॥ ౭౬౩ ॥ కష్టమితి ॥ వ్యుత్పత్తిః జ్ఞానం ॥ ౭౬౪ ॥ అపీతి ॥ చిరాయ - చోళస్య కంచులికాయాః వాససః ద్వయోః చోళదేశే

చాదీయతే॥ అభ్యర్చంతి సురాన్ పరార్ధ్యైః కుసుమైరంచంతి కించాతిథీనన్నైః కింతు పురాతనైః తనుమమీ పుష్ణంతి ముష్యంత్యతః ॥ ౭౬౨ ॥ పునర్నిరూప్య సవిస్మయం ॥ ౭౬౩॥ కష్టమేతద్దేశవాసినీనాం విలాసినీనాం నిత్యమేవ లజ్జావ్యుత్పత్తిరాహిత్యం ॥ ౭౬౪ ॥ తథాహి ॥ అపి హంత చోళవాసస్థైర్యవతీనాం చిరాయ యువతీనాం। అపకంచులికాబంధౌ కుచకుంభావితి విరుద్ధముపలబ్ధం ॥ ౭౬౫ ॥ కించ । అగూఢగాఢస్తనకుంభికుంభమంభోజడంభోదయజైత్రనేత్రం। చిత్తే న ధత్తే బత చోళదేశస్త్రైణం ప్రవీణం రతికాంతబాణం॥ ౭౬౬ ॥

అపిచ ॥ నేవాతనవమహోత్సవేననుసహస్రశ వాసస్య నివాసస్య చ స్థైర్యం స్థిరత్వం తద్వతీనామపి యువతీనాం - కుచకుంభౌ అపగతః కంచులికాయాః బంధః సంబంధః యాభ్యాం తథోక్తావితి త్యాకారకం విరుద్ధం విపర్యాసః ఉపలబ్ధం దృష్టం ॥ ౭౬౫ ॥ అగూఢేతి ॥ అగూఢౌ అనాచ్ఛాదితౌ గాఢౌ నిరంతరౌ స్తనౌ కుంభినః గజస్య కుంభావివ యస్య తత్ - అంభోజస్య డంభోదయజైత్రే గర్వసమృద్ధిహారిణీ నేత్రే యస్య తత్ - చోళదేశే స్త్రైణం స్త్రీసమూహః - ప్రవీణం నిపుణం - రతికాంతస్య బాణం లజ్జారూపం - చిత్తే - న ధత్తే న వహతి - బతేతి ఖేదే - కులాంగనానాం లజ్జారాహిత్యాద్విరుద్ధమితి భావః ॥ ౭౬౬

సవేతి ॥ చోళాంగనాః - నవమూర్త్రవంకన్యా యాః ప్రథమరజోదర్శ
నంతరమేవమహోత్సవః తస్మిన్ - గృహోద్బహిర్భాగే - సహస్రశః ఆ
సహస్రసంఖ్యం - సంగతాస్సత్యః - అశంకితం యథాతథా గదితాని
భాషితాని కాసు గాథానాం సంభోగాభిలాపక గ్రామ్యశబ్దానాం శ
తాని యాభిస్తాస్తథోక్తాః - అనాగస్వినః నిరపరాధినః యూనోఽపి - మన
సి ధృతిం ధైర్యం - అహార్యః పర్వతః తద్వత్కఠినయోః స్తనయోః ప్ర

స్సంగతాః గృహోద్బహిరశంకితం గదితకామగాథాశతాః । అ
హార్యకఠినస్తనప్రకలనాదనాగస్వినోఽపి మనోధృ
తిం చులుకయంతి చోళాంగనాః ॥ ౨౬౭ ॥ కించ ॥ న కేశేషు
స్నేహో న చ నయనయో రంజనకథా న వాపీటీ వక్త్రే న చ
కుచతటే చందనరసః । న చాల్పోఽప్యాకల్పో న చ సువసనం నై
వ సుమం స్నుషాత్వం పాపానాం ఫలమధన గేహేషు సుదృ
శాం ॥ ౨౬౮ ॥ అపిచ ॥ అంసాసేచనకుంభభారకిణితా
వంశ్రీ పునర్గోమయస్ఫాయన్నాట్యా నలీమసౌకతలం ఘాన
చ్ఛిద్రాకకర్కశం । పాకాగ్నివ్యక్షితధూమమేళనగళద్బాష్పా
విలే లోచనే కష్టం రిక్తగృహిస్నుషాత్వనరకః స్త్రీణాము
పోదూమస్పృహః ॥ ౨౬౯ ॥ విశ్వావసుః ॥ వయస్య మాగా
మయ చోళమండలవాసినో జనాన్ ॥ ౨౭౦ ॥ యాభిస్సర్వ
పదార్థశుద్ధిరుదితా తాస్వప్సు దేవార్పితం నిక్షిప్తం నిశిర
క్షితం శుచిహవిః భక్ష్యేత చక్రాత్కుతిః । త్యాజ్యం శాస్త్రని

కటనాత్ ప్రత్యక్షీకరణాద్ధేతోః - చులుకయంతి నాశయంతి - అత్ర ము
నేరపీత్యపి నాకిముత కామిన ఇత్యర్థాపత్తిః ప్రతీయతే ॥ ౨౬౭ ॥ ౨౬౮ ॥
౨౬౯ ॥ ౨౭౦ ॥ పర్యుషితాన్నభక్షణదూషణముద్ధరతి । యాభిరితి ॥
యాభిరద్భిః - సర్వేషాం పదార్థానాం పవిత్రాణాం అపవిత్రా
ణాంచ శుద్ధిరుదితా - శాస్త్రేణేతి శేషః - తాసు అప్సు నిక్షిప్తం - దేవా
నామర్పితం నివేదితం - నిశిరక్షితం శ్వమార్జాలాదిభ్య ఇత్యర్థః - అ

తదేవ శుచి త్రిధాపరిశుద్ధం - హవిరన్నం - భక్ష్యేత చేత్ - క్షతిదూషణం కా - న కాపీత్యర్థః - తత్పర్యుషితమన్నం శాస్త్రేణ సత్తుయుక్త్యా నిషేధతః త్యాజ్యం చేత్ - సాజ్యం సతైలం చ తత్పర్యుషితమన్నం యస్మాత్ భోజ్యం స్మరంతి - ఘృతాక్తం తైలసంగతమిత్యాది నేతి భావః - అతః కారణాత్ తత్పర్యుషితాన్నం దూషణైర్న భోజ్యం న సంఘటనీయమిత్యర్థః - నిషేధవద్విధేరపి శాస్త్రీయత్వాదితి భావః ॥

౨౨౧ ॥ నిష్కంచులికత్వాది స్త్రీ దూషణం నిరస్యతి పాతివ్రత్యమితి ॥ పాతివ్రత్యం ధర్మముపేత్య - నిత్యం అనఘేన ఆచారేణ అవదాతాత్మ

షేధత సదితి చేన్నాజ్యం సతైలం చ తద్భోజ్యం పర్యుషితం స్మ
రంతి యతో భోజ్యం న తద్దూషణైః ॥ ౨౨౧ ॥ కించ ॥ పా
తివ్రత్యముపేత్య నిత్యమనఘాచారావదాతాత్మనాం చోళీ
నాం యది కంచుకం న కుచయోర్మాలీమసీ కా తతః । నారీ
ణాం సురతోపయోగ్యవయవస్పష్టీకృతిర్దోష ఇత్యుక్తశ్చేద
ధరాపిధానమపి కిం న స్యాత్సదా వాససా ॥ ౨౨౨ ॥ పాశ్వే
తోవలోక్యసశ్లాఘం ॥ ౨౨౩ ॥ అస్య దేశస్య భాగ్యవత్తాఖి
ల్పియత్తాపరిత్యక్తా ॥ ౨౨౪ ॥ యతోత్ర ॥ మణిమయ ఫణి
తల్పే మల్లికాపుంజకల్పే శమితజగదభద్రాం సంశ్రయంతో

నాం శుద్ధచిత్తానాం - అతఏవ - చోళీనాం చోళదేశస్త్రీణాం - కుచయోః కంచుకం నాస్తి యది - తతః కంచుకాభావాత్ - మాలీమసీ మాలిన్యం కా - న కాపీత్యర్థః - సురతే ఉపయోగినాం అవయవానాం స్పష్టీకృతిః ప్రకాశనం - నారీణాం దోష ఇత్యుక్త ఇతి చేత్ - వాససా అధరస్య సురతోపయోగినః అపిధానం ఆచ్ఛాదనం కిం మతః సదా న స్యాత్ న భవేత్ - సర్వదేశ్యానామితి శేషః ॥ ౨౨౨ ॥ ౨౨౩ ॥ అస్యేతి ॥ అస్య చోళదేశస్య - భాగ్యవత్తా ధన్యతా - ఇయత్తయా పరిమిత్యా పరిత్యక్తా - అపరిమితేత్యర్థః ॥ ౨౨౪ ॥ మణీతి ॥ దహరకుహరే దహరాకాశే వర్తి అంతర్యామీత్యర్థః - దేవతానాం చక్రవర్తిం భగ

వాన్ - దళితఃదురితంబాణ ఇవతస్మిన్ కుంభఘోణేనామక్షేత్రే -
మల్లికానాం పుష్పాణాం పుంజే నతుల్యే తత్కల్పే - మా
శిమయః ఫణీశేష ఏవతల్పంశయనంతస్మిన్ - శమితం నాశితం జగ
తః అభద్రంఅశుభంయయాతాం - యోగఃస్వాత్మనిధనోలయఃతన్మ
యీంనిద్రాంసంశ్రయంత్సన్ - దృశ్యతే-అత్రైత్యైరితి శేషః॥ ౭౭౫
అంతరితి ॥ నగరేభవాంనాగరికీం- జనతాంజనసమూహం॥ ౭౭౬॥స్నా
త్వేతి ॥ శ్రీకుంభఘోణక్షేత్రస్థాః బహవః అమీద్విజాః - సహ్యసుతా
జలేస్నాత్వా- జపాదిభిఃక్రమైఃకర్మభిః - శుచితమాఃభూత్వా - అ

గనిద్రాం । దహరకుహరవర్తీ-దేవతాచక్రవర్తీ దళితదు
రితబాణోదృశ్యతేకుంభఘోణే ॥ ౭౭౫॥ అంతర్నాగరికీం
జనతామవేక్ష్యసశిరఃకంపం ॥ ౭౭౬ ॥ స్నాత్వాసహ్యసు
తాజలేశుచితమా భూత్వాజపాద్యైఃక్రమైర్హుత్వాగ్నౌచ
హవిఃకృతేతరగిరాంకృత్వాచపారాయణం। నత్వాశార్ఙ్గ
ధరంభవామయహరంస్తుత్వాచతంభక్తితః క్షేత్రస్థాఃకాలమ
మీక్షిపంతిబహవఃశ్రీకుంభఘోణేద్విజాః ॥ ౭౭౭ ॥ కుటీ
షుగోపీరుచిరాసు యోऽర్కజాభూతటీషుగోపాల ఇతిశ్రుత
శ్చరన్ । అకంపకారుణ్యముపేత్యమోదతేసచంపకారణ్య
మగణ్యవైభవః ॥ ౭౭౮ ॥ అత్రకిలరాజగోపాల పాదక

గ్నౌ హవిర్హుత్వాచ - కృతాగ్నిహోత్రా ఇత్యర్థః కృతేతర
గిరాంవేదానాంపారాయణంబ్రహ్మయజ్ఞంచకృత్వా- భవస్య సంసా
రస్యైవఆమయస్యరోగస్యహరంశార్ఙ్గధరంనత్వా - తంభగవంతం
భక్తితఃస్తుత్వాచ - కాలంక్షిపంతిగమయంతి ॥ ౭౭౭ ॥ కుటీష్వితి॥ అ
ర్కభువఃయమునాయాఃతటీషు - గోపీభిఃరుచిరాసుకుటీషుకుంజేషు-
చరన్యోభగవాన్ - గోపాలఇతిశ్రుతఃప్రసిద్ధః - అగణ్యవైభవః
అచింత్యమహిమా - సఃగోపాలః - అకంపంస్థిరంకారుణ్యంయస్మింస్త
త్తథా - చంపకారణ్యంనామక్షేత్రం - ఉపేత్య మోదతేక్రీడతీత్యర్థః

ర్థః ‖ ౭౭౮ ‖ ౭౭౯ ‖ కోపేతి ‖ కోపస్య ఆటోపదశాయాం ప్రకాశావస్థాయాం విశాలైః బహుభిః పరుషాః దారుణాః ఆలాపాః ఆపఃయె షాంత(రూ)పైః అశుభైర్వ్యాహారైః గ్లపితం ఖేదితం అర్థిలోకస్య యాచకజనస్య హృదయం యేషాం తైః - భూపాలపాశైః రాజాధమైః అలమితి నిషేధే - తాపైస్త్రిభిః ఆవిష్టస్య ఆక్రాంతస్య సకృదేవ ప్రపన్నస్య తవాస్మీత్యపి శాత్మనః జనస్య ముక్తైరాపాదనే దానే దీక్షితం - మహాగోపాలం కపటస్వీకృత రాజగోపాలరూపం భగవంతమేవ - పాపానాం అపనోదనాయ నాశనాయ - ఆశ్రయే ‖ ౭౮౦ ‖ అత్రేతి ‖ అత్ర

మాలముపాశ్రయ సాధుజనస్యైనసుసంధానం ‖ ౭౭౯ ‖
కోపాటోపదశావిశాలపరుషాలాపాదిరూపాశుభ వ్యా
హారగ్లపితార్థిలోకహృదయైః భూపాలపాశైరలం । తా
పావిష్టసకృత్ప్రపన్నజనముక్త్యాపాదనే దీక్షితం పాపా
నామపనోదనాయ మహాగోపాలమేవాశ్రయే ‖ ౭౮౦ ‖
కృశానుః ‖ అత్రాపి మే విరోధ ఏవ ప్రతిభాతి ‖ ౭౮౧ ‖
యతః ‖ న్యస్తపాదస్సుమనసాం శీర్షేషు మధుహార్యహో ।
మురారాతిర్ద్విరేఫోపచంపకారణ్యమాశ్రితః ‖ ౭౮౨ ‖
విశ్వావసుః ‖ విరుద్ధానామపి సహావస్థానసంపాదకే దేవే వా
సుదేవకానామవిరోధకథా ‖ ౭౮౩ ‖ యస్మిన్నాలోచనతయా

రాజగోపాలేపి ‖ ౭౮౧ ‖ న్యస్తేతి ‖ సుమనసాం పుష్పాణాం దేవానాంచ - శీర్షేషు అగ్రేషు శిరస్సుచ - న్యస్తపాదస్సన్ - త్యజత్సన్ని తియావత్ - అసౌ మురారాతిగోపాలః - ద్విరేఫో భృంగోపి రేఫద్వయఘటితమురారాతిశబ్దవాచ్యశ్చ - మధుహారీ మకరందాదానేచ్ఛుస్సన్ మధునామకాసురభంజకశ్చ - చంపకారణ్యమాశ్రితః అహో ఇత్యాశ్చర్యే - భృంగచంపకయోర్నిసర్గవిరోధాదితి భావః ‖ ౭౮౨ ‖ విరుద్ధానామితి ‖ విరుద్ధానాం స్వాభావికవిరోధానామపి - సహావస్థానం ఏకత్రస్వస్మిన్నివాసః ‖

౨౮౩ ॥ యస్మిన్నితి ॥ తేజస్వినౌ వీర్యవంతౌ కాంతిమంతౌ చ - పుష్పవంతౌ చంద్రసూర్యౌ - ప్రముదితౌ సంతౌ - యస్మిన్భగవతి - విలోచనతయా నేత్రత్వేన సహస్థితిం ఆశ్రయేతే - తేజస్వినౌ ఫణిరాజః శేషః పక్షిరాజః గరుడః ద్వౌ ప్రముదితౌ సంతౌ - యస్మిన్ పర్యంకత్వేన వాహనత్వేన పర్యంకవాహనతయా - సహస్థితిమాశ్రయేతే - తస్మిన్ భగవతి రాజగోపాలే - విరోధస్య గంధః లేశోఽపి క్వ - కుతోఽస్తీత్యర్థః - అహో ॥ ౨౮౪ ॥ ౨౮౫ ॥ పరీతి ॥ పరిగతాః సర్వతో మిళితాః సహకారాశ్చూతవిశేషాస్తైః - ప్రాంశుభిరున్నతైః - నారికేళై

సహపుష్పవంతౌ పర్యంకవాహనతయా ఫణిపక్షిరాజౌ । తే
జస్వినౌ ప్రముదితౌ స్థితిమాశ్రయేతే తస్మిన్నహో భగవతి
క్వ విరోధగంధః ॥ ౨౮౪ ॥ కిం బహునా ॥ ౨౮౫ ॥ పరిగత
సహకారైః ప్రాంశుభిర్నారికేళైర్దినకరకరధారాదు
ష్ప్రవేశాంతరేభ్యః । చులుకితమరితేభ్యశ్చోళదేశస్థితేభ్యో
నమ ఇదమఖిలేభ్యో నాథదివ్యస్థలేభ్యః ॥ ౨౮౬ ॥ కృశా
నుః ॥ భవతు భవత ఏతేష్వనమస్కర్తృతా మమ తు దేవలకాది
దేవాలయోపజీవిదురాచారానాలోచయతో న భవతి నమ
శ్చికీర్షా ॥ ౨౮౭ ॥ తథా హి ॥ వారస్త్రీకుచమర్దిభిర్వి
రచయంత్యర్ఘ్యాదిదానం కరైస్తద్వీటీరసవాసితైశ్చ వద

ర్వృక్షైః - దినకరస్య సూర్యస్య కరధారయా కిరణపఙ్క్త్యా దుష్ప్రవేశం అంతరం మధ్యభాగః యేషాం తేభ్యః - చులుకితమరితేభ్యః - చోళదేశస్థితేభ్యః - అఖిలేభ్యః - నాథస్య భగవతః శివకేశవాన్యతరాత్మనః దివ్యస్థలేభ్యః - ఇదం నమః - కరోమీతి శేషః ॥ ౨౮౬ ॥ భవత్వితి ॥ దేవలకాః స్థావరపూజకాః ఆదిర్యేషాం తాదృశాః యే దేవాలయోపజీవినః - కింకరాః తేషాం దురాచారాన్ - ఆలోచయతః మమ తు - నమస్కర్తుమిచ్ఛా నమశ్చికీర్షా న భవతి ॥ ౨౮౭ ॥ వారస్త్రీతి ॥ అమీ దేవలకాః - వారస్త్రీణాం వేశ్యానాం కుచమర్దిభిః కరైః - దేవస్య హ

రైరఘ్యార్ఘాదిదానంవిరచయంతి - తాసాంవీట్యాఃచర్వితదత్తతాంబూలస్యరసేనవాసితైస్సురభితైః - వదనైర్వక్త్రైః - మంత్రాన్ అర్ఘ్యార్ఘాదికర్మాంగభూతాన్ - జల్పంతి ఉచ్చరంతి - కించ - ద్రవ్యం నైవేద్యార్థంభక్తార్పితధనం - అచకితాఃత్యక్తపరలోకభయాఃఇతి ప్రతివాక్యమన్వయః - హరంతిముష్ణంతితైర్దృష్టైః దేవలకైఃపూజితాసు - ఏతాసుప్రతిమాసు అర్చావిగ్రహేషు - దేవతానాంహరిహరాదీనాంసన్నిధిరావేశః - భవితాకింభవిష్యతికిమితికాకుః నభవిష్యత్యేవేత్యర్థః - హంతేతిఖేదే ॥ ౭౮౮ ॥ ఆఘ్రాతేతి ॥ న్యైర్దేవాల

నైర్జల్పంతిమంత్రాన్మిథో। ద్రవ్యందేవలకాహరంత్యచకి
తాదేవస్యతత్పూజితాస్వేతాసుప్రతిమాసుహంత భవితా
కిందేవతాసన్నిధిః ॥ ౭౮౮ ॥ కించ ॥ ఆఘ్రాతాబతపణ్య
యోషావతకథానోకర్మసంధ్యాదికంయైరభ్యస్తమపభ్ర
సభ్యవచనంనత్వేవవేదాక్షరం। అంధశ్చౌర్యపరైర్మురస్వ
యభవైస్సూపైరమీభిఃకృతాన్యన్నాద్యానినివేదితానిభగ
వానంగీకరోత్యేషకిం ॥ ౭౮౯ ॥ విమృశ్య ॥ అహో కలి
మాహాత్మ్యాదఖిలజనానా మనివార్యోవివేకవిపర్యయః ॥
౭౯౦ ॥ యతః ॥ సద్మస్వాదరతోర్పితానిహరయేసత్త్వోత్త

యపాచకైః - పణ్యయువతీనాంవారస్త్రీణాంసమూహాఃపణ్యయోషావతంతస్యకథాసల్లాపఏవ - ఆఘ్రాతాఅనుష్ఠితా - సంధ్యాదికంకర్మనోఆఘ్రాతం - అపభ్రంబహుళంసభ్యవచనంపరప్రతారకసవినయసుకుమారంవచనం అభ్యస్తంశిక్షితం - వేదాక్షరంతునాభ్యస్తమేవ - అంధసఃఅన్నస్యచౌర్యపరైఃమురస్వయమేమహు— లేభవైరమీభిః సూపైర్దేవాలయపాచకైః - కృతానిపక్వాని అన్నాద్యాని అన్నసూపాదీనినివేదితానిసంతిఏషభగవాన్ - అంగీకరోతికిమితికాకుః ॥ ౭౮౯ ॥ అహోఇతి ॥ వివేకవిపర్యయః అవివేకః సదసద్విచారముఖత్వమితియావత్ ॥ ౭౯౦ ॥ సద్మస్వితి ॥ సద్మసుశిష్టగృహేషు - విధివ

ద్యథాచారం సిద్ధానిపక్వాని - సత్త్వేనగుణేనఉత్తరైః శ్రేష్ఠైః - భూసురైః బ్రాహ్మణైః - హరయే ఆదరతః అర్పితానినివేదితాని అన్నాని- అత్రలోకే- జ్ఞానేనవయసావృద్ధా అపి - నసమానయంతినగృహ్ణంతి - దేవస్యాయతనేషు ఆలయేషు - వ్రాత్యైస్సంస్కారహీనైః - కృతాన్పక్వాన్ - మష్టజనేనస్పృష్టాన్ - అఖిలైర్దృష్టానశిష్టైఃమరాచారైరాహృతానోదనాన్ అన్నాని - వృద్ధా అపి-విభయాఃసంతః - అదంతి భుంజతే హంత ॥ ౭౯౧ ॥ ౭౯౨ ॥
ఉపసీతి ॥ ఉపసిప్రాతరేవ - స్నానాదుచితయాగృహీతయా శుచిత

త్రైర్భూసురైరన్నాన్యత్రసమానయంతి విధివత్సిద్ధానివృద్ధా అపి। దేవస్యాయతనేష్వగంతివిభయావ్రాత్యైఃకృతానోదనాన్స్పృష్టాన్మష్టజనేనసూనసఖిలైర్దృష్టాన్నశిష్టాహృతాన్ - ౭౯౧ ॥ విశ్వావసుః॥ మాన్యశ్శేభ్యోహి దివ్యక్షేత్రమాహాత్మ్యవేదిభ్యోభవదీయమ్మాషాభాషణదూషణంనరోచతే ॥ ౭౯౨ ॥ యతః ॥ ఉపస్యేవస్నానాదుచితశుచితాశాలివపుషోవినీతాస్స్వేశాస్త్రే విజితవృజినాః పూజకజనాః। పరిత్రాతుంలోకాన్విధివదపతంద్రావిదధతే పవిత్రైరన్నాద్యైఃపరమపురుషారాధనమమీ ॥ ౭౯౩ ॥
అవకర్ణ్యేతామిదమపియదభ్యుపగమ్యాభ్యభిధాస్యామి ॥

ఉషాశుద్ధ్యాశాలత ఇతి తచ్ఛాలివపుర్యేషాంతే - స్వస్వమత సంబంధివిశాస్త్రే వినీతాశ్శిక్షితాః అధీతస్వశాస్త్రా ఇత్యర్థః - అత ఏవ- విజితంనిరస్తంవృజినం మరాచారః యైస్తే- అమీపూజక జనాః దేవాత్మోపజీవినః- లోకాన్ జనాన్ పరిత్రాతుంఅపతంద్రాఃగత ప్రమాదాస్సంతః - పవిత్రైరన్నాద్యైః - విధివత్పరమపురుషస్యభగవతః ఆరాధనంఅర్చనం - విదధతే అత్రలోకపరిరక్షణాయ స్వనివేదితభగవత్ప్రసాదాన్నదానద్వారేతిధ్యేయం ॥ ౭౯౩ ॥ అవకర్ణ్యేతామితి ॥ యద్వచఃఅభ్యుపగమ్యభవదీయదూషణమంగీకృత్యాపి - అభిధాస్యా

మివయ్యామి ॥ ౭౯౪ ॥ విధివదితి ॥ నను హే కృశానో ॥ ఇహాభవః ఇ
హత్యః జనః దేవలకాదిః - శుచిర్వా అశుచిర్వా సన్ - నాథం భగవంతం
విధివద్వా అవిధివద్వా - భక్తితో వా అభక్తితో వా - అర్చతు పూజయ
తు దినేదినే అనుదినం - ఉపయాతైః రాగతైః దేవైః ఇంద్రాదిభిరర్చ్యమా
నాసు అతఏవ అజితస్య భగవతః మూర్తిషు ప్రతిమాసు విషయే - అ
రుచిః జుగుప్సా - కస్య అస్తి దైవమితి జ్ఞానం యస్య తస్య ఆస్తికస్య అస్తి
కస్యాపి - కింతు అరుచిః నాస్తికస్యైవేత్యర్థః ॥ ౭౯౫ ॥ ౭౯౬
కేచిదితి ॥ కేచిద్దేవాలయసూదాః - చక్రధరస్య భగవతః అపచారా

౭౯౪ ॥ విధివదవిధివద్వా భక్తితోఽభక్తితో వా నను శుచిర
శుచి వా నాథమర్చేదిహత్యః । అనుదినముపయాతై
రర్చ్యమానాసు దేవైరరుచిరజితమూర్తిష్వాస్తికస్యాస్తి
కస్య ॥ ౭౯౫ ॥ ఇదం చావధేయం ॥ ౭౯౬ ॥ కేచిచ్చక్రధ
రాపచారచకితాః క్ష్మాపాలభీతాః పరే శ్రద్ధాతః కతిచిత్పచం
త్యవహితాశ్శుద్ధాశ్చ దివ్యం హవిః । అగ్రేన్యస్తమిదం ముదై
వ భగవానాలోకనైః స్వీకరోత్యంహస్సంహరణాశయా చ
తదిదం ప్రాశ్నంతి భాగ్యోత్తరాః ॥ ౭౯౭ ॥ పశ్య తావత్
స్వానుభవసిద్ధప్రకర్షనికర్షౌ భగవదాయతనతదితరస్థ

చ్చకితాః భీతాః - అతఏవ శుద్ధాః - అవహితాః అప్రమాదాశ్చ సం
తః - దివ్యం హవిరన్నాద్యం - పచంతి - పదపంచకమిదం వాక్యత్రయే
పియోజ్యం - పరే అన్యే కేచిత్ - క్ష్మాపాలాత్ రాజ్ఞః భీతాస్సంతః - క
తిచిత్ శ్రద్ధాతః - భగవాన్ అగ్రే న్యస్తం తంత్రయాణామన్యతమేన ప్రకా
రేణ శుద్ధం ఇదం హవిః - ముదా ఉపలక్షితైః ఆలోకనైః స్వీకరోత్యంగీ
కరోతి - భాగ్యోత్తరాః - అంహసాం సంహరణే ఆశయా - తదిదం భ
గవదంగీకృతం హవిః - ప్రాశ్నంతి భుంజతే ॥ ౭౯౭ ॥ పశ్యేతి ॥ భ
గవదాయతనే పరికల్పితాన్నస్య ప్రకర్షః ఉత్కర్షః - తస్మాద్దేవా
లయాదితరస్థలే పరికల్పితస్య అన్నస్య నికర్షశ్చ - ద్వావపి స్వేనాత్మ

ముభవేనసిద్ధా - తౌపశ్యేత్యన్వయః ॥ ౭౯౮ ॥ ఉపస్కారైరితి॥ స్వాదుభిః బహుభిరుపస్కారైః వ్యంజనైః - ఉపచితః ప్రవృద్ధః రసస్య మధురాదేః ఆమోదస్య సుగంధస్య చ ద్వయోః భరః అతిశయః యస్మిన్ తథోక్తమపి - గేహే శిష్టగృహే - కృతం పక్వం అన్నం - అయం బుధజనః - అభోగ్యం భోక్తుమయోగ్యం అవైతి మనుతే - భూయాన్ సః సంస్కారః అస్మిన్ అస్తీతి భూయస్సంస్కారి న భూయస్సంస్కారిణ్యపి దేవాలయభవే హవిషి అన్నే తు అనల్పం భోగ్యత్వం - పునః కించ - అఘహారత్వం చ మనుతే ॥ ౭౯౯ ॥

లపరికల్పితాన్నయోః ॥ ౭౯౮ ॥ ఉపస్కారైస్స్వాదుభిరుపచి
తరసామోదభరమప్యవైత్యన్నం గేహే కృతమయమభో
గ్యం బుధజనః । అభూయస్సంస్కారిణ్యపి హవిషి దేవాలయ
భవే త్వనల్పం భోగ్యత్వం పునరఘహారిత్వం చ మనుతే ॥ ౭౯౯
ఇదం చ బోద్ధవ్యం ॥ ౮౦౦ ॥ దేవాగారనిషేవిణః కిల జనా
దుష్యంతు శుధ్యంతు వా । తేమీ స్వామిపరిగ్రహేణ నియ
తం మాన్యా మనీషాజుషాం । ప్రాయేణాశ్రయగౌరవేణ లభ
తే హీనోఽపి మానార్హతాం । కుబ్జక్లీబముఖో జనోఽపి భజతే
పూజాం హి రాజాశ్రయాత్ ॥ ౮౦౧ ॥ ఇత్యన్యతః పరిక్రా
మన్ న క్రతో వలోక్య । సహర్షం సాంజలిబంధం ॥ ౮౦౨
పాతుం పాతకినో జనానశరణాన్ పాతుం తమస్సాగరం । యా

౮౦౦ దేవేతి దేవాగారే దేవాలయే నిషేవిణః పరిచారకాః జనాః దుష్యం
తు త్యాజ్యా భవంతు వా - శుధ్యంతు శుద్ధా భవంతు వా కిల - అతిసర్గే
లోట్ - తేమీ పరిచారకాః - స్వామినో దేవస్య పరిగ్రహేణ హేతునా
మనీషాజుషాం బుద్ధిమతాం - నియతమవశ్యం - మాన్యా భవంతి - హీనోఽపి
జనః - ప్రాయేణ - ఆశ్రయగౌరవేణ - మానస్య అర్హతాం యో
గ్యత్వం లభతే - హి యస్మాత్ - కుబ్జక్లీబముఖోఽపి జనః - రాజాశ్రయా
త్ పూజాం భజతే లభతే ॥ ౮౦౧ ॥ ౮౦౨ ॥ పాతుమితి ॥ పాతకినః పాపినః -
అశరణాన్ రక్షకహీనాన్ జనాన్ పాతుం రక్షితుం - తమః అజ్ఞానమేవ

సాగరం పాతుం పానం కర్తుం నాశయితుమితి యావత్ - యాతూనాం రక్షసాం పురీం లంకాం - యాతుం గంతుం - దశాస్యాదికాన్ రావణాదీన్ అరీన్ రణముఖే జేతుం - విరహిణీం వియుక్తాం - భూతనయాం సీతాం - ముదం నేతుం ప్రాపయితుం - శాశ్వతం యశః ఏతుం లబ్ధుం - శర్మ సుఖం మహోపాంత్రకసింహాసనజన్యం దాతుం చ - రాఘవేణ శ్రీరామేణ రచితం సేతుం నమస్కుర్మహే ॥ ౮౦౩ ॥ హంతేతి ॥ కఠినానాం నిర్దయానాం అపి నిష్ఠురాణాం చేతశ్చ అమీషాం నలసేతుశైలానాం - అనుబంధిని దేహసంబంధిని జనే సీతాయాః విషయే - ప్రీతిః అతిమహతీ ॥ ౮౦౪

తుం యాతుపురీమరీన్ రణముఖే జేతుం దశాస్యాదికాన్ । నే
తుం భూతనయాం ముదం విరహిణీమేతుం యశశ్శాశ్వతం । దా
తుం శర్మ చ రాఘవేణ రచితం సేతుం నమస్కుర్మహే ॥ ౮౦౩
హంత కఠినానామమీషామపి అతిమహతీ ప్రీతిరనుబంధిజనే ॥
౮౦౪ ॥ యతః ॥ లంకాపురే పఙ్క్తిముఖేన రుద్ధాం భూమీసు
తాం భూమిభృతోऽనుబంధాత్ । సేతూభవంతః స్వయమాప్ల
వంతే ఘటితుం పునః ప్రాపయితుం పయోధౌ ॥ ౮౦౫ ॥ నిరూప్య ॥
౮౦౬ ॥ పయోధిమధ్యే ప్లవమానమూర్తయః తరంగవేగా
ర్పితఫేనచిహ్నితాః । హసంతి కిం మందరమంతరర్ణవం ని

లంకేతి ॥ భూమిభృతః శైలాః - అనుబంధాత్ సంబంధాత్ స్వభృత భూమిజన్యత్వరూపాద్ధేతోః - పఙ్క్తిముఖేన దశాస్యేన - లంకాపురే రుద్ధాం - భూమేస్సుతాం సీతాం - పతిం రామం ప్రాపయితుం - స్వయం పయోధౌ సేతూభవంతః - ఆప్లవంతే ఉన్మజ్జంతి ॥ ౮౦౫ ॥ ౮౦౬ ॥ పయోధీతి ॥ పయోధేర్మధ్యే - ప్లవమానా అనిమగ్నా మూర్తిర్యేషాం తే - తరంగాణాం సాముద్రాణాం వేగేనార్పితైః ఫేనైః చిహ్నితాః ఏతే - నలో నామ సుగ్రీవసేనాపతిః తేన కృతే సేతౌ భూధరాః శైలాః అర్ణవస్య క్షీరాబ్ధేః మధ్యే అంతరర్ణవం నిమగ్నం - మందరం నామ

శైలం - హసంతీవేత్యుత్ప్రేక్షాయాం కింశబ్దః ॥ ౧౦౭ ॥ ౧౦౮ ॥
లంకేతి ॥ సింధురాజస్సముద్రః - లంకాపురావాసినః రఘూద్వహారేః
రావణస్య సంపర్కీణయత్పాపంతస్మాదివేత్యుత్ప్రేక్షా - సపక్షైః ఆ
త్మీయైః- పక్షసహితైశ్చభూభృద్భిః రాజభిఃపర్వతైశ్చ - నిబిడంసాం
ద్రంఅంతరంమధ్యభాగఃయస్యతథోక్తోఽపి - ససహాయోఽపిసన్నిత్య
ర్థః - విపక్షైః శత్రుభిఃపక్షరహితైశ్చభూభృద్భిః రాజభిఃపర్వతైశ్చ
అబంధిబధ్యతేస్మ - కష్టమితిఖేదే ॥ ౧౦౮ ॥ శుద్ధా ఇతి ॥ సంశ్రితః ధ
ర్మస్య సేతుమర్యాదాయైస్తైఃసంశ్రితః- ధర్మేణశ్రీరామధనుష్కో
ట్యాయుక్తః సేతుర్యైస్తైరితిచ - సోఢాఘోరాంతా ఉగ్రావర్షర్తుశ్చ ఆ

మగ్నమేతే నలసేతుభూధరాః ॥ ౧౦౭ ॥ పునర్విమృశ్య ॥
౧౦౮ ॥ లంకాపురావాసిరఘూద్వహారిసంపర్కసంపాదిత
సింధురాజః। సపక్షభూభృన్నిబిడాంతరోఽపివిపక్షభూభృద్భిర
బంధికష్టం ॥ ౧౦౮ ॥ శుద్ధాస్సంశ్రితధర్మసేతవ ఇమేసో
ఢోగ్రవర్షాతపాః స్థిత్వాసింధుజలేసదాక్షితిభృతో ఘోరం
తపఃకుర్వతే। నృత్యంతీరిహనిత్యమేవచపలాస్తీక్ష్ణైరతన్వా
శుగైః లావణ్యందధతీఃకథాపినచలంత్యాలోక్యవీచీరమూః॥

తపశ్చరన్త్యేవైతే అతఏవశుద్ధాఃనిష్కల్మషాః ఇమేక్షితిభృతః రాజా
నః పర్వతాశ్చ - సింధోస్సముద్రస్యజలేస్థిత్వా - ఘోరం దుష్కరం
తపఃకుర్వతే - అతః ఏతేక్షితిభృతఃఇహలోకేసముద్రేచ - లావణ్యం
సౌందర్యంలవణరసంచ - దధతీః - తీక్ష్ణైరతనోర్మన్మథస్య ఆశుగైర్బా
ణైరతనుభిఃమహద్భిరాశుగైర్వాయుభిశ్చ - నిత్యంనృత్యంతీః ఉల్లసం
తీః ప్రవర్తితాశ్చ - అమూర్వీచీర్వ్యాపన్నవానాః - చపలాఃపుంశ్చలీః
చపలాఃచంచలాఃవీచీఃతరంగాంశ్చ ఆలోక్యదృష్ట్వా - నచలంతినవికు
ర్వంతినభ్రమంతిచ - చపలాకమలా విద్యుత్పుంశ్చలీ పిప్పలీష్వితికో
శః-నిత్యమేవ లుళితా ఇతి పాఠేతుతీక్ష్ణైరతన్వాశుగైఃలులితాః క్షుభి
తాః నృత్యంతీః నృత్తంకుర్వంతీఃఉచ్ఛలంతీశ్చ అమూస్త్రియ ఇ

తిసర్వం - పూర్వవత్ ॥ ౪౧౦ ॥ ౪౧౧ ॥ అస్తోకేతి ॥ అస్తోకః అనల్పః దృప్తిగర్వోయస్యతథోక్తోపిపష వారిధిర్యస్మాత్తోపాత్ త్రస్తస్సన్ విపులైరుపలైః పాషాణైః సాంద్రం సేతుంబిభర్తి - తస్మై - దురితవం తిజగంతి గోపాయతె స్వత్రస్తసముద్రధృత సేతుద్వారారక్షతే - మహతె హెరఘుపతే - తెతవకోపాయనమోస్తు॥ ౪౧౨॥ ౪౧౩॥ కాకు త్స్థేతి॥ కాకుత్స్థస్య శ్రీరామస్యరోషాచ్చకితః - నదీనాంకమితాభర్తా సముద్రః - యదాయహీ గురూణాంమభర శైలానాంప్లవనాయ ఉత్థి

౪౧౦ ॥ క్షణమభిధ్యాయన్నంజలింబధ్వా ॥ ౪౧౧ ॥ అస్తోకదృప్తిరపివారధి రెషయస్మాత్త్రస్తోబిభర్తి విపులోపల సాంద్ర సేతుం । గోపాయతేదురితవంతిజగంతితస్మైకోపా యతెరఘుపతెమహతెనమోస్తు ॥ ౪౧౨ ॥ కృశానుః ॥ సా క్షేపం॥౪౧౩ ॥ కాకుత్స్థరోషచకితఃకమితానదీనా మాసీ ద్యదానసుగురుప్లవనాహతోయః। శక్యస్తదైషతరితుంహ రిభిః పదాభ్యాం కింవాఫలం కథయ సేతుకృతిశ్రమస్య ॥ ౪౧౪ ॥ విశ్వావసుః ॥ తత్కథితమెవమయా భవతాతునస మ్యగవధారితంశృణుతహిపునస్సావధానః ॥౪౧౫ ॥ అం భోరాశింవానరాలంఘయంత్విత్యేతద్వ్యాజీకృత్యరాజీవ నేత్రః । అంహొరాశేర్లంఘనార్థం నరాణాం ఉ

లనాయ ఆహంతోయంయస్యతథోక్తః - ఆసీత్ - ననుప్రశ్నే - త దాతహి - ఎషః సముద్రః - హరిభిర్వానరైఃపదాభ్యామెవతరితుం శక్యఇతి హేతోః - సేతోఃకృతెఃకరణాత్ యశ్శ్రమస్తస్యఫలంకింవా భవేత్ - తత్కథయ ॥ ౪౧౪ ॥ తదితి ॥ అవధారితంగృహీతం॥౪౧౫ అంభ ఇతి ॥ వానరాః - అంభోరాశింసముద్రం - లంఘయంతు - ఇత్యు క్తప్రకారంఎతత్ వానరసముద్రలంఘనంవ్యాజీకృత్య - రాజీవనే త్రః శ్రీరామః - నరాణాంఅంహసాంపాపానాంరాశేఃలంఘనార్థం ఉదన్వాం ఉదకానాంరాశౌ - ఉదన్వానిత్యాదినా ఉదకశబ్దస్య ఉదన్భా

దేశః - ఉచ్చైరున్నతం సేతుం - అబధ్నాత్ బద్ధవాన్ ॥ ౨౧౬ ॥ ౨౧౭ ॥
నేతి ॥ అసౌ పురోవర్తీ - సాగరః న - కింతు నభః ఆకాశమేవ - అమీ ఫే
నవ్రజాః న - కింతు విపులానాం స్థూలానాం ఉడూనాం నక్షత్రాణాం వ
ర్గాః బృందాని - ఏషోపి న సేతుః - కింతు నిశాచరాణాం నృపాతకా
నాం మనుష్యపాపానాం చ ధూమకేతుః ఉత్పాతవిశేషః సవాలనక్ష
త్రరూపః ॥ ౨౧౮ ॥ పశ్యేతి ॥ జలచరాణాం మత్స్యాదీనాం భ్రమస్య
విపరీతజ్ఞానస్య చమత్కారం మాహాత్మ్యం ॥ ౨౧౯ ॥ గజేతి ॥ జలధౌ వ
సంతః గ్రాహాః మకరాః - నలస్య సేతౌ యే శైలాః తాన్ - గజేంద్రా ఇ

ద్వాం రామః సేతుముచ్చైరబధ్నాత్ ॥ ౨౧౬ ॥ పునరిత
రూప్య ॥ ౨౧౭ ॥ నసాగరోసౌ నభ ఏవ ఫేనవ్రజా న చామీ
విపులోడువర్గాః । న సేతురేషోపి నిశాచరాణాం నృపాత
కానామపి ధూమకేతుః ॥ ౨౧౮ ॥ పశ్యాత్ర జలచరభ్రమ
చమత్కారం ॥ ౨౧౯ ॥ గజేంద్రబుద్ధ్యా నలసేతుశైలాన్
గ్రాహా గ్రసంతే జలధౌ వసంతః । తద్గ్రాసజాయాససముత్థ
దంష్ట్రా వ్యథాః ప్రధావంతి యథాగతం తే ॥ ౨౨౦ ॥ డిం
డీరఖండాన్వయపాండురాభం ద్రాఘిష్ఠముచ్చైః పరిణా
హవంతం । కాకుత్స్థసేతుం కలయే గుణాఢ్యం ధౌతోత్తరీ
యం ధృతమర్ణవేన ॥ ౨౨౧ ॥ చిరాద్ధరాభూరిభరార్త

తిబుద్ధ్యా భ్రమేణ - గ్రసంతే కబళయంతి - తేషాం శైలానాం గ్రాసా
జ్జాయత ఇతి తజ్జాత్ ఆయాసాత్ సముత్థా దంష్ట్రాణాం వ్యథా యేషాం
తథోక్తాస్సంతః - తే గ్రాహాః - యథాగతం ఆగతదేశమనతిక్రమ్య -
ప్రధావంతి ॥ ౨౨౦ ॥ డిండీరేతి ॥ డిండీరఖండానాం ఫేనపుంజానాం
అన్వయేన సంపర్కేణ పాండురా ఆభా యస్య తం - ద్రాఘిష్ఠం సుదీ
ర్ఘం - ఉచ్చైః పరిణాహవంతం అతివిస్తీర్ణం - గుణైః పాపనిహా
రణాదిభిః తంతుభిశ్చ ఆఢ్యం పూర్ణం - కాకుత్స్థసేతుం. అర్ణవే
న ధృతం - ధౌతం శుభ్రం ఉత్తరీయం - కలయే మన్యే ॥ ౨౨౧ ॥ చి

రాదితి ॥ చిరాత్ ధరాయాః భువః సంబంధినా భూరిణా భరేణ భారేణ ఆర్తమూర్తేః - అత ఏవ హరిత్కరిషు దిగ్గజేషు అర్పితం నైజం స్వీయం కృత్యం భూభరణకార్యం యేన తథోక్తః - సః ప్రసిద్ధః శేషః - శ్రమస్య భూభరణాయాసస్య తు యాయ - శేతే అర్ణవస్య వారి జలే సేతోర్మిషేణ - శేతే కిమితి సాపహ్నవోత్ప్రేక్షా ॥ ౭౨౨॥ ౭౨౩॥ య ఇతి ॥ యస్సేతుః - పురా రామావతారే - పాపానం దశకస్య చ పాపస్య దశకాని శిరాంసి యస్య తస్య రావణస్య వధ ఏవ ధే సాధనతాం కారణత్వం గతః - సః సేతుః - పాపానాం బ్రహ్మహత్యాదీనాం పంచక

మూర్తేర్హరిత్కరిష్వర్పిత నైజకృత్యః । శ్రమాపనుత్యా
యార్ణవవారిశేతే శేతే స కిం సేతుమిషేణ శేషః ॥ ౭౨౨॥
విస్మృత్య సశ్లాఘం ॥ ౭౨౩ ॥ యః పురా పాపదశకచ్ఛేదసా
ధనతాం గతః । స సేతుర్న కథం శక్తః పాపపంచకభంజనే ॥
౭౨౪ ॥ ఇతి పరావృత్యాన్యతో విలోక్య సామోదం॥౭౨౫ ॥
తాపం విలుంపతి నృణామిహ తామ్రపర్ణీ త్యాఖ్యాం వహా
భవదవానలజృంభితోత్థం । పాథోనిధేస్త్రిజగతి ప్రథితో వ
రోధో రోధోలసత్పరమహంసమహర్షియూథః ॥ ౭౨౬ ॥
తదభ్యర్ణం సర్వేణ్యే ॥ ౭౨౭ ॥ చకాస్తి కురుకాపురీ సుది

స్య భంజనే విషయే - కథం న శక్తః - శక్త ఏవేత్యర్థః - శతే పంచాశదితి సంభవప్రమాణసిద్ధత్వాదితి భావః ॥ ౭౨౪ ॥ ఇతీతి ॥ పరావృత్య పశ్చాన్నివృత్య ॥ ౭౨౫ ॥ తాపమితి ॥ రోధసోస్తీరయోర్లసత్ పరమహంసానాం మహర్షీణాం యూథం యస్య సః - త్రిజగతి లోకత్రయే - ప్రథితః ప్రసిద్ధః - తామ్రపర్ణీత్యుక్తప్రకారాం ఆఖ్యాం నామ - వహా - పాథోనిధేరబ్ధేర వరోధః అంతఃపుర స్త్రీ - తామ్రపర్ణీనదీ రియావత్ - భవస్సంసార ఏవ దవానలః తస్య జృంభితాత్ వృద్ధేరుత్థం నృణాం తాపం మనోవ్యథాం - విలుంపతి నాశయతి ॥ ౭౨౬ ॥ తదితి ॥ తస్యాః తామ్రపర్ణ్యాః అభ్యర్ణం సమీపదేశం ॥ ౭౨౭ ॥

చకాస్తీతి ॥ శుచిని పరిశుద్ధే - తామ్రపర్ణీతటే - దృఢవ్రతస్య శఠా
రేః శఠకోపస్య నామ వైష్ణవయోగినః ఉరోగతే వకుళమాల్యే సంపత
తాం ప్రవిశతాం బంభరాణాం భృంగాణాం ధ్వనినా ద్విగుణం ద్విరావృ
త్తం జృంభణం వ్యాపనం యస్య తాదృశేన ద్రవిడవేదస్య ప్రబంధస్య
ఘోషేణ అనుసంధానజన్యేన ఉజ్జ్వలా - కురుకానామపురీ - విరక్తి
ర్వైరాగ్యస్య పరిపక్తిమాఫలాత్మికా త్రియుగే భగవతి భక్తిర్యేషాం
తైః వైష్ణవైరుపలక్షితా - చకాస్తి ప్రకాశతే ॥ ౨౨౮ ॥ ౨౨౯ ॥ పరీ
తి ॥ సహస్రాణి చత్వారి శాఖాః ఖండికాః యస్యాస్తాం పరమాం సర్వో

నితామ్రపర్ణీతటే విరక్తిపరిపక్తిమత్త్రియుగభక్తిభిర్వై
ష్ణవైః। దృఢవ్రతశఠార్యురోవకుళసంపతద్భంభరధ్వని ద్వి
గుణజృంభణద్రవిడవేదఘోషోజ్జ్వలా ॥ ౨౨౮ ॥ అత్ర
త్యానాం ధర్మనిత్యానాం హరిభృత్యానామిద్ధమనుసంధా
నం ॥ ౨౨౯ ॥ పరిస్పృష్టవతే సహస్రశాఖాం పరమాం ద్రావిడసం
హితాం హితాం నః। గురవే కరవామ నిత్యమస్మై శఠకోపా
య మహర్షయే ప్రణామాన్ ॥ ౨౩౦ ॥ అంచామ చించాతరు
మద్భుతం తం పంచామరద్రూనవధీరయంతం। శఠారిసంజ్ఞం
కిల యస్య మూలే తపః ఫలం కించిదుదంచితం నః ॥ ౨౩౧ ॥ య
త్వా ॥ దిశన్ శ్రితానామమృతాత్మకం ఫలం విలక్షణో భాతి

శ్రేష్ఠాం హితాం ద్రావిడీం ద్రవిడభాషామయీం సంహితాం ప్రబం
ధం నః అస్మభ్యం పరిస్పృష్టవతే నిర్మాయ ప్రదాత్రే శఠకోపాయ మహ
ర్షయే గురవే నిత్యం ప్రణామాన్ కరవామ ॥ ౨౩౦ ॥ అంచామేతి ॥
యస్య చించాతరోర్మూలే శఠారిసంజ్ఞం కించిత్ అనిర్వాచ్యం నః అస్మ
త్సంబంధి తపః ఫలముదంచితం ఆవిర్భూతం - తం పంచ అమరద్రుమాన్
మందారాదీన్ అవధీరయంతం తిరస్కుర్వంతం అద్భుతం చించాతరుం
తింత్రిణీవృక్షం అంచామ పూజయామ ॥ ౨౩౧ ॥ దిశన్నితి ॥ సహ
స్రశాఖం ద్రవిడాగమం సృజన్ సుప్రసిద్ధో మునిః శఠారిః యస్య తింత్రిణీత

రోమూలంసముపాశ్రితః - సః శ్రితానాం సేవకానాం అమృతాత్మకం మోక్షరూపంఫలందిశన్ ప్రయచ్ఛన్ - ద్రావిడవేదద్వారేతి శేషః అతఎవవిలక్షణః అద్భుతస్సన్ - భాతి ‖ ౮౩౨ ‖ హరిమితి ‖ వకుళాభరణంశఠకోపంశరణంరక్షకంవృణీమహే స్వీకుర్మః - యంశఠకోపం ముముక్షుభిః ధ్యేయంధ్యాతవ్యం - ఆర్యాఃపూజ్యాఃయస్యప్రబంధం ద్రావిడంముముక్షుభిః అధ్యేయం అధ్యేతుంయోగ్యం - విదుః- తమితిసంబంధః ‖ ౮౩౩ ‖ తస్మిన్నితి ‖ యస్యశఠారేఃసంబంధినీఃగాథాః ప్రబంధరూపాః ఉచ్చైఃగాయంతఃపఠంతఃజనాః ఇహదేహంమా

సంశ్రితోసః । సహస్రశాఖంద్రావిడాగమంస్సృజన్ సయస్య మూలం సముపాశ్రితో మునిః ‖ ౮౩౨ ‖ హరిమివకృతావతరణం వకుళాభరణం వృణీమహేశరణం । ధ్యేయం యం విదురార్యా ముముక్షుభిర్యత్ప్రబంధమధ్యేయం ‖ ౮౩౩ ‖ తస్మిన్నతిమేఽస్తుదృఢాశఠారౌ గాయంతఉచ్చైరిహయస్యగాథాః । ప్రహాయదేహంప్రథయంతిదివ్యే పదేహమన్నాద ఇతిప్రగీతే ‖ ౮౩౪ ‖ కృతదురితనిరోధానాం కలితశ్రుతిమౌళిభావబోధానాం । వశితరమానాథానాంనసుధాపి సమాశఠారిగాథానాం ‖ ౮౩౫ ‖ జనాన్నదిశ్య ‖ ౮౩౬ ‖ కఠినశఠనరేంద్రస్తావకాన్ శ్లోకపాశాన్ జఠరపి

సుమంప్రహాయ - అహమన్నాదఇతిశ్రుత్యేతిశేషః ప్రకర్షేణగీతే ప్రసిద్ధేపదేవైకుంఠే - ప్రథయంతివర్ధయంతే - తస్మిన్ శఠారౌ మే దృఢామతిరస్తు ‖ ౮౩౪ ‖ కృతేతి ‖ నిరోధఃనాశః శ్రుతిమౌళిభావః ఉపనిషదభిప్రాయః - వశితః పరతాం స్వాధీనీకృతః - శఠారిగాథానాం - సుధా అమృతమపి - నసమా ‖ ౮౩౫ ‖ ౮౩౬ ‖ కఠినేతి ‖ హే జనాః - యూయం - జఠరపిఠరస్య ఉదరభాండస్యపూర్త్యైన్ పూరణార్థం - కఠినానాం నిర్దయానాం శఠానాం విప్రియకారిణాం నరేంద్రాణాం రాజ్ఞాంస్తావకాన్ స్తుతికారిణః - అతఎవశ్లోకపాశాన్

చగ్యాధమాన్ - జాతుకదాచిదపి - మాసంగరిష్వంస్మాపతత - గృహతే
మస్మై - గాథాజ్ఞానైదృఢతిమిరేచ - సంసారకూపే - మాఉతత- ఆ
శ్రమేణానాంగానసేవ ఆనీతముక్తిః ప్రాపితమోక్షాః - శరజితః శర
కోపస్యఉక్తిః దివ్యప్రబంధరూపాః - పతత - రాజస్తుతిః సంసారపత
నహేతుః - ప్రబంధోముక్తిహేతురితి హేతుత్వమోపపాదనాత్కావ్యా
లింగద్వయం ‖ ౮౩౬ ‖ ౮౩౭ ‖ నన్వితి ‖ ననువిమలమతేత్వం - కా
యాద్దైహాత్ - అంహఃనిరసితుం - భావుకః కుశలః ఉపాయః సాధనం
తస్యభావస్తత్వం ప్రాప్తాయ - సులభకారణాయేత్యర్థః - కురుకా

తరపూర్తైర్యజ్ఞాతుమాసంగరిఢ్వం । ఉతతగృహతమస్మైమా
చసంసారకూపేపతతశరజిముక్తిరశ్రమానీతముక్తిః ‖ ౮౩౬
ఇతికృశానుమామంత్ర్య ‖ ౮౩౭ ‖ ననుశరకోపాయ
త్వం ప్రణతింప్రాప్తాయభావుకోపాయత్వం ‖ విమలమతే
కురుకాయాన్నిరసితుమంహోవిరాజతేపురుకాయాం ‖
౮౩౯ ‖ వకుళాభరణీయానాంగాథానాం సన్ముఖాబ్జభరణీ
యానాం । హరిగృహమధ్యేతారస్స్వరేణపునతేప్రపంచమ
ధ్యేతారః ‖ ౮౪౦ ‖ సశ్లాఘం ‖ ౮౪౧ ‖ విరక్తేరాస్థానీమ
ధుమథనభక్తేర్నటనభూవిముక్తేర్నిశ్రేణీసుకృతతరుఫ

యాంపురి - విరాజతేశరకోపాయ - ప్రణతింకురు ‖ ౮౩౯ ‖ వకు
ళేతి ‖ హరిగృహస్యమధ్యే - తారేణఉచ్చైస్తరేణస్వరేణనాదేన
ఉపలక్షితాః - సతాంముఖాబ్జైఃభర్తుంయోగ్యానాంభరణీయానాంప
ఠనీయానామిత్యర్థః వకుళాభరణీయానాంశరకోపసంబంధినీనాం
గాథానామధ్యేతారఃపఠితారః - ప్రపంచంపునతేపవిత్రీకుర్వంతి ‖
౮౪౦ ‖ ౮౪౧ ‖ విరక్తేరితి ‖ విరక్తేర్వైరాగ్యస్యఆస్థానీసభా - మ
ధుమథనభక్తేర్నటనభూఃనాట్యశాలా - విముక్తేర్మోక్షస్యనిశ్రేణీఆ
రోహణదారుయంత్రవిశేషః-సుకృతానాంపుణ్యానామేవతరూణాం
ఫలక్తైఃఫలం - ప్రపత్తేఃఆత్మార్పణస్య ఉద్యానక్షితిరుద్యానభూమిః -

అకృతకోక్తేర్వేదస్య ప్రియాసఖీ - చితశ్చిన్మయస్య బ్రహ్మణః అంకూ
రస్య ఆవిర్భావస్య క్షోణీ ప్రదేశః - అసౌ వకుళధరస్య వాణీ ప్రబంధః
విజయతే॥ ౮౪౨ ॥ ౮౪౩ ॥ అభ్యస్తేతి ॥ తస్య బ్రహ్మణః భావః యాథా
ర్థ్యం తత్త్వం తస్య బుభుత్సయా బోద్ధుమిచ్ఛయా - అభ్యస్తాః అధీ
తాః వేదమౌళయః ఉపనిషదః ప్రబంధరూపాః యైస్తైభ్యః కురుకాపు
రవాసిభ్యః - సద్భ్యః నమస్క్రియాః - కామం కురు ॥ ౮౪౪ ॥ స
త్యమితి ॥ అతీతాః పరిత్యక్తాః శ్రుతయః స్మృతయః ఉభయోక్తధర్మాః

క్తైః ఫలమసౌ। ప్రవత్తేరుద్యాన క్షితిరకృతకోక్తిప్రియసఖీ
చిదంకూరక్షోణీవకుళధరవాణీవిజయతే॥ ౮౪౨॥ సమంతాద
పలోక్య సహర్షం కృశానుముద్దిశ్య॥ ౮౪౩ ॥ అభ్యస్తవేద
మౌళిభ్యస్సద్భ్యస్తత్త్వబుభుత్సయా। కురుకాపుర వాసి
భ్యః కురు కామం నమస్క్రియాః ॥ ౮౪౪ ॥ కృశానుః ॥ స
త్యమేవమథాపి పునరతీత శ్రుతిస్మృతయః కతిచిదత్ర వర్తం
త ఇతి భాతీహానాతిమాననీయతా ॥ ౮౪౫ ॥ తథాహి॥ న
సంధ్యాసు స్నానం తిసృషు న కమండల్వభిధృతిః న చాతుర్మా
స్యాది వ్రత మపి న భిక్షాటనవిధిః। న విష్ప్రయాస్త్యాగో న
పరి పఠనం చోపనిషదాం యతిత్వం నైతేషాం శ్రుతిగతి మతి
క్రమ్య చరతాం ॥ ౮౪౬॥ న కేవలమేతావదేవ శృణు తావద
న్యదపి॥ ౮౪౭॥ సన్న్యస్యాశ్రమమాశ్రితోపి సకలవ్యాపా

ర్యైస్తై - ఇహ కురుకాయాం - అతిమాననీయతా న భాతి ॥ ౮౪౫ ॥ నే
తి ॥ ఏతేషాం యతీనాం ఇతి ప్రతివాక్యం యోజనీయం - తిసృషు సంధ్యా
సు కాలేషు - స్నానం నాస్తి - కమండలోః అభిధృతిః ధారణం న - విష్వ
ధనలోభః - శ్రుతిగతిం వేదోక్తమార్గం అతిక్రమ్య చరతాం దురా
చారణామితి యతివిశేషణం ॥ ౮౪౬ ॥ ౮౪౭ ॥ సన్న్యస్యేతి ॥ సకలా
నాం వ్యాపారాణాం లౌకికానాం లోపః త్యాగః ఆత్మా స్వరూపం యస్య
తత్త్వం - సన్న్యస్యాశ్రమం - ఆశ్రితోపి - చపలః - అర్థాశాపరతం

త్రః- అతఏవాసౌ - హరేః కైంకర్యాప్రయోజనం - అపదిశన్ వ్యాజీకుర్వన్ - రాజధానీం పట్టణాదికం - (ద్రా)క్ సత్వరం పిశన్ - అర్థాన్ ఆర్జయతి - కించ - శ్రితః ఊర్జితః దృఢః అశఠః యేన తథోక్తః స్వర్ణ- స్పృష్టం సద్రసోపేతం అన్నమశ్నాతి భక్షయతీతి యత్ - తదిదం యతేర్మన్ చేష్టితం కలేశ్చేష్టితమితి పాఠే కలేః కలియుగస్య - అథవా కలేః పాపినః యతినః చేష్టితం - ఇహలోకే కో వా ప్రేక్ష్యేత్ సహేత న కోపీత్యర్థః రామ రామేత్యాశ్చర్యే ॥ ౨౪౭ ॥ ౨౪౮ ॥ అన్యాయ్యమితి ॥ సన్న్యాసినః గృహిణాం గృహస్థానాం ప్రణామాన్ విదధతే కుర్వతే ఇతి

రలోపాత్మకం । కైంకర్యం చ పలో హరేరపదిశన్ (ద్రా) (గ్రా)
జధానీం విశన్ । అర్థానార్జయతి శ్రితోర్జితమరో స్పృష్టా
న్నమశ్నాత్యసౌ । కో వా ప్రేక్ష్య దిహ రామ రామ తదిదం క
ష్టం యతేశ్చేష్టితమ్ ॥ ౨౪౭ ॥ కిం బహునా ॥ ౨౪౮ ॥ అ
న్యాయ్యమస్తికిమితోపి కలౌ యుగే యత్సన్న్యాసినో విదధతే
గృహిణాం ప్రణామాన్ । ఏతత్తు చేత ఇహ కృంతతి వైష్ణవో
సావిత్యాంధ్రశూద్రమమతిర్నమతి ద్విజో యత్ ॥ ౨౪౯ ॥
విశ్వావసుః ॥ సఖే మైవం సంభాషిష్ఠాః ॥ ౨౫౦ ॥ ముంచంతు
హంతయతినః కతిచిద్వ్రతౌఘానుజ్ఝంతు భైక్షచరణం కల

తియత్ -ఇతః సన్న్యాసిక్రియమాణగృహస్థ ప్రణమనాత్ -అన్యాయ్యం అనుచితం కర్మ - కిమస్తి న కిమపీత్యర్థః - కించ- అసౌ ఆంధ్రశూద్రః వైష్ణవః విష్ణుభక్త ఇత్యాలోచ్య ఆంధ్రశూద్రం - సాత్తానీతి భాషానాసు - అమతిమూఢబుద్ధిరత ఏవ స్వయం ద్విజోపి వైష్ణవః - నమస్కరోతీతి యత్ - ఏతత్ సాత్తాని నామానమాంధ్రశూద్రం ప్రతి వైష్ణవద్విజకృతనమస్కరణం తు - ఇహ అత్ర కురుకాయాం- చేతః చిత్తం - కృంతతి విపాటయత్యేవ ॥ ౨౪౯ ॥ సఖ ఇతి ॥ ఏవం మా సంభాషిష్ఠాః మా వద ॥ ౨౫౦ ॥ ముంచంత్వితి ॥ కతిచిద్యతినః- వ్రతానాం స్నానసంధ్యాదీనాం ఓఘాన్ - ముంచంతు కలయంతు వా గృహ్ణంతు వా భై

తుచరణముజ్ఝంతుయుంచంతుకలయంతువా- అమీ- హరేః అంఘ్రి పంకరుహయోః కింకరతాయాం కైంకర్యేరతా ఆసక్తాశ్చేత్ - తదా అకళంకహృదాం తేషాంభగవత్సేవపర్యారాధకానాం - పథికస్య పాపస్యప్రసక్తిః క్వకుత్ర భవతిపాపప్రసక్తిర్నాస్త్యేవేత్యర్థః ॥ ౭౫౧ పర్యటనమితి ॥ పర్యటనం - సంచారోపి - తురీయస్యచతుర్థస్య ఆశ్రమస్యసన్న్యాసస్య అననుగుణంఅనుచితమితియత్ వచః అభిహితంకథితం - తత్ - నిపుణంనిరూపణస్య విచారస్య విరహేణఅభావేనవిజృంభితంప్రకాశితం ॥ ౭౫౨ ॥ కేచనేతి ॥ యేకేచనసన్న్యాసినః - పంకజలోచనస్యభగవతః కైంకర్యాయైవ - నస్వార్థం - పర్యటంతే - రా

యంతునామీ । హర్యంఘ్రిపంకరుహకింకరతారతాశ్చే
త్పంకప్రసక్తిరకళంకహృదాంక్వ తేషాం ॥౭౫౧॥ యత్స్వ
నరభిహితంఫణివర్యపర్యంకకైంకర్యార్థపర్య టనమపి తు
ర్యాశ్రమాననుగుణమితితన్నిపుణనిరూపణవిరహవిజృంభితం
౭౫౨ ॥ కేచనపంకజలోచనకైంకర్యాయైవపర్యటంతే స
న్న్యాసిన ఇహధన్యాస్తేహిస్వతఉపగతస్పృహావిరహాః ॥
౭౫౩ ॥ ఇత్థంహి హేయోపాదేయవిదఉదాహరంతి॥౭౫౪
భోగానైవ నితంబినీ పరిణయో యాగా హ్యతిః ఖ్యాతయో
స్వార్థంపాకకృతిఃకుపాత్రవిషయత్యాగార్థమర్థార్జ

జనానీమితి శేషః - స్వతః స్వభావాత్ -ఉపగతఃస్పృహావిరహః ధనతృష్ణారాహిత్యంయేషాం తే తేసన్న్యాసినః ధన్యాః-హిరేవార్థే ౭౫౩ ఇత్థమితి ॥ హేయంత్యాజ్యంఉపాదేయంగ్రాహ్యంతేవిదంతీతితద్విదః - ఇత్థంవక్ష్యమాణప్రకారేణ - ఉదాహరంతికథయంతి ॥ ౭౫౪ ॥ భోగాయేతి ॥ నితంబిన్యాః స్త్రియః - పరిణయః వివాహః - ఆచర్యతేయదిదుష్యేత్ నింద్యోభవేదితి పదత్రయంప్రతి ప్రత్యేకమన్వయః - భోగాయైవేత్యేవకారః ప్రతి చతుర్థ్యంతమన్వయః - తద్వ్యావృత్త్యైచ - నతుసంతత్యై - నతుస్వర్గాయ - నత్వతిథిజనా

ర్థం - నతుధర్మార్థం - నతుబ్రహ్మలోకార్థం - నతుజ్ఞానాయ - నతుపరమపదార్థమితిచక్రమేణబోధ్యం - ఆహృతిః అనుష్ఠానం - ఖ్యాతిఃకీర్తిః - సుపాత్రేభ్యః సువిషయేభ్యః - పరదారసురాదిభ్యశ్చ త్యాగార్థం దానార్థం - శాస్త్రేషుశ్రమః అభ్యాసజన్యః ॥ ౮౫ ॥ ౮౬ ॥ భూయఇతి ॥ భూయోబహుశః దోషైర్యథాశ్రమధర్మత్యాగాదిభిఃపరివృతోపి - పూరుషః - హృద్యాం మనోజ్ఞాం - భగవద్భక్తిం తదీయానామితి శేషః - ఆసాద్య ప్రధానీకృత్య - సాత్త్వికానాం సత్త్వప్ర

వం। స్వాధ్యాయాధ్యయనం ప్రతిగ్రహకృతేవాదాయశా
స్త్రే శ్రమఃదుష్యేచ్ఛోదరపూరణాయేయదిహాదైః కైంకర్య
మాచర్యతే ॥ ౮౫ ॥ అన్యచ్చ ॥ ౮౬ ॥ భూయోదోషై
రపిపరివృతఃపూరుషస్సాత్త్వికానాం ప్రాయఃపూజ్యో భవ
తిభగవద్భక్తిమాసాద్యహృద్యాం। ఆక్రాంతాపిప్రబల భు
జగైఃకంటకైరప్యనల్పైః కింనాదృత్యా సురభికుసుమా కేతకీ
భాగ్యభాజాం ॥ ౮౭ ॥ ఇత్యన్యతోవిలోక్య సాంజలి బం
ధం ॥ ౮౮ ॥ క్రియాసార్థిత వేదేభ్యః గ్రాహయద్భ్యః
శ్రుతీర్బహ్వీః । పాండ్యచోళ నివాసిభ్యః పండితేభ్యో
నమోస్తువః ॥ ౮౯ ॥ కృశానుః ॥ మహ్యంపునర్నమహ్యా
మరాణామప్యేషాం నరోచతేనమస్క్రియా। యదితేషు

ధానానాం - ప్రాయఃపూజ్యఃభవతి - దృష్టాంతమాహ - ప్రబలైర్భుజగైఃసర్పైరనల్పైఃకంటకైరపి ఆక్రాంతాపి - సురభికుసుమా కేతకీవృక్షః భాగ్యభాజాంఆదృత్యానభవతికిం ఆదరణీయైవేత్యర్థః॥ ౮౭ ॥ ౮౮ ॥ క్రియేతి ॥ క్రియయావిహితకర్మానుష్ఠానేనసార్థితాఃప్రమాణీకృతాః వేదాఃయైస్తేభ్యః - బహ్వీఃశిష్యాన్ శ్రుతీః - గ్రాహయద్భ్యః - పాండ్యశ్చోళశ్చ దేశభేదౌతదుభయనివాసిభ్యః పండితేభ్యః - వఃయుష్మభ్యం - నమోస్తు ॥ ౮౯ ॥ మహ్యమితి॥ నను ప్రియా నమస్కారణం - మహ్యం నరోచతే మమనసమ్మతేత్య

ర్థః - ఏతేషుపండితానాంమధ్యే - మిథ్యాత్వం ప్రపంచస్య అసత్యత్వంవదంతీతితద్వాదినః అద్వైతిన ఇత్యర్థః- ఏవకారేణమిథ్యావాదిభ్యోఽన్యేనపండితా ఇతి సూచ్యతే ॥ ౭౬౦ ॥ అమీతి ॥ ప్రమాణేన ప్రత్యక్షేణసిద్ధం ప్రామాణికం అర్థంజగతస్సత్యత్వం- దూరీకృత్య రజ్జౌసర్పత్వమివహేతూత్తరకాలికబాధేననిషిధ్య - అప్రామాణికంయతోవాచోనివర్తంతే అప్రాప్యమనసాసహేత్యాదిశ్రుత్యాసర్వప్రమాణాగోచరం అర్థంబ్రహ్మ - ఊరీకుర్వంతి అంగీకుర్వంతి - ప్రతీతికదూష్యార్థస్తుస్పష్టఏవ ॥ ౭౬౧ ॥ ఉక్తమేవార్థంస్పష్టయతి తథాహీతి ॥ ప్రత్యక్షేతి ॥ మాయాశబ్దస్తద్వాదపరః మాయాయాఃపరిణామఃప్రపంచ ఇతివాదః ఏషామస్తీతిమాయినః - ఇమేఅద్వైతినః

> మిథ్యావాదినఏవబహుళముపలభ్యంతే ॥ ౭౬౦ ॥ అమీ
> ఖలు ప్రామాణికార్థం దూరీకృత్య అప్రామాణికార్థ
> మూరీకుర్వంతి ॥ ౭౬౧ ॥ తథాహి ॥ ప్రత్యక్షగోచరమ
> శేషమపిప్రపంచంమిథ్యేతిమాయిన ఇమేప్రతిపాదయంతి॥
> సర్వప్రమాణసరణీమతివర్తమానంబ్రహ్మాశ్రయంతి చప
> రంబతనిర్విశేషం ॥ ౭౬౨ ॥ హంత బ్రహ్మబంధవ ఇమే బ్ర

ప్రత్యక్షస్యచక్షురాదేఃప్రమాణస్య గోచరం విషయమపి అశేషంనిఖిలం ప్రపంచం - మిథ్యా త్రైకాలికబాధాదసత్యమితి - ప్రతిపాదయంతిస్థాపయంతి - కించ విశిష్య తేవ్యవచ్ఛిద్యతే ఏభిరితివిశేషాఃశుక్లాదిగుణాః సత్వాదయశ్చతైఃలబ్ధసత్తాకంవస్తువిశిష్యత ఇత్యుక్తేస్తవాస్తీతినిర్విశేషం నిగుణమిత్యర్థః - తథాచ శ్రు నిర్గుణమశబ్దమస్పర్శమరూపమాద్యమిత్యాదిశ్రుతేః - అతఏవసర్వేషాం ప్రత్యక్షాదీనాం ప్రమాణానాంసరణీంవిషయత్వమతీత్యవర్తమానం- యతోవాచోనివర్తంతే-అప్రాప్యమనసాసహేత్యాదిశ్రుతేః-పరంపరోత్కృష్టంబ్రహ్మసకలజగద్వ్యాపకంసకలజగదధిష్ఠానభూతంసచ్చిదానందాత్మకం ఆశ్రయంతి అంగీకుర్వంతి - ప్రాకృతస్యైవప్రాకృతగోచరత్వాది

తి భావః - బతేత్యాశ్చర్యే ॥ ౨౬౨ ॥ ౨౬౩ ॥ యదితి ॥ ఆగమాంతే ఉపనిషది - యస్సర్వజ్ఞః సర్వవిదిత్యాదావితి శేషః - యదేవ బ్రహ్మ - సర్వజ్ఞం సర్వజ్ఞత్వాదిగుణయుక్తం - అపాస్తదోషం హేయగుణరహితం - భవార్తిహారి సంసారదుఃఖనివర్తకం చ సత్ - శ్రుతం బోధితం - తత్ పరబ్రహ్మైవ - అజ్ఞం కించిజ్జ్ఞం - అనుదరా కన్యేత్యాదావివ అల్పార్థే నఞ్ సమాసః - భోక్తృ సంసారసుఖదుఃఖానుభవశీలం - ద్వా సుపర్ణేత్యాది శ్రుతేః - అత ఏవ సంసారేణ తాపోస్యాస్తీతి తాపిజీవ ఇతి - సన్యగ్గిరంతే కథయంతి - సర్వజ్ఞత్వాదికించిజ్జ్ఞత్వాదిగుణయోరభేదకథనమేవ బ్రహ్మణి ద్రోహ ఇతి ప్రతీతికోభిప్రాయః మృత్యోస్స మృత్యుమాప్నోతి య ఇహ నానేవ పశ్యతి తమేవం విదిత్వాతి మృ

హ్మణే పరస్మై ద్రుహ్యంతి ॥ ౨౬౩ ॥ యతః ॥ యదేవ సర్వ
జ్ఞమపాస్తదోషం భవార్తిహారి శ్రుతమాగమాంతే । అజ్ఞం
పరం బ్రహ్మ తదేవ భోక్తృ సంసారతాపీతి చ సంగిరంతే ॥
౨౬౪ ॥ న కేవలమమీ పరస్మై బ్రహ్మణే ద్రుహ్యంతి । తత్ప్ర
మాణేభ్యశ్శ్రుతిభ్యశ్చ ॥ ౨౬౫ ॥ యతః ॥ మిథ్యార్థావే
దకత్వాచ్ఛ్రుతీః కుమతిభిః కర్మకాండే నిరస్తప్రామా

త్యుమేతి నాన్యః పంథా విద్యతేయనాయ - ఆత్మా వా ఏక ఏవాగ్ర ఆసీత్ - ఏకమేవాద్వితీయం బ్రహ్మ నేహ నానాస్తి కించన - తత్త్వమసీత్యాదిబహుశ్రుతివ్యాకోపాత్తథా అకథనమేవ మహాన్ ద్రోహ ఇత్యద్వైతినామభిప్రాయః ॥ ౨౬౪ ॥ నేతి ॥ తస్మిన్ బ్రహ్మణి ప్రమాణేభ్యః యాథార్థ్యసాధకేభ్యః ॥ ౨౬౫ ॥ మిథ్యేతి ॥ కుమతిభిః - దుర్బుద్ధిభిః - కుం కుత్సితం అసత్యం ప్రపంచం అతంతి జానంతీతి కుమతిభిః ప్రపంచమిథ్యాత్వజ్ఞాతృభిరిత్యర్థః - గత్యర్థకస్య జ్ఞానార్థకత్వాదత తేరౌణాదిక ఇ ప్రత్యయః గుణవచనైః సగుణప్రతిపాదకైః బ్రహ్మకాండైరుపనిషద్భిః - సహ సహితే - కర్మకాండే - మిథ్యా అసత్యానాం అర్థానాం కర్మణాం గుణానాం చ ఆవేదకత్వాద్బోధకత్వాద్ధేతోః - ని

రస్తంనిషిద్ధం(ప్రా)మాణ్యంప్రమాకారిత్వంయస్యతథోక్తేసతి - బ్రహ్మేత్యేకశ్శబ్దః - శేషితఃప్రమాణత్వేనస్థాపితః- అస్మిన్ బ్రహ్మశబ్దేపి - విభక్తిఃస్వాదిఃమిథ్యాఅసత్యః అర్థః ఏకత్వాదిరూపఃయస్యాస్తథోక్తాభవతి - ప్రకృతిర్విభక్తిరహితబ్రహ్మేతిశబ్దరూపంః- వాచ్యత్వస్యశబ్దబోధ్యత్వస్య అనాశ్రయత్వాద్ధేతోః - పరంబ్రహ్మ- నాభిధత్తేనబోధయత్యేవ - తన్మతఇత్యుభయత్ర శేషః - అన్యథాబ్రహ్మణఃవాచ్యత్వగుణవైశిష్ట్యాపత్తేరితిభావః - తతశ్చ తేకుమతయః - ఉపనిషదాంమానతాం(ప్రా)మాణ్యం - కథంజానతాం - (ప్రా)ప్తకాలే లోట్ - అజ్ఞానం ప్రాప్తావసరమిత్యర్థః ॥ ౭౬౬ ॥ నేతి ॥ శారీర

శ్శ్యైబ్రహ్మకాండైస్సహగుణవచనైః శేషితోబ్రహ్మశబ్దః ।
మిథ్యార్థాస్మిన్విభక్తిఃప్రకృతిరపిపరంబ్రహ్మనైవాభిధ
త్తేవాచ్యత్వానాశ్రయత్వాత్కథముపనిషదాం మానతాం
జానతాంతే ॥ ౭౬౬ ॥ నపరమేతేశ్రుతిభ్యో(ద్రు)హ్యంతి ।
కింతుశారీరకాయ ॥ ౭౬౭ ॥ పరాశరభువాశా(స్త్రం) బ్ర
హ్మజ్ఞానాయనిర్మితం । అసమంజసతాంనీతమవేద్య బ్ర
హ్మవాదిభిః ॥ ౭౬౮ ॥ యాదృశస్వభావస్సర్వేశ్వరస్తద్వి
పరీతమేవతముపదిశంత్యవిరుద్ధబుద్ధయఏతే ॥ ౭౬౯ ॥ సర్వ

కాయవ్యాసాయ ॥ ౭౬౭ ॥ పరాశరేతి ॥ పరాశరభువా వ్యాసేన బ్రహ్మణఃజ్ఞానాయ బ్రహ్మజ్ఞాతుమిత్యర్థః - తుమర్థాచ్చ భావవచనాదితిచతుర్థీ - జగత ఇతి శేషః - నిర్మితం - శా(స్త్రం) బ్రహ్మసూ(త్రా)ణి - అవేద్యంమనోవాగగోచరంబ్రహ్మేతి వదంతీతి వాదిభిరితి హేతుగర్భ విశేషణం- అద్వయస్య బ్రహ్మణః అవేద్యత్వవాదాదితి హేతుబోధ్యఃఅసమంజసతాంఅయోగ్యతాం అవ్యవస్థాపకత్వరూపాంనీతం ॥ ౭౬౮ ॥ యాదృశేతి ॥ తస్మాద్విపరీతంఃభిన్నంఃతద్విరుద్ధస్వభావమితియావత్ - తంసర్వేశ్వరం ॥ ౭౬౯ ॥ సర్వజ్ఞమితి॥ సర్వజ్ఞంజగదీశం - అజ్ఞఇతి - ఆహురితిసర్వత్రయోజ్యం - సర్వేషాం పదా

ణాంశబ్దానాం అభిధేయంవాచ్యం - కస్యాపిపదస్య అవాచ్య ఇతి -
సర్వేషాంమహతాంచగుణానాంస్థానం ఆశ్రయం - నిర్గుణశ్చేతి - స
ప్రస్తైర్వేదైర్వేద్యం జ్ఞేయం- అవేద్య ఇతి తే అద్వైతినః॥ ౮౭౦॥
వివిధేతి॥ వివిధానాందురితానాం వ్రాతేన రాశినాస్ఫీతైస్థిరైర్వ్యస
నైరాకులాత్ - అతఏవ అత్యంతమితా అత్యల్పామతిః జ్ఞానం య
స్యతస్మాత్కించిజ్జ్ఞాదిత్యర్థః - జీవాత్ - ఏవకారోత్యంతా నౌచిత్య
ద్యోతకః అపగతపరిచ్ఛేదః అపరిచ్ఛిన్నః ఆమోదః ఆనందఏవ అం
బుధిఃయస్యతస్య - పరమేశితుః పరమేశ్వరస్య- అభిదాంజహదజహ
ల్లక్షణయాధర్మైకదేశత్యాగేన అభేదం ఉపగచ్ఛతాం అంగీకుర్వ

జ్ఞమజ్ఞ ఇతిసర్వపదాభిధేయం కస్యాప్యవాచ్య ఇతిసర్వమ
హాగుణానాం। స్థానంచనిర్గుణఇతీహసమస్తవేద వేద్యం
త్వవేద్యఇతి తేజగదీశమాహుః ॥ ౮౭౦ ॥ వివిధదురిత వ్రా
తస్ఫీతస్థిరవ్యసనాకులాదతిమితమతేర్జీవాదేవాభిదాంపర
మేశితుః। అపగతపరిచ్ఛేదామోదాంబుధే రుపగచ్ఛతాం
మశకశిశుతోభేదోనస్యాత్కుతోమదహస్తినః ॥ ౮౭౧ ॥ అ
పరంచ ॥ ౮౭౨ ॥ దృశ్యంమిథ్యాదృష్టికర్తాపిమిథ్యా దో
షోమిథ్యైత్యేవయాధీరమీషాం। సాధిష్ఠానాం కేపికింసే

తాం అద్వైతినాం - మశకశిశుతః బాలమశకాత్ - మదహస్తినః -
అభేదః కుతోహేతోర్నస్యాత్ - కింతుస్యాదేవ ॥ శ్లో ॥ విద్యావి
నయసంపన్నే బ్రాహ్మణేగవిహస్తిని। శునిచైవశ్వపాకేచ పండితా
స్సమదర్శిన ఇతిభగవదుక్తేఃప్రమాణత్వాత్ అత్యంత విశుద్ధయోరభే
దాభ్యుపగమస్య తేషాం సమదర్శినాం నైసర్గికత్వాదితి భావః॥౮౭౧
౮౭౨॥ దృశ్యమితి॥ ద్రష్టుంయోగ్యందృశ్యంరజ్జురగాద్యపి - మిథ్యా
అసత్యం - దృష్టేరయంసర్ప ఇత్యాదిభ్రమస్య కర్తా ఆశ్రయ
శ్చైత్రాదిశ్చ - మిథ్యా - దోషఃపిత్తాదిశ్చమిథ్యా - అత్రక్రమే
ణప్రపంచాంతఃకరణావచ్ఛిన్న చైతన్యాజ్ఞానానిచదృశ్యదృష్టికర్తృ

దోషశబ్దైః గ్రాహ్యాః - ఔత్తరకాలికబాధాదితిసత్త్వేషామసత్యత్వే హేతురితి అద్వైత్యభిప్రాయః - ఇత్యుక్తప్రకారమమీషామద్వైతినాం యథార్థజ్ఞానమస్తి - సాఽంశత్రయేపి మిథ్యేతిబుద్ధిః - అధిష్ఠానం ఆధారః రజ్వాదిబ్రహ్మచ అస్మిన్నంశేపికింకుతోనభవతి - ఇత్యుక్తప్రకారాచింతాతర్కః - సాధిష్ఠానాంశేష్ఠానాం - పండితానాం ఉదేతిజాయతే - అజ్ఞాననాశాత్సత్యే అధిష్ఠానాంశేసానభవతీత్యద్వైతినః - అతఏవఆధినాకామాదిస్పృశనుసోవ్యథయాసహితాస్సాధిష్ఠాః గాఢాజ్ఞానినః తేషామేవేస్పృశీచింతేతి సామర్థ్యాక్తిన్యాయావతార ఇత్యప్యూహ్యః ॥ ౮౭౩ ॥ ౮౭౪ ॥ పారంపర్యత ఇతి ॥ నిజేస్వేయే కులేవంశే - పరంపరాయాఃభావః పారంపర్యం అవిచ్ఛిన్నాచారసం

తిచింతా సాధిష్ఠానాంపండితానాముదేతి ॥ ౮౭౩ ॥ విశ్వావసుః ॥ వయస్యమైవం మహీసురరూపశేషు విజృంభితాః ॥
౮౭౪ ॥ పారంపర్యతఆగతోనిజకులేపంథానహాతవ్యఇత్యద్వైతంపరిగృహ్యహంతజగతోమిథ్యాత్వమాచక్షతాం । అధ్యేతుంనిగమానశేషతఇమేకర్మాణినిర్మాతుమప్యాస్తి

ప్రదాయఇతియావత్ తత ఆగతః ప్రాప్తః - పంథాః అద్వైతమార్గః - నహాతవ్యః నత్యాజ్యః - అన్యథా సంప్రదాయవిశుద్ధమార్గస్వీకారేణహా ప్రత్యవాయస్మరణాదితిభావః - అనేనవస్తునా రామానుజీయానందతీర్థీయమతయోఃతత్త్వాన్వికసాంకేతికత్వేనవాంశికసంప్రదాయాగతత్వాభావస్సూచ్యతే - ఇతిహేతోరద్వైతం జీవేశ్వరయోరభేదమతంపరిగృహ్య - ఇమేజగతఃమిథ్యాత్వంఆచక్షతాం బ్రువతాం - ప్రాప్తకాలేలోట్ - అద్వైతపరిగ్రహేణజగన్మిథ్యాత్వంప్రాప్తకాలమిత్యర్థః - అనేనజగన్మిథ్యాత్వవాదః సంప్రదాయసిద్ధఇతిసూచ్యతే - పరంతునిగమాన్ ఋగాదీన్ అశేషతః ఆమూలాగ్రం అధ్యేతుం - కర్మాణితద్విహితాని - నికామంఆస్తిక్యాత్ అస్తిపరలోకఇతినిశ్చయాత్ హేతోఃనిర్మాతుమపి అనుష్ఠితుంచ వ

తురాః - ఇతరే మతాంతరస్థాః కే జనాః - ఏతాదృశా అద్వైతితుల్యాః - న కేపీత్యర్థః ॥ ౮౭౫ ॥ శ్రుతేరితి ॥ యద్యపి స్మృతివిహితం కర్మ స్మార్తం ఏషామస్తీతి యోగేన సర్వేపి బ్రాహ్మణాః స్మార్తాః తథాపి - స్మార్తపదం పంకజాదివదద్వైతిషు యోగరూఢమితి ధ్యేయం అమీ స్మార్తాః శ్రుతేః ఋగాదీన్ వేదాన్ అధ్యేతారః బ్రహ్మయజ్ఞపరాణాః - ప్రతిదినమనుగణం మంత్రసముదాయం జపితారః జపంపరాణాః - క్రతూన్ జ్యోతిష్టోమాదీన్ - ఆహర్తారః సంపాదయంతః - కిమపి దదితారః యథాశక్తి దానం కుర్వంతః - శ్రాద్ధాని పిత్ర్యాణి కర్మాణి - రచయితారోపి సంతః - అననుష్ఠాపకతయా అ

క్వాచ్చతురా నికామమితరే కేతావదేతాదృశాః ॥ ౮౭౫ ॥
కించ ॥ శ్రుతేరధ్యేతారః కిమపి జపితారోఽనుగణం క్రతూ
నాహర్తారః కిమపి దదితారః ప్రతిదినం ॥ అమీ స్మార్తాః
శ్రాద్ధాన్యపి రచయితారోఽపి ధునుతే శ్రుతేరప్రామాణ్యం
ప్రసజదననుష్ఠాపకతయా ॥ ౮౭౬ ॥ కృశానుః ॥ సమంతా
దవలోక్య నిస్తులా అప్యమీ విషయాః నైవ ప్రచురతయా న
శ్లాఘామర్హంతి ॥ ౮౭౭ ॥ అత్ర హితత్వపదార్థం యథా

ధ్యయనజపహోమదానశ్రాద్ధకర్మానుష్ఠానాప్రయోజకతయా ప్రసజత్ ప్రసజ్యమానం - శ్రుతేర్వేదస్య - అప్రామాణ్యం అప్రమాణత్వం - విధునుతే నిరస్యంతే - తదధ్యయనే తద్విహితకర్మానుష్ఠానే చ తత్ప్రామాణ్యస్య అర్థసిద్ధత్వాదితి భావః - అత్ర వేదాప్రామాణ్యనిరసనవస్తునా అద్వైతినాం వేదప్రమాణకత్వేన తదుక్తజగన్మిథ్యాత్వజీవేశ్వరాభేదవాదయోస్సుప్రమాణకత్వం వేదాప్రామాణ్యద్వారా పూర్వోక్తాద్వైతివిషయకాఖిలదూషణానాం శశవిషాణప్రాయత్వం చ సూచితం ॥ ౮౭౬ ॥ సమంతాదితి ॥ నిస్తులా అసదృశా అపి - శివభక్తాః శైవాః ప్రచురాః బహులాః యేషు తేషాం భావస్తత్తా తయా హేతునా ॥ ౮౭౭ ॥ అత్రేతి ॥ తదితిపదస్య అర్థం బ్రహ్మేతి

శ్వరత్వావచ్ఛిన్నం - యథావస్థితం అనతిక్రాంతస్వభావం-యథాత
థా- అనభిదధానాః అకథయంతస్సంతః ॥ ౨౭౨ ॥ మదనేతి ॥ వీతాః
గతాః ఆతంకాః రోగాః దోషరూపాః యస్మింస్తస్మిన్- మహతాంలో
కోత్తరాణాంగుణానాం శేవధౌనిధౌ - మదనస్య జనకే - పరమపురు
షేనిష్ఠా - నిత్యాసక్తాం అతఏవకమలాంలక్ష్మీమివస్థితాం శ్రుతిం బ్ర
హ్మకాండం - శూలయారోగేణశూలేనాయుధేనచ ఉపేతే - పశూ
నాంమూఢానాం పతిః శ్రేష్ఠః అతిమూఢఇతియావత్ - బ్రహ్మాదిష్ఠావి
దయోదేవాఃసర్వేపశవః తేషాంపతిశ్చతస్మిన్ - మనోభవస్య మదన
స్యదాహకే - అభాగ్యేనప్రాక్తనదుష్కర్మణా హతాం స్త్రియ
మివ - నిహితంనిక్షిప్తంహృదయం అభిప్రాయః యస్యాస్తథోక్తాం

వస్థితమనభిదధానాశ్శైవాఃపిమహోపివిమోహయంతి ౨౭౨
తథాహి ॥ మదనజనకేపీతాతంకేమహాగుణశేవధౌపరమపు
రుషేనిత్యాసక్తాంశ్రుతింకమలామివ । బతపశుపతౌశూ
లోపేతేమనోభవదాహకేనిహితహృదయాం శైవాజల్పం

శైవాః - జల్పంతికథయంతి - అత్రశైవానాం తాత్పర్యమభివర్ణ
యామః - మహతాం అగుణానాం కామక్రోధాదీనాం శేవధియ
స్మాత్తస్మిన్ రాగద్వేషాదిజనకే - అతఏవమదనస్యస్మరవికారస్య జ
నకే - అతఏవవిశేషేణఇతాః ప్రాప్తాః ఆతంకాః తాపాస్త్రయః య
స్మాత్తస్మిన్ తజ్జనకే - రుక్తాపశంకాస్వాతంకఇత్యమరః- పరంభృశం
అపురుషే అల్పపురుషే - అనుదరాకన్యేత్యాదావివ అల్పార్థేన
ఞ్ సమాసః - నిత్యం ఆఈషదం శేనసక్తాం - అతఏవకేచిత్తైసలంపు
రుషసంబంధజన్యదుఃఖంయస్యాస్తథోక్తామివస్థితాం - కాశ్చిన్మాత్మభ
విబ్రహ్మవాతా ఇతికోశః- అతఏవచఅభాగ్యహతామివశ్రుతిం- మన
సిభవంతీతి మనోభవాః కామదాయఃతద్దాహకే - శూలమివశూ
లం అజ్ఞాననాశకంజ్ఞానంతేనోపేతేప్రాప్యే ఇత్యర్థః- పశుపతౌ

సర్వేశ్వరే - నిహితహృదయాంశ్శైవాః జల్పంతీతి ॥ ౨౭౯ ॥ సూర్యాదితి ॥ కిం భూయో నిర్వాచ్యం సంపదుల్లాసం - ఇత్యాద్యాః సత్యవాచః హితాః మునీనాం వ్యాసాదీనాం భణితీః పురాణవాక్యాని ఆరోగ్యం భాస్కరాదిచ్ఛేదిత్యాదీని - ఆకలయ్య జ్ఞాత్వాపి తే శైవాః - విష్ణోస్సేవాం త్యజంతస్సంతః - భవం శివం భవస్య సంసారస్య శివస్య చ హతయే ఛేదార్థం భావయంతే - భజంతే - అత్ర తమేవం విదిత్వాతిమృత్యుమేతి నాన్యః పంథా విద్యతేయనాయ - జ్ఞాత్వా తం మృత్యుముఖాత్యేతి నాన్యః పంథా విముక్తయే - జ్ఞానాదేవ తు కైవల్యమిత్యాదిభిః బహుశ్రుతిస్మృతిభిః - జ్ఞానాన్మోక్షః - జ్ఞానం చేశానాదేవేతి శ్రుతిస్మృతిప్రసిద్ధేః భావయం

త్య భాగ్యహతామివ ॥ ౨౭౯ ॥ సూర్యాదారోగ్యమిచ్ఛే
చ్ఛ్రియమపి హుతవహాత్సంపదుల్లాసమిచ్ఛేదీశానాద్జ్ఞానమిచ్ఛే
దనవధివిభవం మోక్షమిచ్ఛేన్ముకుందాత్ । ఇత్యాద్యాస్స
త్యవాచో హితమునిభణితీరాకలయ్యాపి విష్ణోస్సేవాస్స
వాంత్యజంతో బత భవహతయే భావయంతే భవం తే ॥ ౨౮౦ ॥
అపి చ ॥ తద్విష్ణోః పరమం పదం హి తమసః పారే సదా పశ్యతా
సాంద్రం సూరిగణేన నిర్మలమహానందాత్మకం శాశ్వతం । అ

తే భవంత ఇతి సుష్ఠూక్తమితి శైవా వదంతి ॥ ౨౮౦ ॥ తదితి ॥ తమసః పారే అజ్ఞాననాశే సతి తత్ బ్రహ్మ పశ్యతా సూరిగణేన సనకాదిజ్ఞానిసంఘేన - సాంద్రం - నిర్మలః నిర్దుఃఖః మహాంశ్చానందః ఆత్మా స్వరూపం యస్య తత్ - శాశ్వతం - అత ఏవ పరమం విష్ణోః పదం వైకుంఠం - అప్రేప్సంతః అనిచ్ఛంతస్సంతః - బేతాళా నామ భూతాని పిశాచాస్తైస్సామాళిభిరనిశం సమేతమత ఏవ భీకరం - కించ నశ్వరం మాహేశ్వరం శైవం లోకం - అంచితుం ప్రాప్తుం - ఇమే శైవాః వ్యవసితా నిశ్చితవంతః - అతిమూఢా ఇతి భావః - వస్తుతస్తు - యస్య బ్రహ్మ చ విష్ణుశ్చ ఉభే భవత ఓదనః - మృత్యుర్యస్యోపసేచనమిత్యాది శ్రుత్యా వైకారికమూర్తిత్రయావాసానాం త్రయాణామపి నశ్వరత్వేన నిర్వికారసే

దాశివావాసపరమకైలాసకాంక్షిషు శైవేషూక్తదూషణం ఆరోపిత
మేవేత్యర్థః ॥ ౨౭౧ ॥ ౨౭౨ ॥ నిత్యమితి ॥ శుచయః నిర్మలాః-
అతఏవ శైవాః - నిత్యం కర్మ స్నానసంధ్యా హోమాదికం - సమ్య
గాచరంతి - నిగమాన్ వేదాన్ - శాస్త్రాణిచ అధీయతే - సప్తతం
తూనాం యజ్ఞానాం నిచయం - సంతన్వంతి కుర్వంతి - అతిథీన్ భక్త్యా
ధిన్వంతి ప్రీణయంతి - అంబయా జగజ్జనన్యా సహితం సాంబం త్రీణ్యం
బకాని యస్య తం మహేశ్వరం - ఆదరాత్ మోక్షసాధనజ్ఞానప్రేప్సవః
సదైవార్చంతి - ఈదృశాః లోకోత్తరాః ధర్మాస్తత్ర-మార్గిణియే

ప్రేప్సంత ఇమే సమేతమనిశం బేతాళభూతాళిభిః లోకంభీ
కరమంచితుం వ్యవసితా మాహేశ్వరం నశ్వరం ॥ ౨౭౧ ॥ వి
శ్వావసుః ॥ సఖ్యైగుణగ్రహణకుతూహలీభూయాః ॥ ౨౭౨ ॥
నిత్యంకర్మ సమాచరంతి నిగమాన్ శాస్త్రాణిచాధీయతే సంత
న్వంతిచ సప్తతంతునిచయం ధిన్వంతి భక్త్యాతిథీన్ । సాంబం
త్ర్యంబకమర్చయంతి శుచయశ్శైవాస్సదైవాదరాదే
షామీదృశధర్మిణాం కతిపయే దోషా విషహ్యా నకిం ॥ ౨౭౩ ॥
అన్యచ్ఛ్రోతవ్యం ॥ ౨౭౪ ॥ స్మరహరపరిచర్యా సాంప్ర
తం తన్యతే యా జనయతి హరిభక్తిం హంత జన్మాంతరే సా । శ

షాం తేషాం ఏషాం శైవానాం - కతిపయే ఏకద్వాః దోషాః - విశేషేణ
సహ్యా న భవంతి కింతు తవ్యా ఏవేత్యర్థః - దుష్యంతి పరం నిందయంతి
దోషాః దూషకాః రామానుజీయాదయః కతిపయే - న తు సర్వమతస్థాః
విషహ్యా నకిమిత్యపి ప్రాహుః ॥ ౨౭౩ ॥ ౨౭౪ ॥ స్మరేతి ॥ సాంప్ర
తం యా స్మరహర పరిచర్యా శివపూజా తన్యతే - సా ఇదానీంతన శివ
పూజా - జన్మాంతరే - హరిభక్తిం జనయతి - హంత - సా హరిభక్తి
శ్చ - శమితదురితవర్గం యథా తథా - అపవర్గం మోక్షం సూతే -
శర్వపూజాం కుర్వతాం ఇహ ఫలహానిః కుతః - న కుతోఽపీత్యర్థః - వాస్త
వార్థస్తు - సా శివపూజా - జన్మాంతరే ప్రాక్తనే జన్మని - హరిభక్తిం

జనయత్ ప్రాదుర్భావయతి - అనుభావయతి - విష్ణుభక్తేశ్శివభక్తి
జనకత్వం శంభురహస్యకాశీఖండాదౌ సుప్రసిద్ధతరం - కించ - సా శివ
పూజా - అపవర్గం సూతే - జ్ఞానజననద్వారేతి భావః ॥ ౮౮౫ ॥ సేతి ॥
యా రుద్రభక్తిః - విష్ణోర్విద్వేషస్య లవస్యాప్యసహిష్ణుః అసహనశీలా -
సా రుద్రభక్తిః - భద్రం మోక్షం వితనోతి - యాః దారాః జారాః క
దాపి న స్పృశంతి నాభిమృశంతి - త ఏవ దారాః భార్యాః ధర్మాయ భవంతి
౮౮౬ ॥ శేషేతి ॥ మూర్ధాభిషిక్తః సర్వేభ్యోఽధిక ఇత్యర్థః ॥ ౮౮౭ ॥ నాస్తి
క్యమితి ॥ విషస్య యోగేన పానేన తుల్యః - ముకుందవిషయః ద్వేషః - నా

మితమరితవర్గం సా చ సూతేఽపవర్గం కృత ఇహ ఫలహానిః స
ర్వతాం శర్వపూజాం ॥ ౮౮౫ ॥ పరం తు ॥ సా రుద్రభక్తిర్వి
తనోతి భద్రం యా విష్ణువిద్వేషలవాసహిష్ణుః । త ఏవ ధర్మా
య భవంతి దారాః కదాపి యాన్నాభిమృశంతి జారాః ॥ ౮౮౬ ॥
శేషశాయివిద్వేష ఏవ మూర్ధాభిషిక్తో దోషః పురుషాణాం
౮౮౭ ॥ పశ్య ॥ నాస్తిక్యమావహతి నారకమాతనోతి ప్రౌఢిం
నిహంతి పరిలుంపతి సంపదం చ । ఆయుః క్షిణోత్యుపచినో
తి సమస్తదోషాన్ ద్వేషో ముకుందవిషయో విషయోగతుల్యః ॥
౮౮౮ ॥ కృశానుః ॥ సత్యమేవ తథాపి అవైదికవృత్తిష్వేవ
ప్రయాస్యతాం శివభక్తిమభినయతాం పాషండవిశేషాణాం
వేష ఏవ భీషయతి హృదయం ॥ ౮౮౯ ॥ శ్రితాభవ్యమార్గా
శ్చితాభస్మశుష్యన్నిటాలా జటాలాస్స్ఫుటాలాపశూన్యాః ॥

నాస్తిక్యం బౌద్ధత్వం - ఆవహతి జనయతి - నారకం నరకం - ప్రౌఢిం ప్రాగ
ల్భ్యం - పరిలుంపతి నాశయతి - క్షిణోతి నిహంతి - ఉపచినోతి వర్ధయతి ॥
౮౮౮ ॥ సత్యమితి ॥ అవైదికేషు వేదావిహితాసు వృత్తిషు కామికాద్యాగ
మోక్తాచారేషు ప్రయాస్యతాం కర్తుమిచ్ఛతాం - పాషండవిశేషాణాం
పండారా ఇతి భాషానామ ॥ ౮౮౯ ॥ శ్రితేతి ॥ శ్రితః అభవ్యః అకుశలః మా
ర్గః యైస్తే - చితాయా భస్మనా శుష్యత్ నిటాలం లలాటం యేషాం తే - జ
టాలాః జటాధారిణః - స్ఫుటేన శ్రుతిప్రసిద్ధేన ఆలాపేన శూన్యాః - అమీ

పాషండవిశేషాః-పిశాచాఇవ-శ్మశానాగ్నే స్సఖ్యాసదృశ్యాదృశావీక్ష
ణేననిర్దహంతస్సంతః-దిశాసుసర్వాసుభ్రమంతి ॥౨౯౦॥ ౨౯౧ ॥
పక్షీకృత్యేతి ॥ మానేపచిత్తసమున్నత్యావహ్నివ్యాప్యధూమవాన్
పర్వతఇత్యాకారమానేనచహీనాః- అతఏవసిద్ధ్యాపలబ్ధిప్రాప్త్యాపర్వతో
వహ్నిమానిత్యనుమిత్యాచరహితాః-చకారద్వయమప్యర్థకం-ఇ
మేపాషండాః- లింగస్య శివాచార్యమూర్తేస్సూర్యమరూపహేతోశ్చ
దర్శనేనైవ-గిరీశంశివంపర్వతంచ-పక్షీకృత్యఇష్టదేవతాంఅనుమి
త్యద్వైశ్యంచకృత్వా- ధనంకాంక్షితంజయాసరోత్కర్షంచద్వా-

శ్మశానాగ్నిసఖ్యాదృశానిర్దహంతః పిశాచాఇవామీదిశా
సుభ్రమంతి ॥ ౨౯౦ ॥ కించైపాషండానిజుగుప్సితాకీర్తిః॥౨౯౧
పక్షీకృత్యగిరీశంసిద్ధ్యారహితాశ్చమానహీనాశ్చ। ఇచ్ఛం
త్యధిగంతుమిమేధనంజయంలింగదర్శనేనైవ ॥ ౨౯౨॥ అ
న్యైచాత్ర ॥ ౨౯౩ ॥ దీర్ఘవక్రనఖరాఃఖరకల్పాః ఉద్ధరం
తఇహబాహుయుగంతే ॥ శౌచమాచరితుమప్యసమర్థానీచ
బుద్ధిహృదయంభ్రమయంతి ॥ ౨౯౪ ॥ విశ్వావసుః॥ సఖే
గుణగాహిణాస్తైతేవిమూఢశీయాః ॥ ౨౯౫ ॥ శీతోష్ణ
జృంభణసహేషు జితేంద్రియేషుకష్టోపవాసపరిశుష్కకళేబ

ధనంజయంవహ్నించ- అధిగంతుంలబ్ధుమిచ్ఛంతి అత్రపర్వతేధూమ
దర్శనాద్ధూమోవహ్నివ్యాప్యఇతివ్యాప్తిస్మృతౌవహ్నివ్యాప్యధూ
మవాన్ పర్వతఇతివిశిష్టజ్ఞానాత్పర్వతోవహ్నిమానిత్యనుమితిజా
యతఇతిన్యాయశాస్త్ర సరణిః సూచితా ॥ ౨౯౨ ॥ ౨౯౩ ॥ దీర్ఘే
తి॥ దీర్ఘవక్రనఖరాఃఆయతకుటిలనఖాః ఖరకల్పాః గర్దభతుల్యాః
శౌచమప్యాచరితుమసమర్థాః తేపాషండాః- బాహుయుగముద్ధ
రంతః ఊర్ధ్వబాహవస్సంతః-నీచబుద్ధీనాంహృదయం- భ్రమయం
తి। మోహయంతి ॥ ౨౯౪ ॥ ౨౯౫ ॥ శీతేతి ॥ జితేంద్రియేషు - అ
తఏవశీతోష్ణజృంభణసహేషు - అమోఘజటిలేషు - కానప్యనిర్వా

ర్థ్యాన్విషయిణాం ఉక్తగుణానాంపుష్కరత్వాదితిభావః ॥ జానీహి
గృహాణ ॥ ౯౬ ॥ ౯౭ ॥ క ఇతి ॥ కల్యే(ప్రా)త రేవ - పుస్తకహ
స్తాః పంచాంగధారిణః - పర్యటంతిసంచరంతి - ఇమేకే ॥౯౮॥౯౯॥
జ్యోతిరితి ॥ ఉత్సర్గాపవాదాత్మభిఃసామాన్యవిశేషస్వరూపైః-కల్లో
లైఃతరంగైః- నిబిడేసాంద్రే -జ్యోతిశ్శాస్త్రపయోనిధౌ-కతిపయాన్
త్రిచతురాన్ కణాన్ లేశాన్ లబ్ధ్వా అధీత్య - కృతార్థా ఇవతథాభి
మన్యమానాః - ఇమేదైవజ్ఞపాశాఃజ్యోతిషి కాధమాః- గేహంగేహం

రేషు । పుణ్యస్థలాటనపరాకృతకిల్బిషేషుజానీహికానపిగు
ణాన్జటిలేష్వమీషు॥ ౯౬ ॥ ఇత్యన్యతోఽవేక్ష్యసాశంకం॥
౯౭ ॥ క ఇమేపుస్తకహస్తాఃకల్య ఏవోత్థాయతత ఇతఃప
ర్యటంతి ॥ ౯౮ ॥ కృశానుః ॥ నిపుణమాలోక్యసపరిహాసం
౯౯ ॥ జ్యోతిశ్శాస్త్రమహాంబుధౌబహుతరోత్సర్గా
పవాదాత్మభిఃకల్లోలైర్నిబిడేకణాన్ కతిపయాన్ లబ్ధ్వా
కృతార్థా ఇవ । దీర్ఘాయుస్సుతసంపదాదికథనైర్దైవ
జ్ఞపాశాఇమేగేహంగేహమనుప్రవిశ్యధనినాంమోహంము
హుఃకుర్వతే ॥ ౧౦౦ ॥ కించ॥ విలిఖతిసదసద్వాజన్మపత్రం
జనానాం ఫలతియదితదానీందర్శయత్యాత్మదాక్ష్యం । న
ఫలతి యదిలగ్నద్రష్టురేవైషదోషో హరతి ధనమిహైవం

ప్రతిగృహమనుప్రవిశ్య - దీర్ఘాయుస్సుతసంపదాదికథనైఃభవదీ
ర్ఘాయుర్భవిష్యతీత్యాదిభిః వాక్యైః- ధనినాంమోహంభ్రాంతిం
ముహుఃకుర్వతే - ఇమేసర్వజ్ఞా ఇతిబుద్ధింజనయంతీత్యర్థః ॥
౧౦౦ ॥ విలిఖతీతి ॥ దైవజ్ఞపాశః - జనానాంసంబంధి - సత్ యథా
ర్థంవా అసద్వాజన్మపత్రంవిలిఖతి - సత్ జన్మపత్రంఫలతియది - త
దాఆత్మనః- దాక్ష్యంసామర్థ్యందర్శయతిప్రకటయతి - అసత్ జ
న్మపత్రంనఫలతియది - తదాలగ్నస్యద్రష్టుర్వక్తురేవదోషఃమృషా
వాదిత్వకృతఃఇహేతిప్రకటయతి - ఏవంఇహలోకేధనంహరతి-హం

త - ధనినామితి శేషః ॥ ౯౦౧ ॥ ప్రమోద ఇతి ॥ పుంసః జనస్య - ప్రమోదో వా ఖేదో వా - విధేః కర్మణః ప్రాక్తనస్య వశాత్ పాకాత్ - ఉపనమతి ప్రాప్నోతి - నతు స్వకథనాదిత్యర్థః - ఇదం సుఖదుఃఖాన్యతర ప్రాప్తిః మయా ప్రాక్ అభిహితమేవ ఇతి మిథ్యా కథయతి - ఇష్టస్య సుఖస్య ఆకలనే సంపాదనే అనిష్టస్య దుఃఖస్య పరిహారే చ ఏకం ముఖ్యం యథా తథా నియతం నియమేన ఆసక్తానత ఏవ జనాన్ - అసౌ దైవజ్ఞపాశః - మేషాదీనాం రాశీనాం పరిగణనయా సంఖ్యానేనైవ భ్రమయతి తవ జన్మలగ్నాత్ తృతీయో రవేః ప్రవేశాదిష్టం జన్మలగ్నాత్ త్ప్ర

హంత దైవజ్ఞపాశః ॥ ౯౦౧ ॥ అపి చ ॥ ప్రమోదః ఖేదో వా
ప్యుపనమతి పుంసో విధివశాన్మయేదం ప్రాగేవాభిహితమితి
మిథ్యా కథయతి । జనానిష్టానిష్టాకలనపరిహారైకనియతాన్
అసౌ మేషాదీనాం పరిగణనయైవ భ్రమయతి ॥ ౯౦౨ ॥ అస్తు
వా తథ్యవాదీ దైవజ్ఞస్తథాపి వ్యర్థా తద్వచశ్శ్రవణం ॥ ౯౦౩
అసుఖమథ సుఖం వా కర్మణాం పక్తివేళాస్వహహ నియత
మేతే భుంజతే దేహభాజః । తదిహ పురత ఏవ ప్రాహ మౌ
హూర్తికశ్చేత్కథయ ఫలమమీషామంతతః కిం తతః స్యా
త్ ॥ ౯౦౪ ॥ విశ్వావసుః ॥ ఐహికాముష్మికారంభోపయో

వేశాదనిష్టమిత్యాదినా మోహయతీత్యర్థః ॥ ౯౦౨ ॥ ౯౦౩ ॥ అసుఖమితి ॥ ఏతే దేహభాజః - కర్మణాం ప్రాక్తనానాం పక్తేః పాకస్య వేళాసు - అసుఖం దుఃఖం వా అథవా సుఖం వా నియతం భుంజతే - మౌహూర్తికః జ్యోతిషికః - తత్ దుఃఖం సుఖం వా పురతః పూర్వమేవ ప్రాహ చేత్ - అహహేత్యాశ్చర్యే - తతః పూర్వకథనాత్ - అమీషాం దేహభాజాం - అంతతః ఆహత్య ఇతి శేషః నిష్కృష్య కిం ఫలం స్యాత్ కథయ కర్మాయత్తమేవ ఫలం భవేదన్యథా కిమపి న భవేదిత్యర్థః ॥ ౯౦౪ ॥ ఐహికేతి ॥ ఇహలోకే భవాః ఐహికాః అముష్మిన్ పరలోకే భవా ఆముష్మికాశ్చ యే ఆరంభాః కర్మాణి తేషు ఉపయోగినః - కాల

విశేషజ్ఞాపనే నేతి భావః - ఉపాలంభం నిందాం ॥ ౯౦౪ ॥ నేతి ॥ న
ను హే కృశానో - యత్ర దేశే గ్రామే - జ్యోతిషజ్ఞః నాస్తి - తత్ర దై
వం కర్మ న సిద్ధ్యేత్ - పిత్ర్యం కర్మ చ న సిద్ధ్యేత్ - తారాః నిత్యనక్షత్రా
ణి న సిద్ధ్యేయుః - నవానాం గ్రహాణాం సూర్యాదీనాం - చారాః మేషాది
ప్రవేశాః - న సిద్ధ్యేయుః - తిథ్యాదయః ప్రతిపదాదయః తిథయః - ఆది
శబ్దేన భాసవీయాదయః బవాదికరణాదయశ్చ గృహ్యంతే - న సిద్ధ్యే
యుః - యతః కారణాత్ - ఏష జ్యౌతిషికః - అత్ర నిత్యతారాదిష్వ-
బుధః జ్ఞానవాన్ - అత్ర దైవాదిపదం తత్తజ్జ్ఞానపరం - సిధ్యతి ఘృణి

గిరో నో నోపాలంభమర్హంతి జ్యోతిర్విదః ॥ ౯౦౫ ॥ శృ
ణు తావత్ ॥ న దైవం న పిత్ర్యం చ కర్మాత్ర సిద్ధ్యేన్న య
త్రాస్తి దేశే ను జ్యోతిషజ్ఞః । న తారా న చారా నవానాం గ్ర
హాణాం న తిథ్యాదయో వా యతో త్రైష బుద్ధః ॥ ౯౦౬ ॥ య
చ్ఛ్రుసః థీతం మాపౌకవచశ్రవణం ముధా తన్నిపుణ
నిరూపణా న పణాయంతి ॥ ౯౦౭ ॥ భానోః శీతకరస్య వాపి భు
జగగ్రాసే పురో నిశ్చితే తీర్థానామటనం జనస్య ఘటయేత్తా
పత్రయోచ్చాటనం । ఇష్టే ప్రాగవధారితే సతి ధృతేస్తుష్టిశ్చ
లాభో భవేత్ కష్టే చ వ్యసనే త్ర తత్పరిహృతేః కర్తుం జపా

టనాద్యః - తథా చ దైవకర్మాదిజ్ఞానం న ఘటేతేత్యర్థః - యతో త్రై
ష బుద్ధః ఇతి పాఠః ॥ ౯౦౬ ॥ ౯౦౭ ॥ భానోరితి ॥ భానోః భుజగ
గ్రాసే సూర్యగ్రహణే వా - శీతకరస్య భుజగగ్రాసే వా - పురః పుర
స్తాత్ - నిశ్చితే సతి - చైత్రాదిదర్శపూర్ణమాసయోః - జ్యౌతిషి
కే నేతి శేషః - తాపత్రయోచ్చాటనం తీర్థానాం గంగాదీనామటనం
జనస్య ఘటయేత్ - కించ - ఇష్టే ప్రాగవధారితే సతి - ధృత్యైశ్వర్య
స్య లాభః - తుష్టిః సంతోషస్య లాభశ్చ భవేత్ - కష్టే దారుణే వ్యసనే
దుఃఖే ప్రాగవధారితే సతి - అత్ర లోకే - తస్య వ్యసనస్య పరిహృతి
నిర్వాహణం - జపాద్యైః కర్తుం క్షమా భవేత్ ॥ ౯౦౮ ॥ అపి స్రంభ

తి ॥ అవిస్రంభః అవిశ్వాసః ॥ ౧౦౯ ॥ పుష్పితేతి ॥ కుముదసుహృదశ్చం ద్రస్య పుష్టిర్హాసౌ వృద్ధి క్షయౌ - పుష్పవంతయోస్సూర్యచంద్రయోః ఉపరాగౌ గ్రహణే - శుక్రాదీనాముదయః విలయః అస్తమయశ్చ - ఇత్యుక్తవిధా అమీ సర్వైర్జనైర్దృష్టాః కాలవిశేషాః దైవజ్ఞనిశ్చితా ఇతి శేషః - కుంభీ అన్నస్థాలీ పులాకః అన్నకణః తయోర్న్యాయః ఏకస్య పులాకస్య పక్వతాజ్ఞానాత్ స్థాల్యాః సర్వస్యాః పక్వతాజ్ఞానరూపః తస్మాత్ జ్యోతిర్నయవిదాం - అఖిలేష్వవచనేషు - నిశ్చలం నిస్సంశ

దైవజ్ఞైః క్షమా ॥ ౧౦౮ ॥ అవిస్రంభశ్చ దైవజ్ఞవచనేష్వనుపప న్నః ॥ ౧౦౯ ॥ పుష్టిర్హ్రాసౌ కుముదసుహృదః పుష్పవంతో పరాగౌ శుక్రాదీనాముదయవిలయా విత్యమీ సర్వదృష్టాః ॥ ఆవిష్కుర్వంత్యఖిలవచనేష్వత్ర కుంభీపులాక న్యాయా జ్జ్యోతిర్నయగతివిదాం నిశ్చలం మానభావం ॥ ౧౧౦ ॥ విద్వై వజ్ఞం గ్రామం విబుధవిధురం భూపతిసభం ముఖం శ్రుత్యాహీ నం మనుజపతిశూన్యం చ విషయం । అనాచారాన్ దారాన పహారికథం కావ్యమపి చ ప్రవక్తృత్వాపేతం గురుమపి సుబు ద్ధిః పరిహరేత్ ॥ ౧౧౧ ॥ కృశానుః ॥ అత్రైవమిత్యన్యతో వీక్ష్య సోపహాసం ॥ ౧౧౨ ॥ మిథ్యౌషధైర్హరంతమ్యో పాకషా యైరసహ్యా లేహ్యైర్యథార్థతైలైః ! వైద్యా ఇమే వంచితరు

యం - మానభావం ప్రామాణ్యం - ఆవిష్కుర్వంతి ॥ ౧౧౦ ॥ విద్వై వజ్ఞమితి ॥ శోభనా బుద్ధిర్యస్య సజనః - విద్వైవజ్ఞం గ్రామం పరిహ రేత్ త్యజేదితి కర్తృక్రియాపదే ప్రతిద్వితీయాంతేష్వపి యోజ్యే - విబు ధవిధురం పండితశూన్యం భూపతిసభం - విభాషా సేనేత్యాదినా హ్రస్వః - శ్రుత్యా వేదేన హీనం ముఖం బ్రాహ్మణస్యేతి శేషః - అపగతా హారికథా యస్మాత్తత్ - ప్రవక్తృత్వాదభీప్సితోపదేశాత్ అపేతం నివృత్తం తన్మూఢమితియావత్ ॥ ౧౧౧ ॥ ౧౧౨ ॥ మిథ్యేతి ॥ ఇమే వైద్యాః - అసత్యౌషధగుళికాకషాయలేహ్యతైలైః - వంచితః సుజ్ఞా

ణాంరోగిణాంవర్గైఃమైస్తథోక్తాస్సంతః - పిచండంభాండమివజఠరమపి తరం - పరిపూరయంతి ॥ ౯౧౩ ॥ నేతి ॥ వస్తుతః ఏతేషాంధాతోః వాతపైత్తశ్లేష్మాత్మకస్యనాడీవిశేషస్యవిజ్ఞానంనాస్తి- వైద్యకనయో శారీరసూత్రస్థానాదిగ్రంథపరిచయః అధ్యయనంనాస్తి - రోగాణాంజ్వరమేహాదీనాం తత్త్వస్యయాథార్థ్యస్యఅవగతిర్జ్ఞానమపినాస్తి- వస్తూనాం ఔషధానాంగుణాః శైత్యౌష్ణ్యాదయః తేషాంధీర్జ్ఞానంనాస్తి - తథాపి ఏతేస్వయంవైద్యా ఇతిజడాన్జనాన్ తరళయంతః భ్రామయంతస్సంతః - అతఏవమృత్యోర్భృత్యా ఇవేత్యుత్ప్రే

గ్ణవర్గాః పిచండభాండంపరిపూరయంతి ॥ ౯౧౩ ॥ కించ ॥
నధాతోర్విజ్ఞానంనచపరిచయోవైద్యకనయేనరోగాణాంత
త్త్వావగతిరపినోవస్తుగుణధీః । తథాప్యేతేవైద్యా ఇతితరళ
యంతోజడజనానసూన్ భృత్యామృత్యోరివవసుహరంతే
గదజుషాం ॥ ౯౧౪ ॥ కషాయైరుపవాసైశ్చనృణాముల్లాఘ
తాంకృతాం । నిజౌషధకృతాంవైద్యోనివేద్యహరతేధనం ॥
౯౧౫ ॥ విశ్వావసుః ॥ వయస్యవిశ్వోపకారిషువైద్యేష్వవ
ద్యానినకల్పయేథాః ॥ ౯౧౬ ॥ పశ్యపశ్య ॥ మస్తేమస్తరవే
దనాకబళితేనుగ్నస్వరేంతర్గళంతప్తాయాంజ్వరపావకే
నచతనౌతాంతేవ్యాప్తికవ్రజే । దూనేబంధుజనేకృతప్రలప

షు - గదజుషాంరోగిణాం - అసూన్ ప్రాణాన్ - వసుధనంచ - హరంతే ॥ ౯౧౪ ॥ కషాయైరితి ॥ కషాయైః త్రికటుత్రిఫలాదిసారమయైః - ఉపవాసైః లంఘనైశ్చ - కృతాంజాతాం - ఉల్లాఘతామారోగ్యం వైద్యః - నిజౌషధకృతాంనివేద్య - ధనంహరతేరోగిణామితి శేషః ॥ ౯౧౫ ॥ వయస్యేతి ॥ అవద్యానిదూషణాని ॥ ౯౧౬ ॥ మస్తఇతి ॥ మస్తేశిరసి - రోగిణఇతిశేషః - మస్తరుజావేదనరూపారోగవికారేణకబళితే ఆక్రాంతేసతి - అంతర్గళంకంఠగర్భేస్వరేమగ్నే క్షీణేసతి - తనౌదేహేజ్వరఏవపావకఃఅగ్నిస్తేనతప్తాయాంసత్యాం -

హృషీకాణాం చక్షురాదీంద్రియాణాం వ్రజేన సమూహేన తాంతే క్షీణే
చ సతి - దీనే బంధుజనే మాతృపిత్రాదౌ కృశ ప్రలపనే - స్థైర్యం విధా
తుం స్థాపయితుం - కలిగామయప్రశమనాత్ వైద్యాత్ పరోన్యః కః పు
మాన్ శక్తః విద్యతే - న కోపీత్యర్థః ॥ ౯౧౭ ॥ మేతి ॥ అయం వైద్యః
వైద్యకకళాం వైద్యశాస్త్రం - మాబోధి మాజ్ఞాసీత్ - తథాపి విశేష
దర్శితారతమ్యకోవిదః - అఖిలోపి లోకః జనః - ఆమయేషు ప్రాప్తే
షు సత్సు - విధేరితి భావః - యః భిషక్ వైద్య ఇతి ప్రథితః ప్రసిద్ధః - తమే
వాకారయతి ఆహ్వాయతి - తేన కారణేన - ఏష భిషక్ న దూషణీయః ॥

నైస్థైర్యం విధాతుం పునః కశ్శక్తః కలిగామయప్రశమనాద్వై
ద్యాత్పరోవిద్యతే॥ ౯౧౭॥ మాబోధి వైద్యకకళామయమా
మయేషు ప్రాప్తేషు యో భిషగితి ప్రథితస్తమేవ। ఆకారయ
త్యఖిల ఏవ విశేషదర్శీ లోకోపి తేన భిషగేష న దూషణీయః॥
౯౧౮ ॥ కష్టమహో కృతోపకారేష్వగదంకారేషు కృత
ఘ్న ఏవ లోకః ॥౯౧౯॥ ఇత్థం హి కవయః కథయంతి ॥౯౨౦॥
నిర్వృత్తాధ్వరకృత్యా బుధ్వా జనా హేలాం క్షణపగోనావి
కం యుద్ధాంతే సుభటం చ సిద్ధవిజయో వోఢారమాత్తఫలః॥
వృద్ధం వారవధూజనం చ కితవో నిర్విష్టతస్యాపనోద్వస్త్రాతంక
చయశ్చికిత్సకమపి ద్వేష్టి ప్రదేయార్థినం ॥ ౯౨౧ ॥ కృ

౯౧౮ ॥ కష్టమితి ॥ లోకః జనః అగదంకారేషు వైద్యేషు విషయే - కృ
తం ఉపకారం ఆరోగ్యం హాంతి విస్మరతీతి కృతఘ్నః ॥ ౯౧౯ ॥ ఇత్థమితి ॥
యతః ఇత్థం కవయః పండితాః ॥౯౨౦ ॥ నిర్వృత్తేతి॥ నిర్వృత్తం సమాపి
తం అధ్వరకృత్యం యాగక్రియా యస్య సః- జన ఇతి సర్వత్ర గ్రథమాం
తైర్యోజ్యం - ప్రదేయం వేతనం అర్థితే యాచత ఇత్యర్థినం - స
ర్వత్ర ద్వితీయాంతేపి శేషణం - ద్వేష్టీతి క్రియాపదమపి సర్వత్ర యో
జ్యం ఆపగా నదీ - వోఢా వాహకః - నిర్విష్టమనుభూతం తస్య వారవ
ధూజనస్య యౌవనం యేన సః - ఆతంకచయః రోగసమూహః - చికి

త్నకమపి వైన్యకమపి॥౯-౨౧॥ విమానమితి॥ సోపాలంభం సనిందం యథా తథా॥౯-౨౨॥ సఖ ఇతి॥ ఏషాం కవీనాం సంబంధినీం చర్యాం ఆచారం॥౯-౨౩ శ్రీనాథేతి॥ ఇమే కవయః - శ్రీనాథస్య స్తవనే అనుకూలముచితం కీవనం ప్రబంధకరణశక్తిః యస్యాస్తాం అత ఏవ మనోహారిణీం వాణీం క్ష్వధోరణీం - కదర్యాణాం క్షుద్రాణాం కుటిలానాం క్ష్మాపాలానాం - సాత్కుర్వతే అధీనాం కుర్వతే హా కష్టమితి ఖేదే - అనౌచిత్యస్యాంతం వైకశ్యేణ దర్శయతి - సుకృతయః అత ఏవ జనాః - దేవస్య గామనాథ

శానుః॥ విమానమగ్రతశ్శ్వనయన్నగ్రతోవలోక్య సోపా
లంభం॥౯-౨౨॥ సఖే త్రపశ్య కవీనామేషాం శాస్త్రవిప్ర
తిషిద్ధాం చర్యాం॥౯-౨౩॥ శ్రీనాథస్తవనానురూపకవ
నాం వాణీం మనోహారిణీం కష్టం హా కవయః కదర్యకుటిలక్ష్మా
పాలసాత్కుర్వతే। దూరోపాహృతసారసైంధవపయో
దేవాభిషేకోచితం సంసేకే వినియుంజతే సుకృతయశ్శాకా
లవాలస్య కిం॥౯-౨౪॥ కించ॥ స్తువద్భవనివర్తకే సతి హరౌ
కవిస్సూక్తిభిః కరోతి వరవర్ణినీచరితవర్ణనం గర్హితం॥
అనీతిరవనీపతిర్గృహశునీతనుం మౌక్తికైర్విభూషయతి దే
వతామకుటభాగయోగ్యైర్యథా॥౯-౨౫॥ విశ్వావసుః॥
ఆంతరధ్వాంతహారయః కవయస్త్వయా నాథ జేప్యాః॥

స్య అభిషేకోచితం - దూరాత్ ద్విత్రిశతయోజనదేశాత్ ఉపాహృతం సారసైంధవం గాంగం పయః - శాకాలవాలస్య సంసేకే - వినియుంజతే కిం - న వినియుంజత ఏవ॥౯-౨౪॥ స్తువదితి॥ కవిస్తథా - స్తువతాం భవస్య నివర్తకే హరౌ సత్యపి సూక్తిభిః - గర్హితం నిందితం - వరవర్ణిన్యాః ఉత్తమాంగనాయాః చరితం సంభోగాది తద్వర్ణనం కరోతి - యథా అనీతిః వృద్ధైరశిక్షితః - అవనీపతిః రాజా - దేవతానాం మకుటభాగేషు యోగ్యైః మౌక్తికైః గృహశున్యాః తనుం - విభూషయతి॥ ౯-౨౫॥ ఆంతరేతి॥ ఆంతరస్య మానసికస్య ధ్వాంతస్య అజ్ఞానతిమిర

స్వైహారయస్సూర్యాః - నాధిక్షేప్యాః ॥ ౧౨౬ ॥ కామమితి ॥ కవీనాంకతిచిద్వాచః - లోకే కామం అఫలాః రాజాదివర్ణనేనవ్యర్థాస్సంతు - అతసగేలోపః - తతోన్యాః - మధురిపోఃకథాంసంస్రవంతీతిసంస్తవాః - అతఏవ కామదోగ్ధ్ర్యః వాచస్సంత్యేవ- తేషాంవిశేషః - అశ్రోత్రియేభ్యః అపాత్రేభ్యః - దత్తం - భూరిదాతుర్మహాపిదాన్యస్యాపిత్తంకించిత్ - కామంవిఫలంభవతు - తతోన్యైః పాత్రేదత్తైఃధనైః - ధన్యతాపుణ్యంభవతి - హిరేవార్థే ॥ ౧౨౭ ॥ కల్యాణమితి ॥ భగవత్కథాగ్రథనతఃకల్యాణం శ్రేయస్కరంకావ్యంవిధా

౧౨౬ ॥ కామంవాచః కతిచిదఫలాస్సంతులోకేకవీనాం సంత్యేవాన్యామధురిపుకథాసంస్తవాః కామదోగ్ధ్ర్యః । విత్తం
కామంభవతువిఫలందత్తమశ్రోత్రియేభ్యః పాత్రేదత్తైర్భవతిహిధనైర్ధన్యతాభూరిదాతుః ॥ ౧౨౭ ॥ కల్యాణంభగవత్కథాగ్రథనతః కావ్యంవిధాతుఃకవేస్తస్యైవాంగతయాక్వచిద్రచయతశ్శృంగారవీరాదికం । కోదోషోభవితాయదత్రకవితాశీలైస్సమాశ్రీయతే పంథావ్యాసవసుంధరాసుతభవగ్రంథాదిషుప్రేక్షితః ॥ ౧౨౮ ॥ కృశానుః ॥
నరస్తుతింవిధాతారోనవస్తుత ఇమేబుధైః । శ్లాఘనీయాఇతికవీన్శాస్త్రాధ్వన్యోవినిందతి ॥ ౧౨౯ ॥ విశ్వావసుః ॥ ధన

తుఃకర్తుః - తస్యకావ్యస్యైవాంగతయాశ్శృంగారవీరాదికంరసంక్వచిత్ రచయతఃకవేః కోదోషః భవితాభవిష్యతి - యద్యస్మాదత్రలోకే - కవితాశీలైఃకవిభిః - వ్యాసఃవసుంధరాసుతభవః వల్మీకజన్మాతయోర్గ్రంథాదిషు భారత రామాయణాది ప్రబంధేషుప్రేక్షితః అయంపంథాఃఅంగతయాశ్శృంగారవీరాదివర్ణనం - సమాశ్రీయతే- నతుస్వకల్పితఇత్యర్థః ॥ ౧౨౮ ॥ నరేతి ॥ నరస్తుతీనాంవిధాతారః - కర్తారఇమేకవయః- వస్తుతస్స్వభావాత్ - ఉక్తవిధాఏవబుధైఃనశ్లాఘనీయాః ఇత్యేవంకవీన్ శాస్త్రాధ్వన్యః - పండితః - విశేషేణ

నిందతి ॥ ౯౨౯ ॥ ధనేతి ॥ ఇదంనరస్తవనరూపందూషణం - అవివేకి
భిఃఅవిమర్శిభిః ॥ ౯౩౦ ॥ పద్యైరితి ॥ హృద్యతమైః పద్యైః - కవ
యః - పృథ్వీశ్వరాన్ రాజ్ఞః - ప్రాయేణస్తువంతి - కవిభ్యోన్యేకవి
త్వదరిద్రాః - అచమత్కారైః అతఏవఅసారైర్వచోభిః - పృథ్వీశ్వ
రాన్ స్తువంతి - పరంతు - కవీనాంఅన్యేషాంచపద్యానామారంభణేని
ర్మాణే శక్తిః సామర్థ్యంఅశక్తిశ్చ తాభ్యాంహితః క్లృప్తః భేదఃవిశేషః
అస్తి - నతుకవీనామేవత్వదుక్తదోషఇత్యాహ - నరస్తుతికృతఃదోష

చపలసకలపురుషసాధారణమిదం దూషణమవివేకిభిః కవి
ష్వేవ కేవలమాధీయతే ॥ ౯౩౦ ॥ పద్యైర్హృద్యతమైస్స్తు
వంతికవయః ప్రాయేణపృథ్వీపతీనన్యే తాన్ స్తువతేవచోభి
రచమత్కారైరసారైరపి। పద్యారంభణశక్త్యశక్తిః హితో
భేదఃకవీనాంభవత్యన్యేషాంచపరంనరస్తుతికృతో దోషస్తు
సార్వత్రికః ॥ ౯౩౧ ॥ గుణమాలోచ్యసాదరం ॥ ౯౩౨ ॥
ప్రాచేతసవ్యాసపరాశరాద్యాః ప్రాంచఃకవీంద్రాః జగ
ద్వందితాస్తే। గోష్ఠీనవీనాపిమహాకవీనాం పూజ్యా గుణజ్ఞైః
భువనోపకర్త్రీ ॥ ౯౩౩ తథాహి ॥ ౯౩౪ మాఘశ్చోరోమయూ
రోమురరిపురపరో భారవిస్సారవిద్యః శ్రీహర్షః కాళిదాసఃక
విరథభవభూత్యాహ్వయోభోజరాజః। శ్రీదండీడిండిమా
ఖ్యః శ్రుతిముకుటగురుర్బిల్హణో భట్టబాణఃఖ్యాతాశ్చాన్యే

స్తుసర్వత్ర ధనచపలేషుభవతీతిసార్వత్రికఏవ ॥ ౯౩౧ ॥ ౯౩౨ ॥
ప్రాచేతసేతి ॥ ప్రాచేతసఃవాల్మీకిఃవ్యాసఃపరాశరశ్చతదాద్యాః
తేప్రసిద్ధాః - ప్రాంచఃపురాతనాః - కవీంద్రాః - జగతస్సర్వస్యఅం
చితాః పూజ్యాః - భువనోపకర్త్రీ అతఏవనవీనా ఆధునికీమహాకవీ
నాంగోష్ఠీసభాపి - గుణజ్ఞైఃపూజ్యైవ ॥ ౯౩౩ ॥ మాఘఇతి ॥ శ్రుతి
ముకుటగురుర్వేదాంతాచార్యః - ఖ్యాతాఃవాసవదత్తాపరిణయాదికృ
త్యా ప్రసిద్ధాః - అన్యేసుబంధ్వాదయః - సర్వేచకవయః - కృతిభిఃకా

వైశ్యైశ్శిశుపాలవధాదిభిః - విశ్వమాహ్లాదయంతిసంతోషయంతి- యత
స్తైశ్శ వీనాపిగోష్ఠిషు పూర్వేణసంబంధః॥౧౩౪॥ ౧౩౫॥సంపదితి॥అ
నఘయోరితిషష్ఠ్యంతేసర్వత్రయోజ్యం - సంపత్ నిర్మదః మదాహంకా
రరాహిత్యంచతయోస్సామానాధికరణ్యం ఏకత్రస్థితిం - విబుధోత్తం
సానాంపండితశ్రేష్ఠానాంప్రశంసాయాః స్తుతేః ఆస్పదం - కథయంతి
జనాఇతి శేషః - పదచతుష్టయంప్రతిషష్ఠ్యంతంయోజ్యం- విబుధోత్తం

సుబంధ్వాదయ ఇహాకృతిభిర్విశ్వమాహ్లాదయంతి ॥ ౧౩౫ ॥
పరంతు॥ సంపన్నిర్మదభావయోరనఘయోస్సాహిత్యపాం
డిత్యయో స్సౌమధ్యాజన్యజనోపకారకతయోస్సామ్రాజ్య
దాక్షిణ్యయోః। ఔదార్యప్రియవాదయోశ్చకథయంత్యా
చార్యవిజ్ఞానయో స్సామానాధికరణ్య మేవవిబుధోత్తంసాః
ప్రశంసాస్పదం ॥ ౧౩౬ ॥ ఇదంచావధేయం॥ ౧౩౭ ॥ ప్రణ
తచరణరేణుషిష్ణుచిత్తాశరమథనస్సరసోమునిస్సభూతః। మ
ధురకవిగితోసరేచధన్యాః కతినపునంతిజగంతిసూక్తిపూరైః॥
౧౩౮ ॥ కృశానుః ॥ పరతోవిమానం ప్రస్థాప్య పార్శ్వతో
దృష్ట్వా ॥ ౧౩౯ ॥ పశ్యైతానాగ్రహిణఃపురుషార్థాయ ఏ
తేవ్యర్థమేవన్యాయగ్రంథసంతతచింతనేనవిశ్రామ్యంతి
౧౪౦ ॥ తథాహి ॥ కర్మబ్రహ్మవిచారణాంవిజహతోభోగా
పవర్గప్రదాం ఘోషంకంచనకంఠశోషఫలకంకుర్వంత్యమీ

సాః ప్రశంసాస్పదం ఇతిపాఠేతు - జనాఇతిన శేషపూరణం- ఉపకార
కతా ఉపకారకరణం - ఔదార్యందాతృత్వం ॥ ౧౩౬ ॥ ౧౩౭
౧౩౮ ॥ ౧౩౯ ॥ పశ్యేతి ॥ ఆగ్రహిణః కలహాయమానాః - విశ్రా
మ్యంతిఖిద్యంతి ॥ ౧౪౦ ॥ కర్మేతి ॥ అమీతార్కికాఃన్యాయవిదః -
భోగాపవర్గప్రదాంకర్మవిచారణాంమీమాంసాశాస్త్రం బ్రహ్మవి
చారణాంవేదాంతశాస్త్రంచ - విశేషేణజహతస్సంతః - కంచనదుర
భిధేయం - అతఏవకంఠశోషఫలకం - ఘోషంకోలాహలం - కుర్వంతి

నిష్ఫలత్వం ప్రపంచయతి - ప్రత్యక్షం ప్రత్యక్షప్రమాణం తద్విచార ఇత్యర్థః - ఏవమగ్రేపి - నపునాతి - పీలూనాం పరమాణూనాం ఛటా రాశిః - పాపాని నాపహరతే - వ్యాప్తిగ్రాహ్నవతి - అనుమితిర్న పాత్యేవ - పశుతాపోరక్షణే - ప్రత్యక్షాదయస్త్వార్థకప్రసిద్ధాః ॥౯౪౦॥ హేతురితి ॥ కించ - అనుమితౌ పర్వతో వహ్నిమానిత్యాదిసంభావనాయాం వివిష్టస్య సాధ్యవ్యాప్తిమతః ధూమాదేః పర్వతాదౌ వ్యాప్తిత్వజ్ఞానం వహ్నివ్యాప్యధూమవాన్పర్వత ఇత్యాదిరూపమేవ హేతుః · జ్ఞానయోః వహ్నివ్యాప్యో ధూమః ధూమవాన్పర్వత ఇత్యాద్యేకా

> తార్కికాః । ప్రత్యక్షం నపునాతి నాపహరతే పాపాని పీలు
> చ్ఛటా వ్యాప్తిర్నావతి నైవ పాత్యనుమితిర్నో పశుం తార
> క్షతి ॥ ౯౪౦ ॥ హేతుః కించ విశిష్టధీరనుమితౌ నజ్ఞానయుక్తం
> పరుత్త్వాచోనేత్రి చ మోహవాదముఖరా నైయాయికా
> శ్చేద్బుధాః । మేషస్యాండమియత్ఫలం బలిభుజో దంతాః కి
> యంతస్తథేత్యేవం సంతతచింతనైః శ్రమజుషో నస్యుః కథం
> పండితాః ॥ ౯౪౧ ॥ విశిష్యచైతన్యశుష్కత్వార్కికరీతిర్వివే
> కినామపహాసాస్పదం ॥ ౯౪౨ ॥ శృణుతావత్ ॥ నజిఘ్ను
> త్యామ్నాయం స్వప్రకటనతపంగాన్యపి సకృత్పురాణం నాధీ

రకయోః యుక్తం ద్వయం తున హేతుః - మరుత్ వాయుశ్చ త్వాచః త్వగింద్రియగ్రాహ్యః న - ఇత్యుక్తప్రకారేణ మోహయుక్తేన వాదేన ముఖరాః కలహాయమానాః - నైయాయికాః బుధాశ్చేత్ పండితా యదిస్యుః - మేషస్యాండం ఇయత్ ఫలాని యస్య తథోక్తం ఏతత్ సంఖ్యాకఫలపరిమాణమితి - బలిభుజః కాకస్య దంతాః కియంతః ఇత్యేవం సంతతం చింతనైః పరిశీలనైః - శ్రమజుషః జనాః - పండితాః కథం నస్యుః - కింతు పండితాభవేయురేవేత్యర్థః - ఉభయత్ర ఫలాభావావిశేషాదితి భావః ॥ ౯౪౧ ॥ విశిష్యేతి ॥ శుష్కా నిష్ఫలా ॥ ౯౪౨ ॥ నేతి ॥ నిహతం పరిత్యక్తం పరలోకార్థం యతనం ప్రయత్నః యేన సః - అతఏవ అ

సౌత్రాన్తికః - ఆమ్నాయం వేదం శిక్షావ్యాకరణస్యాధ్యయనా
ర్థకాః - తస్య వేదస్య అంగాని శిక్షాదీని - పరేషాం పరిభవార్థాభిః
ఉక్తిభిరుపలక్షితం సృష్టం తర్కం వదంత్యః - సర్వజ్ఞాయుష్మయుటియమా
పహసతి ॥ ౨౪౩ ॥ త్రయ్యన్తైరితి ॥ అస్తోకైరనల్పైః త్రయ్యన్తైః
పరిచితాని అభ్యస్తాని పుతర్కస్య ప్రకరణాని యైస్తైః - కతిపయమేషాంప
దానాం అవచ్ఛేదకాదిశబ్దానాం ఘోషా - వాచః వాగింద్రియస్య - ప
రవశ్యాః - విధేయాః - అతఏవ వాచాటాః బహుగర్హ్యవాచః - సం
చాఃకూర్మాః ఏతే నైయాయికాః - సభాయాం ఘటపటార్థశబ్దాన్

తేనగణయేః కింవస్తుప్రతిగణం। వదన్ఘోష్టంతర్కం పరపరి
భవార్థోక్తిభిరసౌనయత్వయమసుర్వం నిహాత సంలోకా
ర్థయసేనః ॥ ౨౪౩ ॥ అపిచ ॥ త్రయ్యన్తైస్తోకైః పరిచిత
మతర్కప్రకరణాః పరం వాచో వశ్యాః కతి న యమసంఘోషా వి
దధతః। సభాయాం వాచాటాః శ్రుతికటు రటంతో ఘటప
టార్థం నలజ్జంతే మందాస్త్వయమపి తు జిహ్రేతి విబుధః ॥ ౨౪౪
విద్వాంసః ॥ వయస్య వివిధోపాయ విధాయ కాన్యావశం
స్థాః ॥ ౨౪౫ ॥ శృణు ॥ మోహం రుణద్ధి విమలీకురుతే చ బు
ద్ధిం సూతే చ సంస్కృతపదవ్యవహారశక్తిం। శాస్త్రాన్తరా
భ్యసనయోగ్యతయా దదాతి తర్కశ్రమో న తనుతే కిము హేతురా

శ్రుతికటుకర్ణకఠోరం యథాతథా - రటంతశ్శబ్దాయమానస్సంతః -
స్వయం న లజ్జంతే - అపి తు కింతు - విబుధః జిహ్రేతి లజ్జతే - ఏతాన్ దృ
ష్ట్వేతి శేషః ॥ ౨౪౪ ॥ ౨౪౫ ॥ మోహమితి ॥ తర్కశ్రమః - తర్కశా
స్త్రాభ్యాస ఇత్యర్థః - యతః - మోహం బుద్ధిమాంద్యం - రుణద్ధి వా
రయతి - అతఏవ బుద్ధిం విమలీకురుతే - సంస్కృతైః పదైః వ్యవహారే
భాషణే శక్తిం చ సూతే జనయతి - శాస్త్రాంతరాణాం వ్యాకరణాద్యన్య
శాస్త్రాణాం అభ్యసనే యోగ్యతయా సక్తిం - తతః ఇహాన్యాముష్మిన్ దృష్ట్వ
తరి - కం ఉపకారం న తనుతే న కరోతి ॥ ౨౪౬ ॥ ప్రాయ ఇతి ॥ న్యా

వైయ్యః కావ్యాఖ్యా సానుసంధానైః - గమితం వయః యౌవనం యస్య తస్య - పాణినీయస్య వ్యాకరణస్యైవ అంబురాశేః - పారజ్ఞస్యాపి - సభాయాం వావస్యశా (స్త్రి) యచర్చాయాః ఆ-ంభె ఏకం వాక్యం వదితుం వక్తుం మనః యస్య తస్య - అపరికలితన్యాయశాస్త్రస్య పుంసః జనస్య - జిహ్వా రసనా - (ప్రా) యః అధికం ప్రహ్వా నమ్రా వాక్స్ఫూర్తిశూన్యేతి యావత్ భవతి - హాకృ శా నోకియతీం యావతీం అనిర్వాచ్యామితి యావత్ - కష్టాం అవస్థాం - పశ్య ॥ ౯౪౭ ॥ ౯౪౮ ॥ అపరీక్షితేతి ॥ అపరీక్షితాని అపరిశీలితాని లక్షణాని అసాధారణధర్మాః ప్రమాణాని ప్రత్యక్షాదీని చ యైస్తైః - అపరామృష్టాని అవిచారితాని పదార్థానాం

పకారం ॥ ౯౪౬ ॥ తథాహి ॥ (ప్రా) యః కావ్యైర్గమితవయసః పాణినీయాంబురాశేః పారజ్ఞస్యాప్యపరికలితన్యాయశాస్త్రస్య పుంసః । వాదారంభే వదితుమనసో వాక్యమేకం సభాయాం ప్రహ్వా జిహ్వా భవతి కియతీం పశ్య కష్టామవస్థాం ॥ ౯౪౭ ॥ కిం బహునా ॥ ౯౪౮ ॥ అపరీక్షితలక్షణప్రమాణైరపరామృష్టపదార్థసార్థతత్త్వైః । అవశీకృతజైత్రయుక్తిజాలైరలమేతైరనధీతతర్కవిద్యైః ॥ ౯౪౯ ॥ నిరూప్య ॥ అద్భుతస్తర్కపాథోధిరగాధో యస్య వర్ధకః ।

ద్రవ్యగుణాదీనాం సార్థస్య సమూహస్య తత్త్వాని యాథార్థ్యాని యైస్తైః - అవశీకృతాని జైత్రాణి జయశీలాని యుక్తీనాం జాలాని యైస్తైః - అనధీతతర్కవిద్యైరేతైః పండితైరలం ఏతే మా భూవన్నిత్యర్థః ౯౪౯ అద్భుత ఇతి । అగాధః దురవగాహః - తర్క ఏవ పాథోధిస్సముద్రః - అద్భుతః ఆశ్చర్యకరః - యతః తమసా తిమిరేణ రాహుణా వా అజ్ఞానేన చ స్పృష్టః న భవతీత్యతమస్స్పృష్టః - అక్షీణేంద్రియాణ్యేవ పాదాః కిరణాః యస్య సః - అక్షం నేత్రం ఇంద్రియం పాదే చరణౌ యస్య సః - గౌతమునామా అకళంకానాం నిష్కళంకానాం నిరపవాదానాం చ కళానాం షోడశానాం శానాం విద్యానాం చ నిధిః చంద్రః పండితశ్చ - యస్య తర్క పా

ర్ధేఃవర్ధకః - అతోఅద్భుతఇతిసంబంధః - ప్రసిద్ధసముద్రవిపర్యా యాశ్చర్యం ‖ ౯౫౦ ‖ ౯౫౧ ‖ జ్ఞానేతి ‖ జ్ఞానాబ్ధిఃసఇతిచసర్వత్ర యోజ్యం-అతుచరణాదయఃతర్కశాస్త్ర కర్తారఃబహవఃనవ్యాఃశిరోమణ్యా దికర్తారశ్చ - హృదయస్యాంధకారంఅజ్ఞానం - నిరుంధతేవారయం తి ‖ ౯౫౨ ‖ ౯౫౩ ‖ మీమాంసకాఇతి ‖ మీమాంసాంజానంతీతిమీ మాంసకాః - కతిచిద్బుధాః - అత్రమిళంతివర్తంతే - వేదస్య ప్రామా ణ్యస్యసాధనంస్థాపనంకుర్వంతీతితత్కృతోపి - తేమీమాంసకాఃఅభి

అతుపాదో తమస్పృష్టస్త్వకళంక కళానిధిః ‖ ౯౫౦ ‖
పునరాలోచ్యసన్లాఘుం ‖ ౯౫౧ ‖ జ్ఞానాబ్ధిరతుచరణః కణ
భక్షుకశ్చ శ్రీపక్షిలోప్యుదయన స్సచవర్ధమానః ‖ గంగే
శ్వరశ్శశధరోబహవశ్చనవ్యాగ్రంథైర్నిరుంధతఇమే హృద
యాంధకారం ‖ ౯౫౨ ‖ కృశానుః ‖ అపరత్ర వ్యాస
యానమానయన్నగ్రతోనిర్వణ్యమసోపాలంభం ‖ ౯౫౩ ‖
మీమాంసకాఃకతిచిదత్ర మిళంతివేదప్రామాణ్యసాధనకృ
తోపినతేభివంద్యాః ‖ ఉద్ఘోషితోప్యుపనిషద్భిరశేష శేషీ
బ్రహ్మైవనాభ్యుపగతఃపురుషోత్తమోయైః ‖ ౯౫౪ ‖ విశి
ష్యచమీమాంసగోష్ఠ్యాంవిశ్రుతాశ్శబరాదయశ్శబరాఇవ
భగవద్భక్తానాంవినిందనీయాః ‖ ౯౫౫ ‖ తేమీమాంసా
శాస్త్రలోకప్రసిద్ధాస్సర్వేషీణాంనేహారేనైవసత్తాం‖ వై

వందితుంయోగ్యా అభివంద్యానభవంతి - యతః అశేషస్యప్రపంచ స్యశేషీగురురితిఉపనిషద్భిరుద్ఘోషితః శబ్దాపితఃపురుషోత్తమఃనారా యణాత్మాపిబ్రహ్మైవజగజ్జన్మాదికారణం - నాభ్యుపగతః నాంగీకృ తః - కర్మైవజగజ్జన్మాదికారణమితితత్సిద్ధాంతాదితిభావః ‖ ౯౫౪ ‖ విశిష్యేతి ‖ శబరఃమీమాంసాసూత్రభాష్యకర్తాఆదిర్యేషాంతే- శబ రాఃకిరాతాఇవ ‖ ౯౫౫ ‖ తఇతి ‖ మీమాంసాశాస్త్రస్య లోకేనవి జ్ఞానేనప్రసిద్ధాః - తేఅపిమాఇతిశేషః - మాంసాశానిమ్నగాదిమాంసజ్ఞా

దకాని అస్త్రాణి బాణాదీని యస్య తస్మిన్ లోకే కిరాతజనే ప్రసిద్ధాశ్చ ॥
తేమీమాంసకాః - విశ్వం ప్రపంచం - విగతః ఈశ్వరః యస్య తథోక్తం
మన్యమానాస్సంతః - సదైషాం ఋషీణాం వసిష్ఠాదీనాం సత్తాం స్థితిం
న సేహిరే నైచ్ఛంతి స్మ - దేవతానాం అగ్నిహోత్రాదీనాం చైతన్యస్య దే
హేంద్రియాదిః స్తోత్మనః - అపహ్నవం మిథ్యాత్వం - చక్రుః వ్యవ
స్థాపయంతి స్మ - నవసూత్ర్యా మొదైవతానాం విగ్రహాదిపంచకనిరాకర
ణాదితి భావః ॥ ౯౨౬ ॥ నిగమేతి ॥ నిగమానాం వేదానాం అర్థస్య ని
ర్ధారణం న్యాయసహస్రైణ నిష్పన్నస్తస్మిన్ బద్ధాదరేషు - మాంస
న్న హ్యాధాః మా సన్నద్ధో భవ - రూపణార్థమితి శేషః ॥ ౯౨౭ ॥ ఆ
దావితి ॥ ఆదౌ ప్రథమతః - ధర్మైదర్శనపూర్ణమాసాదౌ - ప్రథితం

తస్యాప్యపహ్నవం దేవతానాం చక్రుర్విశ్వం నిరీశ్వరం మన్య
మానాః ॥ ౯౨౬ ॥ విశ్వావసుః ॥ నిగమార్థనిర్ధారణబ
ద్ధాదరేషు మీమాంసకేషు మా సన్నహ్యథాః ॥ ౯౨౭ ॥ కృ
శా ॥ ఆదౌ ధర్మే ప్రమాణం ప్రథితమథ విదాం శేషతాం చ ప్ర
యుక్తిం పౌర్వాపర్యాధికారౌ తదనుబహువిధం చాతిదేశం
తథోహం । బాధం తంత్రం ప్రసంగం నయనయనశతైస్సమ్య

ప్రసిద్ధం - ప్రమాణం అగ్నిహోత్రం జుహుయాదిత్యాది శ్రుతిం అ
థవిదాం ధర్మజ్ఞానాం శేషం - అర్థ శేషతాం లింగత్వం - అథ - ధర్మాణా
మితి సర్వత్ర ద్వితీయాం తేషాం జ్యం - ప్రయుక్తిం ప్రయోగం - పౌర్వా
పర్యం క్రమం అధికారం ఫలం బహువిధం - అతిదేశం ప్రకృతికర్మసా
మ్యం - ఊహం మంత్రాదీనాం వికృతౌ కర్మణి లింగవచనపరిణామే ఊ
హ్యోచ్చారణం - బాధం అతిదేశేన ప్రాప్తస్య బాధం - తంత్రం సకృత్ప్రగణే
న అనేకోపకారకత్వం - ప్రసంగం ఆర్థికసిద్ధిం చ - ఎతాన్ - నయాః
తత్తదధికరణప్రతిపాద్యన్యాయా ఏవ నయనాని తేషాం శతైః దశదశ
భిః - సమ్యక్ ఆలోచయద్భ్యః విచారయద్భ్యః - మీమాంసకేభ్యః భి
న్నాః అన్యే - భువి కే బుధాః - వేదస్యార్థాంస్స్వప్రతిపాద్యాని ణా

యేకత్వరూపాం - విదధతి - ప్రమాణాదీని ద్వాదశాధ్యాయనామాని అతిదేశాధ్యాయాస్సప్తమాష్టమాద్వావపీత్యపి బోధ్యం ॥ ౯౮ ॥ పశ్యేతి ॥ శాసనం శాస్త్రం న్యాయః ఆజ్ఞాచ ॥ ౯౯ ॥ నైయాయికా ఇతి ॥ నైయాయికాదయః క్రమేణ తార్కిక వైయాకరణ వేదాంతినః వాద ఏవ ఆహవః యుద్ధం తస్మిన్ - జైమినీయస్య మీమాంసాశాస్త్రీయస్య న్యాయస్య ఉపరోధే బాధకే సతీత్యర్థః - మానముద్రాం బిభ్రతి - తన్న్యాయోల్లంఘనేన కిమపి న వదంతీత్యర్థః ॥ ౧౦౦ ॥ ౧౦౧

గాలోచయద్భ్యః భిన్నా మీమాంసకేభ్యో విదధతీ భువి కే సా
దరం వేదరక్షాం ॥ ౯౮ ॥ పశ్య తావద్భగవత ఇవ జైమిని ము
నేశ్శాసనం వైదికైస్సర్వైరప్యనతిక్రమణీయం ॥ ౯౯ ॥ త
థాహి ॥ నైయాయికా వా ననుశాబ్దికా వా త్రయీశిరస్సు
శ్రమశాలినో వా । వాదాహవే బిభ్రతి జైమినీయన్యాయో
పరోధే సతి మానముద్రాం ॥ ౧౦౦ ॥ యచ్చ మీమాంసకే
ష్వనీశ్వరవాదోద్ఘాటనం తత్ర తావదవధేహి ॥ ౧౦౧ ॥ భగవదన
భ్యుపగమనం దైవతచైతన్యనిహ్నవశ్చైషాం । కర్మణః శ్రద్ధా
వర్ధకతత్ప్రాధాన్యప్రదర్శనాయైవ ॥ ౧౦౨ ॥ పునరా
లోచ్య సబహుమానం ॥ ౧౦౩ ॥ ఆగమరూప విచారిణ్యధిక
కరణసహస్రశిక్షితవిపక్షే । స్వామిని జైమినియోగి న్యపి రజ్య

భగవదితి ॥ ఏషాం - భగవతః ప్రపంచేశ్వరస్య అనభ్యుపగమనం అనంగీకరణం - దైవతానాం చైతన్యస్య నిహ్నవశ్చ ద్వయం - కర్మణి శ్రద్ధాయాః వర్ధకం యత్ తస్య కర్మణః ప్రాధాన్యం తస్య ప్రదర్శనాయైవ భవతి - న వస్తుత ఇత్యర్థః ॥ ౧౦౨ ॥ ౧౦౩ ॥ ఆగమేతి ॥ ఆగమస్య వేదస్య రూపం విధ్యర్థవాదమంత్రాద్యాత్మకం స్వరూపం విచారయతీతి విచారిణీ- ఆగమైః రూపస్య స్వస్వరూపస్య విచారః అస్యా స్తీతి విచారిణీచ- అధికరణానాం న్యాయానాం సహస్రేణ - అధికే నరాణాం యుద్ధానాం సహస్రేణచ- శిక్షితాః విపక్షాః శాస్త్రాంతర పూర్వ

పఠ్యాః శత్రువశ్చ్యవోనతస్మిన్ - జైమినియోగిని - స్వామిన్యపి భగవతీశ్రీపాదానామనేకార్థత్వాదపరివార్థః - స్వామిని జైమినియోగిన్యపీత్యపిశబ్దార్థ ఇతి వా- అస్మదీయం హృదయం- రజ్యతి || ౯౬౪ || శబరేతి || శబరః మీమాంసాభాష్యకర్తా - కుమారిలః భట్టః- గురుః ప్రభాకరః-అన్యే అప్పయదీక్షితాదయః-తంత్రం మీమాంసాశాస్త్రం || ౯౬౫|| ౯౬౬||టిడ్ఢేతి || టిడ్ఢాణఞ్ద్వయసజితి సూత్రైకదేశః - దఘ్నఞ్మాత్రచ్తయప్ఠక్ ఠఞ్ కఞ్ క్వరప ఇతి శేషాంశః- తిప్తస్ఝి సిప్థస మిబ్వస్మ

తిహృదయమస్మదీయమిదం || ౯౬౪ || కించ || శబరకుమా
రిలగురవో మండనభవదేవపార్థసారథయః| అన్యేపి విశ్వ
మాన్యా జయంతిసంత్రాయమాణతంత్రస్థే || ౯౬౫ ||
అస్త్వతిపిమానంగమయన్ పార్శ్వేతోద్వృష్ట్వా సాపహాసం ||
౯౬౬|| టిడ్ఢాణఞ్ద్వయసచ్ప్రతిజసిజసాంతి ప్సుఝ్ సిప్థస్థమిబ్వ
స్మశ్చానచిచష్టనాష్టురత ఇఝ్యశ్శోఫ్టప్యచోంత్యాదిటి| లోపో
వ్యోర్వలివృద్ధిరేచి యచి భందాధాఘ్వధాబ్ఝ్ఝలోపి
త్యేతేదివసాన్నయంతికేతిచిచ్ఛబ్దాపరంతఃకటూన్ ||
౯౬౭ || కించ || సూత్రైః పాణినికీర్తితైర్బహుతరైర్ని
ష్పాద్య శబ్దావళిం వైకుంఠస్తవమత్ర మా రచయితుం వంధ్యశ్ర
మాశ్శాబ్దికాః | పద్యైస్వన్నం మహాత్రశ్రమేణ వివిధాపూ

పిత్యస్యైకదేశః - తాతాంఝథాసాథాంధ్వమిడ్వహిమహిఙితి శేషాంశః- ఇత్యుక్తప్రకారాన్ కటూన్ పరుషాక్షరాన్ కతిచిచ్ఛబ్దాపరంతస్సంతః- ఏతే వైయాకరణాః- దివసాన్నయంతి || ౯౬౭|| సూత్రైరితి || పాణినినామునినా కీర్తితైః నిర్మితైః- బహుతరైః సూత్రైః ధాతూత్తరం ప్రత్యయవిధాయకైః కర్తరి కృదిత్యాదిభిః-శబ్దానాం రామకృష్ణేత్యాదీనాం ఆవళిం సమూహం - నిష్పాద్య ఆవిర్భావ్య- వైకుంఠస్య విష్ణోః స్తవం రచయితుం అక్షమాః గద్యపద్యాన్యతరాత్మానాని మాతుం అశక్తాః- అత ఏవ వంధ్యశ్రమాః వ్యర్థాయాసాః శాబ్దికాః వై

వ్యాకరణాః - వివిధైరపూపైః అగ్ర్యం శ్రేష్ఠం సూపాన్వితం అన్నం పక్త్వా - మితం అల్పం బలం శక్తిః యేషాం తానత ఏవ ఆఘ్రాతుమపి కిముత భోక్తుమిత్యపిసూచయతి - అతఏవ - మందాగ్నీన్ యథోద్గ్రహీతాన్ జనాన్ - అనురుంధతే అనుసరంతి తత్సదృశా భవంతీత్యర్థః ॥ ౧౬౮ ॥ మహీతి ॥ మహ్యాఃభువః ఆభరణేషు ॥ ౧౬౯ ॥ కృతేతి ॥ కృతమరితని రాకరణం వేదాంగత్వాదితి భావః - వ్యాకరణంఅధీయానఃఏషఃచతు రధీఃకుశలబుద్ధిః వైయ్యాకరణః - బుధజనస్యగణనావసరే - కనిష్ఠికాం అంగులిమేవ - రంజయతి స ఏవ ప్రథమ ఇత్యర్థః ॥ ౧౭౦ ॥ పాతంజలఇ

పాగ్ర్యసూపాన్వితం మందాగ్నీననురుంధతేమితబలానా ఘ్రాతుమప్యత్రతాన్ ॥ ౧౬౮ ॥ విశ్వావసుః ॥ మహ్యాభ రణేష్వవైయ్యాకరణేషుభవాన్మాష్టకలయదోషశకలం ॥ ౧౬౯ ॥ యతః ॥ కృతమరితనిరాకరణంవ్యాకరణంచతుర ధీరధీయానః । బుధజనగణనావసరేకనిష్ఠికామేవశైషరంజ యతి ॥ ౧౭౦ ॥ కించ ॥ పాతంజలేవిష్ణుపదాపగాయాః పాతంజలేచాపిచయోవగాహం । ఆచక్షతే శుద్ధిదమాప్ర సూతేరాచక్షతేరిత్థమథోక్షజేచ ॥ ౧౭౧ ॥ అపిచ ॥ నృణామ నభ్యస్తఫణాభృదీశగిరాందురాపాబుధరాజగోష్ఠీ ।అబుద్ధ

తి ॥ యౌగాబ్దికాః - పతంజలేశ్శేషస్యేదం పాతంజలం శబ్దభాష్యంతస్మిన్ - విష్ణుపదాపగాయాఃగంగాయాఃజలేచేత్థంఅథోక్షజే విష్ణౌచ పాతంప్రవేశంఅవగాహంస్నానం మనఃప్రవేశంచభజనమితి యావత్ ఆప్రసూతేజన్మారభ్య - ఆమరణపర్యంతంచ - శుద్ధిదం ఆచక్షతే - భాష్యపఠనంగంగాస్నానంవిష్ణుభజనంచ త్రయం ఆజన్మా మరణంశుద్ధిప్రదానేతుల్యమితివదంత్యతీత్యర్థః ॥ ౧౭౧ ॥ నృణామితి ॥ అనభ్యస్తాఫణాభృదీశస్యపతంజలేః గీర్భాష్యంయైస్తేషాం - నృణాం - పండితానాం - బుధరాజగోష్ఠీపండితశ్రేష్ఠసభా - అబుద్ధా అనభ్యస్తాచాపశ్రుతేర్వేదస్యపద్ధతిమార్గఃయైస్తేషాం , నృణాం

ఉద్వృతః యుద్ధాయ సన్నద్ధః యోధానాం సార్థః సంఘః యస్యాం సా యుద్ధస్య క్షమా భూమిరివ - దురాపాదప్రవేశా ॥ ౯౭౨ ॥ అస్వీకృతేతి ॥ అస్వీకృతం అననుభూతం వ్యాకరణమేవ ఔషధం యైస్తేషాం పుంసాం వాచి సుగాఢం అపాటవం పటుత్వశూన్యతా - ఆస్తే తిష్ఠతి - అతః కస్మింశ్చిదేకస్మిన్ శబ్దే తు ఉక్తే సతి - వపుః - స్వైరం భృశం స్విద్యతి వేపతే కంపతే చ ॥ ౯౭౩ ॥ కథమితి ॥ శతకోటిర్వజ్రం పాణౌ యస్య తేన ఇంద్రేణ శతకోట్యాదిభిశ్చ గదితాత్ గదితాచ్చ ఉక్తాత్ ఉక్తాత్ వ్యాకరణాత్ పాణినినామునినా ఏకేన గదితమేవ వ్యాకరణం - ఆద్రియ

చాస శ్రుతిపద్ధతీనాం యుద్ధక్షమేవోద్వృతయోధసార్థా ॥
౯౭౨ ॥ తథాహి ॥ అస్వీకృతవ్యాకరణౌషధానాం అపాటవం వాచి సుగాఢమాస్తే । కస్మింశ్చిదుక్తే తు పదే కథంచిత్తైస్స్వైరం వపుస్స్విద్యతి వేపతే చ ॥ ౯౭౩ ॥ కృశానుః ॥ కథం సఖే శతకోటిపాణినిగదితాదపి పాణినిగదితమేవ వ్యాకరణమాద్రియతే ॥ ౯౭౪ ॥ విశ్వావసుః ॥ పాణినీయమేవ వ్యాకరణం హి ప్రాయేణానౌపాధికప్రవిశదప్రతీతికారణమితి తత్రైవాదరః పండితానాం ॥ ౯౭౫ ॥ తథాహి ॥ సూత్రం పాణినిబద్ధం కంఠే కలయన్ సముద్వహతి సుదృశం । వ

తే స్వీక్రియతే - బుధైరితి శేషః ॥ ౯౭౪ ॥ పాణినీయమితి ॥ పాణినేరిదం పాణినీయం - అనౌపాధికం వ్యాకరణాంతరానపేక్షం యథాతథా ప్రవిశదాయాం నిర్దోషాణాం ప్రతీతౌ శబ్దతత్త్వవిజ్ఞానే కారణం - తత్ర పాణినివ్యాకరణ ఏవ ॥ ౯౭౫ ॥ సూత్రమితి ॥ యతః పాణినా హస్తేన నిబద్ధం పాణినినా మునినా బద్ధం నిర్మితం చ - సూత్రం మంగళతంతు - పాణినిబద్ధమితి విధేయతయా వా యోజ్యం - కంఠే గ్రీవాయాం వాగింద్రియే చ - కలయన్ కుర్వన్ సన్ - సుదృశం స్త్రియం - శోభనవిజ్ఞానం చ - సముద్వహతి పరిణయతి సమ్యగ్బిభర్తి చ - అసౌ బుధః - వర్ణాదీనాం వర్ణక్రమాణాం సంబంధినః - అక్షరపదాదీనాం సంబం

భిన్నశ్చ - ధర్మాన్ అధ్యయనాదీన్ - హ్రస్వత్వాదిపుంలింగాదీంశ్చ - విధివద్యథాశాస్త్రం - ప్రయుఙ్క్తే అనుతిష్ఠతి ఉచ్చరతి చ ॥ ౯౭౬ ॥ ౯౭౭ ॥ సఖ ఇతి ॥ ఛాందసాన్ వేదమాత్రాధ్యేతౄన్ విక్రీయమాణామ్నాయాన్ భృతకాధ్యాపకాన్ ॥ ౯౭౮ ॥ ఆః కష్టమితి ॥ విత్తచాపలావిష్టాః - అతఏవ అప్రహృష్టాః అసంతుష్టాః - శిష్టా అపి ఛాందసాః - మాసిమాసి - భృతిం వేతనం - ఆదాయ - వేదాన్ చిరాయ అధ్యాపయంతి ॥ ౯౭౯ ॥ ౯౮౦ ॥ నేతి ॥ ఉపాధ్యాయలోకాః జనాః - శి

ణాదీనాం ధర్మాన్ బుద్ధ్వా విధివచ్ఛుభః ప్రయుఙ్క్తే సా ॥
౯౭౬ ఇతి విమానమన్యతశ్చారయన్ పురతోవలోక్య ॥ ౯౭౭ ॥
సఖే పశ్య ఛాందసాన్ ధన చాపలేన విక్రీయమాణామ్నా
యాన్ ॥ ౯౭౮ ॥ ఆః కష్టమప్రహృష్టాః శిష్టా అపి విత్తచాప
లావిష్టాః । అధ్యాపయంతి వేదానాదాయ చిరాయ మాసి
మాసి భృతిం ॥ ౯౭౯ ॥ విశ్వావసుః ॥ వయస్య మైవం వాదీః
౯౮౦ ॥ నాధ్యాపయిష్యన్ నిగమాన్ శ్రమేణోపాధ్యాయ
లోకా యది శిష్యవర్గాన్ । నిర్వేదవాదం కిల నిర్వితానం ఉ
ర్వీతలం హంత తదాభవిష్యత్ ॥ ౯౮౧ ॥ కృశానుః ॥ విరుద్ధమి
దం భాషితం యద్వేదాపాయే సతి న యజ్ఞాభ్యుదయస్స్యాదితి
౯౮౨ ॥ విశ్వావసుః ॥ అవగచ్ఛ తావదవిరుద్ధమేవ ॥ ౯౮౩ ॥ నా
మ్నాయజ్ఞో మఖే యస్మిన్ యజమానతయా స్థితః । తత్సమాగమ

ష్యవర్గాన్ - నిగమాన్ శ్రమేణ నాధ్యాపయిష్యన్ నాపాఠయిష్యన్ యది - భృతకప్రత్యవాయశంకయేతి భావః - తదా ఉర్వీతలం భూలోకః నిర్వేదవాదం అతఏవ నిర్వితానం నిర్యజ్ఞం చాభవిష్యత్ - హంతేతి ఖేదే - వేదమూలకత్వాత్తేషామితి భావః ॥ ౯౮౧ ॥ విరుద్ధమితి ॥ అపాయః - అభావః - అభ్యుదయః అనుష్ఠానం ॥ ౯౮౨ ॥ ౯౮౩ ॥ నేతి ॥ యస్మిన్ మఖే యజ్ఞే - ఆమ్నాయజ్ఞః వేదవేత్తా న భవతీతి నామ్నాయజ్ఞః యజమానతయా యజమానత్వేన స్థితః భవేత్ - తస్య అవేదజ్ఞస్య

జమానస్య సమాగమః తతః సంపర్కాత్ - సోపియజ్ఞః నామ్నా యజ్ఞః ఆమ్నా యజ్ఞయజమానరహితః నభవేత్ కింభవేదేవేత్యర్థః - అథవా - ఆమ్నాయజ్ఞః భవేన్న కిం నభవేదెవేత్యర్థః కించ - నామ్నా నామమాత్రేణయజ్ఞః నభవేత్ కిం - భవేదేవ అపితుజ్ఞాత్వాయథావదనుష్ఠితః యజ్ఞః నభవేదెవేతి కృత్వా పూర్వోక్త రీత్యా జగతః నివేదవాదత్వేన తినివిశ్వానత్వం సిద్ధమేవేతి భావః ॥ ౯౮ ॥ ౯౯ ॥ నైతి ॥ ఏషాం రాజసేవినాం - సంధ్యా తదనుష్ఠానం సకలా సంపూర్ణా నభవతి - అచ్యుతస్య భగవతః అర్చా పూజాపి - సాంగా నభవతి - స్వేయథోక్తే

తస్సోపినామ్నా యజ్ఞో భవేన్నకిం ॥ ౯౮ ॥ కృశానుః ॥
పునరన్యతోదృష్ట్వా నాపహాసం । పశ్యైత తా(రా)జ సేవినః
పరిత్యక్త లోకద్వయ సౌఖ్యార్థ పురుషార్థ ॥ ౯౯ ॥ నై
షాం సంధ్యా భవతి సకలా నాచ్యుతార్చాపి సాంగా న స్వే
కాలే హవననియమో నాపి వేదార్థచింతా । నతు ద్వేళాని
యతమశనం నాపినిద్రావకాశః నద్వే లోకావపి తనుభృ
తాం రాజసేవాపరాణాం ॥ ౧౦౦ ॥ విశ్వావసుః ॥ దుస్స
హైషాబహుజనపోషకాణామేషాం నిందా ॥ ౧౦౧ ॥ అశుభ
పుషి కలావప్యప్రమత్తాస్స్వధర్మాదనుదినముపకారానా

కాలే - హవనస్య ఔపాసనాదేః నియమః నభవతి - వేదస్య అర్థ చింతా తాత్పర్య పరిశీలనం నభవతి - ఏవమాముష్మిక సౌఖ్యాభావముక్త్వా ఐహిక సౌఖ్యాభావమాహ తుద్వేళాయాం బుభుక్షా కాలే నియమితం సిద్ధం అశనం భోజనం చ - అపిచ కించ - నిద్రాయాః అవకాశః అంతరం నభవతి - యతస్తతః - రాజసేవాపరాణాం తనుభృతాం - ద్వేలోకే త్యక్తే అపి న స్తః ॥ ౧౦౦ ॥ దుస్సహేతి ॥ ఏషాం రాజసేవకానాం దుస్సహాసోఢుమయోగ్యా ॥ ౧౦౧ ॥ అశుభేతి ॥ అశుభపుషి దుష్టధర్మవర్ధకే - కలౌయుగేపి - స్వధర్మాదప్రమత్తాః ప్రమాదరహితాః బహుజనానాం పరిపుష్టౌ పోషణే - బద్ధదీక్షాః - అతఏవ ఏతే రాజసేవ

శ్లో - అనుదినంబుధానాం ఉపకారానాచరంతస్సంతః-తనుసుఖందేహసౌఖ్యమపిహిత్వా - తనుసూక్ష్మమపిసుఖమితివా - . రాజసేవాం తన్వతేకుర్వంతి ॥ ౯౮౮ ॥ ౯౮౯ ॥ గంగేతి ॥ రంగాదిషు శ్రీరంగజంబుకేశ్వరాదిషు ధామసుస్థానేషు- చిరాత్కృతసన్నిధానం- విశ్వం ప్రపంచం- స్వతస్స్వభావాదేవ- విశదంయథాతథావిలోకమానం - గంగాయాఃఝర్యాప్రవాహేణపరిచితఃఅంఘ్రిర్యస్యతత్ - గంగాఝర్యాపరిచితాః అంఘ్రయః మూలానీవ అంఘ్రయః జటాయస్యతత్ - గంగాజటాజూటమితిచార్థః - వరదానివరప్రదాని ఆర్తిహా

చరంతోబుధానాం। బహుజనపరితుష్టిబద్ధదీక్షాస్తవితేతను
సుఖమపిహిత్వాతన్వతేరాజసేవాం ॥ ౯౮౮ ॥ సర్వాశిది
వ్యక్షేత్రాణ్యవలోక్య సాంజలిబంధం కృశాను ముద్దిశ్య ॥
౯౮౯ ॥ గంగాఝరీ పరిచితాంఘ్రి జగన్నిదానంరంగాది
ధామసుచిరాత్కృతసన్నిధానం। విశ్వంస్వతో విశద మేవ
విలోకమానంవందస్వవస్తువరదార్తిహరాభిధానం॥౯౯౦॥
కృశానుః ॥ నన్వత్ర తృతీయచరణార్థోనమహ్యంరోచతే ॥
౯౯౧ ॥ విలోచనేవిభోర్యస్యవిఖ్యాతేపుష్పవత్తయా। సా
క్షాత్కర్తుంస్ఫుటంసర్వంనశక్నోతి కథంహరిః ॥ ౯౯౨ ॥
విశ్వావసుః ॥ చంద్రసూర్యలోచనతయా నచమ

రాణిభక్తముఃఖహరాణిచ అభిధానానినామానిహరిహరాదీనియస్య తజ్జగన్నిదానంవస్తు - వందస్వనమస్కురు ॥ ౯౯౦ ॥ నన్వితి ॥ అత్ర శ్లోకేతృతీయచరణస్య విశ్వంస్వతఇత్యాదేః అర్థః స్వతః జగదవలోకనం ॥ ౯౯౧ ॥ విలోచనఇతి ॥ యస్య విభోర్విలోచనేద్వే - నత్వృతీ

యమితిచ- పుష్పంపటలాఖ్యరోగః తద్వత్తయా-పుష్పవంతౌసూర్యాచంద్రమసౌతదాత్మతయాచవిఖ్యాతే- సహరిః-నతుహరఃతదన్యలోచనస్యాపితస్యసత్వాదిత్యర్థః- సర్వంస్ఫుటంసాక్షాత్కర్తుంకథంశక్నోతి - నశక్నోత్యేవ ॥ ౯౯౨ ॥ చంద్రేతి ॥ చమత్కారఃశ్లిష్టశబ్దప్ర

మోగః - చక్రంధారయతీత్యంతభాగవితణ్యా ధ్వాత్ విష్ణోశ్చక్రప్ర
దాయకమితిచ ॥ ౯౯౩ ॥ ౯౯౪ ॥ శ్రేయఇతి ॥ తోయదస్య సంప్ర
దాయేస్వభావేరసికాస్థిరాఛాయాయస్యసః - చింతారత్నస్య చింతా
మణేఃసపత్న స్సదృశః వీక్షితస్యకటాక్షస్యలవఃయస్యసః - శ్రియఃస
హాయః హరిః- ఆయతమవిచ్ఛిన్నం శ్రేయః- చెక్రీయతాం భృశంక
రోతు- మోహాగిః- విశ్వేనహిరేవార్ధేగాత్రవాణ శరీరవాణ - ఆ
త్మై వేదగ్ంసర్వం ఇతిశ్రుతేః- సఇతిసంబంధః - తోయదానాం సంప్ర
దాయః మార్గః వ్యోమ-ఛాయా అనాతపా ఇవఛాయాః కేశాః-త

> స్థారం చక్రధరంస్తువతే తుభ్యంనమస్యామి ॥ ౯౯౩ ॥
> [illegible]దినం ॥ ౯౯౪ ॥ శ్రేయస్తోయదసంప్రదాయర
> [illegible] హరి [illegible] యశ్చింతారత్న సపత్న వీక్షితలవ
> శ్చెక్రీయ[illegible]యతం। మోవిశ్వేనహిగాత్రవాణహిమరు
> చా[illegible]నానేత్రవాణసుగ్రీవేణచమిత్రవాణ కుశల
> వద్బ్రహ్మాదిభిఃపుత్రవాణ ॥ ౯౯౫ ॥ సఖిసంక్షిప్యవక్ష్యామో
> ణంసారభూతమర్థంగృహాణ ॥ ౯౯౬ । నరాస్సురావాప
> శవఃపరేపివాననిందనీయాః పురుషేణభూష్ణునా। తోయతి
> దోషప్రచురేజగత్రయేవసంతి తేవీతగుణాఃకలావపిన ౭

తశ్చశ్యామైవరసికాః మనోజ్ఞాః కేశాఃయస్య- శ్రియఃసకలలోకైశ్వ
ర్యస్యసహాయఃభర్తామహేశ్వరః- ఉష్ణాః అంశవోజ్వాలాయస్యతే
న అగ్నినేత్యపిశబ్దస్సముచ్చితః- కుశలంవాంతిప్రాప్నువంతీతి కుశల
వాః- బ్రహ్మాదయ బ్రహ్మవిష్ణురుద్రేంద్రాఃతైఃపుత్రవాణ- బ్రహ్మ
విష్ణురుద్రేంద్రాస్తేనప్రసూయంతే ఇతిశ్రుతేః - త్రయస్తేకారణా
త్మానోజాతాస్తస్మాన్మహేశ్వరాదిత్యాదిపురాణాచ్చేతి- శేషముభ
యత్రసుగమం ॥ ౯౯౫ ॥ ౯౯౬ ॥ నరాఇతిభ్రాష్ణునాఊర్జస్వినాపు
రుషేణననిందనీయాః- యతఃకలావపి అతిదోషప్రచురేజగత్రయే-
తేనరసురపశుపక్ష్యాదయః- వీతగుణాఃకేవలదోషవంతఏవనసంతి-కిం

శుగుణవంతోపి సంతీత్యర్థః ॥ ౯౯౭ ॥ దార్ఢ్యాయేతి ॥ అస్మాకం సంబంధినీ - దూషణానాంఫణితిః కథనం - సమస్తానాంవస్తూనాం - పూర్వపక్షోక్తిః సిద్ధాంతస్యైవ - గుణసమృద్ధేః దార్ఢ్యాయ దృఢీకరణాయ ఉపనిబద్ధాభవతి ॥ ౯౯౮ ॥ ఇతీతి ॥ ఇత్యుక్తప్రకారేణ సకలజనానాంస్వభావాన్ ఈరయంతౌ కథయంతౌ - అనుపథిమార్గే - మధోః అసురస్యవసంతస్యచమథనః క్లేశకః హరిః మిత్రమన్మథనాశనౌ

కృశానుః ॥ దార్ఢ్యాయగుణసమృద్ధేర్దూషణఫణితి స్సమస్తవస్తూనాం । అస్మాకముపనిబద్ధాసిద్ధాంతస్యైవపూర్వపక్షోక్తిః ॥ ౯౯౮ ॥ కవేర్వాక్యం ॥ ఇతి సకలజనానామీరయంతౌస్వభావాన్ మధుమథనపవిత్రక్షేత్రసేవాకృతార్థౌ । అనుపథిపృథసఖ్యౌహంతగంధర్వముఖ్యౌ నిజసదనమగాతాంనిర్భరానందసాంద్రౌ ॥ ౯౯౯ ॥ సకలకుశలసిద్ధ్యైసర్వదేవస్థలేషు వ్రజతుభువిచవృద్ధిం వత్సరాద్యుత్సవ

ద్వసంతదుఃఖకరః హరశ్చతస్య సంబంధినాంపవిత్రాణాంక్షేత్రాణాంసేవయాకృతార్థౌ అతఏవనిర్భరానంద సాంద్రౌసంతౌ పృథసఖ్యౌగంధర్వముఖ్యౌకృశానువిశ్వావసూ - నిజసదనంగంధర్వలోకంఅగాతాం ॥ ౯౯౯ ॥ సకలేతి ॥ కించభువి - సర్వదేవస్థలేషు - వత్సరాద్యుత్సవశ్రీః - సకలానాంకుశలసిద్ధ్యైవృద్ధింవ్రజతుప్రాప్నోతు - అపగతః భవః సంసారఏవరోగః యేభ్యస్తైః - అధ్వరాణాం - ప్రవాహైః అనుష్ఠానైః అఖిలస్యలోకద్వయస్య శుభకరాణాంద్విజా

సాంభద్రం మంగళం అస్తు - అత్ర వాక్యం తే ప్రవక్త్రధ్యేతౄణాం శ్రేయోభివర్ధనాయాశీః ॥ ౧౦౦౧ ॥ జయత్వితి ॥ లక్ష్మణార్యాః రామానుజార్యాః - తత్పక్షః విశిష్టాద్వైతసిద్ధాంతః - లక్ష్మణస్య సౌమిత్రేః ఆర్యః పూజ్యః శ్రీరామః తస్య పక్షః ఇష్టః శివశ్చ జయతు - స్పష్టం చైతచ్ఛివగీతాదౌ - శ్రుతిమౌళిదేశికాః వేదాంతాచార్యాః తేషాం సంబంధి - శ్రుతీనాం మౌళిః ఉపనిషత్ - తత్ర త్యం వచః - సర్వై

శ్రీః । అపగతభవరోగైరధ్వరాణాం ప్రయోగైరఖిలశుభ
కరాణామస్తు భద్రం ద్విజానాం ॥ ౧౦౦౨ ॥ జయతు జగతి
లక్ష్మణార్యపక్షో జయతు వచశ్శ్రుతిమౌళిదేశికానాం । జ
యతు నిగమవర్త్మ సుప్రసన్నం జయతు చిరాయ మురారిరంజ
నాద్రౌ ॥ ౧౦౦౩ ॥ ప్రకాశదోషప్రచురే మదీయే గ్రంథే
ప్యముష్మిన్ కరుణానుబంధాత్ । ప్రసాదవంతో నకృశాన
వంతు పరంతు విశ్వావసవంతు సంతః ॥ ౧౦౦౪ ॥ * * * *

శ్వైర్యసంపన్నః సర్వైశ్వర్యశ్చ శంభురాకాశమధ్యః - ఈశానస్సర్వవిద్యానామిత్యాదిచ తాదృశోపనిషదః దేశికానాం ఉపదేష్టౄణాం వచః ఉక్తవిధం జయతు - *సుప్రసన్నం నిగమవర్త్మ వైదికమార్గః జయతు అంజనాద్రౌ నీలాచలే - మురారిః శ్రీనివాసః - రామానుజీయైః కలౌ కల్పిత శ్రీనివాసనామా సుబ్రహ్మణ్యరూపః సదాశివశ్చ - జయతు సర్వోత్కర్షేణ వర్తతాం - అత్ర - నీలాద్రౌ వెంకటేశాఖ్యం స్కందరూపం సదాశివమిత్యాది శంభురహస్యవచనాని ॥ ౧౦౦౩ ॥ ౧౦౦౪ ॥ **

ఇతి పంచమత భంజన నిబంధన విఖ్యాత తాతయజ్వ భాగినేయ వాజపేయ సర్వపృష్ఠాప్తోర్యామాది యాజ్యాత్రేయ వంశ మౌక్తికీభవ దప్పయార్య తనూభవ శ్లేషయమకచక్రవర్తి రఘునాథాచార్య తనయస్య శ్రీనివాస కృపాతిశయ సంవిదితనయస్య సీతాంబాగర్భ సంభవస్య శ్రీమత్కాంచీనగర వాస్తవ్యస్య వెంకటార్య యజ్వనః కృతిషు.

విశ్వగుణాదర్శనం సంపూర్ణం.

ఇతి శ్రీమత్కౌశికకులపయః పారావారచంద్రేణ - మీనాక్షీజానేయ జ్ఞేశ్వరవిద్వచ్చూడామణేరాత్మజేన - సచ్చిదానందపరబ్రహ్మస్వరూప శ్రీకృష్ణపాదకమలధ్యానామృతపానప్రముదితహృదయేన - మధురసుబ్బశాస్త్రిణా - సంగ్రహతః కృతం - భావదర్పణం నామ - విశ్వగుణాదర్శ వ్యాఖ్యానం - సంపూర్ణం. శ్రీ శ్రీ శ్రీ

విశ్వగుణాదర్శనం - సవ్యాఖ్యానం.

సంపూర్ణం.

